

**AANPASSINGSPROBLEME VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN
DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN
BOTSWANA**

deur

André Johann Nel
(Ba.Ed. (Sekondêr)(UP), B.Ed. (PU vir CHO), M. Ed. (PU vir CHO))

Voorgelê ter vervulling van die graad

PHILOSOPHIAE DOCTOR

in die

Fakulteit Opvoedkunde

Universiteit van Pretoria

Pretoria

PROMOTOR : *Prof. L.J. Jacobs*

2004

Hierdie studie word opgedra aan my vader, wyle Mr. Jan-Hendrik Nel

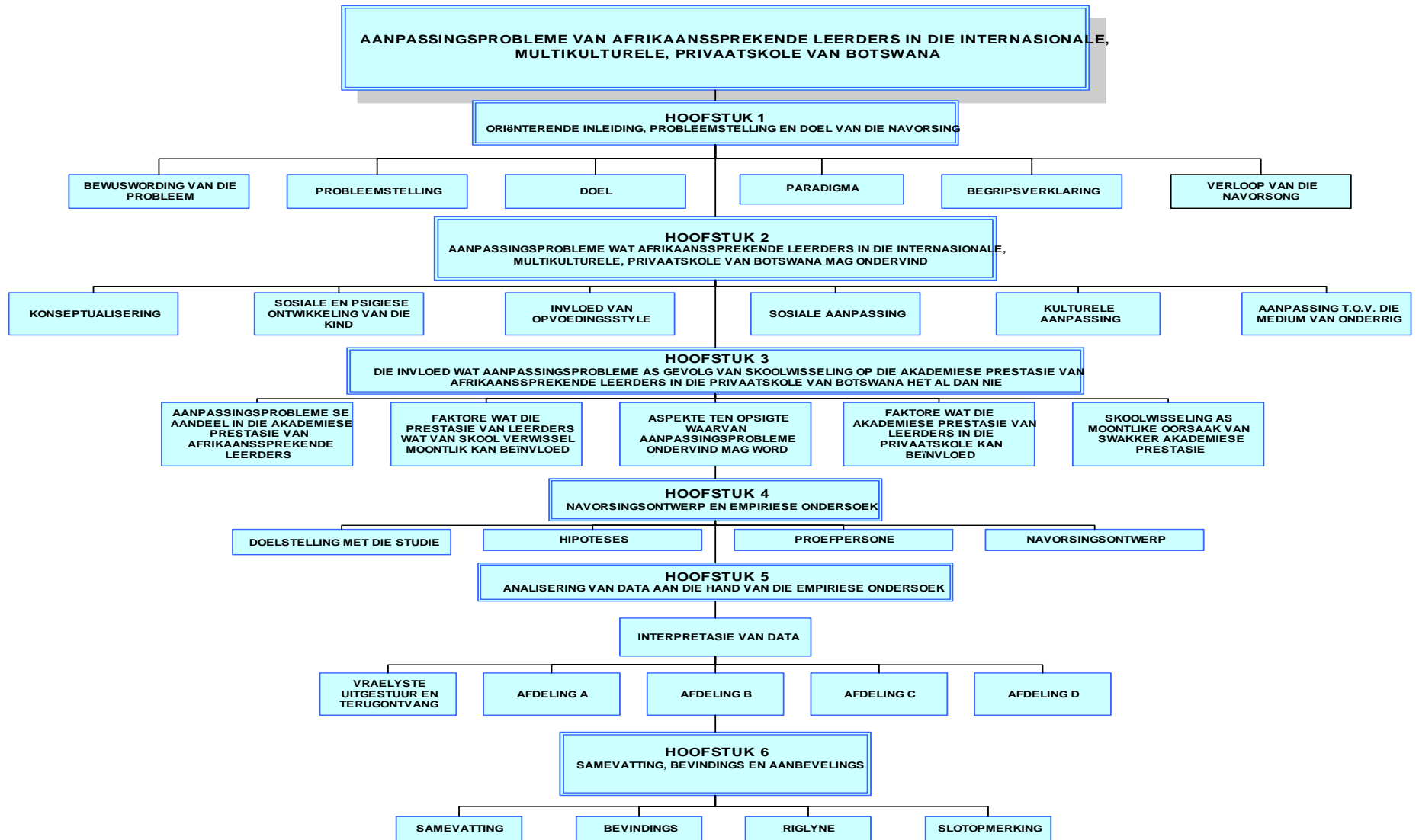
DANKBETUIGINGS

My opregte dank en waardering aan :

- Prof. L.J. Jacobs vir sy bekwame studieleiding en beskikbaarheid.
- Mnr. Paul Roos vir sy hulp met die taalversorging.
- Mnr. Kobus de Jager vir sy hulp met die verwerking van die data wat deur middel van die empiriese ondersoek ingewin is.
- Elke ouer, leerder, en onderwyser wat behulpsaam was met die navorsing.
- My moeder, mev. G.E. Nel, vir haar volgehoue ondersteuning en aanmoediging
- My vrou, Irene, en kinders, Elisna en Christian, vir al die ondersteuning en verdraagsaamheid.

***DANK AAN MY SKEPPER VIR INSIG, VERMOË, DEURSETTINGSVERMOË
EN GEDULD OM HIERDIE STUDIE TE KON VOLTOOI***

Die Navorsers
2004

OPSOMMING

**AANPASSINGSPROBLEME VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN
DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE PRIVAATSKOLE VAN
BOTSWANA**

deur

André Johann Nel

Promotor : Prof. L.J. Jacobs
Departement : Sosiopedagogiek
Fakulteit : Opvoedkunde (UP)
Graad : Philosophiae Doktor

Die doel van die onderhawige studie is om ondersoek in te stel na aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana en hoe dié aanpassingsprobleme 'n invloed op hulle akademiese prestasie kan hê al dan nie.

Botswana het die afgelope veertig jaar vir homself naam gemaak as Afrika se mees stabiele land. Daar is geen magsbehepte diktators nie, geen armoede weens wanbestuur nie en geen geweldadige onderdrukking of ongrondwetlike gedrag nie. Inteendeel, sedert die land in 1966 onafhanklik geword het, het dit net een pad geken naamlik vooruitgang. Met onafhanklikwording was daar slegs agt kilometer teerpad in die hele land. Vandag staan die hoofroetes nie 'n tree vir Suid-Afrika sin terug nie. Die plaaslike geldeenheid, die Pula, is sterker as die rand en daar is heelwat minder misdaad as in Suid-Afrika sowel as heelwat minder sigbare armoede as wat die geval in Suid-Afrika is.

Al die bogenoemde is maar slegs 'n paar van die redes hoekom Botswana vir talle Suid-Afrikaners 'n aanloklike heenkome, naby maar tog buite die grense van Suid-Afrika geword het. Omtrent 80% van die maatskappye wat in die hoofstad Gaborone voorkom, het 'n Suid-Afrikaanse oorsprong. Sedert 1990 het die getal Suid-Afrikaners wat hulle in Botswana gevestig het meer as verdriedubbel.

Onderwys is in Botswana baie belangrik en die land bestee in die omgewing van 22% van sy totale begroting aan onderwys. Weens die groot inbeweging van buitelanders oor veral die afgelope tien jaar is talle internasionale, Engels-medium, privaatskole gestig. Dié Engels-medium skole het in die verlede meestal onderwys aan veral buitelandse leerders voorsien. Die huidige tendens is egter dat al hoe meer plaaslike leerders veral die sekondêre, privaatskole begin besoek weens die internasionale kurrikulums wat in die skole gevolg word.

Vir Afrikaanssprekende leerders, afkomstig uit Afrikaans-medium skole in Suid-Afrika, is daar bepaalde aanpassingsprobleme wat hulle in die gesig staar wanneer hulle vir die eerste keer een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana begin besoek. Die vier belangrikste konsepte wat in die studie na vore kom is die internasionale onderwysomgewing van die multikulturele, privaatskole in Botswana, multikulturele onderwys, die konsep kultuur en milieu-gestremdheid.

Die aanpassingsprobleme wat deur Afrikaanssprekende leerders ervaar word, is meestal op sosiale- en kulturele terrein sowel as aanpassing te opsigte van die medium van onderrig. Daar is verskeie faktore, binne sowel as buite die skool geïdentifiseer, wat 'n bydraende faktor kan speel by die suksesvolle aanpassing van dié leerders. Die sosiale- en psigiese ontwikkeling van die kind en die opvoedingsstyl van die ouers kan tot 'n groot mate 'n bydraende rol speel in die suksesvolle aanpassing van die leerders al dan nie.

Faktore wat almal in 'n meerdere of mindere mate bydra tot die suksesvolle sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders sluit onder andere in die rol van die skool, samelewing, portuurgroep, kerk en media in. Ten opsigte van die suksesvolle kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders is daar ook verskeie faktore geïdentifiseer wat 'n rol kan speel. Die faktore sluit onder andere kultuurdifferentiasie, kultuurintegrasie, kultuurkontinuiteit, kulturele relativisme, kulturele pluralisme, die lewensbeskouwlike kultuurterrein en die geestelike kultuurterrein in. Laastens is daar in die studie gekyk na die aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig wat Afrikaanssprekende leerders in die gesig staar. Faktore wat hier 'n rol kan speel sluit onder andere die verskille tussen die taal van die skool, huis en gemeenskap in sowel as die invloed wat taal en kultuur kan speel.

Die suksesvolle sosiale- en kulturele aanpassing en aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig van Afrikaanssprekende leerders kan almal 'n deurslaggewende rol in hulle akademiese sukses speel. 'n Swak akademiese rekord, beperkte intellektuele moontlikhede, ongunstige persoonlikheidseienskappe, ontoereikende studievaardighede sowel as skoolwisseling kan almal verder bydra tot die akademiese sukses van Afrikaanssprekende leerders.

Na afloop van 'n omvattende literatuurstudie waar die faktore wat die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana kan beïnvloed breedvoerig ondersoek en bespreek is, is 'n empiriese ondersoek onderneem. In die empiriese ondersoek, waar beide die Afrikaanssprekende leerders en hulle ouers betrek is, is bewys dat Afrikaanssprekende leerders wel aanpassingsprobleme ervaar en meestal op die terrein van kulturele aanpassing.

Voortgesette navorsing op die terrein van aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders, nie net in Botswana nie maar ook in ander wêrelddele, behoort onderneem te word. Met die groot uitbeweeg van Suid-Afrikaners uit Suid-Afrika uit kan die navorsing vir beide ouers en leerders 'n waardevolle bron van inligting word.

SUMMARY

**ADAPTABILITY PROBLEMS OF AFRIKAANS SPEAKING LEARNERS IN THE
INTERNATIONAL, MULTICULTURAL, PRIVATE SCHOOLS OF BOTSWANA**

by

André Johann Nel

Promoter : Prof. L.J. Jacobs

Department : Sociopedagogics

Faculty : Education (UP)

Degree : Philosophiae Doctor

The aim of this study is to investigate the probable adaptability problems Afrikaans speaking pupils experience in the international, multicultural, private schools of Botswana and how these problems concerning adaptability can have an influence on their academic success.

Over the last forty years Botswana has made name for itself as the most stable country in Africa. Here is no dictators craving for power, no poverty because of mismanagement and no violent oppression or unconstitutional behavior visible. On the contrary, since the country became independent in 1966, it only knew the road to prosperity. When the country became independent there was only eight kilometers of tarred road found in the whole of Botswana. Today the main routes don't have to stand back one step for those found in South Africa. The local currency, the Pula, is stronger than the rand and there is less crime as what is the case in South Africa as well as much less visible poverty.

All the facts mentioned above are only a few reasons why Botswana became an attractive refuge, close but still outside the borders of South Africa, for so many South African citizens. Approximately 80% of all the companies found in the capital, Gaborone have South African roots. Since 1990 the number of South Africans that relocated to Botswana has tripled.

Education plays a very important role in the prosperity of Botswana and the country spends in the vicinity of 22% of its annual budget on education. Because of the huge influx of foreigners, especially over the last ten years, a number of international, English medium, private schools were founded. In the past, these English medium schools provided mostly education for foreign learners. The current tendency is however that more and more local learners start attending especially the secondary, private schools because of the international curriculums these schools offer.

Afrikaans speaking learners coming from Afrikaans medium schools in South Africa are faced with definite problems concerning adapting when they visit the international, multicultural private schools of Botswana for the first time. The four most important concepts identified in the study were the international education environment of the multicultural, private schools in Botswana, multicultural education, and the concepts culture and milieu-handicapped.

The problems concerning adaptability experienced by Afrikaans speaking pupils are mostly found on the social- and cultural domains as well as adapting to the new medium of education. There are several factors, internally as well as externally from the school environment identified which can play a leading role in the successful adaptation of these learners. The social- en psychological development of the child as well as the style of education portrayed by the parents can both play a leading role in the successful adaptation of these learners.

Factors that can all contribute to a more or less extend to the successful social adaptation of Afrikaans speaking pupils include the role of the school, community, peer group, church and media. Concerning the successful cultural adaptation of Afrikaans speaking pupils several factors are identified. These include cultural differentiation, cultural integration, cultural continuity, cultural relativity, cultural pluralism, the philosophy of life concerning culture, the economic technical cultural domain, the social welfare cultural domain as well as the spiritual cultural domain. Lastly the study looked at the adaptation regarding the medium of education Afrikaans speaking pupils face. Factors which play a role here include the differences of the language spoken at school, in the home and in the community as well as the influence language and culture have.

The successful social- and cultural adaptation and adaptation regarding the medium of education of Afrikaans speaking pupils can all contribute to the successful academic performance of these learners. A poor academic record, limited intellectual possibilities, unfavorable personality characteristics, inadequate study methods as well as school migration can contribute to the successful academic performance of Afrikaans speaking pupils.

By means of a comprehensive study of literature the factors which can play a role in the adaptation of Afrikaans speaking pupils in the international, multicultural, private schools are in detail examined and discussed. An empiric investigation, where both the Afrikaans speaking pupils and their parents played a part, was done after the study of literature. The investigation proves that Afrikaans speaking pupils do suffer from adaptation problems and are mostly experienced in the cultural domain.

Continuing research in the field of adaptation problems of Afrikaans speaking pupils, not only in Botswana but globally, should be undertaken. With the huge number of South Africans leaving South Africa this research can be a source of information to both parents and learners alike.

Key Words :

Multicultural
Milieu-handicapped
Afrikaans Speaking Pupils
International Private School
International Curriculums
Successful Academic Performance
Poor Academic Record
Adaptability Problems
Culture Adaptability
Social Adaptability
Adaptability concerning Language

INHOUD

HOOFSTUK 1

ORIËNTERENDE INLEIDING, PROBLEEMSTELLING EN DOEL VAN DIE NAVORSING

1.1	INLEIDING	1.
1.2	BEWUSWORDING VAN DIE PROBLEEM	3.
1.3	PROBLEEMSTELLING	6.
1.4	DOEL	7.
1.5	PARADIGMA	8.
1.5.1	'N SOSIO-PEDAGOGIESE PERSPEKTIEF	9.
1.5.2	'N PSIGO-PEDAGOGIESE PERSPEKTIEF	13.
1.6	BEGRIPSVERKLARING	13.
1.6.1	PRIMÊRE SKOOLLEERDERS	14.
1.6.2	SEKONDÊRE SKOOLLEERDERS	14.
1.6.3	INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE PRIVAATSKOLE	14.
1.6.4	INTERNASIONAAL ERKENDE KURRIKULUM	15.

1.6.5	SKOOLVERWISSELING	15.
1.6.6	SKOOLWISSELAAR	15.
1.6.7	MOBILITEIT	15.
1.7	VERLOOP VAN DIE NAVORSING	16.
1.8	SAMEVATTING	17.

*****

HOOFSTUK 2

AANPASSINGSPROBLEME WAT AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA MAG ONDERVIND

2.1	INLEIDING	18.
2.2	KONSEPTUALISERING	19.
2.2.1	DIE INTERNASIONALE ONDERWYSOMGEWING VAN DIE MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE IN BOTSWANA	19.
2.2.1.1	DIE ONTWERP VAN 'N INTERNASIONALE KURRIKULUM VIR DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	21.
	□ GLOBALITEIT	22.
	□ KOMMUNIKASIE	22.
	□ MULTIKULTURELE BEWUSTHEID	23.
2.2.1.2	DIE ONDERVERDELING VAN KURRIKULUMS	23.
2.2.1.3	DIE HOOFDOEL VAN 'N INTERNASIONALE KURRIKULUM WAT IN BOTSWANA GEVOLG WORD	33.
2.2.2	DIE KONSEP MULTIKULTURELE ONDERWYS	34.
2.2.2.1	BENADERINGS TOT MULTIKULTURELE ONDERWYS IN BOTSWANA	35.

2.2.2.2	DOELSTELLINGS VAN MULTIKULTURELE ONDERWYS IN BOTSWANA	36.
2.2.2.3	EIENSKAPPE VAN MULTIKULTURELE ONDERWYS	38.
2.2.2.4	DIE ONDERWYSER IN DIE MULTIKULTURELE ONDERWYSSITUASIE IN BOTSWANA	40.
	□ POSITIEWE SELFIDENTITEIT	40.
	□ BEWUSTHEID	40.
	□ SENSITIWITEIT	40.
	□ BEGRIP	40.
	□ INTERKULTURELE KOMMUNIKASIE	41.
	□ DIE AARD VAN ELKE LEERDER	43.
	□ ONDERWYSER SE KENNIS	43.
	□ FORMULERING VAN DOELSTELLINGS	43.
	□ LEERDERDOELWITTE	43.
	□ LESAANVANG	43.
	□ ONDERRIGSTRATEGIEË EN AKTIWITEITE	44.

	□ EVALUERING	44.
2.2.3	DIE KONSEP KULTUUR	45.
2.2.4	MILIEU-GESTREMDHEID VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERders IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	46.
2.2.4.1	MILIEU-GESTREMDHEID IN TERME VAN KULTURELE DEPRIVASIE	47.
	□ TAAL	49.
	□ VORIGE VERWORWE KENNIS	49.
	□ VERSKILLENDE KLASKAMERAKTIWITEITE	49.
	□ VERSKILLE TEN OPSIGTE VAN DIE MISSIE VAN DIE SKOOL	49.
	□ AANVAARDING VAN GESAG	50.
2.2.4.2	MILIEU-GESTREMDHEID IN TERME VAN KULTURELE ANDERSOORTIGHEID	50.
2.3	DIE SOSIALE EN PSIGIESE ONTWIKKELING VAN DIE KIND	51.
2.3.1	DIE PRIMÊRE SKOOLKIND (Ongeveer 5-13 jaar)	52.

2.3.1.1	BIOLOGIESE- TAAL- EN KULTURELE FAKTORE WAT 'N INVLOED OP TOELATING VAN LEERDERS TOT EEN VAN DIE MULTIKULTURELE, INTERNASIONALE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN HÊ	53.
	□ INTER-KULTURELE FAKTORE WAT BY TOELATINGSTOETSE IN GEDAGTE GEHOU MOET WORD	54.
	□ AANLEER OM OOR DIE WEG TE KOM MET SY PORTUURGROEP	57.
	□ ONTWIKKELING VAN FUNDAMENTELE VAARDIGHEDE IN LEES, SKRYF EN REKENE	57.
	□ VERKRYGING VAN PERSOONLIKE ONAFHANKLIKHEID	58.
	□ ONTWIKKELING VAN HOUDINGS TEENoor SOSIALE GROEPE EN INSTANSIES	58.
2.3.1.2	GRAAD 0/BRUGPERIODE IN DIE ONDERWYS	60.
	□ DOEL	60.
	□ AARD	60.
	□ PLEK	61.
	□ DUUR	61.
	□ TOETREE-OUDERDOM	61.

2.3.1.3	KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND	62.
2.3.1.4	AFFEKTIEWE (EMOSIONELE) ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND	64.
2.3.1.5	SOSIALE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND	65.
2.3.1.6	NORMATIEWE EN SEDELIK-RELIGIEUSE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND	66.
2.3.2	DIE PUBERTEITS- OF ADOLESSENSIEJARE (Ongeveer 13-18 jaar)	67.
	□ VROEË ADOLESSENSIE (JUNIOR HOËRSKOOLJARE)	67.
	□ MIDDEL ADOLESSENSIE (SENIOR HOËRSKOOLJARE)	68.
	□ LAAT ADOLESSENSIE	68.
2.3.2.1	IDENTITEITSVERWERWING	69.
2.3.2.2	DIE VERWERKLIKING VAN NUWE EN MEER VOLWASSE VERHOUDINGE MET LEEFTYDGENOTE VAN BEIDE GESLAGTE	69.
2.3.2.3	VERVULLING VAN 'N MANLIKE/VROULIKE SOSIALE ROL	70.
2.3.2.4	AANVAARDING EN DOELTREFFENDE GEBRUIK VAN DIE EIE LIGGAAM	70.

2.3.2.5	VESTIGING VAN EMOSIONELE ONAFHANKLIKHEID VAN OUERS EN ANDER VOLWASSENES	71.
2.3.2.6	VOORBEREIDING VIR HUWELIKS- EN GESINSLEWE	71.
2.3.2.7	VOORBEREIDING VIR 'N LOOPBAAN EN FINANSIËLE SELFSTANDIGHEID	72.
2.3.2.8	STREWE NA DIE VERWERKLIKING VAN SOSIAAL VERANTWOORDELIKE GEDRAG	72.
2.3.3	OPVOEDKUNDIGE IMPLIKASIES TEN OPSIGTE VAN DIE ADOLESENT SE TOTALE ONTWIKKELING	72.
2.3.3.1	FISIEKE ONTWIKKELING	73.
	□ VERSNELLING IN GROEI TYDENS ADOLESSENSIE	73.
	□ SEKSUELE ONTWIKKELING	73.
	□ MOTORIESE ONTWIKKELING	73.
	□ VROEË EN LAAT ONTWIKKELING	73.
	□ PERSEPSIE VAN SY/HAAAR EIE LIGGAAM	74.
	□ PERSOONLIKE HIGIËNE	74.
	□ GESONDE LEWENSTYL	74.
	□ VROEË SEKSUELE AKTIWITEITE	75.

□	ALKOHOL- EN DWELMMISBRUIK	75.
2.3.3.2	KOGNITIEWE ONTWIKKELING	75.
2.3.3.3	AFFEKTIEWE ONTWIKKELING	76.
2.3.3.4	SOSIALE ONTWIKKELING	79.
2.3.3.5	NORMATIEWE EN SEDELIK RELIGIEUSE ONTWIKKELING	81.
2.4	OPVOEDINGSTYLE	81.
2.4.1	WARM OPVOEDING	82.
2.4.2	KOUE OPVOEDING	82.
2.4.3	DOMINANTE OPVOEDING	83.
2.4.4	TOEGEEFLIKE OPVOEDING	83.
2.4.5	TOLERANTE, DEMOKRATIESE OPVOEDING	83.
2.4.6	INTOLERANTE, OUTOKRATIESE OPVOEDING	84.
2.4.7	BETROKKE OPVOEDING	84.
2.4.8	ONVERSKILLIGE OPVOEDING	85.
2.4.9	HARMONIESE OPVOEDING	85.

2.5	SOSIALE AANPASSING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS	86.
2.5.1	DIE AANDEEL VAN DIE SKOOL IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRKAANSSPREKENDE LEERDERS IN BOTSWANA	87.
2.5.1.1	DIE SOSIALISERINGSFUNKSIES VAN DIE SKOOL	88.
	□ OORDRA VAN KENNIS	89.
	□ SOSIALE ROL SELEKSIE	89.
	□ OORDRA VAN SOSIALE WAARDES	90.
	□ IDENTITEITSVERWERWING MET GEMEENSKAPSAKTIEWEITTE	90.
	□ LEERDER BESKERMING	91.
2.5.1.2	DIE VERWERKLIKING VAN OPVOEDINGS-KOMMUNIKASIE IN DIE KLASKAMER	91.
	A : BUITEFAKTORE	92.
	□ DIE HOOF/DIREKTEUR	92.
	□ ONDERWYSPERSONEEL	93.
	□ OUERS	94.
	□ KLASSE	94.

B :	ONDERWYSERFAKTORE	95.
C :	LEERDERFAKTORE	96.
	□ ONTWIKKELINGSVLAK VAN DIE LEERDER	96.
	□ GESLAG	97.
	□ INTELLIGENSIEPEIL	98.
	□ EMANSIPASIE	98.
	□ SOSIO-EKONOMIESE MILIEU	98.
	□ HOUDING	98.
	□ KOMMUNIKASIEPROBLEME	98.
D :	GROEPSDINAMIESE FAKTORE	99.
	□ MEERVOUDIGHEID	99.
	□ INTERAKSIE	99.
	□ DOELSTELLINGS	100.
	□ NORME	100.
	□ GROEPSTRUKTUUR	100.

E :	ORDE HANDHAAF FAKTORE	101.
2.5.2	DIE AANDEEL VAN DIE SAMELEWING IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA	101.
2.5.3	DIE AANDEEL VAN DIE PORTUURGROEP IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA	102.
2.5.3.1	DIE PORTUURGROEP AS ONSHEIDSRUIMTE	104.
	□ AANWESIGHEID	104.
	□ GESPREK	104.
	□ TUISHEID EN AANVAARDING	104.
	□ TOEKOMSBEPLANNING	105.
2.5.3.2	DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE SOEKE NA SOSIALE WERKLIKHEID	105.
2.5.3.3	DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE “UITGAAN NA” DIE SOSIO-MAATSKAPLIKE EN NORMATIEWE WERKLIKHEID	106.
2.5.3.4	DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE IDENTITEITSVERWERWING	106.
2.5.4	DIE AANDEEL VAN DIE KERK IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA	106.

2.5.5	DIE AANDEEL VAN DIE MEDIA IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA	108.
2.6	KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSPREKENDE SKOOL LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE ONDERWYSOMGEWING VAN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	108.
	□ KULTURELEDIFFERENSIASIE	109.
	□ KULTUURINTEGRASIE	110.
	□ KULTUURKONTINUÏTEIT	110.
	□ KULTURELE RELATIVISME	110.
	□ KULTURELE ETNOSENTRISME	110.
	□ KULTURELE PLURALISME	111.
	□ LEWENSBEKOULIKE KULTUURTERREIN	112.
	□ EKONOMIES-TEGNIESE KULTUURTERREIN	112.
	□ SOSIAAL-MAATSKAPLIKE KULTUURTERREIN	112.
	□ GEESTELIKE KULTUURTERREIN	113.

2.7	TAALASPEKTE : KOMMUNIKASIEPROBLEME WAT AFRIKAANSSPREKENDE SKOOL LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA MOONTLIK ERVAAR	114.
	□ TAAL VAN DIE SKOOL	115.
	□ TAAL BY DIE HUIS	116.
	□ TAAL VAN DIE GEMEENSKAP	116.
	□ TAAL EN KULTUUR – “THE LANGUAGE CULTURE BOX”	119.
	• DIE AANPASSINGSMODEL	119.
	• DIE TRANSISIEMODEL	119.
	• DIE KONTAKMODEL	119.
	• DIE KULTURELE VERANDERINGSMODEL	120.
2.8	SAMEVATTING	120.

*****

HOOFSTUK 3

DIE INVLOED WAT AANPASSINGSPROBLEME AS GEVOLG VAN SKOOLWISSELING OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA HET AL DAN NIE

3.1	INLEIDING	121.
3.2	AANPASSINGSPROBLEME SE AANDEEL IN DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANS- SPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	123.
	□ AANPASSING BY DIE NUWE OMGEWING	124.
	□ AANPASSING BY ANDER KULTURE	124.
	□ PROBLEME MET SELFAANPASSING	124.
	□ GEBREK AAN MOTIVERING	125.
3.2.1	STUDIEGEWOONTES EN METODES	125.
3.2.2	AKADEMIESE ORIËNTASIE	126.
	□ ONDERRIGSITUASIE	126.
	□ KLASSE	127.
	□ HANDBOEKE	127.

□	WERK	127.
□	EVALUERING	128.
□	HETEROGENITEIT	128.
□	TYDSBESTEDING	128.
□	PROBLEME	128.
3.2.3	VERSILLE TUSSEN INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE IN BOTSWANA EN STAATSKOLE IN SUID-AFRIKA	130.
□	MULTIKULTURELE AARD VAN DIE SKOLE	130.
□	LANGER SKOOLURE	130.
□	LANGER LESPERIODES	130.
□	KLASGROOTTES	131.
□	DIE TEMPO EN OMVANG VAN DIE WERK	131.
□	DIE WYSE VAN TOETSING EN EKSAMINERING	131.
□	VREEMDE VAKTERMINOLOGIE	132.
□	NUWE VAKKE	132.
3.2.4	SOSIALE ORIËNTASIE	132.

3.2.5	SOSIO-POLITIEKE TOESTANDE	133.
3.2.6	GESINSAGTERGRONDPROBLEME	133.
3.3	FAKTORE WAT DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN BEÏNVLOED	134.
3.3.1	SWAK AKADEMIESE REKORD	134.
3.3.2	BEPERKTE INTELLEKTUELE MOONTLIKHEDE	134.
3.3.3	ONGUNSTIGE PERSOONLIKHEIDSEIENSKAPPE	135.
	□ PSIGIESE DISORIËNTASIE	136.
	□ SOSIALE DISORIËNTASIE	136.
	□ SKYNSEKERHEID	136.
	□ STORM EN DRANG	136.
3.3.4	ONTOEREIKENDE STUDIEVAARDIGHEDE	136.
3.3.5	SKOOLVERWISSELING	137.
	□ KLASGROOTTES	137.
	□ AKADEMIESE UITSLAE	138.
	□ REKENAAR TOEGANKLIKHEID/GEVORDERDHEID	138.

□	SPORTGERIEWE	138.
□	GELOOF	139.
□	AKTIWITEITE	139.
□	BUIGBAARHEID/AANPASBAARHEID VAN ROOSTER	139.
□	KOSTE	140.
□	ATMOSFEER	140.
□	PERSONEEL	140.
3.4	SKOOLWISSELING AS OORSAAK VAN SWAKKER AKADEMIESE PRESTASIE	141.
3.4.1	HOOFOORSAKE VIR DIE VERSKUIWING VAN LEERDERS VANAF SUID-AFRIKA NA DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	141.
3.4.1.1	INTERNE OORSAKE	142.
□	FISIESE OORSAKE	142.
□	EMOSIONELE OORSAKE EN AKADEMIESE PRESTASIE	142.
□	ONTWIKKELINGSAFWYKINGS	142.
□	KOGNITIEWE OORSAKE	143.

	□ LEERPROBLEME	143.
3.4.1.2	EKSTERNE OORSAKE	144.
	□ SKORSING	144.
	□ MOBILITEIT	144.
	• MIGRASIE	144.
	• ARBEIDSMIGRASIE EN BEROEPS-MOBILITEIT	145.
	• RAMPE – NATUURLIK EN MENSGEORIËNTEERD	145.
	□ TOESTAND IN DIE SKOOL	146.
	□ HOUDING VAN DIE ONDERWYSERS AS MOONTLIKE OORSAAK VAN SKOOLWISSELING	146.
	• FOUTIEWE BESKOUINGS BY ONDERWYSERS OOR HULLE PROFESSIONALITEIT	147.
	• NEGATIEWE HOUDING VAN ONDERWYSERS	147.
	• DIE BESKOUING DAT DIE ONDERWYSER EN OUER MET VERSKILLENDE TAKE BESIG IS	148.
	• VERABSOLUTERING VAN DIE ONDERWYSER SE OUTONOMIE	148.
	• DIE ONDERWYSER-KINDVERHOUDING	149.

•	DIE ONDERWYSER-LEERDER-VERHOUDING	149.
□	KIND-KIND VERHOUDING	149.
3.5	DIE SAMELEWING EN OMGEWING	150.
3.6	DIE SOSIALE ONTWIKKELING VAN DIE KIND EN DIE INVLOED VAN SKOOLVERWISSELING OP SY SOSIALE AANPASSING	150.
3.6.1	KLIMAAT	151.
3.6.2	GESINSOMSTANDIGHEDE	151.
□	SAMESTELLING	152.
□	HUISTAAL VAN DIE OUERS	152.
□	BESKIKBAARHEID VAN DIE VADER	152.
□	BUITENSHUISE ARBEID DEUR DIE MOEDER	153.
□	HUISVESTING	153.
□	FINANSIËLE POSISIE	153.
□	WOONBUURT	154.
3.7	SAMEVATTING	154.

*****

HOOFSTUK 4

NAVORSINGSONTWERP EN EMPIRIESE ONDERSOEK

4.1	INLEIDING	155.
4.2	DOELSTELLING MET STUDIE	155.
4.3	HIPOTEESES	156.
4.4	PROEFPERSONE	157.
4.4.1	SELEKTERING VAN PROEFPERSONE	157.
4.4.2	BESKRYWING VAN PROEFPERSONE	157.
4.5	NAVORSINGSONTWERP	158.
4.5.1	DIE VRAELYS AS MEETINSTRUMENT	158.
4.5.1.1	DIE VOORDELE BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE	158.
4.5.1.2	DIE NADELE BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE	159.
4.5.1.3	ETIESE ASPEK BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE	159.
4.5.2	LOODSONDERSOEK	160.
4.5.3	KONSTRUKSIE VAN DIE VRAELYS	160.

4.5.3.1	STRUKTUUR VAN DIE VRAELYS	160.
4.5.3.2	DOEL MET DIE VRAE	162.
4.5.4	PROEFGROEP	166.
4.5.5	ADMINISTRATIEWE PROSEDURE	166.
4.5.6	VRAELYS TE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG	166.
4.5.7	STATISTIESE TEGNIEKE	167.
4.5.7.1	DIE S-A-S PROGRAM	167.
4.5.7.2	FREKWENSIE ONTLEDINGS	167.
4.5.7.3	DIE t-TOETS	168.
4.5.7.4	AANVAARDING VAN HIPOTEESES	169.
4.6	SAMEVATTING	170.

*****

HOOFSTUK 5

ANALISERING VAN DATA AAN DIE HAND VAN DIE EMPIRIESE ONDERSOEK

5.1	INLEIDING	171.
5.2	INTERPRETASIE VAN DATA	171.
5.2.1	VRAELYSIE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG	171.
5.2.2	AFDELING A : BIOGRAFIESE BESONDERHEDE VAN LEERDERS	174.
5.2.2.1	PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN LEERDERS	174.
5.2.2.2	PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN OUIERS	193.
5.2.3	AFDELING B : DEMOGRAFIESE BESONDERHEDE	196.
5.2.3.1	BESONDERHEDE VAN VORIGE SKOOL	196.
5.2.3.2	BESONDERHEDE VAN HUIDIGE SKOOL	198.
5.2.4	AFDELING C	200.
5.2.4.1	SOSIALE AANPASSING	200.
5.2.4.2	KULTURELE AANPASSING	207.
5.2.4.3	AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG	214.

5.2.5	AFDELING D : DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	221.
5.2.6	SAMEVATTING	227.

HOOFSTUK 6

SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

6.1	INLEIDING	229.
6.2	SAMEVATTING	229.
6.3	BEVINDINGS	230.
6.3.1	BEVINDINGS MET BETREKKING TOT DIE LITERATUURSTUDIE	230.
6.3.2	BEVINDINGS MET BETREKKING TOT DIE EMPIRIESE ONDERSOEK	233.
6.4	RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	241.
6.4.1	RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE SOSIALE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	241.
6.4.2	RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	242.
6.4.3	RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	244.

6.4.4	RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AKADEMIESE AANPASSING AS GEVOLG VAN SKOOLWISSELING VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	247.
6.5	SLOTOPMERKING	248.

LYS VAN TABELLE :

TABEL 5.1	AANTAL VRAELYTE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG (OUERS)	171.
TABEL 5.2	AANTAL VRAELYTE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG (LEERDERS)	173.
TABEL 5.3	BIOGRAFIESE BESONDERHEDE VAN LEERDERS	175.
TABEL 5.4	T-TOETS VIR GEKORRELEERDE DATA TEN OPSIGTE VAN LEERDERS WAT VAN 'N AFRIKAANS-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS EN DIE WAT VAN 'N ENGELS-/PARALLEL-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS	192.
TABEL 5.5	BIOGRAFIESE BESONDERHEDE VAN OUERS	193.
TABEL 5.6	BESONDERHEDE VAN VORIGE SKOOL	196.
TABEL 5.7	BESONDERHEDE VAN HUIDIGE SKOOL	198.
TABEL 5.8	LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE SOSIALE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	200.
TABEL 5.9	OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE SOSIALE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	203.

TABEL 5.10	T-TOETS VIR ONGEKORRELEERDE DATA TEN OPSIGTE VAN DIE SOSIALE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	206.
TABEL 5.11	LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	207.
TABEL 5.12	OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	210.
TABEL 5.13	T-TOETS TEN OPSIGTE VAN DIE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	213.
TABEL 5.14	LEERDERS SE PERSEPSIE AANGAANDE DIE AANPASSING, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	214.
TABEL 5.15	OUERS SE PERSEPSIE AANGAANDE DIE AANPASSING, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	217.
TABEL 5.16	T-TOETS TEN OPSIGTE VAN DIE AANPASSING BY DIE MEDIUM VAN ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	220.

TABEL 5.17	LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	221.
TABEL 5.18	OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	224.
TABEL 5.19	T-TOETS TEN OPSIGTE VAN DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	227.

LYS VAN GRAFIEKE :

GRAFIEK 5.1	AANTAL VRAELYTE TERUGONTVANG VAN DIE OUERS VAN DIE ONDERSKEIE SKOLE	172.
GRAFIEK 5.2	AANTAL VRAELYTE TERUGONTVANG VAN DIE LEERDERS VAN DIE ONDERSKEIE SKOLE	174.
GRAFIEK 5.3	GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL (A SIMBOOL - 80-100% & B SIMBOOL – 70-79%) IN DIE ONDERSKEIE VAKKE IN SUID-AFRIKA EN BOTSWANA RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN AFRIKAANS-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS	188.
GRAFIEK 5.4	GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL (C SIMBOOL – 60-69%, D SIMBOOL – 50-50% & E SIMBOOL – 40-49%) IN DIE ONDERSKEIE VAKKE IN SUID-AFRIKA EN BOTSWANA RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN AFRIKAANS-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS	189.
GRAFIEK 5.5	GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL (A SIMBOOL - 80-100% & B SIMBOOL – 70-79%) IN DIE ONDERSKEIE VAKKE IN SUID-AFRIKA EN BOTSWANA RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN ‘N ENGELS-/PARALLEL-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS	190.

GRAFIEK 5.6	GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL (C SIMBOOL – 60-69%, D SIMBOOL – 50-50% & E SIMBOOL – 40-49%) IN DIE ONDERSKEIE VAKKE IN SUID-AFRIKA EN BOTSWANA	
	RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN 'N ENGELS-/PARALLEL-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS	191.
GRAFIEK 5.7	LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN HULLE SOSIALE AANPASSING AL DAN NIE	202.
GRAFIEK 5.8	OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN LEERDERS SE SOSIALE AANPASSING AL DAN NIE	205.
GRAFIEK 5.9	LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	209.
GRAFIEK 5.10	OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	212.
GRAFIEK 5.11	LEERDERS SE PERSEPSIE AANGAANDE DIE AANPASSING, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	216.
GRAFIEK 5.12	OUERS SE PERSEPSIE AANGAANDE DIE AANPASSING, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA	219.

- GRAFIEK 5.13** LEERDERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA 223.
- GRAFIEK 5.14** OUERS SE PERSEPSIE TEN OPSIGTE VAN DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA 226.

BIBLIOGRAFIE 249.-265.

BYLAE

BYLAAG A 266.

**LYS VAN SUID-AFRIKAANSE PRIVAATSKOLE WAT DIE
CAMBRIDGE KURRIKULUM VOLG**

CIE CENTRES IN SOUTH AFRICA

BYLAAG B 267.

**BEVESTIGINGSBRIEF VIR DIE AANVAARDING VAN DIE
CAMBRIDGE HIGCSE SERTIFIKAAT SOOS VERSKAF DEUR
DIE CAMBRIDGE INTERNATIONAL EXAMINATIONS BOARD**

BYLAAG C 268.

***MINISTRY OF EDUCATION : DEPARTMENT OF STUDENT
PLACEMENT AND WELFARE***

BYLAAG D 269.

IGCSE VAKPAKKETTE

BYLAAG E 270.

HIGCSE VAKPAKKETTE

BYLAAG F **271.**

I.B. SKEMATIESE STUDIE PLAN

BYLAAG G **272.**

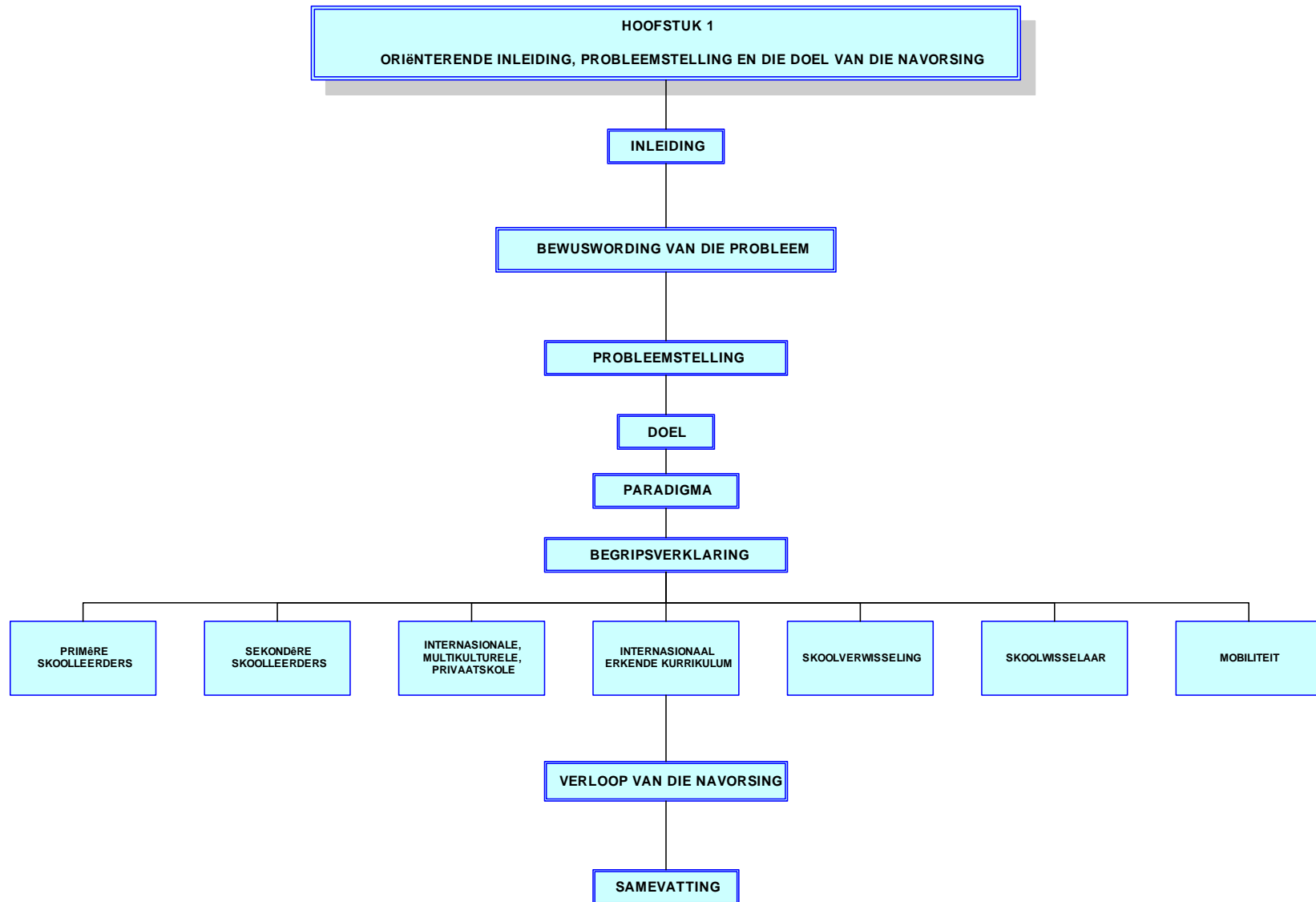
**DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME
EN DIE AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN
ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE
PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA**

VRAELYS AAN LEERDERS

BYLAAG H **273.**

**DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME
EN DIE AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN
ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE
PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA**

VRAELYS AAN OUERS

HOOFSTUK 1

ORIËNTERENDE INLEIDING, PROBLEEMONTLEDING EN DOEL VAN DIE NAVORSING

1.1 INLEIDING

Sedert 1880 het die eerste Suid-Afrikaners Botswana begin inbeweeg op soek na goud en diamante. Talle boere het hulle dan ook permanent in die gebied gevestig en met onder andere sonneblom en grondbone begin boer. Daar was egter nie vir die kinders van dié eerste Afrikaanssprekende blankes skole nie. Die wat nie tuis onderrig is nie, is na die Rooms Katolieke Sendingskole gestuur om te leer lees en skryf (Katse, 1997:41). Toe reeds moes die leerders, ongeag hulle herkoms, alle formele onderrig deur medium van Engels ontvang en het leerders bepaalde aanpassingsprobleme in die gesig gestaar.

Sedert die middel 1990's is daar verskeie ander redes waarom Suid-Afrikaners Botswana inbeweeg het. Van dié redes sluit onder meer ekonomiese redes, werksverpligtinge en die veelbesproke misdaad en geweld in Suid-Afrika in (Viljoen, 1993:21). Botswana word bestempel as die land in Afrika, buiten Suid-Afrika, met die gesondste ekonomiese groei (Beeld, 2003). Daar is geen magsbehepte diktators nie, geen absolute armoede nie en geen onderdrukking of ongrondwetlike gedrag in Botswana nie (Beeld, 2003). In die Britse pers staan Botswana alom bekend as "*Botswana – Hope of Africa*" (Opperman, 2002). Dit is ook 'n land met ongetwyfeld een van die beste onderwysstelsels in Afrika, waar die staat gratis onderwys vir die eerste tien skooljare aan leerders in staatskole verskaf. Eers vanaf standerd 8 (Graad 10), of soos dit in Botswana bekend staan, "*Form 3*", word van die leerders verwag om skoolfonds, wat dan steeds relatief bekostigbaar is, vir onderrig in die Senior Sekondêre Staatskole te begin betaal (Wachiri, 1999:42-56). Alle tersiêre onderrig, met die uitsluitel van boekgelde, is ook gratis vir Botswana-burgers en tientalle beurse is ook beskikbaar vir leerders om na hulle skoolopleiding in die buiteland te gaan studeer.

Die getal Suid-Afrikaners wat Botswana inbeweeg het, het vanaf 1990 meer as verdriedubbel. Gedurende 1999 alleen het 540 383 Suid-Afrikaners Botswana besoek. Meer as die helfte van die besoekers, naamlik 250 876, was in besit van werk- en verblyfspermitte, hetsy tydelik of permanent. Van hierdie getal was die meeste tussen die ouderdomme van 25 en 49 jaar (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:21). Altesaam 11 956 kinders tussen die ouderdomme van 0-13 jaar en 13 857 kinders tussen die ouderdomme van 14 en 19 jaar het hulle saam met hulle ouers in Botswana gevestig. Buitelanders wat in Botswana woon, word in drie groepe verdeel naamlik landsburgers, dié met permanente verblyfpermitte

en die wat tydelike permitte bekom, wat kan wissel van een maand tot vyf jaar (Basiamang, 1998:4).

Uiteraard is daar 'n aansienlike getal kinders van skoolgaande ouderdom wat saam met hulle ouers in Botswana woon. Alhoewel daar 'n hele aantal goed gevestigde, internasionale, privaat, primêre sowel as sekondêre skole in die hoofstad, Gaborone, geleë is, hou dit vir Afrikaanssprekende leerders bepaalde aanpassings in, om by een van die skole gelukkig te wees en optimaal te presteer. Met die toenemende getal Suid-Afrikaners wat in Botswana woonagtig is sowel as die puik standaard van die plaaslike privaatskole, neig al hoe meer ouers om eerder hulle kinders in een van Botswana se internasionale, privaatskole in te skryf met die hoop dat hulle sal aanpas.

Botswana het nie altyd, soos wat huidiglik die geval is, oor goeie privaatskole vir immigrante leerders beskik nie. Die meeste skole was aanvanklik staats- en sendingskole wat deur die Britse regering op die been gebring is. Die eerste Europeërs het Botswana reeds vir die eerste keer in die laat sestiende eeu besoek. Die meeste van hierdie eerste besoekers was sendelinge wat na Botswana gekom het om die Christelike Evangelie aan die inwoners te bring. Om hulle in dié taak te help, is skole ook gestig om die inwoners op te voed.

So is die eerste skool reeds in 1825 deur die *L.M.S. (London Missionary Society)* gestig. Tussen 1862 en 1904 het die skole wat deur die *L.M.S.* op die been gebring is, meestal op godsdiensoonderrig gekonsentreer. Baie Botswana burgers het gevoel dat daar meer op vakke wat vir hulle van belang is, soos byvoorbeeld Landboukunde, gekonsentreer moet word. Die gevolg was dat baie Botswanas hulle kinders na skole in Suid-Afrika gestuur het. Botswana het in 1885 'n Britse Protektoraat geword en sodoende het Brittanje 'n al hoe groter rol in die onderwysstelsel van Botswana begin speel. Tot en met 1904 het die administrasie van die Protektoraat geen fondse vir onderwys afgestaan nie. In 1904, toe daar vir die eerste keer geld aan onderwys afgestaan is, het die *L.M.S.* die eerste tegniese, semi-privaatskool, *Tiger Kloof*, gestig. Die skool het akademiese sowel as tegniese opleiding verskaf en verder ook onderwysopleiding sowel as godsdiensoonderrig verskaf. Dié skool was gedeeltelik deur die staat beheer en gedeeltelik deur die *L.M.S.* Die eerste volwaardige privaatskool is egter eers in 1923 deur die Bakgatla, een van die etniese groepe in Botswana, gebou. Een van die hoofredes vir die totstandkoming van die skool was die feit dat die mense van Botswana gevoel het dat die skole wat deur die *L.M.S.* gestig is te veel op godsdiensoonderrig gekonsentreer het en hulle die klem meer op basiese lees- en skryfvaardighede en landboukunde wou laat val (Campbell, 2000, 288). Die skool, die Bakgatla National School, is vandag 'n Nasionale Besienswaardigheid, bekend as die Phuthadikobo Museum (Campbell, 2000: 198).

In 1931 is die *Board of Advice on Education* gestig en sedert 1938 word primêre staatskole se kurrikulum deur die staat opgestel en beheer. Tot in met 1940 is slegs primêre onderrig tot en met standerd ses (Graad 6) verskaf. Die eerste volwaardige privaat, sekondêre skool is in 1944 deur die Rooms Katolieke Kerk net buite die hoofstad, Gaborone, gestig. Hierdie skool, die *St. Joseph's Mission School*, word vandag nog beskou as een van die beste privaat, sekondêre skole in Botswana en val steeds onder beheer van die Rooms Katolieke Kerk (Katse, 1997:31-47). In 1963 open nog 'n privaat, sekondêre skool, *Swaneng Hill*, wat meer op die onderrig van praktiese vakke gerig was, sy deure in Serowe, 'n dorp noord van die hoofstad. Die persoon wat die skool begin het, Patrick van Rensburg, was 'n Afrikaanssprekende politieke vlugteling uit Suid-Afrika en was ook die eerste Afrikaanssprekende blanke persoon, wat met die onderwysstelsel van Botswana gemoeid geraak het (Campbell, 2000:374).

In die eerste hoofstuk van hierdie studie word daar na die bewuswording van die probleem, naamlik die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in een van die internasionale, privaatskole van Botswana gekyk, die navorsingsprobleem gestel en die belangrikheid daarvan uiteengesit. Voorts word die doel met die navorsing aangetoon en 'n paar begrippe soos wat dit in die studie gebruik word, word uitgelig waarna die verloop van die navorsing aangedui en 'n kort samevatting gegee word.

1.2 BEWUSWORDING VAN DIE PROBLEEM

Die huidige neiging is dat talle Suid-Afrikaanse gesinne wat in Botswana woon, basies vier opsies het wat hulle kan oorweeg ten opsigte van hulle kinders se skoolopleiding. Die vier opsies behels :

- kinders in 'n koshuis in Suid-Afrika agter te laat,
- kinders tuis te onderrig,
- kinders in 'n studiegroep (*Homeschool/Micro-School*) te plaas of
- kinders in een van die multikulturele, internasionale, privaatskole te plaas.

Vir die doel van die studie word daar veral na leerders gekyk wat een van die multikulturele, internasionale, privaatskole in Botswana besoek.

Huidiglik laat baie meer ouers hulle kinders tot en met standerd 7 (Graad 7) in een van die talle internasionale, primêre, privaatskole onderrig of maak gebruik van tuisonderrig, eerder as om hulle in Suid-Afrika in 'n koshuis agter te laat, soos wat die geval in die verlede was. 'n Gewilde program wat aanvanklik by tuisonderrig gebruik is en vandag nog baie gewild is, is die "PACE" program wat deur die "School of Tomorrow" in Suid-Afrika versprei word. Dit is 'n Christelike kurrikulum en word wêreldwyd gebruik. Nog 'n program wat aan die begin van 2003 vir die eerste keer deur die Hervormde Kerk in Botswana begin is, is "Breinlyn". Die program bied 'n Suid-Afrikaanse en internasionale skoolkurrikulum op kompakskyf aan, vanaf Graad 0 – 12, wat kan uitloop op 'n Suid-Afrikaanse Nasionale Senior Sertifikaat of 'n *Cambridge* internasionaal erkende kwalifikasie. Aangesien die program eers in Januarie 2003 van stapel gestuur is en daar huidiglik slegs 'n klein groepie leerders is, word daar in die studie nie meer aandag aan dié program gegee nie. Daar word wel later in die studie meer aandag aan die *Cambridge* internasionale eksamen gegee (Vergelyk 2.2.1.1).

Daar is vier groot primêre skole wat baie goed gevestig is en baie gewild onder Suid-Afrikaners is met talle ander kleiner primêre, privaatskole. Leerders uit onder andere Suid-Afrika kan nie een van die primêre staatskole van Botswana besoek nie, tensy hulle Setswana magtig is, aangesien die voertaal in die primêre staatskole meestal Setswana is. 'n Verdere rede hoekom kinders uit onder andere Suid-Afrika nie een van die sekondêre staatskole kan besoek nie, is omdat leerders 'n eksamen bekend as die *P.S.L.E (Primary School Leaving Examination)*, aan die einde van hulle primêre skoolfase moet aflê ten einde toelating tot een van die Junior Sekondêre skole te bekom. Aan die einde van die Junior Sekondêre fase moet nog 'n plaaslike eksamen, die *J.S.E. (Junior Secondary Examination)* afgelê word ten einde toelating tot een van die Senior Sekondêre skole te bekom. Alhoewel sommige van die primêre, privaatskole wel aan hulle leerders die geleentheid bied om die *P.S.L.E.* te skryf, is daar geen privaat, sekondêre skool wat die *J.S.E.* aanbied nie.

Die meeste primêre, privaatskole het dan ook Graad 0 (*Reception*) klasse begin instel. Een van die hoofredes vir die toenemende gewildheid van die klasse, is dat leerders wat nie Engels magtig is nie beter voorberei kan word vir Graad 1 (Guardian, 2000:13). Die Graad 0 klasse vorm deel van die laer, primêre fase en leerders wat die klasse besoek, voordat hulle Graad 1 toe gaan, se basis en agtergrond is oor die algemeen beter as leerders wat nie die klasse besoek het nie. Daar sal later in die studie meer aandag aan Graad 0 as die eerste formele skooljaar gegee word (Vergelyk 2.3.1.2). Die skool waar die ondersoeker werksaam is, neem kleuters reeds vanaf drie jaar in. Die kleuters word dan in die sogenaamde "K 3" klas geplaas. Die kinders word dan stadig aan die hele skoolstelsel en leerplan blootgestel. Hulle word aan die alfabet bekend gestel en leer nommers identifiseer. Aan die einde van Graad 0 (*Reception*) is die meeste leerders in staat om te kan lees en skryf. Die meeste primêre, privaatskole het dan ook die voorvereiste dat leerders slegs tot Graad 1 toegelaat kan word as

hulle basies kan lees en skryf. As gevolg van die lang waglyste by die meeste primêre, privaatskole, neig al hoe meer ouers om hulle kinders in die Graad 0 klasse te plaas ten einde plek te verseker in die Graad 1 klasse.

In die verlede is leerders vanaf Graad 8 meestal na skole in Suid-Afrika, onder andere Zeerust, Mafikeng en Lichtenburg, gestuur om hulle sekondêre opleiding daar te voltooi (Van Niekerk, 1999:26). Sedert 1996 het die prentjie aansienlik verander toe die getal en standaard van sekondêre privaatskole in Botswana in so 'n mate verbeter het, dat talle leerders hulle sekondêre skoolopleiding ook in Botswana begin voltooi het.

Faktore wat ouers, wat reeds in Botswana woonagtig was, oortuig het om eerder hulle kinders hul skoolopleiding in Botswana te laat voltooi, sluit onder andere in, die huidige politieke klimaat in Suid-Afrika, ontoereikende onderwysvoorsiening en die gemiddelde onderwyser/leerder-verhouding van 1:37 vir sekondêre skole (Nel, 1998:1). Volgens die laaste formele, gepubliseerde sensusopname was die onderwyser/leerder-verhouding van die staatskole in Botswana in 1999 slegs 1:28 terwyl sommige privaatskole se verhouding selfs so laag as 1:10 is (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:34). Tot en met 1990 het die Regering van Botswana 22% van sy totale begroting aan onderwys bestee. Dié persentasie het tot 27,8% in 1999 toegeneem (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:35). Uit dié persentasies blyk dit dus dat onderwys 'n baie hoë prioriteit geniet. Interessant is die feit dat slegs 7,1% van die jaarlikse begroting aan verdediging bestee word.

Die ondersoeker en sy eggenote is in Augustus 1999 by 'n internasionale, privaat, gekombineerde primêre en sekondêre skool in die onderskeie remediërende afdelings van die primêre en sekondêre departemente aangestel. Die meeste leerders in dié afdelings was akademies 'n jaar of twee agter dié wat in die ander klasse was. By nadere ondersoek het die ondersoeker agtergekom dat baie van die leerders bloot as gevolg van taalagterstande, en nie so seer as gevolg van kognitiewe of akademiese agterstande in die afdelings geplaas is. Talle van die leerders was dan ook Afrikaanssprekend en sodra sekere terminologie in Afrikaans aan hulle verduidelik is, kon hulle gewoonlik presies verstaan wat in die werk aangaan. Dié leerders moes dus bloot leer om in Engels onderrig te ontvang en in Engels te leer dink. Sodra hulle die taalprobleem te bowe gekom het, is hulle uit die remediërende afdeling na die normale, hoofstroom klasse oorgeplaas. Daar is geen formele program of hulpverlening vir leerders met bepaalde taalagterstande nie. Taalagterstande kan 'n bydraende rol speel in leerders se optimale aanpassing en gevolglike akademiese prestasie. Dit is vir die gemiddelde Afrikaanssprekende leerder moeilik om skielik van 'n onderwysomgewing waar Engels bloot as tweede taal onderrig word oor te skakel na 'n omgewing waar die volledige kurrikulum in Engels aangebied word. Die gevolg is dat talle leerders uit Suid-Afrika bepaalde aanpassingsprobleme ten opsigte van taalagterstande sowel as sekere sosiale- en kulturele aanpassings in die internasionale, privaatskole van Botswana kan ondervind.

Personeel van sommige van die privaatskole in Botswana het 'n organisasie bekend as *S.N.As.O.B. (Special Needs Assosiation of Botswana – Support for Learning)* op die been gebring. Die hoofdoel van die organisasie is om leerders met bepaalde probleme, wat moontlik hulle prestasie op skool kan belemmer, te identifiseer en moontlike oplossings te vind. Een van die grootste probleme waarmee die organisasie huidiglik worstel, is die aanpassing van immigrante kinders in die privaatskole van Botswana. Volgens die organisasie ondervind immigrante kinders meestal die grootste aanpassingsprobleme ten opsigte van die onderrigtaal wat van die huistaal verskil sowel as aanpassingsprobleme ten opsigte van sosiale- en kulturele aanpassings. Soos Viljoen (1993:1), sien *S.N.As.O.B.* die skool as 'n organisasie met 'n brugfunksie. Die skool vervul as't ware die funksie van 'n brug vir die kind se oorgang vanaf die intiem-persoonlike gesinslewe na 'n formeel-saaklike maatskaplike lewe in die skool. Die kind moet by die nuwe onderwysomgewing van Botswana aanpas, die ander leerders aanvaar en homself aanvaarbaar maak, sowel as aanpas by die omstandighede wat in die betrokke samelewing geld. Die skool is egter steeds die plek waar die kind in aanraking kom met sy portuurgroep, waar hy kennis maak met kultuurnorme, houdings en gedragspatrone. Dit is dus van die uiterste belang dat die kind by sy skool sal aanpas en sal tuis voel ten einde sukses te bereik (Viljoen. 1993:56).

'n Verdere probleem wat talle van die ouer leerders in die gesig staar, is dat hulle ouers nie verstaan presies watter aanpassingsprobleme hulle ervaar nie. Jonger leerders word in die meeste gevalle baie meer deur hulle ouers ondersteun en ervaar nie die aanpassing so intens soos ouer leerders nie (Van Niekerk, 2000). Ouers en leerders ervaar nie die aanpassing van die leerders in dieselfde lig nie. Talle van die senior primêre en sekondêre leerders raak gefrustreerd deur die feit dat hulle ouers nie hulle bepaalde aanpassingsprobleme verstaan nie en dit afmaak as "tiener nonsens" (Els, 2000). Daar sal later in die studie deur middel van 'n empiriese ondersoek gepoog word om die stelling te bewys.

Die probleemstelling van die studie sal vervolgens kortliks geformuleer word.

1.3 PROBLEEMSTELLING

Met die bogenoemde in ag genome, is dit duidelik dat Botswana in 'n posisie is om 'n goeie primêre sowel as sekondêre opleiding aan leerders te kan verskaf. Die feit staan egter steeds dat sommige nuwe leerders uit Suid-Afrika, sowel as ander lande, nietemin aanpassingsprobleme gaan ondervind. In hierdie studie val die klem spesifiek op die aanpassing van Suid-Afrikaanse, Afrikaanssprekende leerders in Botswana se internasionale, multikulturele, privaatskole. Hierdie leerders moet nie alleen by 'n nuwe omgewing en kultuur aanpas nie, maar ook by 'n nuwe onderwybenadering en kurrikulum sowel as onderrig deur medium van Engels. Engels word dan ook as eerste taal onderrig,

wat verdere aanpassingsprobleme kan veroorsaak, veral as die huistaal van die gesin steeds Afrikaans is.

Uit die voorafgaande beredenering kom die volgende probleemvrae na vore :

- Watter moontlike sosiale- en kulturele aanpassingsprobleme en aanpassingsprobleme ten opsigte van die medium van onderrig dié primêre en sekondêre skoolleerders wat vanaf Suid-Afrika na Botswana verhuis, kan ondervind ?
- Watter moontlike invloed aanpassingsprobleme as gevolg van skoolwisseling op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende primêre en sekondêre skoolleerders in die privaatskole van Botswana sal hê, al dan nie ?
- Watter moontlike riglyne kan vir ouers sowel as leerders neergelê word om die aanpassing van Suid-Afrikaanse primêre en sekondêre leerders wat na Botswana verhuis te help vergemaklik ?

1.4 DOEL

Die doel van die navorsing is drieledig naamlik :

- Die identifisering van aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana.
- Die opstel van riglyne vir ouers en onderwysers om leerders met die bepaalde aanpassingsprobleme te help.
- Die identifisering van akademiese probleme wat as gevolg van aanpassingsprobleme mag opduik.

Daar sal gepoog word om die moontlike aanpassingsprobleme deur middel van 'n literatuurstudie te identifiseer waarna twee gestruktureerde vraelyste gebruik sal word om die ouers en leerders se insette te verkry.

Deur bepaalde aanpassingsprobleme vroegtydig te identifiseer, kan daar deur ouers en onderwysers 'n daadwerklike poging aangewend word om akademiese probleme wat as gevolg van aanpassingsprobleme na vore mag tree, te identifiseer waarna daar gepoog kan word om dié uit die weg te ruim.

Die paradigma waarbinne die navorsing gedoen is, sal vervolgens bespreek word.

1.5 PARADIGMA

Pedagogiek of Opvoedkunde is 'n wetenskap wat 'n studie maak van die opvoeding as verskynsel in die leefwêreld. Dié wetenskap word onderverdeel in verskeie deeldisiplines as gevolg van die kompleksiteit van die werklikheid. Die deeldisiplines bekyk die opvoedingsverskynsel dus vanuit verskillende perspektiewe. Waar die Sosiopedagogiek 'n studie maak van die begeleiding van die kind ten opsigte van die sosiale, fokus die Psigopedagogiek weer op die psigiese lewe van die kind-in-opvoeding wat gekenmerk word deur 'n besondere beweging na volwassenheid en waartydens daar in dié bewegingsproses iets bereik word.

Die Sosiopedagogiek bestudeer die kind in bepaalde saamleefverhoudinge en -situasies, wat terselfdertyd opvoedingsverhoudinge en –situasies is, waar hy tot toereikende saamleef op alle vlakke opgevoed word, van interpersoonlike- tot intersaaklike saamleef (Pretorius, 1998:2). Sowel die sosiale lewe van die kind in opvoeding as sy totale sosiaal-maatskaplike situasie is dus in die Sosiopedagogiek ter sprake.

Die Psigopedagogiek aan die ander kant is daardie deeldisipline van die wetenskap wat die besondere dinamiek in 'n kind se psigiese lewe in terme van ervarings-, belewings-, wils-, ken-, en gedragswyses bestudeer, soos dit in die opvoedingssituasie voltrek word en ten doel het om optimale persoonlikheidsontwikkeling en selfaktualisering te bewerkstellig (Ferreira, 1994:27).

Die leerder wat hom in een van die internasionale privaatskole van Botswana bevind, gaan hom in bepaalde saamleefverhoudinge en –situasies bevind waarin hy opgevoed gaan word. Die opvoeding wat hy in die situasie waarin hy hom in Botswana bevind gaan ontvang, gaan sy volwassewording beïnvloed. Die kind gaan deur sy lewenswyses en aktualiseringswyses verder ontwikkel en leer ter bereiking van behoorlike volwassewording.

Met die bogenoemde in ag genome kan gesien word dat dié betrokke studie in 'n meerdere die terrein van die Sosiopedagogiek betree, maar tog ook die terrein van die Psigopedagogiek aanraak.

1.5.1 'N SOSIO-PEDAGOGIESE PERSPEKTIEF

Die sosiologie as wetenskap gaan van die standpunt af uit dat die samelewing uit drie komponente opgebou is naamlik die ekonomie, die familie en die skool. Elkeen van die drie komponente speel 'n baie belangrike rol om die samelewing as eenheid te laat funksioneer (Brown, 1991:14). Vanuit 'n sosiologiese perspektief word geglo dat kinders “gemanipuleer” kan word om in die samelewing waarin hy hom bevind se behoeftes te kan voorsien. Die persone wat die siening aanhang sien die onderwyser as tuinier wat plante in 'n tuin snoei om die tuin as geheel mooi te laat vertoon. Die probleem met die siening is dat die kind basies geen regte het nie en net kan doen wat die volwassenes, hetsy dit ouers of onderwysers is, hom toelaat (Brown, 1991:14).

Die begrip Sosiopedagogiek dui op die wetenskap wat 'n studie maak van die begeleiding van die kind ten opsigte van die sosiale. Die kind en die jeugdige word in bepaalde saamleefverhoudinge en –situasies opgevoed tot toereikende saamleef op alle vlakke, van interpersoonlike tot intersaaklike saamleef. Deur met opvoeders, leeftydgenote en andere te kommunikeer, verwerklik die kind sy sosiaal-kommunikatiewe moontlikheid en hy leer om toereikend met sy medemens te kommunikeer en om van die intiemste tot die saaklikste sosiale verhoudinge te hanteer. Sowel die sosiale lewe van die kind in opvoeding as sy totale sosiaal-maatskaplike situasie is dus in die Sosiopedagogiek ter sprake (Pretorius, 1998:2).

Die Sosiopedagogiek as deeldisipliene lê hoofsaaklik klem op twee wesenskenmerke van die mens naamlik dat :

- die mens 'n wese is wat opvoed, opgevoed word en op opvoeding aangewese is en
- die mens is 'n sosiale wese is wat nie kan bestaan sonder om aan 'n samelewing te behoort nie.

Vanuit 'n sosiopedagogiese perspektief is die opvoedingsdoel dié van gesosialiseerdheid of sosiaal-maatskaplike beweeglikheid, en die gebeure waardeur dit bereik word, is dié van sosialisering of sosiaal-maatskaplike beweeglikwording. Die toereikend gesosialiseerde persoon sal as volwassene (Pretorius, 1998:5):

- werklik sinvol kan deelneem aan die samelewing,
- beweeglik wees in die samelewing en
- veranderinge in die samelewing kan verwerk.

Dewey (1994:25) het die volgende stelling gemaak:

“We have come to know that every individual lives, from one generation to the next, in some society, that he lives out a biography, and that he lives it out within some historical sequence. By the fact of his living he contributes, however minutely, to the shaping of this society and to the course of its history, even as he is made by society and by its historical push and shove.

Society can survive only if there exists among its members a sufficient degree of homogeneity; education perpetuates and reinforces this homogeneity by fixing in the child, from the beginning, the essential similarities that collective life demands. People are schooled to accept a society. They are educated to create or re-create one”.

Sosisalisering is die proses van onderrig en leer, waar die gesin, die kultuur, die gemeenskap, en ander sosiale instellings kombineer om die “onderwyser” te word en al die lede van die gemeenskap die “leerders” word. In dié konteks is elke lid van die gemeenskap, ongeag sy kulturele agtergrond, onderwyser en leerder. Onderwyser wanneer hy 'n deel van bepaalde kultuur waardes en norme van sy spesifieke kultuur aan ander oordra; en leerder as hy deur ander kulture beïnvloed word (Schwartz, 1992:109)(Vergelyk 2.5.1).

Volgens Viljoen (1993:56) word opvoeding altyd in 'n sosiale milieu voltrek. Die begrip milieu dui op die sosiale kring, die omgewing waarin iemand tuishoort, verkeer of opgroeï, of die agtergrond. Vir die doel van die studie dui die sosiale milieu op die omgewing waarin die Afrikaanssprekende leerders hul in Botswana bevind.

In dié verband word daar deur Siraj-Blachford (1999:13) tussen drie milieus waarin die kind se opvoeding en sosialisering voltrek word, onderskei naamlik die:

□ **MAKRO-OPVOEDINGSMILIEU**

Dit sluit die sienings en verwagtinge van die gemeenskap, verskillende kultuurgroepe en die reëls en regulasies van die skool as maatskappy in. Leerders word tot 'n sekere mate gedwing, oorreed of selfs gemanipuleer om by die sienings en verwagtinge van die onderskeie groepe aan te pas.

Daar word twee sub-tipes van die Makro-opvoedingsmilieu onderskei naamlik :

- **Strukturele samewerking**

Hierdie siening is gebaseer op die veronderstelling dat die gemeenskap 'n struktuur of raamwerk is wat uit verskillende dele bestaan wat onderling verbind is. Elkeen van die dele byvoorbeeld die ekonomie, die gesin, skool ens. vervul 'n doel wat lei tot optimale funksionering binne die bepaalde groep. Die verskillende dele werk in harmonie saam tot bereiking van 'n gemeenskaplike doel.

- **Strukturele konflik**

Die siening gaan van die standpunt af uit dat daar altyd konflik tussen die verskillende groepe binne die makro-opvoedingsmilieu sal wees.

□ **MIKRO-OPVOEDINGSMILIEU**

By dié opvoedingsmilieu word daar van die standpunt af uitgegaan dat die individu die gemeenskap en sy omgewing help vorm, eerder as wat die gemeenskap die individu wil verander om aan te pas en in te skakel. Deur verskillende kulture saam te voeg kan hulle die gemeenskap waarin hulle hul bevind as't ware "verander" om hulle te akkommodeer.

□ GEÏNTEGREERDE-OPVOEDINGSMILIEU

By dié bepaalde opvoedingsmilieu kan daar óf na die makro- of mikro-opvoedingsmilieu se kant toe geleun word. Daar word egter steeds geglo dat die gemeenskap uit verskillende dele bestaan wat onderling saamwerk. Daar word soms ook na die milieu as die “Janus-Milieu” verwys. Janus was die Romeinse god wat as bewaker van deure en hekke opgetree het. Die god het twee gesigte gehad wat in verskillende rigtings gekyk het. Die milieu integreer beide die sienings van die makro- en mikro-opvoedingsmilieu.

Opvoeding word derhalwe beskou in bepaalde sosiale situasies en teen 'n bepaalde maatskaplike agtergrond. Dit is daarom noodsaaklik dat onderwys heersende meningsvorming, maatskaplike behoeftes en ekonomies-politiese veranderinge en eise sal verdiskonteer. Sosiopedagogies beskou, kan die taak van die skool naas intellektuele vorming, ook as sosiale vorming vir die toekoms gekwalifiseer word. Indien die primêre taak van die skool as formeel-gestruktureerde en geselekteerde kultuuroordrag beskou word, behoort formele onderwys as die ware eie aard van 'n samelewing te reflekteer (Pretorius, 1998:107).

Volgens Giddens (1996:7) probeer Sosiopedagoë van oor die hele wêreld basies dieselfde drie vrae antwoord naamlik :

- Hoe behandel leerders mekaar en mekaar se verskille binne 'n bepaalde skoolomgewing ?
- Wat is leerders se verhoudings en sienings van mekaar ?
- Hoe beïnvloed dié verhoudings en sienings die skoolsituasie ?

Die onderwysomgewing van Botswana se privaatskole kan as multikultureel met uiteenlopende etniese, sosio-ekonomiese-, taal-, godsdiens- en kultuurgroepe beskryf word. Die Afrikaanssprekende leerders wat hulle in die skole bevind, moet aanpas om te kan leer en te kan te groei.

1.5.2 'N PSIGO-PEDAGOGIESE PERSPEKTIEF

Die Psigopedagogiek as studieveld fokus op die psigiese lewe van die kind in opvoeding. Die vraag kan dadelik gevra word waarom opvoeding by die psigiese lewe van die kind betrek word. Die antwoord is daarin geleë dat 'n kind altyd 'n kind-in-opvoeding bly en dat sy ontwikkeling in die rigting van 'n behoorlike volwassene by uitstek 'n opvoedingsaangeleentheid is (Ferreira, 1994:28).

Ontwikkeling en leer is beide dinamiese gebeure wat onafskeidelik aan mekaar verbonde is, maar om wetenskaplike redes wel onderskeibaar is. Die een is die bestaansvoorwaarde vir die ander, derhalwe kan ons sê dat 'n kind ontwikkel namate hy leer en hy leer ooreenkomstig die feit dat hy ontwikkel. Die aktiewe deelname van die kind aan sy ontwikkeling en leer vestig die aandag dadelik op bepaalde wyses waardeur sy ontwikkeling en leer voltrek word. Hierdie voltrekkingswyses (lewens- en aktualiseringswyses) is ervaar, wil, belewe, ken en gedrag. Samevattend kan dus gesê word dat die Psigopedagogiek as wetenskap fokus op die psigiese lewe van die kind as ontwikkelende en lerende wese en alle psigiese verskynsels wat met sy ervaringe, belewinge, wils-, ken- en gedragslewe verband hou en sy persoonlikheidsontwikkeling en volwassewording beïnvloed (Ferreira, 1994:28-29).

Die leerder wat vanaf Suid-Afrika na Botswana verhuis se voltrekkingswyses kan baie deur so verskuiwing van skool en die bekende omgewing beïnvloed word. Hierdie leerders sal hulle nuwe omgewing op bepaalde wyses ervaar, deur belewing daaraan sin probeer gee, dit wil leer ken en gevolglik sal hierdie leefwyses 'n merkbare en betekenisvolle invloed op hulle gedrag hê (Ferreira, 1994:37).

Daar sal vervolgens 'n begripsverklaring van die belangrikste begrippe wat in die konteks van die studie na vore kom, weergegee word.

1.6 BEGRIPSVERKLARING

Aangesien daar in die studie deurgaans na verskeie terme verwys gaan word, is dit belangrik om sodanige terme nader toe te lig ten einde enige onduidelikheid oor die gebruik daarvan in die lig van die betrokke studie, wat spesifiek oor Afrikaanssprekende leerders in Botswana handel, uit die weg te ruim. Alhoewel sommige van die terme voor die hand liggend klink, is dit belangrik om hulle vir die konteks van die spesifieke studie te omskryf.

1.6.1 PRIMÊRE SKOOLLEERDERS

Seuns en dogters wat vanaf “*Reception*” (Graad 0) een van die primêre privaatskole van Botswana besoek. Die gemiddelde ouderdom van leerders in “*Reception*” (Graad 0) is vyf jaar. Leerders verlaat die primêre privaatskole aan einde van of Graad 6 of Graad 7 afhangende van die skool. Met die Graad 0 klasse ingereken, kan primêre leerders wat een van die primêre, privaatskole in Botswana besoek dus sewe of agt jaar aan die primêre skole verbonde wees. Die gemiddelde ouderdom van primêre leerders in Botswana se privaatskole strek vanaf vyf jaar tot ongeveer twaalf jaar.

1.6.2 SEKONDÊRE SKOOLLEERDERS

Seuns en dogters wat vanaf “*Form 1*” (Graad 8) een van die sekondêre, privaatskole van Botswana besoek. Sommige privaatskole se “*Form 1*” is gelykstaande aan Suid-Afrika se standerd 5 (Graad 7). Dié skole se hoërskool opleiding is ses jaar in vergelyking met Suid-Afrika se vyf jaar van sekondêre skoolopleiding. Die gemiddelde ouderdom van sekondêre leerders in Botswana se privaatskole strek vanaf ongeveer twaalf/dertien jaar tot en met sewentien/agtien jaar.

1.6.3 INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE

'n Skool wat in Botswana as 'n internasionale, multikulturele, privaatskool geregistreer is, moet aan sekere voorwaardes voldoen. Die voorwaardes word deur die Ministerie van Onderwys neergelê en is die laaste keer in 1999 hersien. Die neergelegde voorwaardes moet baie streng deur die betrokke skole nagevolg word (Sentrale Statistiekdiens van Botswana:1999:37)(Vergelyk 2.2.1).

Die begrippe internasionale en multikulturele dui daarop dat leerders en onderwysers van verskeie nasionaliteite en kulturele agtergronde die skole besoek. Privaat dui op die feit dat die skole geen finansiële hulp van die staat ontvang nie en dié skole deur 'n privaat persoon of groep persone besit word.

1.6.4 INTERNASIONAAL ERKENDE KURRIKULUM

'n Bepaalde internasionaal erkende studiekursus of leergang wat deur die privaatskole in Botswana gevolg word ten einde leerders optimaal voor te berei hetsy dit vir sekondêre- of tersiêre opleiding is. Die kurrikulums word wêreldwyd in al die internasionale skole gevolg alhoewel elke skool 'n keuse het ten opsigte van watter spesifieke kurrikulum gevolg word.

1.6.5 SKOOLVERWISSELING

Skoolwisseling of skoolverwisseling kan beskou word as die beweging van leerders van een skool na 'n ander gedurende hulle skoolloopbaan. Die beweging van een skool na 'n ander geskied gewoonlik as gevolg van die mobiliteit van die gesin (Viljoen, 1993:11). Vir die doel van die studie dui die begrip skoolwisseling op die beweging van leerders van 'n skool in Suid-Afrika met Afrikaans as medium van onderrig na 'n internasionale, privaatskool in Botswana met Engels as medium van onderrig.

1.6.6 SKOOLWISSELAAR

Skoolwisselaar verwys na die leerder wat tydens sy skoolloopbaan van skool verwissel. Vir die doel van die studie dui die begrip op leerders wat vanaf Suid-Afrika oor landsgrense na Botswana beweeg het. 'n Verskeidenheid redes kan hiervoor aangevoer word (Viljoen, 1993:11).

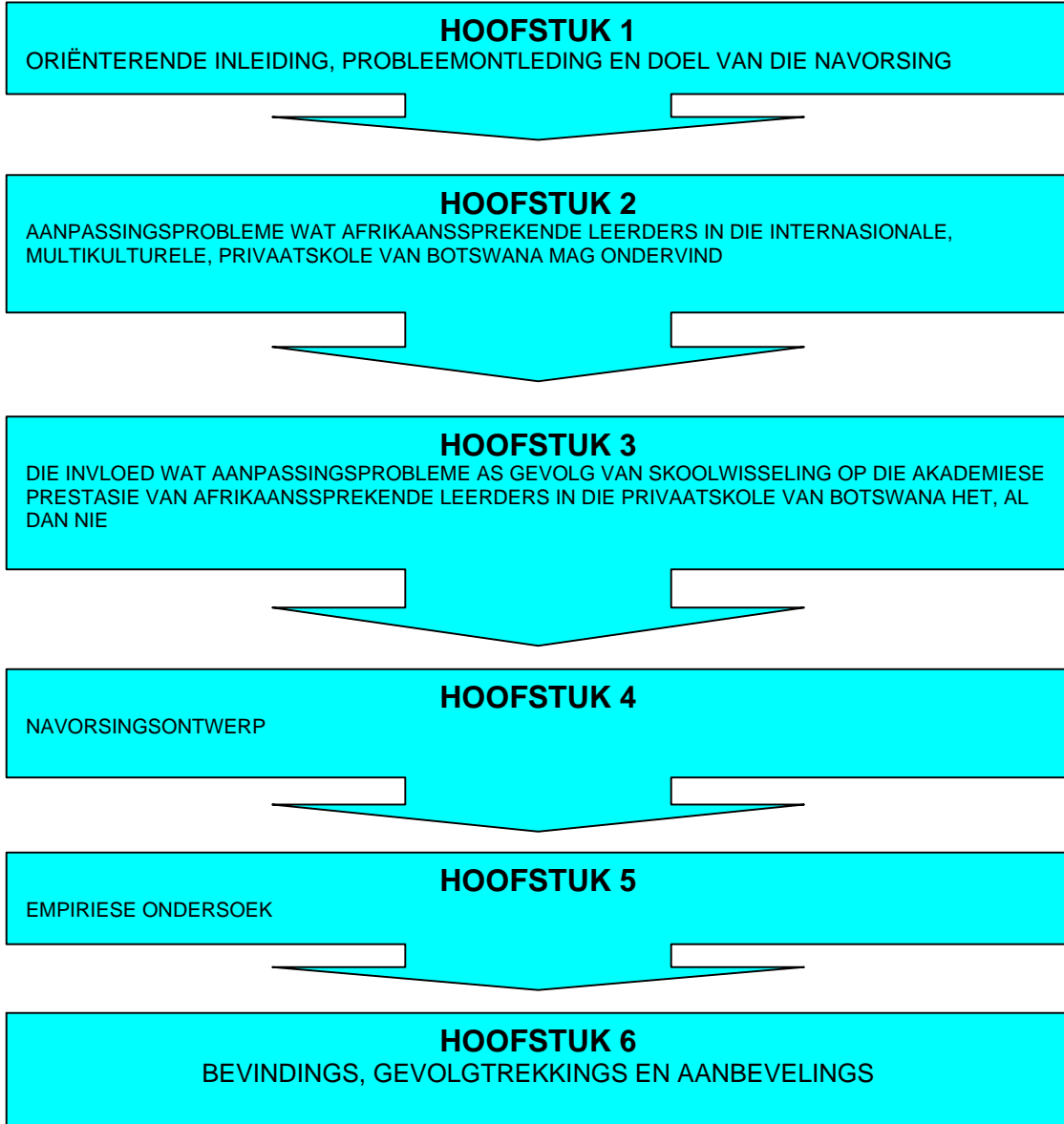
1.6.7 MOBILITEIT

Volgens Scheepers (1987:4) soos aangehaal deur Viljoen (1993:10) dui die begrip mobiliteit op beweging. Daar kan tussen sosiale- en fisies-ruimtelike mobiliteit onderskei word, maar vir die doel van dié studie sal daar slegs op fisies-ruimtelike mobiliteit gefokus word aangesien die klem in die studie val op leerders wat van een geografiese gebied na 'n ander verhuis – vanaf Suid-Afrika na Botswana.

Die verloop van die navorsing sal vervolgens uitgebeeld word.

1.7 VERLOOP VAN DIE NAVORSING

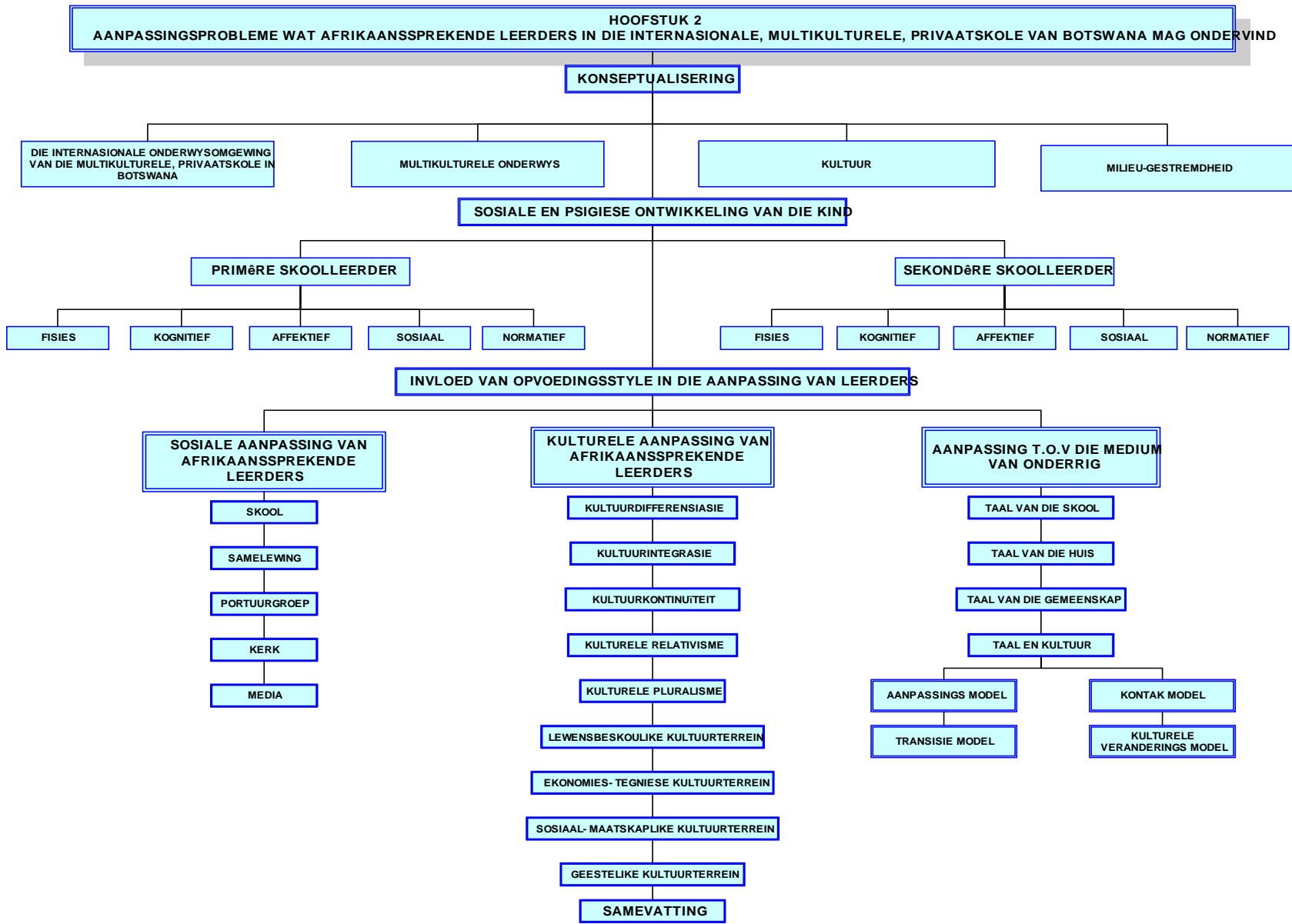
Die hoofstukindeling sal vir die doel van die studie soos volg daaruit sien :

1.8 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die probleem van die navorsing gestel en die belangrikheid van die navorsing uiteengesit.

In hoofstuk 2 word daar vervolgens deur middel van 'n literatuurstudie bepaal hoe die sosiale- en kulturele aanpassings en aanpassings ten opsigte van die medium van onderrig, Afrikaanssprekende primêre sowel as sekondêre skoolleerders, in hulle nuwe onderwysomgewing in die multikulturele, privaatskole van Botswana beïnvloed.

HOOFSTUK 2

AANPASSINGSPROBLEME WAT AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA MAG ONDERVIND

2.1 INLEIDING

Die tema wat in hierdie hoofstuk ter sprake kom, is aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana mag ondervind. Daar sal hoofsaaklik op die sosiale- en kulturele aanpassingsprobleme en aanpassingsprobleme ten opsigte van die medium van onderrig gefokus word. Ter inleiding sal sekere konsepte met betrekking tot die studie verduidelik word waarna daar ook na die ontwikkelingsfases van primêre sowel as sekondêre leerders gekyk sal word.

Aangesien sosiale en kulturele aanpassing of aanvaarding en die sosiale- en psigiese ontwikkeling van die kind nie van mekaar geskei kan word nie en die een die ander veronderstel, word die sosiale ontwikkeling van die kind bespreek, aangesien sosialisering van die kind een van die skool se primêre take is. Die aandeel wat die skool by die sosiale ontwikkeling van leerders speel, sal bespreek word. Ter wille van volledigheid en omdat die skool as instelling nie geïsoleerd van die huisgesin of ander samelewingsverbande kan funksioneer nie, word die sosialiseringfunksie van die portuurgroep, kerk en media as samelewingsverbande ook later in die hoofstuk toegelig.

Daar word in die studie beide op die aanpassing van primêre sowel as sekondêre leerders gefokus en om die rede is daar in die literatuur gekyk na onder andere die sosiale- en psigiese ontwikkeling van beide dié groepe. Dit sluit fisiese-, kognitiewe-, affektiewe en sosiale ontwikkeling in. Daar is egter in gedagte gehou dat dié ontwikkeling, sowel as die ander eienskappe van kinders, universeel is en nie net op Botswana van toepassing is nie.

Daar is baie min bronne, wat spesifiek op die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in Botswana van toepassing is, beskikbaar. Om die rede het die ondersoeker ook van primêre bronne, wat die sienings van sy mede kollegas in ander privaatskole insluit, gebruik gemaak en hulle sienings geïnkorporeer in die studie. Daar is ook heelwat van die media, wat koerante, tydskrifte en selfs radioprogramme insluit, gebruik gemaak aangesien daar nou heelwat oor die groot getalle immigrante leerders in die skole geskryf word.

Daar word in dié hoofstuk na onder andere Santana, Simoneaux, Greer, Van Niekerk, Perry, Els, Carlile, Botha, Sears en Sisco verwys. Al hierdie persone is óf kollegas óf ouers met wie persoonlike onderhoude gevoer is om hulle mening

ten opsigte van die aanpassing van leerders in die privaatskole van Botswana te bekom. Daar is egter ook enkele nie-Afrikaanssprekende persone, maar dié is gemoeid met *E.S.L. (English as a Second Language)* en *E.F.L. (English as a Foreign Language)* programme en het 'n goeie kennis van die probleme waarmee leerders wat nie Engels as huistaal het nie, worstel.

2.2 KONSEPTUALISERING

Met betrekking tot die tema van die onderhawige studie val die klem op die volgende konsepte:

- Die konsep: Internasionale skole en Internasionale kurrikulums in Botswana
- Die konsep: Multikulturele onderwys
- Die konsep: Kultuur
- Die konsep: Milieu-gestremdheid in terme van kulturele andersoortigheid

2.2.1 DIE INTERNASIONALE ONDERWYSOMGEWING VAN DIE MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE IN BOTSWANA

Volgens die laaste formele, gepubliseerde sensusopname wat deur die Ministerie van Onderwys in 1999 geloods is, is daar tans 43 geregistreerde internasionale, privaatskole in Botswana. Sestien van hierdie skole is in die hoofstad, Gaborone geleë (Botswana Ministerie van Onderwys, 1999). Die meeste van dié skole handhaaf 'n onderwyser/leerder-verhouding van 1:16, wat daarop dui dat die leerders relatief goeie individuele aandag geniet. Weens die lae onderwyser/leerder-verhouding wat dié skole handhaaf, kan leerders baie meer intensiewe en individuele aandag kry, wat tot voordeel van hulle akademiese prestasies kan wees, maar ook weer tot ander probleme kan lei (Sentrale Statistiek Diens van Botswana, 1999). Later in die studie sal daar meer aandag aan moontlike probleme wat kleiner klasse vir nuwe leerders kan inhou, gegee word (Vergelyk 3.2.3).

Vir 'n skool om as 'n privaatskool te registreer moet daar aan sekere voorwaardes, soos neergelê deur die Ministerie van Onderwys, voldoen word. Van die voorwaardes sluit onder andere in :

- Geen onderwyser, wat 'n gebore Botswana-burger is, mag aangestel word nie tensy dit vir die onderrig van Setswana as vak is of spesiale toestemming verkry word.
- Die Ministerie van Onderwys het die reg om personeel as onderwysers in Botswana te registreer of die aansoek van die hand te wys.
- Geen persoon sonder die nodige residensiële- en werkspermitte mag aangestel word nie. Sou die skool dié reël oortree, kan die skool 'n boete opgelê word of selfs gesluit word.
- Alle ondersteuningspersoneel wat tuiniers, skoonmakers, administratiewe personeel en klaskamerassistente insluit, kan almal gebore Botswana-burgers wees. Indien nie almal nie, moet ten minste 70% van dié ondersteuningspersoneel Botswana-burgers wees.
- Enige leerder, ongeag nasionaliteit, mag die skole besoek insluitende Botswana burgers. In die meeste gevalle is meer as 60% van die leerders van verskillende nasionaliteite van oor die hele wêreld afkomstig.
- Skole mag toelatingstoetse aan voornemende leerders voorhou, wat ook skoolgereedheidstoetse kan insluit. Die toetse, vir leerders wat van ander skole afkomstig is, is meer daarop gerig om te bepaal watter konsepte ten opsigte van sekere vakgebiede reeds bemeester is, en waar moontlike leemtes is. Die vakgebiede wat deur die meeste skole getoets word, is slegs Engels as eerste taal en Wiskunde. Sou 'n leerder nie aan 'n skool se bepaalde akademiese standaard voldoen nie, kan hy egter toelating geweier word.
- Die hoofmedium van onderwys moet Engels wees, maar ander tale mag as vak aangebied word.

- Die Ministerie van Onderwys behou die reg voor om gereelde inspeksies te doen ten einde te verseker dat die skole aan al die vereistes voldoen.

Volgens die laaste formele opname ten opsigte van die herkoms van die onderwysers wat in die internasionale, privaatskole van Botswana skoolhou, was daar slegs 14 afkomstig uit Suid-Afrika (Sentrale Statistiek Diens van Botswana, 1999:43). Die getal het sedert 1999 aansienlik toegeneem en die ondersoeker het self van die grootste, privaat, primêre en sekondêre skole gekontak om vas te stel hoeveel Afrikaanssprekende personeel hulle het. Die gemiddelde getal is tot so hoog as 15 personeellede per skool wat Afrikaans as moedertaal het. Dit bevestig dat daar nie bloot meer Afrikaanssprekende leerders die skole begin besoek nie, maar dat daar ook 'n al groter getal Afrikaanssprekende onderwysers in die skole aangestel word. Soos reeds in Hoofstuk 1 genoem, is die groeiende getal Afrikaanssprekende leerders wat in Botswana skoolgaan een van die oorwegende redes vir ouers om hulle kinders eerder in Botswana, as in Suid-Afrika, in 'n skool te plaas. Met die groeiende getal Afrikaanssprekende onderwysers in die privaatskole van Botswana, voel talle ouers hulle kinders behoort makliker met die hulp van die Afrikaanssprekende onderwysers aan te pas (Santana, 2000). Die onderwysers kan vreemde terminologieë aan leerders in Afrikaans verduidelik totdat die leerders meer vertrouwd met Engels as onderrigtaal is.

Daar sal vervolgens meer agtergrond gegee word ten opsigte van die ontwerp van internasionaal erkende kurrikulums wat in die internasionale, privaatskole van Botswana gevolg word. Die kurrikulums word nie slegs in die internasionale, privaatskole van Botswana gevolg nie, maar ook in ander internasionale skole die wêreld oor. Leerders kan dus by enige internasionale skool enige plek in die wêreld wat dieselfde kurrikulum volg, hulle studies voortsit as hulle Botswana verlaat.

2.2.1.1 DIE ONTWERP VAN 'N INTERNASIONALE KURRIKULUM VIR DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

Die meeste internasionale, multikulturele, privaatskole die wêreld oor, en so ook die in Botswana, se hoofdoel is om hulle leerders voor te berei vir die multikulturele samelewing waarin hulle eendag sal moet funksioneer. Baie van die leerders sal na voltooiing van hulle skoolopleiding, of in baie gevalle gedurende hulle skoolopleiding, terugkeer na hulle lande van herkoms. Hulle moet dus aan internasionale standaarde blootgestel word, sodat hulle in enige ander internasionale skool sal kan aanpas (Vergelyk 2.2.1.3).

By die ontwerp van 'n kurrikulum wat internasionaal erken sal word, hetsy dit "Checkpoint", "Letter Land", "A-Beka", "Primary Years Programme" (P.Y.P.) Cambridge "O" vlak of "A" vlak (IGCSE en HIGCSE), of die Internasionale Baccalaureate (I.B.) is, is daar drie beginsels wat voortdurend in gedagte gehou moet word en deur die jare nie verander het nie, naamlik (Belle-Isle, 1988:9) :

□ GLOBALITEIT

Die internasionale skole is gemoeid met 'n situasie waar leerders van oor die hele wêreld in een klaskamer saamgegroepeer is. By die ontwerp van 'n kurrikulum moet daar dus baie aandag gegee word aan dié feite en die inhoud moet van só aard wees dat geen leerder ten opsigte van kulturele agtergrond of nasionaliteit benadeel sal word of te na gekom sal voel nie.

□ KOMMUNIKASIE

Een van die basiese behoeftes van enige kind is om homself te kan uitdruk sodat ander hom sal verstaan. Die internasionale kurrikulum wat in die privaatskole van Botswana gebruik word, ag kommunikasie baie belangrik en gaan van die standpunt af uit dat mondelinge en skriftelike werk die basiese beginsel is waarom effektiewe onderrig en leer draai.

Die internasionale, privaatskole van Botswana handhaaf 'n streng beleid ten opsigte van taalgebruik. Slegs Engels as voer- en kommunikasietaal mag gebruik word.

Daar is verskeie redes hiervoor (Renaud, 1991:9) :

- In die onmiddellike omgewing van die skool dra dit by tot 'n effektiewe leer- en onderrigomgewing.
- Daardeur sal gepoog word om die sosiale aanpassing van die leerders te verseker wat almal in dieselfde taal kommunikeer.
- Aanpassing vir die meeste leerders ten opsigte van sosiale- sowel as kulturele aanpassing sal makliker wees as almal dieselfde taal praat.

□ MULTIKULTURELE BEWUSTHEID

Die leerders moet van die begin af gelei word om mekaar te verstaan en te aanvaar. Daar moet gepoog word dat die verskillende kulture mekaar eerder aanvul en verryk, as op mekaar neersien.

Met hierdie drie beginsels as agtergrond word dié kurrikulums gebruik wat tot alle leerders se effektiewe onderrig en leer sal lei.

Om die hele probleem ten opsigte van die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in Botswana se privaatskole beter te verstaan, is dit vir die doel van die studie belangrik om die inhoud en aard van die internasionale kurrikulums wat gevolg word, beter te verstaan. Daar sal voorts aan die onderverdeling van dié kurrikulums aandag gegee word.

2.2.1.2 DIE ONDERVERDELING VAN KURRIKULUMS

Die primêre privaatskole in Botswana volg beide Britse en Amerikaanse kurrikulums om hulle leerders voor te berei vir hulle sekondêre opleiding. Drie baie gewilde kurrikulums wat in die primêre privaatskole gevolg word is “*Check Point*”, die sogenaamde “*Primary Years Programme*” (*P.Y.P.*) en “*A-Beka*”. Nog ’n baie gewilde kurrikulum wat in die laer, primêre skoolfase (Graad 0-3) gevolg word, is “*Letter Land*”. Dié spesifieke kurrikulum leer kinders aan die hand van assosiasie, stories en gediggies lees en skryf. In teenstelling met “*Letter Land*”, wat van Britse herkoms is en wat van assosiasie gebruik maak, gebruik die “*A-Beka*” kurrikulum, wat van Amerikaanse herkoms is, fonetiek om leerders te leer lees en skryf. Aan die einde van Graad 7 kan leerders die “*P.S.L.E.*” (*Primary School Leaving Examination*) skryf. Die eksamen besorg aan leerders ’n Primêre Skoolsertifikaat, wat hulle nodig het, sou hulle moontlik tydens hulle sekondêre skoolopleiding een van die sekondêre staatskole wil besoek. Aangesien daar ook heelwat leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana is, wat Botswana burgers is, skryf heelwat leerders wel die eksamen. Botswana burgers is ook verplig om Setswana as vak tydens die eksamen te skryf, terwyl leerders van ander nasionaliteite, dit vrywillig kan doen. Sou ’n leerder eendag na ’n Sekondêre staatskool wil terugkeer, sal hy baie moeilik toelating bekom sonder die “*P.S.L.E.*” sertifikaat.

Nog ’n kurrikulum, “*Check Point*” is daarop gemik om leerders spesifiek voor te berei vir die *Cambridge* “*O*” en “*A*” vlak eksamens terwyl “*P.Y.P.*” meer daarop gemik is om leerders voor te berei vir die “*International Baccalaureate*” (*I.B.*) eksamen aan die einde van “*Form 6*” (Graad 12). “*A-Beka*” is ’n Amerikaanse Christelike kurrikulum wat vanaf kleuterskool (*K3*) tot en met “*Form 6*” (Graad 12) gevolg kan word. Die kurrikulum maak ook voorsiening daarvoor dat ’n ouer ’n

kind ook tuis kan onderrig. “A-Beka” is ook nou verbonde aan die “PACE” kurrikulum wat deur die “School of Tomorrow” versprei word (Vergelyk 1.2). Leerders wat een van die drie kurrikulums, “Check Point”, “P.Y.P.” of “A-Beka”, wat voortbou in die sekondêre skole, reeds in die primêre privaatskole in Botswana gevolg het, pas gewoonlik baie makliker in die sekondêre skole aan. Die sekondêre privaatskole in Botswana volg meestal of die *Cambridge* kurrikulum, wat die “O” en “A” vlak eksamens insluit, die “*International Baccalaureate*” (*I.B.*) kurrikulum wat die wydste erken word of die plaaslike aangepaste Botswana *Cambridge* kurrikulum bekend as die “*BGCSE*” (*Botswana General Certificate of Secondary Education*) kurrikulum. Laasgenoemde word al hoe minder by privaat, sekondêre skole aangebied aangesien die leerinhoud van veral die Sosiale Wetenskappe baie streeksgebonde is. Leerders sal ook nie maklik toelating tot ander Universiteite buiten die Botswana Universiteit, met die betrokke sertifikaat bekom nie.

Vir die *Cambridge* “O” en “A” vlak sertifikate bekend as onderskeidelik die “*IGCSE*” (*International General Certificate of Secondary Education*) en “*HIGCSE*” (*Higher International General Certificate of Secondary Education*) word sillabusse direk vanaf Cambridge in Brittanje bestel. Slegs 32 privaatskole in Suid-Afrika volg huidiglik die *Cambridge* kurrikulum (University of Cambridge, 2004)(Vergelyk Bylaag A). Die “*HIGCSE*” sertifikaat is spesiaal ontwerp vir leerders in Afrika en alhoewel dit in teenstelling met die tradisionele “A” vlak eksamen slegs oor een jaar strek, is dit gelykstaande aan die Suid-Afrikaanse matriek. Leerders met dié sertifikaat kan by enige Suid-Afrikaanse Universiteit vir toelating aansoek doen (University of Cambridge, 2003)(Vergelyk Bylaag B). Daar is slegs een sekondêre, privaatskool in Botswana wat steeds die tradisionele twee jaar “A” vlak sertifikaat aanbied. Dié bogenoemde sillabusse is by verre die gewildste in Botswana se privaat, sekondêre skole. Die aangepaste, plaaslike weergawe van die *Cambridge* sillabusse, bekend as die “*BGCSE*” (*Botswana General Certificate of Secondary Education*), bevat 90% dieselfde leerinhoud maar is aangepas om meer op Botswana van toepassing te wees. Die “*BGCSE*” eksamen is baie dieselfde formaat as die Suid-Afrikaanse matriek-eksamen en gee aan die leerders ’n Botswana Sekondêre Skoolsertifikaat. Die groot verskil tussen dié eksamen en die Suid-Afrikaanse matriek-eksamen is daarin geleë dat die leerders ’n minimum van agt vakke moet neem in teenstelling met die ses wat vir die Suid-Afrikaanse eksamen geneem moet word. Soos wat ook die geval in Suid-Afrika is, kan leerders egter vir meer vakke registreer. Al die staatskole is egter verplig om die “*BGCSE*” eksamen te skryf maar behaal ’n baie laer slaagsyfer as wat die geval is by die privaatskole (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:59). Leerders in die privaat, sekondêre skole het dan ook die opsie om die oorspronklike *Cambridge* kurrikulum te volg en dan steeds die “*BGCSE*” eksamen te skryf of selfs albei. Die “*IGCSE*” eksamens kan of in Junie of in November geskryf word terwyl die “*HIGCSE*” en “*BGCSE*” eksamen tans slegs in November geskryf kan word.

Die *I.B.O. (International Baccalaureate Organization)*, vroeër bekend as die *I.S.E.S. (International Schools Examination Syndicate)*, werk 'n gemeenskaplike kurrikulum vir alle internasionale primêre sowel as sekondêre skole, insluitende dié in Botswana uit, bekend as die *I.B.* kurrikulum. Dié kurrikulum kan in drie dele verdeel word naamlik die "*Primary Years Programme (P.Y.P.)*", die "*Middle Years Programme (M.Y.P.)*" en die "*Diploma Programme*". Die "*Primary Years Programme (P.Y.P.)*" strek vanaf Graad 0-7, dan volg die "*Middle Years Programme (M.Y.P.)*" wat strek vanaf Graad 8-10 ("*Form 1*" tot "*Form 3*") waarna die "*Diploma Programme*" in die laaste twee skooljare ("*Form 4*" en "*Form 5*") gevolg word. Baie min skole volg egter die "*Middle Years Programme (M.Y.P.)*". Meeste sekondêre skole neig eerder om die *Cambridge "O"* vlak eksamens aan te bied waarna die leerders meestal baie suksesvol die "*Diploma Programme*" kan aanpak, wat 'n hoër standaard as die *Cambridge "HIGCSE"* sertifikaat is (I.B.O., 2001:2).

Die kurrikulum is baie meer intens as die *Cambridge* kurrikulum en 'n leerder moet in die "*Diploma Programme*" ses vakke sowel as drie ander projekte slaag ten einde die finale kursus te slaag. Leerders ontvang dan ook aan die einde van die kursus 'n senior diploma, waar die *Cambridge* eksamen slegs 'n sertifikaat aan die leerders gee. Die diploma word internasionaal by feitlik al die groot universiteite erken. Talle Europese en Amerikaanse Universiteite ag die "*I.B.*" diploma gelykstaande aan 'n eerstejaars Universiteit kursus. Weens die geweldige omvang en vereistes wat aan skole en personeel gestel word wat wel dié kurrikulum volg, is daar in Suid-Afrika slegs een skool, *The International School of Johannesburg*, wat die betrokke kurrikulum volg (Smith, 2002).

Botswana se privaatskole, en so ook al die ander internasionale privaatskole in Afrika, val onder 'n organisasie bekend as *A.I.S.A. (Association of International Schools in Africa)*. Die doel van *A.I.S.A.* is om 'n toe te sien dat al die kurrikulums wat gevolg word, wel die leerders wat die internasionale skole besoek, 'n gelyke geleentheid tot toelating tot 'n internasionaal erkende tersiêre instelling sal gee (Renaud, 1991:7).

Al die internasionaal erkende kurrikulums wat in Botswana gevolg word het drie belangrike, gemeenskaplike eienskappe, naamlik dat (Renaud, 1991:15) :

- Elke leerder se unieke persoonlikheid die belangrikste deel van die kurrikulum bly en daarom moet dit heeltyd die sentrale punt vorm waarom alle onderrig en leer plaasvind.
- Die konsep "*Global Education*" moet voortdurend in gedagte gehou word. Die leerders word opgevoed om in 'n internasionale, multikulturele samelewing optimaal te funksioneer.

- Al die komponente van die verskillende vakgebiede moet 'n onderlinge interaksie hê.

Soos reeds genoem, is dit vir ouers wat bang is dat hulle kinders moontlik nie sal aanpas nie, sowel as vir die leerders self, soms baie gerusstellend om die hele opset van die internasionale kurrikulums, wat veral in die sekondêre skole gevolg word, beter te verstaan en verder ook te verstaan hoe dit met Suid-Afrikaanse standaarde vergelyk.

Die onderstaande tabel dui duidelik aan hoeveel punte toegeken word vir simbole wat in die onderskeie kurrikulums behaal word. Daar word voorts ook aangedui hoe 'n leerder wat byvoorbeeld sy matriek in Suid-Afrika geskryf het se finale gemiddeld volgens die standaarde van die internasionale kurrikulums bereken sal word, sou hy aansoek doen om by 'n Universiteit buite Suid-Afrika se landsgrense te studeer (Mmegi, 2002:36, Voice, 2004:17)(Vergelyk Bylaag C) :

Punte	I.B.	A-vlak	HIGCSE	IGCSE	BGCSE	Matriek HG	Matriek SG
12	A	A					
11	B	B					
10	C	C	A			A	
9	D	D	B			B	
8			C	A	A	C	A
7			D	B	B	D	B
6			E	C	C	E	C
5				D	D		D
4				E	E		E
1				F	F	F	F

Volgens die tabel wat in 'n plaaslike Botswana-koerant verskyn het, is die simbole van die huidige matriek-eksamen se Hoër Graad vakke parallel aan die "HIGCSE" (*Higher International General Certificate of Secondary Education*) se simbole. Die Standaard Graad vakke ontvang weer dieselfde puntetoekenning as die plaaslike matrieksertifikaat, die "BGCSE" (*Botswana General Certificate of Secondary Education*) sertifikaat en die "IGCSE" (*International General Certificate of Secondary Education*). Soos reeds vroeër genoem, kan 'n leerder met of 'n "BGCSE" sertifikaat of "IGCSE" sertifikaat toelating tot die Universiteit van Botswana bekom.

Weens die feit dat die berekening van 'n leerder se finale gemiddeld in internasionale skole van Botswana, sowel as ander internasionale skole in die wêreld, verskil van die metode wat in Suid-Afrika gebruik word, sal daar voorts na twee praktiese voorbeelde gekyk word (Mmegi, 2002:35) :

- 1 : 'n Leerder wat die “*I.B.*” of “*A*”-vlak *Cambridge* eksamen skryf, se finale persentasie sal soos volg bereken word :

'n Maksimum van 12 punte kan per vak toegeken word vir 'n maksimum van 5 vakke. Die maksimum punte wat dus behaal kan word is $12 \times 5 = 60$. Sou 'n leerder in die geval van die “*A*”-vlak eksamen minder vakke neem sou die berekening net aangepas kan word. By die “*I.B.*” kurrikulum word slegs dié punte wat aan die hoogste 5 simbole toegeken word in berekening van die finale gemiddeld gebring, wat vir toelating tot tersiêre opleiding gebruik sal word. Die minimum punt vir toelating tot 'n tersiêre instelling is 40.

Byvoorbeeld :

Engels	D	9
Wiskunde	E	8
Aardrykskunde	F	1
Geskiedenis	B	11
Rekenaarwetenskap	A	12
Biologie	B	11
Totaal		51/60

Die leerder se finale persentasie sou dus 85% wees. Die maksimum punte wat per vak toegeken kan word is 12, wat in die geval by Rekenaarstudie die geval was. In dié geval is die punt vir Aardrykskunde buite berekening gelaat.

- 2 : 'n Leerder wat die “*IGCSE*” *Cambridge* of “*BGCSE*” eksamen skryf se finale persentasie sal soos volg bereken word :

'n Maksimum van 8 punte kan per vak toegeken word vir 'n maksimum van 6 vakke. Die maksimum punte wat dus behaal kan word is $8 \times 6 = 48$.

Byvoorbeeld :

Engels	D	5
Wiskunde	E	4
Aardrykskunde	F	1
Geskiedenis	B	7
Rekenaarwetenskap	A	8
Biologie	B	7
Tegniese Tekeninge	E	4
Rekeningkunde	C	6
<hr/>		
Totaal		41/48

Dié leerder sou dus 85,4% as 'n finale persentasie hê.
In dié betrokke geval is die punte vir Aardrykskunde en Wiskunde buite berekening gelaat.

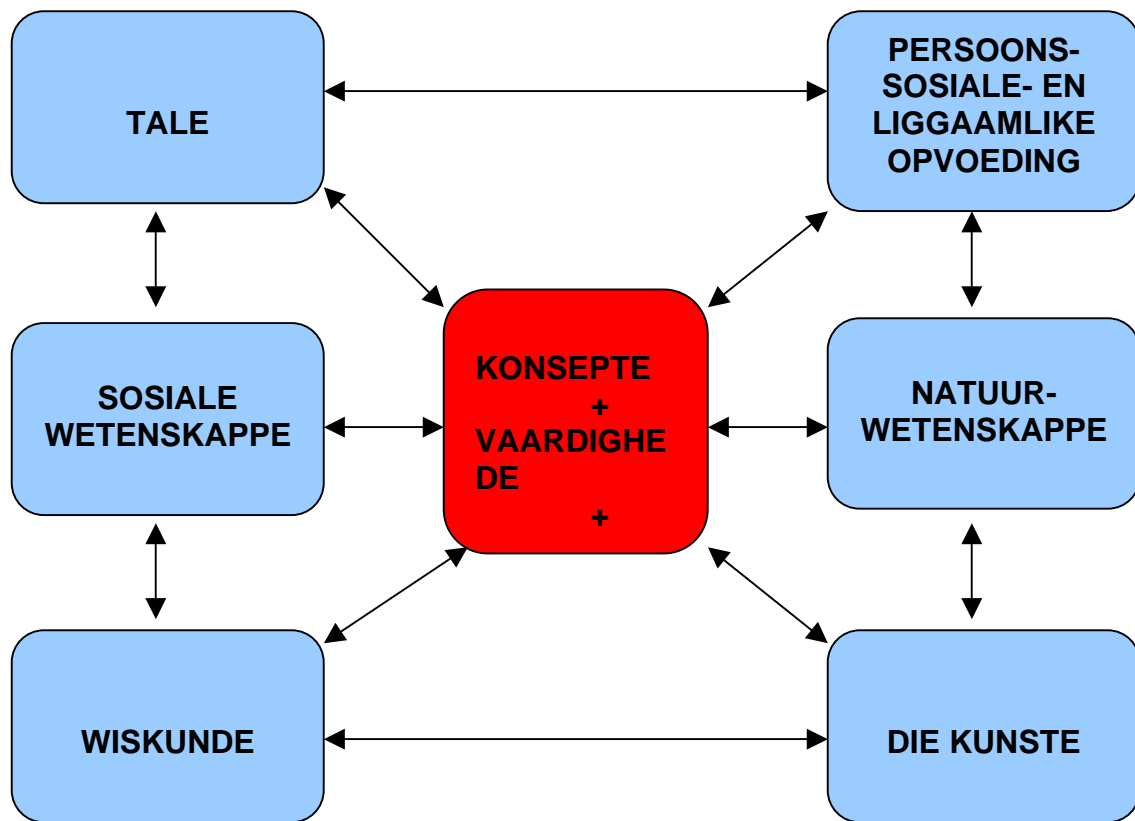
Daar sal vervolgens meer aandag aan "*Check Pont*", wat die basis van die *Cambridge* kurrikulum vorm en "*P.Y.P.*" wat die basis van die "*I.B.*" kurrikulum vorm gegee word. Die primêre fase se kurrikulums naamlik "*Check Pont*" en "*P.Y.P.*" se vakkeuses word in ses hoofgroepe ingedeel, wat elk verskillende vakdissiplines bevat (Blackburn, 1991:17).

In die primêre fase is die ses groepe wat onderskei word :

- tale,
- sosiale wetenskappe,
- wiskunde,
- die kunste,
- natuur wetenskappe en
- persoons-, sosiale- en liggaamlike opvoeding.

In die primêre fase word nuwe konsepte en vaardighede voortdurend aan die leerders oorgedra. Hulle houding teenoor sekere vakke kan moontlik hulle sukses in die betrokke vakke bepaal. Afrikaanssprekende leerders se houding teenoor Engels as vak wat op eerste taalvlak aangebied word, moet redelik positief wees aangesien al die ander vakke se sukses tot 'n groot mate van hulle bevoegdheid in Engels sal afhang.

Skematies sou die kurrikulum wat in die primêre, privaatskole aangebied word dus soos volg daaruit kon sien :

Alhoewel daar ses groepe is, staan hulle nie heeltemal afsonderlik teenoor mekaar nie en gaan die een groep noodgedwonge die ander groep beïnvloed.

Vir die Cambridge "O" vlak eksamens, wat meestal aan die einde van "Form 4" (Graad 10) geskryf word, moet 7 vakke geslaag word, alhoewel slegs ses by die berekening van die finale punt gebruik word en vir "I.B". eksamens aan die einde van "Form 6" (Graad 12) moet ses vakke geslaag word. Vir die Cambridge "A" vlak eksamens moet 'n leerder 'n minimum van drie vakke volg ten einde die

kursus te slaag. Die *Cambridge* “A” vlak eksamen word net soos die “I.B.” eksamen aan die einde van “Form 6” (Graad 12) geskryf.

Die groepeerdeling is op die “I.B.” kurrikulum gegrond en baie skole gebruik die indeling ook op ’n aangepaste wyse by die keuse van vakke vir die *Cambridge* “O” en “A” vlak eksamens (Vergelyk Bylaag D en E). Die hoofrede hiervoor is dat die “I.B.” diploma kursus eers na afloop van die “O” vlak *Cambridge* eksamens geneem kan word en leerders ’n agtergrond in vakke moet hê wat hulle tydens die “I.B.” diploma kursus of op *Cambridge* “A” vlak kursus wil neem.

Soos reeds genoem, loop die “I.B.” program dus parallel met die “A” vlak eksamens en ’n leerder moet besluit watter eksamen hy gaan skryf.

Hier volg ’n uiteensetting van die verskillende groepeerdelings, met hulle onderskeie vakke, soos uitgesit ter vervulling van die vereistes vir die “I.B.” diploma (Vergelyk Bylaag F).

□ GROEP 1

Dié groep bevat slegs Engels vir die doel van die privaatskole in Botswana. Engels word dan ook as eerste taal onderrig en sluit taal- sowel as literatuurstudie in. Enige ander eerste taal kan egter geneem word indien personeel beskikbaar is en daar genoeg leerders is wat die aanbod van die taal regverdig.

□ GROEP 2

Baie skole plaas Groep 1 en Groep 2 saam as een groep. Groep 2 bestaan uit tale wat op tweede taalvlak aangebied word. In Botswana is die twee gewildste tweede tale wat onderrig word Frans en Setswana alhoewel daar ’n verskeidenheid ander tale, wat selfs Afrikaans insluit, beskikbaar is. Tot op hede is daar egter slegs twee skole wat Afrikaans as formele vak aanbied.

□ GROEP 3

Hierdie groep staan bekend as die Sosiale Wetenskappe. In die vakke word ’n studie van die mens in sy omgewing gemaak en sluit vakke soos Geskiedenis, Aardrykskunde, Ekonomie, Sielkunde, Filosofie en Rekeningkunde in.

□ **GROEP 4**

Hierdie groep staan bekend as die Eksperimentele Wetenskappe en sluit vakke soos Biologie, Chemie, Toegepaste Chemie, Fisika en Omgewingsleer in.

□ **GROEP 5**

Hierdie groep bestaan uit Wiskunde, Wiskundige Metodes en Wiskundige Studies. Die verskil is in die moeilikheidsgraad geleë.

□ **GROEP 6**

Hier kan 'n keuse gemaak word uit vakke soos Kuns, Tegnieuse Tekeninge, Musiek, Latyn, Rekenaarstudie of 'n ander klassieke taal soos Grieks of 'n ander vak wat deur die *I.B.O* goedgekeur word.

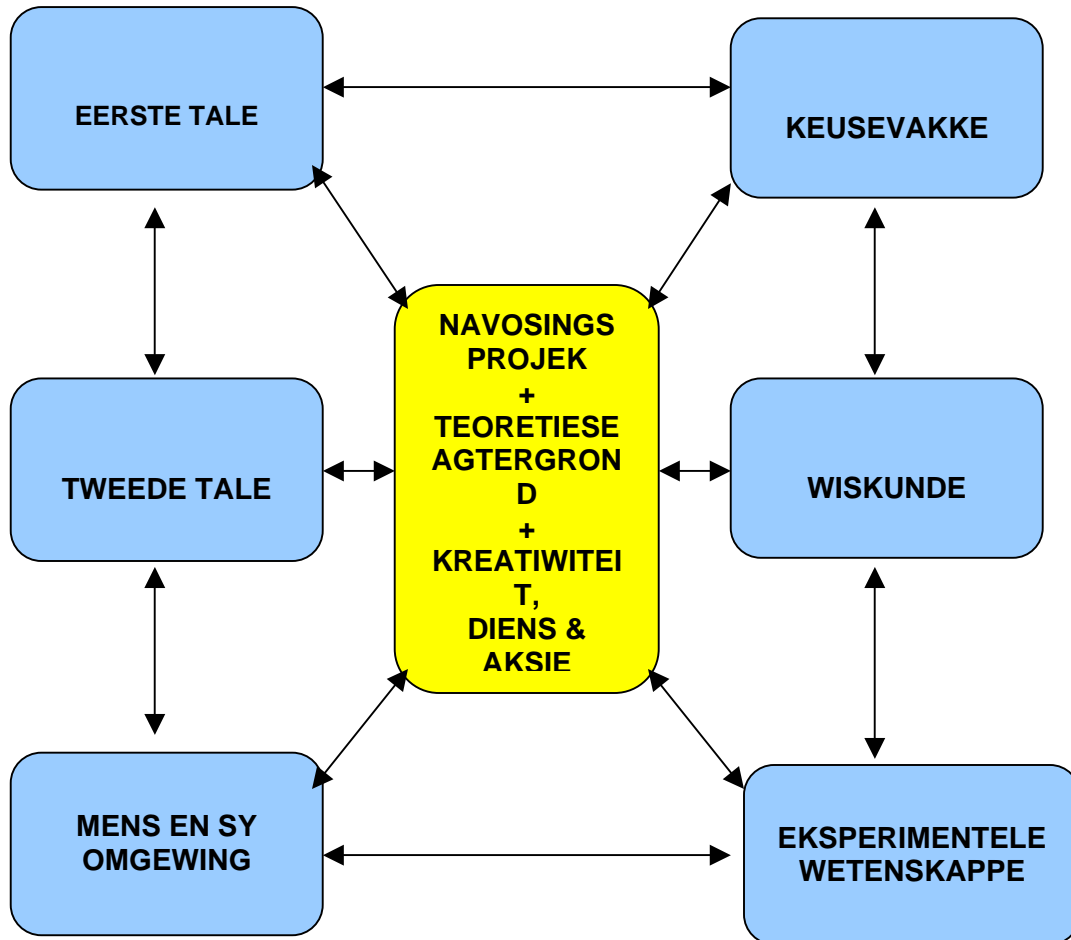
By die "*I.B.*" kurrikulum moet leerders een vak uit elke groep neem terwyl leerders wat die *Cambridge* kurrikulum volg, meer vakke in 'n spesifieke groep kan neem met die uitsondering van Groep 1.

Vir die doel van die "*I.B.*" diploma word elke vak op 'n skaal van een tot sewe beoordeel en 'n leerder moet 'n totaal van ten minste 24 punte verwerf om sy sekondêre "*I.B.*" diploma te behaal. Die *Cambridge* kurrikulum ken simbole toe. Beide kurrikulums maak ook voorsiening vir leerders om vakke op 'n standaard (*Core*) of gevorderde vlak (*Extended*) te neem. Vir 'n leerder om die "*I.B.*" diploma aan die einde van "*Form 6*" (Graad 12) te bekom, moet 'n leerder egter 'n minimum van 3 vakke op standaard en 3 vakke op gevorderde vlak neem.

By die sekondêre kurrikulums word 'n navorsingsprojek in vakke vereis, leerders moet 'n goeie teoretiese agtergrond hê en kreatief leer dink. By die "*I.B.*" kurrikulum word ook 'n finale navorsingsprojek, bekend as die "*Extended Essay*" (*E²*) van leerders vereis. By die projek moet leerders 'n probleem identifiseer, navorsing doen en moontlike oplossings voorlê. Leerders kan die navorsingsprojek in enige vakdissipline aanpak en dit hoef nie noodwendig in 'n vak te wees wat deel van hulle skool se vakpakket vorm nie. By al die sekondêre kurrikulums word daar van leerders verwag om deel te neem aan bepaalde gemeenskapsaktiwiteite sowel as fisiese aktiwiteite. Gemeenskapsaktiwiteite gaan gewoonlik met hulpverlening gepaard hetsy dit in die skool of buite in die gemeenskap is. Met die fisiese aktiwiteite word bedoel sport. Meeste

privaatskole handhaaf 'n baie hoë standaard van sportbeoefening en 'n groot verskeidenheid aktiwiteite word gewoonlik aangebied.

Skematies sou die vakgroepe, soos aangepas vanuit die oorspronklike "I.B. " groepsindelings, wat in die sekondêre, privaatskole van Botswana gebruik word, soos volg uitgebeeld kon word :

Daar sal vervolgens gekyk word na die hoofdoel vir die aanbieding van 'n internasionaal erkende kurrikulum in die privaatskole van Botswana.

2.2.1.3 DIE HOOFDOEL VAN 'N INTERNASIONALE KURRIKULUM WAT IN BOTSWANA GEVOLG WORD

Meeste privaatskole in Botswana behoort aan 'n organisasie bekend as *C.H.O.P.S. (Corporate Heads of Private Schools)*. Die hoofrede hoekom die organisasie op die been gebring is, is sodat hoofde op 'n gereelde basis kan vergader en onder andere kurrikulums bespreek. Die hoofdoel van 'n gemeenskaplike internasionale kurrikulum, hetsy dit die *“Check Point – Cambridge”* of die *“P.Y.P. – I.B.”* kurrikulum is, is om skole te help om hulle ondervinding, probleme en sienings aangaande leerders en leerinhoude te vergelyk en idees uit te ruil ten einde leerders beter voor te berei vir tersiêre opleiding.

Renaud (1991:8) beskryf die missie van die internasionale skole in die wêreld soos volg en die betrokke missie word vandag steeds deur die meeste internasionale, privaatskole binne en buite Botswana nageleef :

“The mission of international schools is to prepare young people – the decision makers of tomorrow – to live in a complex multicultural society undergoing a process of rapid change and opening up a new world”.

Samevattend kan verklaar word dat die internasionale, privaatskole van Botswana verstaan dat die toekoms van hul leerders in hul eie hande is en hulle dus moet poog om die leerders met die nodige kennis toe te rus om beter in 'n multikulturele samelewing te funksioneer. Daar moet egter voortdurend in gedagte gehou word dat feitlik geen leerder optimaal sal kan presteer as hy nie in sy bepaalde onderwys omgewing kan aanpas nie.

Omdat alle onderwys wat in die internasionale, privaatskole van Botswana geskied, totaal en al multikultureel van aard is, sal daar vervolgens aan die hele konsep van multikulturele onderwys, soos wat dit in Botswana daaruit sien, aandag gegee word.

2.2.2 DIE KONSEP MULTIKULTURELE ONDERWYS

Multikulturele onderwys kan nooit net as bloot 'n assimilasië, waar een kultuur in 'n ander opgeneem word, gesien word nie (Van der Westhuizen, 1988:271). Dit moet juis so ingerig word dat geen kultuur bo 'n ander bevoordeel word nie (Squelch, 1993:178). Byna alle moderne een-en-twintigste-eeuse gemeenskappe wêreldwyd, kan as multikultureel of as 'n verskeidenheid uiteenlopende etniese, sosio-ekonomies, taal-, godsdiens-, of kultuurgroepe beskryf word (Le Roux, 1998:108). Die hoofdoel van multikulturele onderwys is dus om alle leerders in 'n multikulturele gemeenskap te onderrig (Le Roux, 1998:114). Botswana is geen uitsondering in dié verband nie.

In Gaborone woon 'n groot verskeidenheid uiteenlopende kulture in harmonie saam, bloot oor die feit dat daar wedersydse respek vir mekaar se gebruike en sienings is. Die skole volg internasionaal erkende onderwysprogramme wat die optimale kognitiewe, affektiewe en sosiale ontwikkeling van elke leerder ten doel stel. Leerders se kennis aangaande eie kultuurgebruike sowel as kennis aangaande die gebruike, gewoontes en eienskappe van ander kulture word uitgebrei. Die multikulturele onderwyssituasië in Botswana poog om leerders voor te berei vir die werklikhede van die multikulturele samelewing waarin hulle woon.

Om die rol wat multikulturele onderwys in die aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders in Botswana se privaatskole beter te verstaan, is dit nodig dat daar in die studie aan die volgende aspekte aandag gegee word :

- Benaderings tot multikulturele onderwys in Botswana
- Doelstellings van multikulturele onderwys in Botswana
- Eienskappe van multikulturele onderwys in Botswana
- Die onderwyser se rol in die multikulturele klaskamer van Botswana

2.2.2.1 BENADERINGS TOT MULTIKULTURELE ONDERWYS IN BOTSWANA

Volgens Jordaan (1995:32-37) geld daar sekere benaderings ten opsigte van multikulturele onderwys. Die benaderings kan ook op die situasie in die multikulturele, internasionale skole van Botswana van toepassing gemaak word :

- Dit is onderwys aan leerders afkomstig vanuit ander kulture as die dominante kultuur. Die benadering verreken die onderwysbehoefte van slegs die leerders wat nie tot die dominante groep behoort nie. Dit sou dus vir die doel van hierdie studie die onderwysbehoefte van Afrikaanssprekende leerders in die privaat, internasionale, skole van Botswana beteken.
- Dit is onderwys oor kultuurverskille heen. Die eise en behoeftes van minderheidsgroepe, in dié geval Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika, word verreken.
- Dit is onderwys vir multikulturele pluralisme. Groepskulture word beklemtoon, waartydens minderheidsgroepe, in die geval Afrikaanssprekende leerders, binne die dominante kultuur opgeneem word.
- Dit is die norm vir alle leerders. Die kind leer hoe om in 'n ander kultuur as sy eie te funksioneer en hierdeur kan interkulturele samewerking en begrip bevorder word. As die Afrikaanssprekende leerders aanvaar wil word, moet hulle ook die ander kulture in hulle betrokke internasionale skool aanvaar en leer ken.
- Dit is onderwys om interaksie op interkulturele vlak te bevorder. Naas 'n trots vir die eie, word begrip vir en kennis van ander kulture binne die skool bevorder.

Multikulturele onderwys wil die kulturele pluralisme in die totale onderwysstelsel verreken. Dit word verder toegelig deur Lemmer en Squelch (1993:3) :

“... the transferring of the recognition of culturally pluralistic society into our educational system. Furthermore, multicultural education is the operationalisation of the education system in such a fashion that it appropriately and in rightful manner includes all racial and cultural groups ... a process which guides the total education enterprise”.

2.2.2.2 DOELSTELLINGS VAN MULTIKULTURELE ONDERWYS IN BOTSWANA

Verskeie skrywers (Lemmer & Squelch, 1993; Lynch, 1989; Goodey, 1989; Claasen, 1989; Trümpelmann, 1993 en Jordaan, 1995) het die tiperendste doelstellings van multikulturele onderwys uitgelig. Greer (2000:56) het hierdie doelstellings ook op die situasie van, wat sy noem, “kultuurvreemde” leerders in die privaatskole van Botswana van toepassing gemaak (Vergelyk 2.2.2.1) :

- Om erkenning, aanvaarding en waardering van die samelewing van Botswana se multikulturele karakter te verseker.
- Om interkulturele respek en interaksie in Botswana te bevorder.
- Om kennis van die eie, asook die positiewe bydrae van ander kulture tot die samelewing van Botswana te bevorder.
- Om etnosentrisme, stereotipering en vooroordele uit te skakel.
- Om interkulturele konflik, voortspruitend uit rassisme, seksisme en sosio-ekonomiese oorwegings te elimineer.
- Om kennis aangaande Botswana se sosiale en historiese realiteite te bekom.
- Om kritiese denke te ontwikkel, ten einde sosiale probleme deur onderhandeling en konstruktiewe dialoog op te los.

- Om sosiale vaardighede binne die multikulturele samelewing van Botswana te bevorder.
- Om positiewe houdings en verdraagsaamheid jeens ander kultuurgroepe in Botswana te ontwikkel.
- Om gelyke onderwysgeleenthede vir elke individu in die privaatskole van Botswana te verseker.
- Om individuele verdieping van 'n eie kulturele identiteit te verseker.
- Om positief by te dra tot die ontwikkeling van 'n regverdige demokratiese bestel in Botswana.
- Om Botswana se kulturele diversiteit kreatief te bevorder.
- Om te begryp dat verskillende kultuurgroepe verskillende interpretasies aan waardes, gebeure en begrippe heg.
- Om interkulturele kommunikasievaardighede te ontwikkel en te bevorder.
- Om probleemoplossende gesindhede ten opsigte van samelewingsvraagstukke in Botswana te ontwikkel.
- Om leerders in Botswana se privaatskole lewensvaardighede vanuit 'n multikulturele perspektief aan te leer.
- Om diskriminasie en kultuurvervreemding in die privaatskole van Botswana teen te werk.
- Om analise en evaluering te bevorder, ten einde samelewingsprobleme soos seksisme en rassisme op 'n rasonale wyse aan te spreek.

- Om die breë doelstellings en beginsels van onderwys te onderskryf, ten einde die optimale verwerking van alle leerderpotensiaal te verseker.

2.2.2.3 EIENSKAPPE VAN MULTIKULTURELE ONDERWYS

Goodey (1989:102) en Claasen (1989:15) het verskeie eienskappe van multikulturele onderwys gekategoriseer en gesistematiseer. Hierdie eienskappe kan ook van toepassing gemaak word op die multikulturele onderwysomgewing waarin Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika hulle in die internasionale, privaatskole van Botswana bevind :

- Multikulturele onderwys erken die bestaansrealiteit van verskillende etniese-, kulturele-, taal-, godsdiens- en ander groepe, asook die noodsaaklikheid van die behoud van sodanige groepering. Ofskoon die leerders wat Afrikaans as huistaal het, by verre in die minderheid is, moet hulle regte steeds deur die ander leerders en personeel erken en gerespekteer word.
- Multikulturele onderwys kweek wedersydse begrip en aanvaarding tussen verskillende kultuurgroepe binne 'n gemeenskaplik-geografiese bestel. Wedersydse kennis, begrip en aanvaarding van mekaar se kulture kan die Afrikaanssprekende leerders en leerders van ander kulture help om mekaar te aanvaar.
- Moderne kommunikasietegnologie maak multikulturele onderwys as onderwysstrategie in alle mono- en multikulturele samelewings noodsaaklik. Daaglikse interkulturele kontak het in die moderne samelewing 'n realistiese lewenswyse geword.
- Multikulturele onderwys is ingestel op die daarstelling van gelyke en gelykwaardige onderwysgeleenthede, ongeag kulturele diversiteit. Die internasionale, privaatskole van Botswana poog om met die inagneming van kulturele diversiteit gelyke onderwysgeleenthede aan alle leerders wat die betrokke skole besoek, te bied.

- Multikulturele onderwys impliseer 'n herstrukturering van die totale skoolomgewing, ten einde 'n multikulturele samelewing te reflekteer. Die komplekse multikulturele samelewing, soos dié van Botswana, behoort as uitgangspunt te dien by die samestelling van die onderskeie privaatskole se kurrikulums sowel as by die seleksie van leer- en onderrigmateriaal, sodat geen leerder op watter wyse ookal te na gekom sal word nie.
- Binne elke skoolvak behoort 'n multikulturele visie gehandhaaf te word. Die volgende vraag behoort as uitgangspunt by al die personeel, ongeag die vak wat hulle onderrig, te geld :

“Hoe kan die leerders deur middel van my vak effektief voorberei word vir die multikulturele samelewing van Botswana waarin hulle hul tans bevind en dalk binnekort in sal moet funksioneer ?”

Nieto (1992:208-219) identifiseer die volgende eienskappe wat voorts ook op die onderwyssituasie in Botswana van toepassing gemaak kan word:

- Multikulturele onderwys is nie-rassistiese onderwys. Geen leerder, ongeag ras, mag teen gediskrimineer word en waar byvoorbeeld blanke leerders in Botswana in die minderheid is, mag daar geen vorm van diskriminasie teen hulle wees nie.
- Multikulturele onderwys is noodsaaklik vir alle leerders aangesien dit oor almal handel. Veral in die privaatskole van Botswana is daar min plaaslike leerders met die gevolg dat daar nie werklik 'n dominante kultuur in die skole is nie.
- Multikulturele onderwys is onderwys vir sosiale gelykberegting. Die onderwys in die privaatskole van Botswana behoort die samelewingsrealiteite te reflekteer.
- Multikulturele onderwys is 'n proses. Die kulturele veranderlikes in die samelewing van Botswana word in die kurrikulums en leerinhoude van die privaatskole gereflekteer.

Aangesien die leerders ook by die nuwe personeel en hulle metode van klasgee sal moet aanpas, kan dit ook tot bepaalde aanpassingsprobleme lei. Daar sal vervolgens na die onderwyser en sy rol in die multikulturele onderwyssituasie van Botswana gekyk word en hoe dié se invloed kan bydrae tot die aanpassing van leerders al dan nie.

2.2.2.4 DIE ONDERWYSER IN DIE MULTIKULTURELE ONDERWYS-SITUASIE IN BOTSWANA

Die personeel van die internasionale, privaatskole van Botswana, kom soos die leerders van oor die hele wêreld en moet gelei word om by die spesifieke skool se omstandighede aan te pas. Volgens Lipischak (1989:303-304) behoort enige program wat op onderwysersopleiding gerig is, die volgende eienskappe te vertoon :

□ POSITIEWE SELFIDENTITEIT

Kennis, begrip en liefde ten opsigte van sy eie kultuur is noodsaaklik sodat hy 'n positiewe gesindheid teenoor ander kulture sal ontwikkel.

□ BEWUSTHEID

Daar moet 'n bewustheid van die bestaan van ander kulturele groepe by elke leerder gekweek word.

□ SENSITIWITEIT

'n Sosiale sensitiwiteit ten opsigte van interkulturele diversiteit in enige samelewing moet by elke leerder gekweek word.

□ BEGRIP

Leerders moet aangemoedig word om andersoortige kulture as gelykwaardig te erken en te begryp, ten einde wedersydse waardering en aanvaarding te kweek.

□ INTERKULTURELE KOMMUNIKASIE

Leerders moet tot interkulturele betrokkenheid en gesprek aangemoedig word, ten einde geskille te besleg en gemeenskaplike aspekte positief uit te bou.

Onderwysers kan 'n daadwerklike bydrae tot suksesvolle multikulturele onderwys lewer, deur 'n lewenswysebenadering en 'n lewensgeleentheidsbenadering te volg (Goodey, 1989:310). Eersgenoemde dui op 'n totale gesindheidsverandering en laasgenoemde op gelyke onderwysgeleenthede vir elke leerder, ongeag van watter kultuur hy ookal afkomstig is.

Vir die Afrikaanssprekende leerder om in een van die internasionale, privaatskole van Botswana geborge te voel, is dit van groot belang dat die onderwysers van die betrokke skole die volgende in gedagte sal hou (Beckman, 1991:180) :

- Onderwysers moet kennis hê van die verskillende kulture van sy betrokke leerders.
- Die onderwyser moet 'n positiewe gesindheid teenoor al die verskillende kultuurgroepe in sy klas hê.
- Die onderwyser moet oor die nodige vaardighede beskik om die leerinhoud te kan verklaar in terme van die verskillende kulture.

As gevolg van die groot tekort aan onderwysers in die Staatskole van Botswana mag geen gebore Botswana-burger by 'n privaatskool skoolhou nie. Al die onderwysers in die privaatskole is dus van ander lande en kulture afkomstig en het dus 'n grondige kennis van verskillende kulture (Sentrale Statistiek Diens van Botswana, 1999:45)(Vergelyk 2.2.1). Volgens die laaste formele opname in 1999 is die meeste van die privaatskole se personeel afkomstig uit ander Afrika-lande, Brittanje en Amerika (Sentrale Statistiek Diens van Botswana, 1999: 59). Hulle word meestal op twee jaar kontrakte aangestel, wat aan die einde van hulle tydperk weer hernu kan word. Daar is tans slegs 152 onderwysers wat in permanente poste in privaatskole aangestel is en interessant is die feit dat die meeste van hierdie onderwysers uit Indië en Suid-Amerika afkomstig is. Die feit dat personeel baie wissel, kan 'n groot invloed op die leerders uitoefen.

Om gelyke opvoedingsgeleenthede vir alle leerders te skep, is dit nodig dat geleenthede geskep word waar al die leerders 'n gelyke kans op onderrig gegun word. Om die doel te bereik, is dit van die uiterste belang dat daar geen vorm van diskriminasie van watter aard ookal mag voorkom nie (Foster, 1990:3). In al die internasionale, privaatskole van Botswana geld die reël dat slegs Engels as kommunikasietaal gebruik mag word (Simonaeux, 1999). Om gelyke opvoedingsgeleenthede vir alle leerders te verseker, moet daar volgens Foster (1990:3) aan die volgende voorwaardes voldoen word :

- Elke leerder moet 'n gelyke kans gegun word om die onderwyssisteem te betree. Daar moet dus geen vorm van diskriminasie van watter aard ookal wees nie.
- Alle hulpbronne moet op 'n regverdige wyse verdeel word en die kwaliteit van die beskikbare hulpbronne sal die kwaliteit van onderwys bepaal. Die privaatskole beskik almal oor die beste moontlike fasiliteite aangesien die ouers bereid is om tot P 3 000-00 (in die omgewing van R 5 200-00) per maand aan skoolgeld te spandeer (Simonaeux, 1999).
- Daar moet aan al die leerders in dié skole gelyke geleenthede gegee word om tot hulle potensiaal te ontwikkel.

Omdat daar leerders van oor die hele wêreld die internasionale, privaatskole van Botswana besoek, (Vergelyk 1.2.3) is dit ook belangrik om op die volgende faktore ten opsigte van multikulturele onderwys te let, wat vandag nog van toepassing is en altyd van toepassing behoort te bly (Vold, 1986:11) :

- Daar moet gelyke opvoedingsgeleenthede vir al die verskillende kultuurgroepe wat die bepaalde skool besoek, geskep word.
- Daar moet daarna gestreef word om die verskillende kultuurgroepe in harmonie saam te laat skoolgaan.
- Daar mag geen vorm van rassediskriminasie wees nie.
- Leerders moet ingelig word oor wat die begrip multikulturele onderwys behels.

- Daar moet 'n goeie verhouding tussen die skool en die huis gehandhaaf word.

Effektiewe multikulturele onderwys berus op effektiewe beplanning en voorbereiding aan die kant van die onderwyser. Die effektiewe onderwyser in die internasionale, multikulturele skole van Botswana behoort die volgende tydens die beplanning van sy lesse in ag te neem (Lemmer & Squelch, 1993:86) :

□ **DIE AARD VAN ELKE LEERDER**

Wat is bekend omtrent sy kennisvlak, waardes, leerstyl, motiveringspeil, selfkonsep en sosiale agtergrond ?

□ **ONDERWYSER SE KENNIS**

Watter vaardighede en kennis moet onderrig word ? Wat is die verband tussen lesinhoud en die doelstellings van multikulturele onderwys ?

□ **FORMULERING VAN DOELSTELLINGS**

Watter doelstellings wil deur die les gerealiseer word ?

□ **LEERDERDOELWITTE**

Hoe sal leerders optimaal by die les kan baat vind ?

□ **LESAANVANG**

Hoe gaan daar by die leerders se ervaringsvlak aangesluit word ? Watter voorkennis het leerders nodig ?

□ **ONDERRIGSTRATEGIEË EN AKTIWITEITE**

Watter onderrigmetodes gaan gebruik word ? Watter voorbeelde gaan gebruik word ? Begryp leerders dit en watter aktiwiteite gaan hulle uitvoer ?

□ **EVALUERING**

Is lesdoelwitte bereik ? Het leerders lesinhoud beheers ? Watter evalueringstegnieke sal gebruik word ?

As daar na al die faktore gekyk word en hulle deur die onderwysers in gedagte gehou word, kan dit in 'n groot mate help dat leerders wat hulle in internasionale, multikulturele, privaatskole in Botswana bevind, optimaal ontwikkel.

Die ouers van leerders uit Suid-Afrika sal moet leer om die kind se multikulturele vriende te aanvaar sonder vooroordeel. As die ouers nie die kind se vriende kan aanvaar nie sal hy nooit by sy portuurgroep kan aanpas nie. Dit kan lei tot verwerping, eensaamheid en die ontwikkeling van 'n swak selfbeeld. Om die punt verder te steun sal daar later in die studie na die verskillende opvoedingsstyle verwys word om te poog om die invloed hiervan op die aanpassing van leerders al dan nie, uit te lig (Vergelyk 2.4).

Beide die onderwysers en ouers van leerders, kan daartoe bydrae dat leerders positiewe verhoudings met ander kultuurgroepe handhaaf deur bloot 'n voorbeeld te stel. Daar moet altyd gepoog word om ras- en kulturele vooroordele te verminder.

Die konsep kultuur sal voorts bespreek word.

2.2.3 DIE KONSEP KULTUUR

Die uiteenlopendheid van die konsep bring onwillekeurig mee dat daar 'n opvallende gebrek aan konsensus onder navorsers bestaan om kultuur eenduidig te definieer (Le Roux, 1998:108). Tussen 1871 en 1950 het daar meer as 160 definisies vir kultuur die lig gesien (Camilleri, 1986:108). Huidiglik is daar oor die 200 definisies in die literatuur beskikbaar (Useem, 2002:13). Vir die doel van die studie gaan die volgende definisie van kultuur gebruik word :

“Dit is die universele, onderskeidende karaktertrekke, produkte, waardes, tradisionele gebruike, simbole en aangeleerde aspekte van 'n bepaalde menslike samelewing.” (Le Roux, 1998:108).

Die rede hoekom daar op die spesifieke definisie besluit is, is omdat alhoewel Afrikaanssprekende leerders hulle in 'n kultuurvreemde onderwysomgewing bevind, hulle bepaalde en unieke karaktertrekke sowel as hulle tradisionele gebruike hulle altyd van die ander leerders in die internasionale skole en samelewing waarin hulle bevind, sal onderskei.

Dr. Ruth Useem (2002:28) wat verbonde is aan die Universiteit van Michigan in die Verenigde State van Amerika, het navorsing gedoen oor Amerikaanse leerders wat hulle skoolopleiding buite die grense van Amerika ondergaan, maar na afloop van hulle skoolopleiding weer na hulle geboorteland terugkeer. Sy verwys na die leerders as die “Derde Kultuur Leerders”. Daar moet dadelik verwarring uit die weg geruim word oor die gebruik van die woord “Derde”. Dit moet geensins gekoppel word aan Derde Wêreld nie (Useem, 2002:29). “Derde Kultuur Leerders” verwys na leerders wat deur die kultuur van hulle geboorteland beïnvloed word sowel as deur die kultuur van die land waarin hulle skoolgaan. Hulle leef dus in 'n sogenaamde “Derde Kultuur” wat gedeeltelik uit die kultuur van hulle moederland en gedeeltelik uit die kultuur van die land waarin hulle skoolgaan, bestaan (Useem, 2002:29). Afrikaanssprekende leerders wat in Botswana skoolgaan, kan ook as “Derde Kultuur” leerders beskou word. Die leerders word nie bloot deur die Afrikaner-kultuur beïnvloed nie, maar ook deur al die ander kulture waarmee hulle binne die internasionale skoolopset in aanraking kom.

Om die begrip kultuur verder toe te lig en die rol wat dit in die aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende skoolleerders kan speel, sal daar later in die studie na die volgende begrippe met betrekking tot kultuur gekyk word (Vergelyk 2.6) :

- Kultuurdifferentiasie
- Kultuurintegrasie
- Kultuurkontinuiteit
- Kulturele relativisme
- Kulturele etnosentrisme
- Kulturele pluralisme

Milieu-gestremdheid kan 'n bydraende faktor speel by die aanpassing al dan nie van Afrikaanssprekende leerders in Botswana se privaatskole. As 'n leerder nie tuis voel in sy bepaalde milieu nie, sal hy baie moeilik aanpas. Daar sal voorts na die moontlikheid van milieugestremdheid wat Afrikaanssprekende leerders in Botswana ervaar, gekyk word.

2.2.4 MILIEU-GESTREMDHEID VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

Daar sal vervolgens na die milieu-gestremdheid van Afrikaanssprekende leerders gekyk word in terme van :

- kulturele deprivasie en
- kulturele andersoortigheid.

2.2.4.1 MILIEU-GESTREMDHEID IN TERME VAN KULTURELE DEPRIVASIE

Volgens Pretorius (1998:315) kan die begrip “milieu” soos volg omskryf word :

As die mens (kind) se:

- geografies-fisiese wêreld,
- medemenslike wêreld en sy
- kultuurhistoriese wêreld.

In die lig hiervan beteken “milieu-gestrem” vir die doel van hierdie studie dus dat die kind hom in 'n sosiale milieu bevind wat gekenmerk word deur :

- 'n Geografies-fisiese wêreld wat ontoereikend is ten opsigte van kultuurgoedere.
- 'n Gebrekkige medemenslike kommunikasie in sy moedertaal wat weer veroorsaak dat die kind nie sy persoonsmoontlikhede en veral sy sosiaal-kommunikatiewe moontlikhede optimaal kan verwerklik nie.
- Hy 'n lae kulturele peil handhaaf.

Milieu-gestremdheid kan derhalwe aan bepaalde milieu faktore gekoppel word, deurdat die kind sekere belangrike ervarings en blootstelling deur sy bepaalde lewensomstandighede in Botswana ontsê word. Ontoereikende stimulerings kan geredelik lei tot gebrekkige motiveringsvermoë wat ontoereikende skoolvordering kan veroorsaak.

Leerders kan materieel goed versorg wees, maar 'n gebrek ten opsigte van sintuiglike en taalstimulasie ervaar.

Vir die doel van hierdie studie sal veral aandag gegee word aan kulturele deprivasie, aangesien die leerders hulle in 'n vreemde land bevind en aan talle ander kulture blootgestel word. Daar is verskillende vorme van kulturele deprivasie naamlik :

- sintuiglike deprivasie,
- taaldeprivasie en
- gebrekkige belangstelling in die kind se opvoeding.

Volgens Viljoen (1993:20) gee die kultuurgemeenskap, waarbinne die kind gebore word, onmiddellik aan hom 'n verlede en tradisie. Die mense waarmee die kind saamleef, maak die kultuur vir hom sigbaar deur voorlewing. Vir die doel van dié studie sal slegs aan taaldeprivasie aandag gegee word, aangesien die Afrikaanssprekende leerder hom in 'n onderwysomgewing bevind waar die onderrigtaal van sy huistaal verskil en dit in verband gebring kan word met sy sosiale- en kulturele aanpassing in die internasionale skole van Botswana.

Indien daar slegs Afrikaans in die huis gepraat word en die ouer van die leerders wat 'n Engelse privaatskool besoek, ook moontlik in 'n mate 'n ontoereikende taalvaardigheid ten opsigte van Engels as eerste taal besit, kan taalagterstande langer neem om uit die weg te ruim. Die faktor kan veroorsaak dat die kind nie dadelik die nodige taalvaardigheid ten opsigte van veral vakterme bemeester nie en tydelik taalgerem kan word (Roberts, 1994:37).

Daar bestaan 'n direkte verband tussen die taalvermoë van 'n kind en sy kognitiewe ontwikkeling (Roberts, 1994:38). Sou die leerder dus byvoorbeeld nie aanvanklik met sy aankoms in Botswana ten volle taalvaardig in Engels wees nie, kan sy verdere kognitiewe ontwikkeling moontlik tydelik vertraag word. Die milieu van die Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana beteken vir hom 'n taalagterstand, wat sy akademiese ontwikkeling in die skole moontlik nadelig kan beïnvloed.

'n Nuwe onderwysomgewing kan volgens Jonietz (1991:151) bydra tot die milieu-gestremdheid van die kind omdat daar verskille kan wees ten opsigte van :

□ **TAAL**

As die huistaal en onderrigtaal verskil. Vir die doel van die studie is dit waar leerders Afrikaans by die huis praat maar onderrig in Engels ontvang.

□ **VORIGE VERWORWE KENNIS**

Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika sou moontlik sekere konsepte in bepaalde vakke nog nie in Suid-Afrika gedoen het nie, terwyl die kurrikulums wat in Botswana se privaatskole gevolg word, moontlik die betrokke konsepte lankal afgehandel het.

□ **VERSKILLENDE KLASKAMERAKTIWITEITE**

Veral die primêre privaatskole in Botswana gaan van die standpunt af uit dat leerders aangemoedig moet word om soveel as moontlik in Engels te kommunikeer en baie klem word op sogenaamde “klasgesprekke” geplaas. In die sekondêre privaatskole word leerders weer aangemoedig om baie krities te dink en heelyd te vra “Waarom ?” en “Hoekom ?”

□ **VERSKILLE TEN OPSIGTE VAN DIE MISSIE VAN DIE SKOOL**

Elke skool het sy eie unieke missie en doelstellings en leerders moet poog om dié missie na te streef. Die missie van die meeste internasionale, privaatskole in Botswana kom daarop neer om gelyke onderwysgeleenthede aan al sy leerders, ongeag ras, nasionaliteit of kultuur, te bied. Alhoewel dit in 'n groot mate met die missie van die meeste skole in Suid-Afrika ooreenkom, word daar in die internasionale skole van Botswana baie meer klem geplaas op die feit dat daar ook gelyke geleenthede vir alle nasionaliteite moet wees (Vergelyk 2.2.1.3).

□ **AANVAARDING VAN GESAG**

Alhoewel die meeste privaatskole in Botswana 'n baie meer liberale siening volg as wat die geval by die meeste skole in Suid-Afrika is, moet leerders steeds die gesag van hulle onderwysers respekteer. Daar is selfs sekondêre privaatskole in Botswana waar die bywoning van klasse nie eers verpligtend is nie en personeel slegs as raadgewers gesien word. Leerders moet steeds personeel se gesag binne die klassituasie aanvaar, maar 'n groot mate van vryheid word toegelaat. Leerders uit Suid-Afrika moet dus gelei word om die nuutgevonde “vryheid” reg te kan hanteer sonder om hulle respek vir hulle onderwysers te verloor.

As die personeel en leerders van internasionale skole dié faktore in gedagte hou, kan hulle daartoe bydra dat die leerders hulle beperkings oorkom en sodoende optimaal presteer.

2.2.4.2 MILIEU-GESTREMDHEID IN TERME VAN KULTURELE ANDERSOORTIGHEID

Milieu-gestremdheid vir die Afrikaanssprekende leerders in Botswana se internasionale, multikulturele, privaatskole word veral veroorsaak deur kulturele isolasie en kulturele andersoortigheid. Die kulturele andersoortigheid kan aanleiding gee tot die milieu-gestremdheid van die leerders in Botswana se privaatskole op grond van (Roberts, 1994:15):

- Kulturele deprivasie – 'n individu kan milieu-gestremd wees op grond van sy sosio-ekonomiese posisie in 'n tegnologiese kultuur.
- Die andersoortige kultuur van lede van die subkultuur (nie-tegnologiese kultuur). Dit gaan hier om die kulturele en sosio-ekonomiese gesteldhede van 'n subkultuur, byvoorbeeld insigte, leefstyle, waardes en gebruike van 'n subkultuur, wat van die kulturele hoofstroom kan verskil.

Wanneer 'n individu van een kultuur 'n ander binnegaan, ervaar hy vreemdheid ten opsigte van die nuwe kultuur en is hy tydelik milieu-gestremd in die nuwe kultuur. Daarmee word geensins bedoel dat so 'n leerder sy eie kultuur as minderwaardig ag nie, maar dat hy dit moeilik vind om by die vreemde, nuwe kultuur in te skakel. Indien enige leerder sy primêre kultuurmilieu verlaat, ervaar

hy 'n kulturele agterstand wat weer veroorsaak dat hy nie optimaal in die nuwe kultuur kan funksioneer nie.

Daar sal voorts na die sosiale- en psigiese ontwikkeling van die kind gekyk word ten einde die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana beter toe te lig.

2.3 DIE SOSIALE EN PSIGIESE ONTWIKKELING VAN DIE KIND

Daar word vir die doel van die studie gelet op die sosiale- en psigiese ontwikkeling en aanpassing van die primêre skoolkind (5-13 jaar) sowel as die sekondêre skoolkind – die adolessent (13-18 jaar). Vir die doel van die studie sal die leerder in “*Reception*” (Graad 0) as deel van die junior primêre skoolfase beskou word.

Volgens Geaty (1995:163) word leerders se kognitiewe sowel as akademiese ontwikkeling beïnvloed deur biologiese en kulturele invloede. In Botswana, soos wat die geval in enige multikulturele samelewing is, lê die uitdaging vir die onderwysers daarin om tot die besef te kom dat daar 'n wye verskeidenheid kulturele faktore is wat 'n leerder se sosiale- en psigiese ontwikkeling kan beïnvloed. Leerders se ontwikkeling kan in 'n groot mate deur hulle kulturele erfenis beïnvloed word en dit moet in gedagte gehou word as 'n spesifieke leerder se sosiale- en psigiese ontwikkeling geëvalueer word (Mwamwenda, 1992:101).

Volgens mnr. Motswakae, Direkteur van Privaatskole in Botswana (Mmegi Monitor, 2001:13) is die getal buitelandse leerders in die privaatskole van Botswana en veral Sekondêre privaatskole, besig om aansienlik toe te neem. Aangesien Botswana besig is om vinnig uit te brei, veral die hoofstad Gaborone, beweeg al hoe meer buitelanders die land binne (Vergelyk 1.1). Hulle kom met hulle gesinne en soek die beste moontlike skole vir hulle kinders. Feitlik al die privaatskole het lang waglyste en as 'n leerder akademies nie baie sterk is nie kan die ouers moontlik geen ander keuse hê as om die leerders in van die minder bekende skole te plaas nie. Volgens Motswakae ondervind baie van die leerders aanpassingsprobleme in hulle nuwe skole ten opsigte van die kurrikulum en behoort alles moontlik gedoen te word om dié leerders te ondersteun. Hy beklemtoon verder die feit dat ouers en leerders vertrouwd moet wees met die kurrikulums (Vergelyk 2.2.1.2). Hy voeg by dat alle onderwysers, maar veral sekondêre onderwysers, die adolessent en sy ouers moet verstaan. Dié onderwysers en ouers moet gesamentlik 'n poging aanwend om leerders effektief te ondersteun sowel as te help met moontlike aanpassingsprobleme wat hulle mag ondervind en dié uit die weg te probeer ruim.

As daar van die ontwikkelingsfases of leeftydperiodes gepraat word, dui dit op die fisieke, kognitiewe, affektiewe, sosiale en normatiewe of sedelik-religieuse ontwikkeling wat plaasvind binne 'n bepaalde tydperk van die kind se lewe. 'n Spesifieke tydperk word gekenmerk deur identifiseerbare en voorspelbare karaktereienskappe of ontwikkelingskenmerke (Bender, 1994, 24).

Daar sal vervolgens aan die ontwikkelingsfases van die primêre (5-13 jaar) en sekondêre skoolkind (13-18 jaar) aandag gegee word.

2.3.1 DIE PRIMÊRE SKOOLKIND (ongeveer 5-13 jaar)

Teen die tyd dat 'n kind vyf jaar oud is, is die meeste kinders fisies voorbereid vir al die fisiese vereistes van die laerskooljare. Die kind kan gewoonlik op dié ouderdom reeds sy bewegings koördineer en sy hande en vingers is vaardiger. Die tydperk kan egter ook gesien word as 'n tyd van konsolidasie omdat die fisiese en psigiese ontwikkeling van die kind nou stadiger begin plaasvind (Viljoen, 1993:34). Die primêre skooljare is gewoonlik 'n gelukkige tydperk in die kind se lewe en die kind ervaar die lewe as relatief ongekompliseerd, aanvaar reëls en gesag en bevraagteken nie baie dinge nie (Viljoen, 1993:35).

Daar is verskeie kriteria vir skoolgereedheid naamlik taal- en algemene (intellektuele) ontwikkeling (TAO), fisiek-motoriese ontwikkeling (FMO) en emosionele-sosiale ontwikkeling (ESO)(Bender, 1998:36).

By die TAO is een van die belangrikste kriteria die struktureringsvermoë van die kind. Hier is veral die teken van spontane tekeninge van die kind belangrik. Die probleem wat leerders wat Afrikaans as huistaal het, is daarin geleë dat hy vroeër wel moontlik getalle tot en met vyf sou kon herken en opdragte met getalle uitvoer as die opdragte in Afrikaans aan hom gegee word. Bevind die kind homself egter skielik in skool in Botswana waar die medium van onderrig Engels is, gaan hy heel moontlik nie eenvoudige opdragte soos "*Please bring me those four blocks*" kan uitvoer nie, bloot weens die feit dat hy nog nie die taal volkome verstaan nie. Die ondersoeker het egter met sy eie kinders gesien dat hulle wel die taal met hulp van die huis af redelik gou opvang. Leerders wat egter 'n geringe leer-, emosionele of ontwikkelingsagterstand openbaar sukkel gewoonlik heelwat langer.

Bender (1998:36) noem 'n paar kriteria wat gebruik word om die skoolgereedheid van leerders te bepaal. Die ondersoeker se eggenote toets leerders se skoolgereedheid by die skool waar hulle betrokke is aan die hand van dieselfde kriteria maar is ten opsigte van leerders wie se huistaal nie Engels is nie, meer tegemoetkomend. Wat die ondersoeker se eggenote gewoonlik doen by 'n leerder wat Afrikaanssprekend is, is om die kind eerder in Afrikaans te toets. Na afloop van die toets word 'n verslag saamgestel oor die betrokke kind waarin

duidelik gemeld word dat die betrokke kind nie Engels magtig is nie maar tog skoolgereed is al dan nie. Op grond van die verslag word daar besluit of 'n leerder in 'n normale klas toegelaat sal word en of hy eers remediëring moet ondergaan. In baie gevalle kan 'n leerder byvoorbeeld vir Graad 1 aansoek doen maar dan eerder in Graad 0 geplaas word sodat hy eers die taal kan baas raak. *S.N.As.O.B. (Special Needs Association of Botswana – Support for Learning)* beklemtoon ook die feit dat leerders wat hetsy vir skoolgereedheid of blote skooltoelating getoets word, se kognitiewe- en sosiale ontwikkeling net so belangrik soos taalontwikkeling is.

Dit is belangrik dat ouers bewus is van die kriteria wat by die bepaling van skoolgereedheid gebruik word aangesien hulle tot 'n groot mate self sal kan bepaal of hulle kind skoolgereed is al dan nie, veral as hulle in 'n omgewing moet inskakel waar die onderrigtaal van die huistaal verskil.

Daar sal vervolgens na die invloed van biologiese-, taal- en kulturele faktore gekyk word, as dit by die skryf van toelatingstoetse kom, wat deur die internasionale, multikulturele, privaatskole in Botswana aan nuwe leerders voorgehou word. Alle leerders, insluitende die Afrikaanssprekende leerders, sal dié betrokke toetse moet aflê ten einde in een van multikulturele, internasionale, privaatskole van Botswana opgeneem te kan word.

2.3.1.1 BIOLOGIESE-, TAAL- EN KULTURELE FAKTORE WAT 'N INVLOED OP TOELATING VAN LEERDERS TOT EEN VAN DIE MULTIKULTURELE, INTERNASIONALE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN HÊ

Professor. André Venter, Pediater verbonde aan die Universiteit van die Vrystaat in Bloemfontein, het 'n artikel in die "*Southern African Journal of Child and Adolescent Mental Health*" (2000:162) geskryf met die titel : "*Cross-cultural Issues in Child Development and Assessment within the South African Context*". Die artikel handel oor die feit dat leerders afkomstig uit verskillende kulture en agtergronde op verskillende ouderdomme sekere fisiese en emosionele ontwikkelingskenmerke sal vertoon. In die artikel word die feit beklemtoon dat kulturele-, taal- en biologiese agtergrond ingedagte gehou moet word indien 'n leerder 'n toelatingseksamen by 'n bepaalde skool moet aflê of bloot vir skoolgereedheid getoets word. Professor Venter het onlangs in Gaborone sy bevindings met personeel verbonde aan sommige van die privaatskole in Botswana, gemoeid met die toetsing van leerders vir skoolgereedheid en skooltoelating, gedeel en sy bevindings aan die privaatskole in Botswana gekoppel. Tot op hede het baie min, indien enige, van die privaatskole in Botswana, die kultuur- taal- en biologiese agtergrond van leerders in gedagte gehou as leerders toelatingstoetse moes aflê of vir skoolgereedheid getoets is. Leerders wat byvoorbeeld nie Engels as huistaal het nie, word in die eksamens

benadeel, sonder dat die feit dat Engels nie hulle moedertaal is nie, in gedagte gehou word.

In moderne samelewings is twee van die belangrikste faktore wat 'n invloed op leerders se ontwikkeling speel sosio-ekonomiese faktore en sosiale klas. In 'n multikulturele samelewing, soos die van Botswana, ervaar leerders onderling talle kulturele verskille tussen hulself en ander leerders van dieselfde ouderdom. As leerders toelatingseksamens aflê moet die verskille sowel as sosio-ekonomiese en klasse verskille in gedagte gehou word (Venter, 2000:162). Volgens Geaty (1995:27) word kognitiewe- en akademiese ontwikkeling van 'n leerder beide deur biologiese en kulturele invloede bepaal. Mwamwenda (1992:721) neem die argument verder en sê geen leerder behoort enige vorm van evaluering te ondergaan, indien 'n leerder se kulturele agtergrond nie in gedagte geneem word nie.

Daar sal vervolgens na die kulturele faktore, wat 'n rol kan speel in die ontwikkeling van leerders en wat in gedagte gehou behoort te word indien leerders toelatingstoetse moet aflê, gekyk word.

□ **INTER-KULTURELE FAKTORE WAT BY TOELATINGSTOETSE IN GEDAGTE GEHOU MOET WORD**

Hoe 'n leerder in 'n toelatingstoets sal presteer, word deur 'n groot verskeidenheid van faktore bepaal insluitende 'n leerder se kulturele agtergrond, sy moedertaal en die taal waarin die toets afgeneem word sowel as die emosionele- en kognitiewe ontwikkelingsvlak van die betrokke leerder. Die slaagsyfer wat aan 'n bepaalde toets gekoppel word hetsy dit 50% of 80% sal ook 'n invloed hê. (Ardilla, 1995:143). 'n Spesifieke kultuur leer sy bepaalde leerders om op 'n sekere manier te dink, te handel en in sekere situasies op 'n bepaalde manier op te tree (Anastasi, 1998:19). In 'n verslag wat deur Landsdown (1996:284) vir die "*World Health Organization*" opgestel is, word die feit verder beklemtoon dat professionele persone wat leerders toelatingstoetse laat aflê, kulturele verskille van leerders as 'n baie belangrike faktor in die opstel en afneem van dié toetse moet sien. In talle privaatskole oral in Afrika, soos wat ook die geval in Botswana is, word toelatingseksamens van Britse en Amerikaanse oorsprong aan leerders voorgehou. Kulturele- en taalagtergrond word heeltemal vergeet en leerders doen in baie gevalle sleg bloot weens die feit dat hulle die toets nie verstaan nie of die konteks waarin sekere woorde in die toets voorkom nie kan begryp nie (Baine, 1991:2). Leerders uit Suid-Afrika wat nie Engels heeltemal magtig is nie en dalk nie die Amerikaanse meeteenhede van "*inches*" en "*miles*" verstaan nie, kan tot 'n groot mate in bepaalde toelatingstoetse benadeel word. In die Suid-Afrikaanse skole word leerders geleer van meters en kilometers en eenhede soos "*inches*" en "*miles*" kan vir hulle totaal vreemd wees (Perry, 2002).

In baie van die Britse- en Amerikaanse toelatingstoetse kom bepaalde begrippe voor, wat kultuurgebonde is en nie vertaal kan word sodat leerders dit makliker kan verstaan nie (Pershad, 1994:102). Serpell (1984:49) het die stelling gemaak dat om leerders in Engels te toets indien hulle huistaal nie Engels is nie, eerder hulle kennis van die taal toets, as hulle kennis ten opsigte van bepaalde begrippe. Sulke leerders sal langer neem om die toetse te voltooi en minder volledig in die uitwerk en beskrywing van bepaalde begrippe wees bloot oor die feit dat Engels nie hulle moedertaal is nie. 'n Toelatingstoets wat soms in die privaatskole van Botswana gebruik word is die sogenaamde "*Peabody Picture Vocabulary Test*" (Dunn & Dunn, 1981) wat sy oorsprong in Europa het. Die spesifieke toets bevat woorde wat nie in Suid-Afrikaanse Engels gebruik word nie, en leerders heeltemal kan verwar. Twee tipiese voorbeelde is die gebruik van die woorde "*pitcher*" en "*faucet*". In die Suid-Afrikaanse konteks sal leerders die spesifieke woorde eerder as "*jug*" en "*tap*" ken.

Baine (1991:3) beweer dat leerders soms negatief beoordeel kan word indien sekere dele van die toelatingstoetse mondeling aan hulle voorgehou word. Leerders kan negatief beoordeel word indien hulle kort saaklike antwoorde gee of hulle skouers optrek tydens die afneem van die toetse. Die persone wat die toetse afneem moet faktore soos die feit dat leerders wat nie Engels as huistaal het nie, nie vertrouwd genoeg met die taal is nie en om die rede nie maklik met vreemdelinge praat nie, ingedagte hou. Afrikaanssprekende leerders kan in baie gevalle Engels tog tot 'n redelike mate verstaan maar voel soms te selfbewus om met 'n vreemde persoon 'n gesprek in Engels te voer en sal eerder so min as moontlik sê.

Die volgende faktor wat in gedagte gehou moet word indien leerders van verskillende kulturele- en taalagtergronde toelatingstoetse moet aflê, is watter norme gebruik behoort te word om te bepaal of 'n leerder 'n bepaalde toets slaag of druipt. Toetse wat se norme nie aangepas word by 'n bepaalde leerder wat die toets aflê se agtergrond ten opsigte van kultuur en taal nie, benadeel so 'n leerder geweldig (Venter, 2000:169). In 'n land soos Botswana met groot sosio-ekonomiese-, taal-, kulturele- en geografiese verskille, kan geen spesifieke persentasie bepaal of 'n leerder 'n bepaalde toets slaag of druipt nie. Bepaalde slaagvereistes behoort sover moontlik aan elke individuele leerder voorgehou te word (Nel, 2002).

Talle van die toelatingstoetse benadeel die Afrikaanssprekende leerders maar weens toenemende druk van veral die ouer gemeenskap, is skole stadig besig om ander gestandaardiseerde toetse te begin gebruik. 'n Baie gewilde toets wat huidiglik in sommige van Botswana se privaatskole gebruik word, vir leerders wie se huistaal nie Engels is nie, is die sogenaamde "*Leiter International Performance Scale*". Die spesifieke toets word as "kultuurvriendelik" beskou en behoort leerders van verskillende kulturele- en taalagtergronde geensins te benadeel nie. Die toets is aanvanklik ontwerp vir dowe leerders maar werk goed

vir leerders wat nie kan nie, of nie wil verbaal kommunikeer nie. Jonger Afrikaanssprekende leerders wat nog nie Engels magtig is nie of ouer leerders wat net selfbewus is oor hoe hulle in Engels kommunikeer, kan almal met behulp van die toets getoets word. Visueel is die spesifieke toets baie stimulerend vir leerders en selfs die skaamste leerder geniet die toets (Michen, 2002:15).

Daar is al voorgestel dat sogenaamde funksionele toelatingstoetse wat meer daarop gemik is om te bepaal of leerders daaglikse opdragte sal kan uitvoer, wat akademiese sowel as sosiale take moet insluit, die tradisionele toetse moet vervang (Baine, 1991:3). Indien sulke toetse moontlik op 'n gereelde basis uitgevoer kan word, kan leerders wat Afrikaanssprekend is eerder 'n kans gegun word om aan te pas voordat 'n formele toets in Engels, wat nie sy huistaal is nie, afgeneem word.

Leerders se ontwikkeling behoort voortdurend gemonitor te word. Deur van verskillende toelatingstoetse, afhangende van 'n leerder se agtergrond, op 'n gereelde basis gebruik te maak sowel as 'n deeglike kennis van 'n bepaalde leerder se kulturele agtergrond te hê, behoort leerders wat Afrikaanssprekend is nie tydens toelatingstoetse benadeel te word nie (Venter, 2000:172).

Gedurende die primêre skooljare behels die ontwikkelingstake van die kind volgens Viljoen (1993:35) die volgende :

- aanleer van fisiese vaardighede wat nodig is vir spel,
- aanleer van houding teenoor homself as 'n groeiende wese,
- aanleer om oor die weg te kom met sy portuurgroep,
- aanleer van 'n behoorlike manlike of vroulike sosiale rol,
- ontwikkeling van fundamentele vaardighede in lees, skryf en rekene,
- ontwikkeling van konsepte wat nodig is vir die alledaagse lewe,
- ontwikkeling van gewete, moraliteit, skaal van waardes,
- verkryging van persoonlike onafhanklikheid en

- ontwikkeling van houdings teenoor sosiale groepe en instansies.

Met betrekking tot die Afrikaanssprekende primêre leerder wat uit 'n Afrikaansmedium skool in Suid-Afrika na 'n internasionale, multikulturele privaatskool in Botswana moet skuif, kan daar verwag word dat daar probleme by sekere ontwikkelingstake kan plaasvind. Die vier ontwikkelingstake waar daar volgens die ondersoeker die grootste probleme kan plaasvind is :

□ **AANLEER OM OOR DIE WEG TE KOM MET SY PORTUURGROEP**

As die leerders reeds in 'n skool in Suid-Afrika was en nie vir die eerste keer 'n skool in Botswana besoek nie, sou leerders reeds moes leer om by 'n betrokke portuurgroep in te skakel. Bevind die leerder hom skielik in 'n nuwe multikulturele portuurgroep wat boonop nie sy taal praat nie, kan die leerder moontlik skielik heeltemal afgesonder en alleen voel. Voor hy nie die taal honderd persent verstaan nie, sal hy moontlik baie moeilik met maats oor die weg kan kom en kommunikeer. Personeel speel hier 'n baie belangrike rol om dié leerders te help en die nodige ondersteuning te gee om wel maats te maak en moontlik aan ander Afrikaanssprekende leerders voor te stel wat reeds die taal beter baas geraak het. Dit is egter die gebruik van sekere primêre, privaatskole in Botswana om juis nie leerders van dieselfde kultuur- en taalagtergronde in dieselfde klasse te plaas nie. Die hoofrede wat aangevoer word is die feit dat leerders makliker die taal sal baasraak as hulle heeldag daaraan blootgestel word, as wat die geval by leerders is wat steeds in hulle eie taal met maats bly kommunikeer (Simoneaux, 2001).

□ **ONTWIKKELING VAN FUNDAMENTELE VAARDIGHEDE IN LEES, SKRYF EN REKENE**

Dit is moontlik dié ontwikkelingstaak waar die meeste probleme vir primêre leerders wat begin leer lees en skryf ondervind kan word. Die ondersoeker het self met sy eie kinders, onderskeidelik vyf en sewe jaar oud, opgemerk dat leerders in die laer primêre klasse wat nog nie Afrikaans kan lees en skryf nie makliker Engels aanleer sover dit betref lees en skryf, as wat die geval by leerders is wat tot met hulle toetrede tot een van die privaatskole in Botswana slegs in Afrikaans leer lees en skryf het. Voor 'n leerder nie die taal kan praat nie sal hy moeilik die taal kan lees en skryf. Die hoofrede hiervoor is moontlik daarin geleë dat party woorde dieselfde uitgespreek word in beide tale maar in spelling verskil. Sou 'n leerder dus 'n spellingtoets skryf en die Engelse woord foneties hoor sou hy heel moontlik die Afrikaanse spelling neerskryf.

Voorbeelde van woorde met min of meer dieselfde uitspraak maar verskillende spellings wat moontlik verwar kan word, is byvoorbeeld :

Cat - Kat
Ball - Bal
Apple - Appel

Indien leerders Engels leer lees en skryf voordat hulle Afrikaans leer lees en skryf het, is baie ouers dit eens dat daar nie gepoog moet word om leerders dieselfde tyd in Afrikaans te leer lees en skryf nie (Van Niekerk, Santana, Simoneaux, 2001). Sodra hulle Engels magtig is sover dit lees en skryf betref, kan daar begin word om hulle geleidelik in Afrikaans te leer lees en skryf.

□ **VERKRYGING VAN PERSOONLIKE ONAFHANKLIKHEID**

Die ondersoeker het by die skool waaraan hy verbonde is, by die primêre afdeling van die skool, persoonlik waargeneem dat leerders 'n groot mate van onafhanklikheid aanvanklik verloor weens die feit dat leerders vreemd voel, nie volkome verstaan wat van hulle verwag word nie en dan heeltemal onttrek. Sodra die leerder egter sy selfvertroue herwin en die taal beter begin verstaan, keer die onafhanklikheid gewoonlik redelik gou terug.

□ **ONTWIKKELING VAN HOUDINGS TEENoor SOSIALE GROEPE EN INSTANSIES**

Ouers en personeel speel hier 'n belangrike rol om leerders positief in te stel teenoor sosiale- en kulturele groepe. Geen vorm van rassisme moet by die huis geopenbaar word nie aangesien dit die leerder negatief teenoor bepaalde groepe kan maak. Jonger leerders herhaal ook baie maklik iets wat 'n ouer gesê of gedoen het en dit kan soms as baie negatiewe gedrag by die skool gesien word. Die ondersoeker se skoolhoof het 'n baie interessante gesegde wat sy altyd aan ouers van primêre leerders voorhou (Simoneaux, 2001) :

“Don't believe everything your child says about a teacher and the teacher won't believe everything your child says about you”.

Benewens al die bogenoemde ontwikkelingstake, is nog 'n verdere baie belangrike ontwikkelingstake van die kind tydens sy primêre skooljare om gesosialiseer te raak (Viljoen, 1993:36).

Die leerder raak nie bloot net bewus van sy medemens nie, maar hy raak ook betrokke by hulle. Met die sprong van die huis na die skool met al sy bedrywighede en baie kinders, word die kind se horison en aanraking met ander kinders en mense aansienlik verbreed. Waar 'n primêre leerder een van die privaatskole in Botswana besoek, sal sy horison ten opsigte die omgang met ander leerders soveel meer verbreed weens die feit dat die skole ten opsigte van personeel en leerders totaal en al multikultureel van aard is. Die skool is die eerste werklike toets ten opsigte van aanpassing of wanaanpassing buite die gesinsverband (Viljoen, 1993:36).

Volgens Kruger en Du Toit (1996:130) is daar 'n paar punte ten opsigte van sosiale ontwikkeling waarop opvoeders moet let. Die punte kan ook baie suksesvol deur opvoeders in die multikulturele privaatskole van Botswana toegepas word :

- Leerders moet die geleentheid gebied word om selfstandig en onafhanklik hulle maats te kies. Die leerders in die privaatskole van Botswana sal moontlik aan die begin leerders van sy eie kultuur en nasionaliteit uitsoek. Dit moet nooit ontmoedig word nie maar personeel kan leerders subtiel aan ander kultuurgroepe blootstel deur byvoorbeeld in die klassituasie leerders rond te skuif en sodoende nuwe leerders aan ander bekend stel (Perry, 2001).
- Opvoeders tree as sosiale rolmodelle vir die kind op. Kenmerke soos eerlikheid en getrouheid en die hantering van emosies soos woede en jaloesie moet aan die kind leiding gee. Waar die opvoeders, net soos die leerders, wat hulle in die internasionale, privaatskole van Botswana bevind, van verskillende kulture en nasionaliteite afkomstig is, kan opvoeders 'n groot invloed op die leerders uitoefen. Deur hulle gedrag kan opvoeders leerders positief of negatief teenoor bepaalde nasionaliteite beïnvloed.

By die primêre skoolkind kan twee duidelik onderskeibare fases onderskei word, naamlik die vroeë laerskoolfase (ongeveer 6-8 jaar) en die laat laerskoolfase (ongeveer 9-12 jaar). In teenstelling met Suid-Afrika waar die meeste leerders eers op die ouderdom van sewe skool toe gaan, betree die meeste leerders in Botswana die primêre skole op die ouderdom van vyf jaar of selfs vier jaar as hulle in hulle Graad 1 jaar vyf word. Primêre skole in Botswana word meestal in twee onderskeibare departemente verdeel naamlik die sogenaamde "*Lower*

Primary” departement wat die eerste drie skooljare van die leerders insluit en die sogenaamde “*Upper Primary*” departement wat die laaste drie primêre skooljare, of by sommige skole die laaste vier primêre skooljare, insluit. Soos wat die geval in Suid-Afrika is, is daar die neiging by die primêre, privaatskole van Botswana om al hoe meer Graad 0 by die “*Lower Primary*” departement in te sluit.

Leerders uit Suid-Afrika wat aansoek doen tot toelating by een van die primêre, privaatskole van Botswana se Graad 1, 2 of 3 klas word gewoonlik ook vir skoolgereedheid getoets. Weens die feit dat leerders reeds op die ouderdom van vyf jaar Graad 1 kan betree, sal leerders wat nie te oud is nie, eerder in die Graad 0 klas geplaas word, al doen hulle byvoorbeeld aansoek vir Graad 1. Die rede hiervoor is hoofsaaklik sodat die taalprobleem eers sover moontlik oorkom kan word. Dit gebeur redelik algemeen dat leerders byvoorbeeld reeds Graad 1 in Suid-Afrika voltooi het maar weens die taalprobleem teruggesit word in Graad 0 of gevra word om eerder Graad 1 te herhaal (Perry, 2002). In Botswana staan Graad 0, soos reeds vroeër genoem, algemeen as “*Reception*” bekend.

Daar sal vervolgens kortliks na Graad 0 as ’n brugperiode tussen die pre-primêre skool en die primêre skool gekyk word ten opsigte van onder andere die doel, aard, plek, duur en toetree ouderdom (Bender, 1998:38) :

2.3.1.2 GRAAD 0 / BRUGPERIODE IN DIE ONDERWYS

□ DOEL

Die belangrikste doel van Graad 0 is dat dit daarop gerig is om soveel moontlik leerders skoolgereed te kry voordat daar met formele onderwys begin word. Sou ’n leerder uit Suid-Afrika wat nie Engels magtig is nie in so ’n klas geplaas word, sal hy aan die Engelse alfabet, klanke, spelling ens. blootgestel word. Dit sal ’n totale nuwe ervaring wees, maar behoort in die meeste gevalle leerders genoegsaam voor te berei vir Graad 1. In baie van die primêre, privaatskole van Botswana word leerders nie tot Graad 1 toegelaat as hulle nie die Graad 0 jaar (*Reception*) voltooi het nie.

□ AARD

In Graad 0 vind die ontwikkeling vanaf ’n spelende leer-houding na ’n skolasties georiënteerde werkshouding plaas. Om die erns van Graad 0 (*Reception*) te beklemtoon en dit aan leerders tuis te bring, word daar by die meeste primêre, privaatskole in Botswana reeds van die leerders verwag om uniform te dra. Daar is reeds lesperiodes en speelperiodes. Leerders word vir

die eerste keer aan formele lesse blootgestel waartydens daar stilgesit en gewerk moet word en selfs huiswerk gegee word.

□ **PLEK**

In Suid-Afrika is die tendens dat Graad 0 klasse of by primêre skole of by pre-primêre skole ingeskakel kan wees. Dieselfde tendens kom in Botswana voor alhoewel daar volgens die ondersoeker se navorsing meer Graad 0 (*Reception*) klasse bestaan wat aan pre-primêre skole gekoppel is. Al hoe meer primêre, privaatskole begin egter om Graad 0 (*Reception*) klasse by hulle bepaalde skole te inkorporeer sodat leerders makliker by hulle bepaalde kurrikulum sal kan inskakel.

□ **DUUR**

In Suid-Afrika kan 'n leerder Graad 0 in een of twee jaar voltooi. Op die ouderdom van vyf jaar kan 'n leerder Graad 0 (*Reception*) vrywillig betree. 'n Leerder behoort nie ouer as ses te wees as hy die klas betree nie sodat hy op die ouderdom van sewe Graad 1 kan betree. In Botswana kan 'n leerder reeds op die vroeë ouderdom van vier jaar Graad 0 (*Reception*) betree aangesien leerders reeds op vyfjarige ouderdom Graad 1 betree. Indien 'n leerder egter byvoorbeeld sekere agterstande toon, soos die taalprobleem van Afrikaanssprekende leerders, kan hy in die Graad 0 (*Reception*) geplaas word al is hy so oud soos sewe jaar.

□ **TOETREE-OUERDOM**

In Suid-Afrika word daar meestal vereis dat 'n leerder nie jonger as ses jaar en nie ouer as sewe jaar moet wees om tot die Graad 0 (*Reception*) klas toegelaat te word nie. In Botswana word leerders nie jonger as vier jaar tot die Graad 0 (*Reception*) toegelaat nie en meestal ook nie ouer as sewe jaar nie.

Daar sal vervolgens kortliks na die kognitiewe-, affektiewe-, sosiale- en sedelik-religieuse ontwikkeling van die primêre leerder gekyk word aangesien die aanpassingsprobleme wat die leerder in Botswana mag ondervind die ontwikkeling mag rem.

2.3.1.3 KOGNITIEWE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND

Tydens 'n kind se middeljare is sy denke op werklike ervaring gegrond. Egosentrisme is besig om af te neem en die besef dat elkeen anders en afsonderlik is en dus verskillende menings kan hê, is besig om deur te breek (Bender, 1998:46). Die primêre skoolkind kommunikeer goed, neem alle aspekte in ag wanneer hy gevolgtrekkings maak en hy beskik oor sedelike oordeelsvermoë. Met “kommunikeer goed” word daar meestal verwys na kommunikasie in 'n leerder se moedertaal met leerders binne sy beplande portuurgroep. Leerders uit 'n tradisioneel Afrikaanssprekende huisgesin sal aanvanklik probleme met kommunikasie in Engels ondervind binne een van die internasionale, primêre, privaatskole in Botswana. Hulle sal moontlik hulself nie in Engels so duidelik kan uitdruk nie. Dit kan tot gevolg hê dat leerders met 'n swakker selfbeeld hulle onttrek aangesien hulle mag voel dat hulle kommunikasievermoë te swak is om met ander leerders om te gaan.

Volgens Bender (1998:46) begin die primêre skoolkind die omkeerbaarheid van dinge verstaan en hy kan nou met abstrakte idees begin omgaan. Hy begin die verhouding tussen dele van 'n geheel, gehele tot dele en dele tot dele verstaan. Die vorming van begrippe is skynbaar makliker as 'n kind 'n magdom van ondervinding het. Hier kan die leerder uit Suid-Afrika weer moontlik probleme binne die internasionale, primêre skole van Botswana ondervind. Dit kan dalk wees dat 'n leerder genoeg ondervinding het maar weens die kommunikasie probleem sal hy nie die ondervinding reg kan aanwend in die verstaan van leerinhoud nie. Vakke soos Aardrykskunde en Taal kan aansienlik tot die kind se verbeelding en fantasielewe bydra, veral in soverre hy hierdie dinge vir homself vertolk en hulle met sy eie betekenis beklee (Papalia, 1999:10). Weer eens kom die probleem van taal na vore. As daar 'n taal- of kommunikasieprobleem by die primêre skoolleerder is, kan die leerder moontlik probleme met die vertolking van leerinhoud ervaar wat weer teruggevoer kan word na die aanpassing van die leerders wat belemmer mag word. In die meeste primêre, privaatskole in Botswana word Aardrykskunde nie as afsonderlike vak, soos wat die geval in Suid-Afrika is, onderrig nie. Die leerders neem 'n vak, bekend as “*Social Studies*” wat wel komponente van Aardrykskunde bevat, maar meer op die plaaslike geskiedenis van Botswana fokus. Leerders uit Suid-Afrika sal dus moontlik geen agtergrond tot die vak hê nie. Aangesien daar in die literatuur die stelling gemaak word dat Aardrykskunde en Moedertaalonderrig tot die fantasielewe en verbeelding van die primêre skoolleerder kan bydra, (Papalia, 1999:10) kan die afleiding gemaak word dat as die vakke weggelaat word die leerder moontlik minder verbeelding en fantasie sal ervaar. Die leerder uit Suid-Afrika kan moontlik met sy aanvanklike aankoms in Botswana dié probleem binne die internasionale, privaatskool waarin hy homself bevind, beleef.

Daar sal vervolgens kortliks aandag aan Jean Piaget se konkreet-operasionele fase (7- 11 jaar) gekyk word.

Volgens Piaget is die kind se denke konkreet-operasioneel tydens dié fase en word kognitiewe skemas in sy denke gebruik, maar slegs as die voorwerpe konkreet teenwoordig is. Tydens die fase in 'n kind se lewe blyk die grootste leemte te wees die afwesigheid van abstrakte denke (Bender, 1998:47).

Kenmerke van die kognitiewe ontwikkeling van die primêre skoolkind soos deur Piaget bepaal, word vervolgens bespreek (Vergelyk du Toit en Kruger, 1996 : 115-119 en Thomas, 1992 : 295-298).

- Die kind leer deur sy handel, met ander woorde deur dit wat hy doen en prakties beleef. Die Afrikaanssprekende leerder in een van Botswana se internasionale, primêre, privaatskole sal byvoorbeeld die probleem van kommunikasie in Engels te bowe kom hoe meer hy aan die taal blootgestel word en self in die taal begin kommunikeer.
- Die primêre skoolkind is ywerig en gretig om nuwe belangstellingsvelde te leer ken en onderwysers moet daarteen waak om hulle nuuskierigheid te demp deur byvoorbeeld geroetineerde dagprogramme of 'n vaste kurrikulum te gebruik. Leerders uit Suid-Afrika wat hulle vir die eerste keer in een van Botswana se primêre privaatskole bevind, kan egter moontlik met hulle aanvanklike aankoms geroetineerde dagprogramme en 'n vaste kurrikulum verwelkom aangesien dit hulle moontlik veiliger en meer gebonde mag laat voel.
- Elke leerder is uniek en sy kognitiewe ontwikkeling word op 'n unieke wyse voltrek. Personeel in die primêre, privaatskole van Botswana moet die stelling altyd in gedagte hou aangesien daar moontlik leerders van 'n hele klomp verskillende kulture en nasionaliteite met verskillende opvoedkundige agtergronde in een klas saamgegroepeer is.
- Daar moet voldoende tyd vir bespreking, argumentering en debattering in die dagprogram ingesluit word. Afrikaanssprekende leerders sal moontlik weens die taalagterstand aanvanklik nie aan klasbesprekings, -argumenterings of debattering wil deelneem nie. Die leerders moet aangemoedig word om wel deel te neem aangesien hulle selfbeeld en vermoë om in Engels te kommunikeer hierdeur heelwat verbeter kan word.

Uit die bogenoemde kan afgelei word dat die Afrikaanssprekende leerder wel moontlik tydelik in sy kognitiewe ontwikkeling gerem mag word, maar deur korrekte steungewing en begeleiding van ouers en onderwysers kan alle probleme slegs tydelik van aard wees totdat die kind aangepas het in sy nuwe omgewing.

2.3.1.4 AFFEKTIEWE (EMOSIONELE) ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND

Volgens Kruger en Du Toit (1996:123-124) is dit belangrik om by die primêre skoolkind op die volgende te let :

- 'n Kind tussen die ouderdom van 7-11 jaar wil gewoonlik sy ouers en portuurgroep se guns wen en leef vir lof en erkenning. Die onderwyser in die primêre, privaatskole van Botswana speel hier 'n baie groot rol. As hulle bedag is op leerders in hulle klasse, met byvoorbeeld moontlike taalagterstande, en dié leerders prys en die nodige erkenning gee as hulle antwoorde in Engels korrek gee, sal dié leerders moontlik baie vinnig al hoe meer selfvertroue ontwikkel en moontlike aanpassingsprobleme ten opsigte van taalagterstande vinniger te bowe kom.
- Alhoewel straf 'n integrale deel van die opvoedingsverskynsel vorm moet daar altyd aan leerders verduidelik word hoekom hulle vir 'n bepaalde oortreding gestraf word. Die reël dat slegs Engels as medium van kommunikasie gebruik mag word, geld in die meeste privaatskole van Botswana. Leerders wat die reël oortree, word meestal gestraf. As 'n Afrikaanssprekende leerder byvoorbeeld gestraf word omdat hy Afrikaans praat, kan daar aan hom verduidelik word dat hy baie vinniger Engels heeltemal sal kan baas raak hoe meer hy die taal praat. Wat hy dus aanvanklik as 'n straf gesien het, kan hom nou aanspoor om meer en meer Engels, selfs met sy ouers te praat.
- Die primêre skoolkind ervaar emosies wat meer dikwels voorkom en meer intensief van aard is. Leerders wat boonop aanpassingsprobleme ondervind, sal nog meer intensiewe emosies ervaar en openbaar. Dit is die tyd van onewewigtigheid, emosies word makliker opgewerk en die leerder sal met woedebuie, intense vrese en onredelike jaloesie-uitbarsings reageer. Behalwe woede is ander emosies wat na vore kom, onder andere vrees, jaloesie, nuuskierigheid, vreugde en toegeneentheid. In die leerder se begeerte om sosiaal aanvaar te word, probeer hy

emosies beheer. Namate 'n leerder aanpas in sy nuwe omgewing sal daar moontlik ook minder emosionele uitbarstings plaasvind. Een van die grootste vrese wat deur primêre skoolleerders ervaar word, is dat hulle bang is om anders te wees of nie aanvaar te word nie en moontlik 'n mislukking te wees. Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika ervaar meestal die vrees dat hulle nie aanvaar sal word nie (Santana, 2000). Sodra hulle tot die besef kom dat elke leerder in die skool uniek is en nie een volmaak is nie, pas hulle gewoonlik makliker aan. Die onderwyser binne die primêre, privaatskole van Botswana moet ook altyd in gedagte hou dat emosies aansteeklik is. Die opgeruimde, hartlike onderwyser skep 'n klimaat waarin, en deur middel waarvan, die leerder met moontlike emosionele en ander aanpassingsprobleme se emosies in die gewenste rigting gestuur kan word.

2.3.1.5 SOSIALE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND

Vriendskap is 'n noodsaaklike deel van 'n mens se kinderdae. Sulke vriendskappe is dikwels intens, maar kan van korte duur wees. Hulle ontwikkel dikwels vanweë gemeenskaplike gronde. Die eenvoudige praktyk van wisselwerking is noodsaaklik vir die aanleer van behoorlike sosiale gedrag en dit word op sy beurt bepaal deur die waardes en voorkeure wat tuis aangeleer word (Bender, 1998:50). Leerders uit Suid-Afrika wat negatief staan teenoor leerders van bepaalde nasionaliteite binne die primêre, privaatskole van Botswana kan baie moeiliker aanpas by hulle portuurgroep. Ouers moet heel dikwels hulle waardes en voorkeure tuis ook verander sodat leerders gehelp kan word om makliker aan te pas.

Sekere sosiale vaardighede wat noodsaaklik is om deur die bepaalde portuurgroep aanvaar te word, sluit onder die volgende in (Bender, 1998:51) :

- 'n Positiewe reaksie op die aktiwiteite en eise van die groep.
- 'n Hoë mate van kommunikasievaardigheid.
- Bekwaamheid in een of ander sfeer.
- Die vermoë om 'n vriendskap aan te knoop.

Onderwysers binne die primêre, privaatskole van Botswana, kan 'n groot bydrae lewer sodat leerders van verskillende nasionaliteite mekaar makliker aanvaar deur almal gelyk en regverdig te behandel en interaksie tussen verskillende groepe aan te moedig.

Die groot verskil tussen die laerskoolfase wat 'n leerder in Suid-Afrika sal volg en dié een wat hy in een van Botswana se primêre, privaatskole sal volg, is daarin geleë dat heelwat van die privaatskole in Botswana slegs ses laerskooljare het in teenstelling met die sewe van Suid-Afrika – met die uitsluiting van Graad 0 (*Reception*). Die tendens word veral gevind by skole waar een skool vanaf Graad 1 tot en met Matriek (*Standard 1 – Form 6*) strek. 'n Leerder wat dus een van dié skole besoek, sou dus ses laerskooljare gevolg deur ses hoërskooljare hê. Daar is egter skole waar Graad 7 steeds deel van die laerskoolfase is. Leerders wat egter Graad 7 doen is meestal plaaslike leerders wat beoog om weer op 'n stadium terug te keer na een van die Staatskole.

2.3.1.6   NORMATIEWE EN SEDELIK-RELIGIEUSE ONTWIKKELING VAN DIE PRIMÊRE SKOOLKIND

Volgens Bender (1998:51) dui die normatiewe ontwikkeling van die kind op gebeure waardeur hy beginsels, waardes en norme aanleer wat hom in staat stel om te onderskei tussen “korrekte” en “verkeerde” gedrag. Die kind se persoonlikheid, emosies en die gemeenskap en kultuur waarin hy leef, beïnvloed sy morele gedrag. Volgens Du Toit en Kruger (1996:131) is die vermoë om tussen reg en verkeerd te onderskei, 'n belangrike ontwikkelingstaak van die primêre skoolkind. Leerders uit Suid-Afrika gaan noodgedwonge deur die gemeenskap waarin hulle, hulle in Botswana bevind, beïnvloed word, hetsy dit positief of negatief is. Deur die korrekte hulp en ondersteuning van hulle ouers, behoort hulle steeds tussen “reg” en “verkeerd” te kan onderskei en gesag te aanvaar (Vergelyk 2.2.4.1).

Wat die sedelik-religieuse ontwikkeling van die primêre skoolkind betref, soek hy na vaste, onveranderbare reëls wat letterlik opgeneem kan word en hou hy vas aan bepaalde gedragskodes, byvoorbeeld dat jy nie mag steel, jok, afkyk, ensovoorts nie. Dit is vir hom baie belangrik dat almal dieselfde behandeling ontvang. Leerders uit Suid-Afrika wat hulle skielik in 'n internasionale onderwysomgewing in Botswana bevind moet gelei word om steeds bepaalde gedrag, wat nie in hulle bepaalde kultuur aanvaarbaar is nie, te vermy. Leerders moet duidelik laat verstaan word dat wat in een kultuur aanvaarbaar is, nie noodwendig in 'n ander kultuur aanvaarbaar is nie. Hier speel die ouers van sulke leerders sowel as die onderwysers in die internasionale skole 'n baie belangrike rol (Vergelyk 2.2.2.4).

Teen ongeveer agtjarige ouderdom, ontwikkel die leerder sedelike bewustheid en begin hy 'n groot belangstelling in Godsdien's toon. Tydens die eerste drie skooljare beskik God nog volgens die kind oor menslike eienskappe. Hy word gesien as 'n uiters magtige wese aan wie hy en ook sy ouers gehoorsaamheid moet bewys. In die meeste privaatskole in Botswana word geen vorm van godsdien's aangehang nie. Die enigste skole wat wel godsdien's beoefen, is bepaalde Christen- of Moslem-skole. Hier speel die ouers en die kerk 'n daadwerklike rol om die kinders steeds godsdienstig te onderrig, sou hulle dit so verkies (Vergelyk 2.6).

Volgens Du Toit en Kruger (1996:132) neem die belangstelling in godsdien's vanaf Graad 7 af. As daar nie nou reeds bepaalde waardes en norme aan die kind voorgehou is nie, is die kans gering dat dit steeds gedoen kan word. Weens die uiters multikulturele aard van die primêre- sowel as sekondêre privaatskole in Botswana en die feit dat geen vorm van godsdien's in skole beoefen word nie, kan die rol van die ouerhuis en selfs kerk nie genoeg beklemtoon word in die sedelik-religieuse ontwikkeling van veral die primêre skoolkind nie.

Daar sal voorts aan die ontwikkelingsfasies van die adolessent aandag gegee word.

2.3.2 DIE PUBERTEITS- OF ADOLESSENSIEJARE (ongeveer 13-18 jaar)

In die literatuur word dikwels die terme puberteit en adolessensie aan die drumpeltydperk tussen kind-wees en volwasse-wees gekoppel. Die woord adolessensie is afgelei uit die Latynse woord *adolescere* wat "om te groei" of "om in volwassenheid te groei" beteken (Engelbrecht, Kok en Van Biljon, 1989:72).

Skutnabb en Cummings (1990:154), wat adolessensie as 'n oorkoepelende term vir die ontwikkeling in die jeugjare sien, maak die volgende indeling:

□ VROEË ADOLESSENSIE (JUNIOR HOËRSKOOIJARE)

Hierdie tydperk word grootliks gekenmerk en gedomineer deur die sogenaamde "growth spurt" en deur fisiese en seksuele rypwording.

□ **MIDDEL ADOLESSENSIE (SENIOR HOËRSKOOLJARE)**

In hierdie tydperk is jeugdige hoofsaaklik besig om geestelik (psigies) onafhanklik van hulle ouers te word en om heteroseksuele verhoudings te leer hanteer.

□ **LAATADOLESSENSIE**

Hierdie lewens tydperk begin gewoonlik in die laaste skooljare en hou aan totdat jongmense 'n redelik duidelike en konstante sin van persoonlike identiteit verwerf het. Dit is ook die tydperk waartydens die kind homself verbind tot redelik definitiewe sosiale rolle, waardesisteme en lewensdoeleindes.

Ouers vrees dat hulle kinders vanweë groepsdruk betrokke mag raak by onaanvaarbare sosiale en kulturele aktiwiteite en praktyke. Dit is nie die waardebevestiging as sulks wat verskil nie, maar wel menings oor wanneer die puber sekere dinge mag doen al dan nie (Viljoen, 1993:44).

Die puber is veral krities ingestel teenoor die norme en waardes van volwassenes – die doel, sin en relevansie daarvan vir sy eie lewe word bevraagteken. Die soektog na identiteit affekteer al die verhoudings van die puber – bande met die ouers maak toenemend plek vir belangstelling in die portuurgroep. Die portuurgroep waarby die puber in Botswana sal inskakel kan die ouers van die leerders bekommerd laat. Een van die redes hiervoor kan onder andere wees dat daar leerders van ander rasse en kulture betrokke kan wees. As die ouers nie vertrou met 'n bepaalde kultuurgroep of ras is nie, kan dit hulle ongemaklik laat voel. Die ouers se gesindheid ten opsigte van hulle medemens, gesag, waardes en norme moet van so 'n aard wees dat hulself konstruktief betrokke is by veranderinge in die samelewing tussen Suid-Afrika en Botswana, nie daardeur oorspoel word nie en in beheer is daarvan. Hulle verhouding moet getuig van 'n positiewe uitgaan na die medemens (Viljoen, 1993:45). Die opvoedingstyl van die ouers kan hier 'n groot invloed hê (Vergelyk 2.4).

Sosialisering bly primêr die taak van die huisgesin. Kinders en ouers het tyd nodig om saam te werk, saam te speel en somer by mekaar te wees en soveel te meer as hulle hulself skielik in 'n nuwe land, in die geval Botswana, bevind. Dit is egter ook nodig dat ouers en kinders tyd weg van mekaar het sodat die kind sy eie privaat gedagtes kan bedink, sy lewe kan ontdek en die waarde van sy lewe kan bepaal. Met hulle aankoms in Botswana sal die gesin in die eerste paar maande egter heel moontlik baie meer geheg raak aangesien dit vir almal 'n

nuwe ervaring sal wees (Santana, 2000). Dit is nodig dat kinders moet weet dat as hulle siek is, hulle versorg word, dat hulle die sekuriteit van 'n ouerhuis het, dat hulle geklee sal word, die vooruitsig het tot 'n goeie beroep en goeie skole sal hê waar hulle kan leer (Molnar, 1989:89).

Daar word deur Havighurst (1972:43-82) en Pretorius (1994:113-122) agt ontwikkelingstake by die adolessent onderskei. Daar sal vervolgens hieraan aandag gegee word en in verband gebring word met leerders wat hulle in Botswana bevind.

2.3.2.1 IDENTITEITSVERWERWING

Dit kan gesien word as die basiese ontwikkelingstaak tydens adolessensie. Die kind, en soveel te meer leerders uit Suid-Afrika wat hulle skielik in 'n nuwe land en nuwe onderwyssituasie bevind, begin vrae vra soos: "Wie is ek en waar pas ek in?". Die adolessent wat hom in Botswana bevind sal antwoorde op die vrae meestal by sy ouerhuis en skool vind. In die skoolsituasie waar hy met leerders van oor die hele wêreld in aanraking kom, aangesien al die privaatskole internasionale skole is, sal die portuurgroep waarin die leerder hom bevind kan help om antwoorde op sy vrae te kry. Die meeste van dié leerders worstel moontlik met dieselfde vrae. Hy soek na sin in sy lewe en soek sowel na persoonsidentifikasie as normidentifikasie (Van Niekerk; Santana, Simoneaux, 2001).

2.3.2.2 DIE VERWERKLIKING VAN NUWE EN MEER VOLWASSE VERHOUDINGE MET LEEFTYDGENOTE VAN BEIDE GESLAGTE

Tussen leerders van sy eie geslag, ongeag kultuur- en moontlik rasse verskille, sal die kind leer om selfstandig te wees. Tussen leerders van die teenoorgestelde geslag sal hy leer van sosiale vaardighede, met ander woorde sosiale ontwikkeling. Die adolessent wat hom in Botswana bevind moet, soos wat die geval in enige ander land is, wil (Santana, 2000) :

- 'n Aanvaarbare lid word van een of meer groepe leeftydgenote binne die internasionale skool waarin hy hom bevind.
- Vriendskappe met beide geslagte, ongeag ras of kultuur aanknoop en handhaaf.

- Met 'n nooi/kêrel uitgaan en sosiale situasies gemaklik hanteer. Vir die leerder wat hom in Botswana bevind sal nooi/kêrel situasies waar beide van verskillende ras en nasionaliteit is, nie ongewoon wees nie.
- Ervaring met liefdesverhoudings hê.
- Aanpassing by leeftydgenote in die nuwe internasionale skool, buurt, gemeenskap en Botswana as land hê.
- Sosiale vaardighede ontwikkel, bv. konflikthantering en besluitneming wat tydens die eerste paar maande na sy aankoms in Botswana heel moontlik aan die orde van die dag sal wees.

2.3.2.3 VERVULLING VAN 'N MANLIKE / VROULIKE SOSIALE ROL

Die seun moet aanvaar hy word 'n man en dogter moet aanvaar sy word 'n vrou en moeder. Die adolessent moet leer wat manlikheid/vroulikheid binne sy eie Afrikanerkultuur behels. Hy moet verder vertrouwd raak met die ander kulture in die internasionale skole in Botswana en wat in die toekoms, selfs na hy weer Botswana verlaat, van hom verwag kan word (Simoneaux, 2001). Leerders moet besef dat die rol van die man en vrou nie noodwendig dieselfde in ander kulture as sy eie is nie.

2.3.2.4 AANVAARDING EN DOELTREFFENDE GEBRUIK VAN DIE EIE LIGGAAM

Die adolessent moet sy “nuwe” veranderende liggaam aanvaar. Hy moet leer om liggaamlike verskille tussen homself en leeftydgenote van ander kulture waarmee hy in aanraking gaan kom, van dieselfde en teenoorgestelde geslagte as normaal te aanvaar. Die adolessent sal leer om na sy eie liggaam ten opsigte van gesondheid en optimale ontwikkeling om te sien om sodoende deur ander aanvaar te word. Hy sal voorts sekere fisiese vaardighede, wat nodig is in 'n verskeidenheid van ontspannings-, sosiale en gesinssituasies aanleer. Daar sal dikwels 'n innerlike stryd ontwikkel tussen fisiese puberteit en psigiese puberteit. Dit word teweeg gebring deur die feit dat die fisiese liggaam moontlik nie so vinnig soos die brein ontwikkel nie, of anders om.

2.3.2.5 VESTIGING VAN EMOSIONELE ONAFHANKLIKHEID VAN OUIERS EN ANDER VOLWASSENES

Die adolessent is op 'n ouderdom waar hy moet leer om selfstandig te wees en self te besluit. Dikwels ontwikkel konflik tussen die adolessent, wat hom in een van die internasionale skole in Botswana bevind, en sy ouers en daar is hoofsaaklik twee faktore wat daartoe aanleiding gee naamlik (Perry, 2001) :

- Die generasiegaping as gevolg van snelle maatskaplike verandering waar die adolessent sy ouers as “outyds” sien, veral as hy met verskillende kulture in aanraking kom, waar kinders hulle ouers moontlik heel anders hanteer. Leerders uit Europa en Amerika is dikwels baie minder gedissiplineerd en baie meer liberaal as leerders uit Suid-Afrika (Simoneaux, 2001) en hulle sal noodgedwonge met mekaar in die internasionale skoolsituasie in aanraking kom. Leerders uit Suid-Afrika kan dan moontlik in opstand kom teen hulle “te streng ouers” wat tot konflik kan lei.
- Ouers se oorbeskerming met hulle aanvanklike aankoms in Botswana. Ouers vergeet heel dikwels dat die adolessent, ten spyte van nuwe aanpassings op sosiale en kulturele gebied, steeds sy vryheid nodig het.

2.3.2.6 VOORBEREIDING VIR HUWELIJS- EN GESINSLEWE

Die adolessent moet 'n eie, verantwoordelike, gepaste houding en beeld van die huwelik- en gesinslewe ontwikkel. Hy moet die verantwoordelikhede en voorregte van gesinslidmaatskap geniet en moet leer om tussen verliefdheid en liefde te onderskei. Hy moet bevredigende ek-jy-verhoudinge ontwikkel deur met 'n nooi/kêrel uit te gaan. Weer eens sal sulke verhoudings in Botswana as gevolg van die multikulturele aard van die skoolsituasie dikwels oor die kultuur- en rassegrens ontwikkel, wat nie altyd die goedkeuring van die ouers sal wegdra nie en ook moontlik tot verdere konflik sal lei (Sisco, 2001).

2.3.2.7 VOORBEREIDING VIR 'n LOOPBAAN EN FINANSIËLE SELFSTANDIGHEID

Aangesien die adolessent hom gereed moet begin maak vir 'n loopbaan en finansiële selfstandigheid moet hy basiese kennis en vaardighede verwerf. Hy moet begin om 'n sekere beroep, volgens sy eie belangstellings en moontlikhede, te oorweeg. Hy moet 'n eie waardestelsel en ideologie ontwikkel en dit sluit nou aan by sy identiteitsverwerking.

In die internasionale skole van Botswana het die leerders soveel meer geleenthede wat betref buitelandse studies, aangesien internasionaal erkende eksamens soos die Amerikaanse “SAT's” en Britse *Cambridge* Eksamens of selfs “*I.B.*” eksamens afgelê word (Carlile, 2001)(Vergelyk 2.2.1.2). Baie leerders uit Suid-Afrika kom vir die eerste keer agter dat hulle na skool nie noodwendig in Suid-Afrika hoef te gaan studeer nie, maar dat 'n internasionaal erkende skoolsertifikaat vir hulle soveel meer deure oopmaak. Dit help heel dikwels dat leerders makliker aanpas aangesien hulle tot die besef kom dat die internasionale skole van Botswana vir hulle soveel meer geleenthede kan bied deur aan hulle 'n internasionaal erkende skoolsertifikaat te besorg (Simoneaux, 2001).

2.3.2.8 STREWE NA EN VERWERKLIKING VAN SOSIAAL VERANTWOORDELIKE GEDRAG

Dit sluit die aanvaarding van maatskaplike verpligtinge en gemeenskapsverbondenheid en die verwerwing van 'n volwasse sin vir waardes en etniese kontrole in. Die leerder leer om vaardig te kommunikeer, in die geval in Engels, aangesien al die internasionale skole se voertaal Engels is, en ontwikkel konsepte met betrekking tot die regering en ekonomie van Botswana en Suid-Afrika en heel moontlik die van ander lande met wie se leerders hy in aanraking kom (Els, 2000).

2.3.3 OPVOEDKUNDIGE IMPLIKASIES TEN OPSIGTE VAN DIE ADOLESSENT SE TOTALE ONTWIKKELING

Sekere fisieke-, kognitiewe-, affektiewe- en sosiale ontwikkeling sowel as normatiewe en sedelik-religieuse ontwikkeling vind by die adolessent plaas. Daar sal vervolgens kortliks hieraan aandag gegee word. Die adolessent wat hom in Botswana bevind, sal dit nie noodwendig anders beleef nie, maar dit heel moontlik meer intens ervaar aangesien hy homself sal wil bewys ten einde deur sy portuurgroep aanvaar te word (Els, 2000). Die ouers en onderwysers van die

adolescent moet hiermee rekening hou ten einde hulle beter te kan ondersteun tydens dié fase van hulle lewe (Greer, 2000:5).

2.3.3.1 FISIEKE ONTWIKKELING

Volgens Gouws en Kruger (1994:40-42) is daar sekere fisiese ontwikkelings wat tydens adolessensie plaasvind. Greer (2000:8) maak die stelling dat leerders wat “kultuurvreemd” is die verandering in sy fisiese ontwikkeling baie meer intens en persoonlik sal ervaar. Met “kultuurvreemd” bedoel Greer (2000:7), leerders wat hom in 'n bepaalde kulturomgewing bevind wat anders is as sy eie kultuur, agtergrond en geskiedenis.

□ VERSNELLING IN GROEI TYDENS ADOLESSENSIE

Die volwassenes in die lewe van die adolescent moet sensitief wees en empatie toon vir die adolescent se gevoelens van onsekerheid, spanning en buierigheid wat veroorsaak word deur snelle fisieke en hormonale veranderinge.

□ SEKSUELE ONTWIKKELING

Die volwassenes moet die adolescent begelei deur die nodige korrekte inligting ten opsigte van seksuele ontwikkeling, seksueel verantwoordelike gedrag en verwante sake aan hom te verskaf.

□ MOTORIESE ONTWIKKELING

Verskillende adolessente se fisieke ontwikkeling en gepaardgaande lompheid sal van mekaar verskil. Die adolescent moet verseker word dat die lompheid net tydelik van aard is.

□ VROEË EN LAAT ONTWIKKELING

Daar moet begrip wees vir die feit dat adolessente teen verskillende tempo's ontwikkel. Dogters ontwikkel vinniger as seuns en dit moet in die gesins- sowel as klassituasie in die internasionale skole in gedagte gehou word.

□ PERSEPSIE VAN SY EIE LIGGAAM

Die uniekheid en innerlike skoonheid moet baie beklemtoon word. Aangesien die leerders in die privaatskole van Botswana uit soveel verskillende kulture afkomstig is, sal elkeen se persepsie van skoonheid verskil. Wat vir die een kultuurgroep mooi en aanvaarbaar is, kan deur 'n ander kultuurgroep as minder aanvaarbaar beskou word. Die onderwysers en ouers van die leerders moet op die uitkyk wees vir selfkritiek wat kan lei tot emosionele probleme. Vir leerders in Botswana se privaatskole is die druk soveel meer om in te skakel aangesien daar soveel kulture in 'n klaskamer saamgegroeper is en daarom behoort hulle baie ondersteuning kry om hulle met hulle aanpassing te help.

□ PERSOONLIKE HIGIËNE

Daar moet 'n voorbeeld vir die adolessent gestel word en persoonlike higiëne moet ingeskerp word. Weer eens kan probleme ontstaan aangesien verkillende kulture verskillende sienings ten opsigte van higiëne openbaar. Die personeel moet leerders inlig en help om ander kulture se sienings te respekteer.

Onlangs was daar 'n situasie waar leerders die spot gedryf het met twee leerders afkomstig uit China. Die ander leerders in die klas het gesê dié spesifieke twee leerders stink en bad seker nooit en ruik boonop heeltyd na knoffel. Die personeel het die situasie swak hanteer en die gevolg was 'n vuisgeveg waar een van die leerders kwaai aangerand is. Met verdere ondersoek na wat presies tot die situasie aanleiding gegee het, is vasgestel dat die twee leerders uit China weer presies dieselfde oor die ander leerders in klas voel, naamlik dat hulle nie lekker ruik nie. Sou al die leerders, met die eerste tekens van probleme tussen die verskillende kulture, aangespreek geword het, kon die vuisgeveg heel moontlik vermy word. Nadat die skoolhoof met beide groepe gepraat het en hulle mekaar se gebruike beter verstaan het, heers daar nou heelwat meer wedersydse respek tussen die leerders (Sisco, 2001).

□ GESONDE LEWENSTYL

'n Gesonde lewenswyse moet beklemtoon word en hulle moet aangemoedig word om genoeg oefening te kry, gesonde gebalanseerde eetgewoontes te handhaaf en daar moet genoeg tyd vir rus en ontspanning wees. Aangesien die meeste privaatskole reeds 7:00 in aanvang neem en eers teen 15:00 sluit, word alle buitemuurse aktiwiteite in skooltyd afgehandel. Die beoefening van een of meer sportsoorte is verpligtend om te kan slaag en daarom word die leerders

deur die kurrikulum gedwing om aan bepaalde oefening deel te neem. Anders as wat die geval in Suid-Afrika is, is Liggaamsopvoeding 'n vak waarvoor punte toegeken word. Sou 'n leerder nie genoeg punte kry nie, kan hy selfs die standaard drui. 'n Groot gedeelte van die finale punt bestaan egter uit deelname en houding. 'n Leerder hoef dus nie fisies die beste atleet te wees om goeie punte te behaal nie. Leerders wat nie fisies so aktief was nie se aanpassing kan hierdeur vertraag en moontlik bemoeilik word. Middagetes word ook deur die meeste skole verskaf en sodoende kry die leerders daagliks 'n gebalanseerde ete.

□ **VROEË SEKSUELE AKTIWITEITE**

Leerders moet gewaarsku word teen die nadelige gevolge van vroeë seksuele aktiwiteite wat seksueel oordraagbare siektes en ongewenste swangerskappe tot gevolg kan hê. Weens die hoë besmetting van *HIV* in Botswana bied die meeste skole die vak "*Cross Roads*" aan. Die vak word "*Cross Roads*" genoem aangesien die kind op sy pad na volwassenheid met baie afdraai paaie, party van hulle goeie paaie en ander slegte paaie, te doen gaan kry. Dit is die taak van die ouer en onderwyser om te verseker dat die kind die regte paaie kies. Die vak is 'n tipe van persoonsopvoeding waar die leerders oor alle aspekte van die lewe ingelig word (Perry, 2000).

□ **ALKOHOL- EN DWELMMISBRUIK**

Adolessente sal altyd eksperimenteer. Hulle moet gewaarsku word teen die gevaar van alkohol- en dwelmmisbruik. Leerders uit Suid-Afrika wat sukkel om in te skakel en aanvaar te word, kan moontlik met dwelms begin eksperimenteer met die hoop om sodoende deur hulle portuurgroep aanvaar te word. Verskeie van die internasionale, privaat, sekondêre skole sukkel met alkohol- en dwelmmisbruik aangesien dit baie maklik bekombaar is (Simoneaux, 2001). Die polisie van Botswana werk baie nou met die skole saam deur gereeld die skole te besoek en praatjies te hou ten einde die probleem te help bekamp.

2.3.3.2 KOGNITIEWE ONTWIKKELING

Volgens Gouws en Kruger (1994:70-72) moet daar in gedagte gehou word dat alle adolessente van 'n bepaalde ouderdom nie op dieselfde kognitiewe vlak van ontwikkeling is nie. Soms is hulle in staat om formele denkhandelinge te toon, net om later weer terug te keer na die fase van konkrete handelinge. Verskeie personeel met wie onderhoude gevoer is, was dit eens dat verskillende

kultuurgroepe se adolessente, van dieselfde ouderdom, nie op dieselfde kognitiewe vlak van ontwikkeling is nie (Santana, Simoneaux, Sisco, 2000). Volgens die personeel is die grootste oorsaak hiervan die feit dat verskillende kulture hulle kinders verskillend opvoed en gevolglik verskillende waardes en norme het.

Onderwysers moet die leerders se onderrig so beplan om handeling vanaf die konkrete tot die abstrakte vlak in te sluit deur die gebruik van interessante studiemateriaal en verder gebruik te maak van ontdekkende leer en verbale interaksie te skep. Sodoende sal daar voldoende geleentheid wees vir sosiale interaksie tussen adolessente. Personeel in die internasionale skole van Botswana se taak is soveel groter aangesien hulle leerders met verskillende kognitiewe vlakke sowel as uiteenlopende kulture moet lei na ontdekkende leer (Simoneaux, 2000).

'n Probleem wat baie internasionale, privaatskole in Botswana ondervind, is dat daar nie werklik 'n gestandaardiseerde I.K. toets beskikbaar is, wat gebruik kan word nie. By die toetrede tot 'n skool word daar bloot 'n toelatingseksamen aan die leerders gegee wat bloot net toets wat hulle weet. Meeste leerders word baie benadeel aangesien die toets soms werk bevat wat nog nie gedoen is nie en dan lyk dit of die leerder 'n akademiese agterstand het, wat gewoonlik nie die geval is nie. Leerders uit Suid-Afrika word veral hierdeur geraak aangesien die meeste kurrikulums wat in die internasionale skole gevolg word in die nagenoeg twee jaar meer gevorderd as dié van Suid-Afrika is (Vergelyk 2.2.1.1 en 2.3.1.1).

Die bogemiddelde leerder vaar goed terwyl die gemiddelde en swak leerder benadeel word. Dit kan veral by die adolessent lei tot selfbeeld en verdere aanpassingsprobleme.

2.3.3.3   AFFEKTIEWE ONTWIKKELING

Volgens Gouws en Kruger (1994:104-108) moet daar belangstelling in die adolessent getoon word, hy moet aanvaar en vertrou word om by te dra tot sy /haar persoonlikheidsontwikkeling. Terwyl die adolessent soek na sy eie identiteit en onafhanklikheid, moet 'n goeie interpersoonlike verhouding gehandhaaf word en daar moet begrip vir sy probleme wees. Die adolessent wat na Botswana verhuis het, kan probleme ontwikkel wat vir die ouers as sinneloos en selfs kinderagtig mag voorkom (Greer, 2000:33). Van die probleme sluit onder andere in :

- die medium van onderrig,

- die inkorporering van nuwe vakke,
- meer gedetailleerde en veeleisende kurrikulums,
- kleiner klasse waar geen leerders ongemerk gaan nie en
- die inskakeling by nuwe portuurgroepe.

Daar is ook verskeie ander aanpassingsprobleme wat 'n invloed op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in een van Botswana se privaatskole kan hê, wat meer volledig in Hoofstuk 3 bespreek sal word.

Miffie Greer (2000:35), voorsitter van (*A.I.S.A.*), "*Association of International School in Southern Africa*", voer aan dat leerders groter probleme sal ondervind in lande waar daar meer rasse en kultuurverskille is as byvoorbeeld tussen een Westerse land en 'n ander. Al lyk die probleme vir die ouers van die leerders sinneloos en kinderagtig, moet daar besef word dat hulle vir die adolessent werklik is.

Volgens Greer (2000:45) kan die adolessent in Botswana, soos in enige ander plek in die wêreld, gelei word om 'n eie identiteit te ontwikkel deur hom :

- Genoeg vryheid te gee om self keuses te maak en met rolle te eksperimenteer.
- Te help om 'n realistiese selfkonsep te vorm.
- Te help om homself te aanvaar met sy goeie sowel as swak punte.
- By te staan by die verwerping van 'n gepaste geslagsrol, beroeps- en etniese identiteit.

Die adolessent moet gemotiveer word om die beste te bereik waartoe hy in staat is. Die standaard in die privaat, sekondêre skole van Botswana is geweldig hoog en die adolessent moet gehelp word om sy beste te doen, al behaal hy swakker punte aan die begin, as wat hy in Suid-Afrika behaal het.

Die adolessent sal in opstand kom teen sy omstandighede en aggressie toon. Die adolessent wat hom skielik in Botswana bevind, sal heel moontlik meer in opstand kom as gevolg van al die veranderinge wat hom skielik in die gesig staar (Santana, Els, Van Niekerk, Simoneaux, 2001). Die drie vernaamste veranderinge wat die adolessent wat na Botswana verhuis in die gesig sal staar, sluit onder andere in :

□ **WOONPLEK**

Die adolessent in Botswana sal moet aanvaar dat hy heel moontlik in 'n swakker woonbuurt of selfs huis sal moet bly. Dit kan moontlik vir hom minder geriewe en selfs privaatheid beteken. Behuising in Botswana is buitengewoon duur en sal afhang van die pakket wat sy ouers van hulle werkgewer ontvang. Geen middelklas huis kan vir minder as P3 500-00 gehuur word nie (± R5 500-00).

□ **SKOOL**

Die skool waarin hy hom skielik bevind bied heel moontlik ander vakke aan as waaraan hy gewoon is en selfs ander buitemuurse aktiwiteite. Hy sal noodgedwonge veranderinge moet aanvaar. Die keuse van 'n betrokke skool is ook van groot belang (Vergelyk 3.3.5).

□ **PORTUURGROEP**

Leerders wat uit tradisioneel blanke skole afkomstig is, mag dit moeilik vind om skielik langs ander kultuurgroepe in dieselfde klas te sit. Dit neem die meeste van dié leerders 'n redelik tyd om hieraan gewoon te raak. Alhoewel dit oor die afgelope aantal jare dramaties in Suid-Afrika verander het, is Afrikaanssprekende, en selfs blanke leerders, steeds in die minderheid in die privaatskole van Botswana.

Daar is bepaalde maniere om aggressiewe adolessente te hanteer. As die personeel en ouers van dié leerders in die internasionale skole van Botswana egter die bron van die aggressie kan bepaal, kan hulle leer om dié betrokke leerders beter te hanteer. Die volgende kan deur die personeel en ouers van sulke leerders in gedagte gehou word :

- aggressie moet nooit met aggressie beantwoord word nie,
- tree ferm op sonder fisiese strafmaatreëls,
- hanteer die adolessent as 'n individu en openbaar geduld en simpatie,
- laat tyd toe dat gevoelens kan afkoel en
- erken die adolessent se behoefte aan 'n eie identiteit en keusevryheid.

As gevolg van faktore soos geslags- en hormonale veranderinge, groepsdruk, 'n soeke na 'n eie identiteit en emosionele skommelings kan die adolessent dikwels interne en eksterne konflik ervaar wat kan lei tot emosionele uitbarstings. Die adolessent wat hom skielik in 'n vreemde land, skool en omgewing bevind, sal heel moontlik baie meer emosionele uitbarstings beleef en moet deur sy ouers en onderwysers verstaan en aanvaar word en gelei word om homself te vind.

2.3.3.4 SOSIALE ONTWIKKELING

Volgens Gouws en Kruger (1994:138-143) moet 'n balans gehandhaaf word tussen die beskerming van die adolessent en die toelating van vryhede. Die ouers van leerders wat hulle vir die eerste keer in Botswana bevind, sal aan die begin heel moontlik oorbeskermend optree, wat later kan lei tot 'n vertraging in die ontwikkeling en selfvertroue van die adolessent (Santana, 2000). Die rede vir die oorbeskerming is meestal gegrond op die feit dat ouers bang is vir verkeerde invloede van ander kulture (Els, 2001) 'n Demokratiese opvoedingstyl is wenslik waar positiewe kommunikasie en betekenisvolle verhoudings tussen die ouer en die adolessent bevorder word (Vergelyk 2.4.5).

Ouers en onderwysers van leerders in Botswana kan van die volgende riglyne gebruik maak om kommunikasie met die adolessent te bevorder (Greer, 2000:51) :

- Stig 'n klimaat van aanvaarding van die verskillende kultuurgroepe binne die skool sowel as aanvaarding deur ouers en onderwysers.
- Spreek die adolessent altyd op 'n hoflike manier aan.

- Moet nooit die adolessent beledig of verneder nie.
- Gee onverdeelde aandag as die adolessent praat en probeer sy standpunt insien.
- Moenie sekere temas uitsonder as te sensitief om oor te praat nie.
- Moedig die adolessent aan om sy denke en idees te toets en moenie 'n oordeel fel nie.
- Bou die adolessent se selfkonsep en selfvertroue op deur hom aan te moedig om aan besprekings deel te neem.
- Onthou altyd dat dit normaal vir die adolessent is om volwassenes se menings te bevraagteken aangesien dit deel vorm van identiteitsverwerwing.

Vir ouers van adolessente uit Suid-Afrika wat hulle in Botswana bevind, is dit dikwels moeiliker om die multikulturele aard van die gemeenskap te aanvaar as vir die leerders self. Die ouers kom meestal uit die sogenaamde “ou skool” waar daar steeds geglo word dat verskillende kulture apart moet woon, skoolgaan en leef (Botha, 2001)(Vergelyk 2.2.4.1).

Die “*Children of the Earth*” projek in die Sentrale Kgalagadi Wildtuin in Botswana was 'n projek wat geloods is vir die kinders en families van die Basarwa stam. Dié mense se tradisionele grond is onder groot bedreiging. Die hele projek was daarop gemik om mense bewus te maak van die kulturele en sosiale gevolge wanneer mense uit hulle bekende omgewing verhuis (Vedder, 1996:10).

'n Soortgelyke projek “*Children from Outside*” is deur 'n student van die Universiteit van Botswana onderneem om die impak van sosiale en kulturele aanpassing op immigrante kinders te beklemtoon (Osarenrun, 1999:13). Osarenrun (1999:20) beklemtoon die feit dat leerders wat aanvanklik onderrig in 'n tradisionele mono-kulturele onderwysomgewing en in hulle moedertaal ontvang het baie moeiliker aanpas as leerders wat aan 'n multikulturele onderwysomgewing gewoond is en reeds onderrig in 'n taal anders hulle moedertaal ontvang het. Hy beklemtoon verder dat die aanpassing van sulke

leerders nie verstaan kan word as die hele kwessie van multikulturele onderwys nie verstaan word nie (Vergelyk 2.2.2).

2.3.3.5   NORMATIEWE EN SEDELIK RELIGIEUSE ONTWIKKELING

Volgens Gouws en Kruger (1994:191-192) moet adolessente begelei word om 'n morele waardestelsel te vestig deur geleenthede te skep waar hulle moreel kan ontwikkel en ouers en onderwysers moet self 'n navolgingswaardige voorbeeld stel.

Ouers en onderwysers moet bewus wees van die adolessent se religieuse twyfel wat hy mag ervaar en leiding moet in die verband verskaf word.

Die tipe opvoeding wat 'n leerder by sy ouers ontvang kan 'n bydraende rol speel as die leerder skielik in 'n totaal nuwe omgewing moet aanpas. 'n Leerder wat byvoorbeeld heeltemal negatiewe invloede van sy ouers ten opsigte van ander kulture ervaar, sal baie moeiliker in 'n multikulturele skool aanpas as 'n leerder wat positief deur sy ouers beïnvloed word.

Daar sal vervolgens kortliks na 'n paar opvoedingstyle gekyk word en hoe dit kan bydra tot aanpassing al dan nie van Afrikaanssprekende leerders in Botswana se internasionale, multikulturele privaatskole.

2.4   OPVOEDINGSTYLE

Gedurende die vroeë kinderjare oefen die gesin 'n dominante invloed uit op die kind se ontwikkeling. Ouers wil hê hulle kinders moet groei tot sosiale rypheid en voel dikwels gefrustreerd met hulle rol as ouers.

Die verhouding tussen die ouer en die kind word beïnvloed deur die ouer se styl van outoriteit. Metodes van opvoeding kan in drie groepe verdeel word, naamlik die outokratiese, permissiewe en demokratiese gesin (Seifert, 1987:405). Pretorius (1998:63) onderskei tussen twee basisdimensies van opvoeding binne die gesinsituasie naamlik die warmte-dimensie en die dominansie-dimensie. Die warmte-dimensie kan gesien word as die horisontale afstand tussen ouer en kind en die dominansie-dimensie as die vertikale afstand tussen ouer en kind. Angenent (1985:87) onderskei in teenstelling met Seifert (1987:405) tussen nege opvoedingsstyle.

Die verskillende opvoedingsstyle kan op 'n besondere wyse bydrae tot die kind se sosiale ontwikkeling maar kan ook bydrae tot die besluit van óf die ouer, óf die kind óf albei om saam met hulle ouers na Botswana te verhuis, of in Suid-Afrika

agter te bly. Sou die kind wel saam na Botswana verhuis, kan die ouer se houding en invloed vanweë sy opvoedingstyl moontlik 'n bydraende rol speel as dit kom by aanpassing van die kind in die nuwe onderwysomgewing al dan nie.

Daar sal vervolgens kortliks na die nege opvoedingstyle van Angenent (1985:87) gekyk word en aangedui word hoe 'n betrokke opvoedingstyl van die ouers 'n kind se aanpassing by sy nuwe onderwysomgewing in Botswana kan beïnvloed.

2.4.1 WARM OPVOEDING

By die tipe opvoeding is die ouer baie liefdevol teenoor die kind. Hy aanvaar die kind net soos hy is, met al sy mislukkinge en tekortkominge en staan sensitief met betrekking tot die kind se behoeftes, probleme, gevoelens en wense. Die kind ontvang baie liefde en aanvaarding en dit dra daartoe by dat die kind 'n positiewe selfkonsep vorm (Pretorius, 1998:65).

Ouers met die tipe opvoedingstyl sal te alle tye poog om die beste vir sy kind te doen. Die besluit om die kind saam na Botswana te laat verhuis al dan nie, sal heel moontlik deur die ouer en kind saam geneem word. Die tipe ouers sal nie maklik hulle kind agterlaat nie maar sal, as dit volgens hulle, die beste vir die kind sal wees. Die tipe ouer sal poog om sy kind positief in te stel teenoor alle ander kulture, sou hy besluit om die kind in een van die privaatskole van Botswana in te skryf en verder ondersteun in terme van aanpassingsprobleme wat ondervind mag word.

2.4.2 KOUE OPVOEDING

By die tipe opvoeding staan die ouer liefdeloos, vyandig en verwerpend teenoor die kind. Die ouer is ongevoelig ten opsigte van die kind se behoeftes en gevoelens en stel dikwels te hoë eise en verwagtinge aan die kind (Pretorius, 1998: 66).

Ouers wat die tipe opvoedingstyl openbaar sal verkies om die kind agter te laat en dit sien as 'n tipe ontvlugting. Dié kind sal dit ook verkies om agter te bly aangesien hy kan voel hy sal kan wegkom van sy ouers se hoë eise. Aan die ander kant, sou die kind wel saam met sy ouers na Botswana verhuis, sou die betrokke ouer geen bydraende faktor speel by die kind se aanpassing in die multikulturele, privaatskole van Botswana nie.

2.4.3 DOMINANTE OPVOEDING

By die tipe opvoedingstyl wil die ouer die kind in al sy handeling oormatig domineer, oorheers, kontroleer en korrigeer. Die tipe ouer help die kind te veel en bemoei hom te veel met die kind en dié se doen en late. Met sy streng houding word die kind tot blinde gehoorsaamheid gedwing sonder teenspraak. Die kinders het dikwels 'n lae selfkonsep en hy kan voel hy is hulpeloos en beskou homself as minderwaardig (Pretorius, 1998:68).

By die tipe opvoedingstyl sal die ouer alleen die besluit neem of 'n kind saam na Botswana moet verhuis, of nie. Die kind sal geen sê in die besluit hê nie. Die ouer sal verder ook besluit, sou die kind saam na Botswana verhuis, met watter kulture en rasse hy mag meng en met watter nie. Dié kind wat uit die betrokke ouerhuis kom, sal teruggetrokke wees en nie maklik inskakel en aanpas nie.

2.4.4 TOEGEEFLIKE OPVOEDING

Volgens Plug et al. (1986:199) gaan dit hier om die laissez-faire-opvoedingshouding waar die minimum kontrole uitgeoefen word. Die kind word oormatig vrygelaat met geen dwang en min of geen maatreëls as hy iets verkeerd doen. Daar word min eise aan die kind gestel, ook wat betref sy skoolprestasies. Die ouers is dikwels 'n pion in die kind se hande met betrekking tot sy wense en begeertes. Die kind kan soms die gevoel kry dat die ouer nie vir hom omgee nie en dit verlaag gevolglik sy selfkonsep. Hulle behoefte aan voorbeeld liefde, leiding en gesag word nie toereikend verwerklik nie (Pretorius, 1998:69).

By die tipe opvoedingstyl sal die ouer die keuse, om saam te verhuis of nie, aan die kind oorlaat. Die kind sou voel die ouer gee nie genoeg om nie en saamgaan met die hoop om meer aandag te kry. As die kind eers in Botswana is, sal hy met almal probeer maats maak. Die gevaar hier is dat hy in die verkeerde groep maats vasgevang kan word wat sy aanpassing nadelig kan beïnvloed.

2.4.5 TOLERANTE, DEMOKRATIESE OPVOEDING

Die demokratiese opvoeding word gekenmerk deur warmte én toegeeflikheid, en toon daarom kenmerke van sowel die warm as toegeeflike opvoeding. Die tipe ouer word ook die aanvaardende en begrypende ouer genoem want hy aanvaar die kind soos hy is. Die ouer erken die kind in beginsel as gelykwaardig. Die kind het die vrymoedigheid om persoonlike standpunte en gevoelens te stel omdat hy die sekerheid het dat dit gerespekteer sal word (Pretorius, 1998:69).

By die tipe opvoedingstyl sal die ouer en kind saam die besluit, om na Botswana te verhuis of nie, neem. Die kind sal sy menings kan gee en saam sal die ouer en kind 'n besluit neem. Die tipe ouer en sy kind sal ook saam gesels oor die verskillende kulture wat hy in sy nuwe onderwysomgewing sal ontmoet en die ouer sal die kind probeer help om aan te pas en maats te maak.

2.4.6 INTOLERANTE, OUTOKRATIESE OPVOEDING

Die intolerante of outokratiese opvoeding is 'n koue, dominante opvoeding waarin kenmerke van die koue en dominante opvoeding aanwesig is. Die tipe ouer is gebiedend en stel in alle opsigte hoë eise aan die kind. Die ouer vereis absolute gehoorsaamheid van die kind en beskou dit as 'n deug. Dié ouers glo dat hulle woord sonder rede as korrek aanvaar sal word en alle moontlikhede tot egte opvoedingskommunikasie word belemmer (Pretorius, 1998:72).

By die betrokke opvoedingstyl sal die ouer alleen die besluit neem of die kind saam moet verhuis na Botswana, of nie. Die kind sal nie kans gegun word om sy standpunt te stel nie en sal by die besluit van sy ouer moet berus. Die kind sal wel gehelp word om aan te pas maar op die ouer se terme. Die ouer sal self besluit wie die kind se maats sal wees en met watter groepe hy mag meng al dan nie.

2.4.7 BETROKKE OPVOEDING

Die opvoeding word gekenmerk deur warmte en dominansie. Die betrokke ouer leef met die kind mee en toon aandag en belangstelling vir dié se doen en late. Hy het 'n goeie verhouding met die kind en wil hom behoed van foute en vergissinge. Hy sal na die beste van sy vermoë probeer om die kind hierteen te vrywaar, ook al geskied dit ten koste van die outonomie van die kind. Die betrokke opvoeding gaan gewoonlik met dominansie, beperking en kontrole met 'n mate van liefde en warmte gepaard. Die tipe kinders is gewoonlik nie selfstandig nie as gevolg van die ouer se oorbeskerming, opdringerigheid, bemoeisug en oorbesorgdheid (Pretorius, 1998:72).

By die tipe opvoedingstyl is daar feitlik geen kans dat die kind sal agterbly as die ouers verhuis nie. Die kind sal voel hy kan nie sonder sy ouers oorleef nie en die ouers sal voel die kind sal nooit sonder hulle kan funksioneer nie. Die kind sal moeilik aanpas in 'n nuwe totaal kultuurvreemde en taalvreemde onderwysomgewing. Hy sal te afhanklik van sy ouers wees en sal moontlik aan die begin baie alleen en eensaam voel.

2.4.8 ONVERSKILLIGE OPVOEDING

Die tipe opvoeding kan gesien word as koue, toegeeflike opvoeding. Die toegeeflikheid van dié ouer berus nie op die feit dat die ouer tevrede is met die kind en hom vertrou nie. Inteendeel, hier gaan dit oor 'n gebrek aan belangstelling van die ouer in die kind, wat deur die ouer verontagsaam en verwaarloos word. Die kind se allesoorheersende lewensbehoefte aan liefde en warmte en sy behoefte aan gesag en leiding bly onvervuld (Pretorius, 1998:73).

Weens die kind se ontoereikende behoeftevervulling kan dié kind tot antisosiale gedrag neig en ook nie sy moontlikhede realiseer nie. Hierdie koue, toegeeflike opvoeding gee aanleiding tot gevoelens van minderwaardigheid en 'n negatiewe selfkonsep by die kind wat kan bydrae tot die feit dat die tipe kind baie moeilik sal aanpas in een van Botswana se privaatskole

2.4.9 HARMONIESE OPVOEDING

Hier is eerder sprake van 'n opvoedingsituasie as van 'n opvoedingstyl. Die tipe opvoeding word aangetref in gesinne waarin daar selde behoefte ontstaan om geskilpunte of konflikte op te los. Die harmoniese gesinstipe is nóg outokraties, nóg demokraties, nóg permissief. Dit blyk dat die ouers kontrole het, maar dat hulle uiters selde kontrole uitoefen – in die sin dat die kinders doen wat die ouers van hulle verwag (Pretorius, 1998:75).

Die kind uit die tipe gesin sal nie te moeilik aanpas nie, maar die ouers sal tog 'n groot rol speel as dit kom by die kind se keuse van maats.

Daar sal vervolgens na die rol van die skool in die sosialisering van die Afrikaanssprekende leerder in een van Botswana se privaatskole gekyk word.

Alhoewel leerders uit Suid-Afrika wat hulle in Botswana bevind meestal deur hulle ouers ondersteun en bygestaan sal word in die aanpassingsproses, speel die skool ook 'n bepaalde rol in die sosialisering van dié leerders (Vergelyk 2.7).

2.5 SOSIALE AANPASSING VAN DIE AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS

Dit is meestal baie moeiliker vir sekondêre leerders om in 'n onderwysomgewing aan te pas as vir primêre leerders. Teen die tyd dat die kind adolessensie bereik, het die portuurgroep reeds 'n primêre bron van standarde en gedragsmodelle geword (Manning en Allen, 1987:172). Die primêre skooljare is 'n tyd van voorbereiding vir die periode van adolessensie, ook ten opsigte van die sosiale aspek van die kind se lewe. Die sluit van vriendskappe is belangrik vir sosiale ontwikkeling en behels 'n verskuiwing van vriendskappe met gesinslede en lede van dieselfde geslag na vriendskappe met die teenoorgestelde geslag. Interaksie met vriende op 'n daaglikse basis lei tot groeppvorming. Teen die einde van die laerskoolfase het die kind reeds 'n stewige houding jeens groepe vasgelê. Die kind openbaar eerbied, respek en agting teenoor sy eie groep en afsydigheid, antagonisme en selfs minagting vir ander groepe. Hy toon besondere houdings teenoor sy kerk, skool en sosiale groep met wie hy wil identifiseer (Van der Westhuizen, 1989:94). As leerders dus aan die einde van hulle laerskoolfase van skool moet verwissel, sal hulle van voor af by 'n nuwe groep moet inskakel en dit kan lei tot aanpassingsprobleme.

Met die aanbreek van adolessensie (12 tot 22 jaar) het die kind gevorder vanaf die konkreet-operasionele fase na die formeel-operasionele fase en dink hy anders oor dinge. Die adolessent se verhouding met die wêreld en mense is nou nie meer so eenvoudig nie. Reëls word bevraagteken en hy vorm sy eie mening daarvoor. Die adolessent is in staat om standpunte vanuit verskillende hoeke te beskou en om dit te koördineer in een veralgemeende siening wat vir hom meer verstaanbaar is (Viljoen, 1993:40).

Die skool word in dié stadium uitgesonder aangesien dit die verlengstuk en aanvulling van die gesin geword het en die kind vir sy opvoeding en sosialisering al hoe meer op die skool aangewese is. Botha, soos aangehaal deur Prinsloo, (1980: 26) bied die volgende verklaring hiervoor:

“Die samelewingsaard het sodanig gekompliseerd geword dat opvoedende onderrig as weg tot sosiaal-maatskaplike beweeglikwording nie meer deur die ouer behartig kan word nie.” Hierdie onvermoë word as 'n funksieverlies beskou wat die moderne gesin ondergaan het.

Die skool is naas die gesin 'n belangrike sosialiseringagent vir die kind. By die skool kry die kind geleentheid om die volle norme wat in die samelewing waarin hy hom bevind geld en aan hom gestel word, te internaliseer. Dit is ook in die skool waar die kind in aanraking kom met sy portuurgroep, waar hy kennis maak met kultuurnorme, houdings en gedragspatrone waaraan die volwasse gemeenskap hoë eise stel (Van der Merwe, 1990:32).

By sy toetred tot die privaatskool in Botswana kom die kind in aanraking met ander waardes, norme en gedragspatrone as die wat hy in Suid-Afrika by sy vorige skole leer ken het. Greer (2000:35) beweer dat Gaborone as “eiland” gesien kan word waar die mense van oor die hele wêreld saam gegroep is. Daar is verskillende rasse en kulture in die stad saamgevoeg. Volgens die Sentrale Statistiekdiens van Botswana (1999:101) is Botswana derde op die wêreld ranglys wat die uiteenlopendheid van sy bevolking betref. Die kind moet nou leer om hierby aan te pas en moet besef dat sy bestaande verwysingsraamwerk nie die enigste is nie en dat hy by die breër raamwerk van die skool en wat daarmee saamgaan, moet aanpas (Van der Merwe 1990:31).

Opvoeding het ten doel om leerders met hulle sosialisering te begelei. Die opvoeder help die leerders om deelgenoot van die samelewing te word, dus om geleidelik by die samelewing, in hierdie geval die van Botswana, in te skakel.

2.5.1 DIE AANDEEL VAN DIE SKOOL IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA

Daar sal vervolgens na die verhouding tussen die gemeenskap, opvoeding in die algemeen en skole gekyk word om die rol van die skool in die sosialisering van die leerders in Botswana se privaatskole te ondersoek.

Die hoofdoel van internasionale skole in Botswana word deur Onyango (1997:129) gesien as die opvoeding van leerders tot individuele en sosiale oorlewing. Gedurende die Goue Era in antieke Griekeland is daar van die veronderstelling uitgegaan dat Griekeland deur die gode die taak opgelê is om die wêreld op te voed en te onderrig ten opsigte van die Griekse taal en gebruike. Wat nie mee rekening gehou is nie, is die feit dat die skool slegs een “onderwyser” tussen baie ander gemeenskapsfaktore is, wat die sosiale instelling van opvoeding verteenwoordig. Die gesin, gemeenskap en media speel net so belangrike rol in die opvoeding van leerders, as die skool self.

Onyango (1997:130) onderskei tussen ses sosiale instellings wat as “onderwysers” ’n rol in die opvoeding van leerders in internasionale skole van Botswana speel naamlik :

- die gesin,

- die skool,

- die politiek,
- die ekonomie,
- die maatskaplike norme wat geld en
- die kerk.

Sosialisering is die proses van onderrig en leer waar al die “onderwysers” gekombineer word as een “onderwyser” om al die leerders op ’n gelyke vlak op te voed. Elke deelnemer aan die internasionale opvoedingssituasie in Botswana kan soms ook as “onderwyser” optree as hy ander oor homself en sy bepaalde gebruike, taal en kultuur onderrig en as “leerder” as hy as deel van ’n groep in ’n internasionale skool van ander leer.

Die skool is egter die “onderwyser” wat die hele proses van sosialisering en opvoeding kombineer. In een of ander vorm bestaan skole feitlik in elke samelewing op aarde. In party gemeenskappe is die skool slegs ’n sekondêre bron van sosialisering en die gesin, geloof en gemeenskap is die primêre opvoeders. In die meeste moderne gemeenskappe tree die skool egter as primêre bron van sosialisering op.

As deel van die gemeenskap speel die skool ’n rol by ’n hele aantal sosialiseringsfunksies. Reimer (1990:90), soos aangehaal deur Shuma (1998:102), onderskei vyf funksies wat internasionale skole in Botswana, as sosialiseringsinstellings, by die opstel van hulle kurrikulums moet gebruik naamlik, die oordra van kennis, sosiale rol seleksie, oordra van sosiale waardes, identifisering met gemeenskapsaktiwiteite en leerder beskerming. Al hierdie faktore kan bydrae tot die suksesvolle aanpassing van Afrikaanssprekende leerders al dan nie.

Daar sal vervolgens kortliks na elkeen van die funksies gekyk word.

2.5.1.1 DIE SOSIALISERINGSFUNKSIES VAN DIE SKOOL

Die volgende is ’n aantal belangrike aspekte en situasie tipes wat betref die sosialiseringsfunksies van die internasionale skole van Botswana wat met die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders ’n rol kan speel (Goslin, 1997:43):

□ DIE OORDRA VAN KENNIS

As sosiale instellings het internasionale skole van Botswana die taak om kennis ten opsigte van akademiese vaardighede, waardes en sosiale norme aan die multikulturele leerders oor te dra. Daar word tussen algemene en spesialiseringsonderrig onderskei waar eersgenoemde die aanleer van kennis om binne die bepaalde internasionale gemeenskap van Botswana effektief te funksioneer, behels. Spesialiseringsonderrig aan die ander kant verwys na onderrig waar die individue se belangstellings en vakkeuses, wat later tot beroepskeuses sal lei, onderrig word.

Party vakke soos Huishoudkunde, Aardrykskunde en Geskiedenis kan as algemene sowel as spesialiseringsonderrig gesien word aangesien leerders meer van 'n bepaalde gemeenskap kan leer en tog ook feite kennis opdoen. Die internasionale skole van Botswana moet dus kennis op akademiese vlak oordra maar ook die kennis aan die bepaalde gemeenskap koppel.

In die internasionale skole van Botswana word daar byvoorbeeld in die Geskiedenis sillabus die geskiedenis van Botswana sowel as algemene wêreldgeskiedenis onderrig. Die leerders moet dus leer van die land waarin hy hom bevind maar leer ook van die res van die wêreld.

□ SOSIALE ROL SELEKSIE

Opvoeders in die internasionale skole van Botswana gebruik die terme “rol” en “status” om na die sosiale posisie wat deur leerders in 'n bepaalde sosiale groepe gehandhaaf, word te verwys. Die rede hiervoor is dat die skoolgeld geweldig hoog is en feitlik al die leerders uit baie welgestelde families afkomstig is. Daar is basies sewe dimensies wat sal bepaal tot watter sosiale groep 'n leerder sal behoort naamlik (Neugarten, 1995:7):

- prestige,
- beroep van ouers,
- besittings,
- sosiale interaksie,

- klas bewustheid,
- waardes en norme en
- mag en beheer oor ander.

Vir die meeste leerders is hierdie dimensies slegs 'n voortsetting van wat in die gesin gehandhaaf word. Hulle word in gesinne en families gebore wat die dimensies handhaaf, dit kom dus gewoonlik nie uit vrye keuse nie. Die internasionale skole van Botswana kan slegs leerders bystaan om hulle bepaalde status binne die samelewing van Botswana te aanvaar.

□ **OORDRA VAN SOSIALE WAARDES**

Die Internasionale skole van Botswana moet nooit gesien word as die enigste sosiale instelling wat verantwoordelik daarvoor is om die regte waardes en norme aan die multikulturele leerders oor te dra nie. Om die waarheid te sê dra elkeen van die rolspelers in die leerder se lewe waardes en norme aan hom oor. Die doel van die skool is slegs om dié waardes en norme wat reeds aan die leerders bekend is, prakties toe te pas in die aanbieding van die kurrikulum en geen kultuurgroep te na te kom nie.

□ **IDENTIFISERING MET GEMEENSKAPSAKTIEWEITTE**

Met gemeenskapsaktiwiteite word bedoel daardie aktiwiteite wat deur die internasionale skole van Botswana binne die gemeenskap geïnisieer word. Van die aktiwiteite sluit skole atletiekbyeenkomste, hondeskoue, musiekuitvoerings, dramas en talle ander klubs soos skaak, rugby, sokker ens. in. Die skole is meestal gemeenskapsgeorieerd en deur sekere aktiwiteite te loods word die gemeenskap gedien en terselfdertyd word fondse weer in die skool teruggeploeg. Omdat Gaborone nie veel ontspanningsgeleenthede bied nie, word aktiwiteite wat deur die skole geloods word, baie goed ondersteun. Dit bied die ouers, personeel en leerders die geleentheid om mekaar op 'n ander vlak beter te leer ken (Griffie, 2000:19).

□ LEERDER BESKERMING

Die laaste sosialiseringfunksie wat deur Reimer (1990:90)) soos aangehaal deur Shuma (1998:102) by skole onderskei word, is die van beskerming aan die leerders. Die internasionale skole van Botswana moet leerders teen aanslae van buite probeer beskerm en inlig. Dit word gedoen deur die hulp van die gemeenskap in te roep. Die polisie, maatskaplike werkers en mediese personeel hou gereeld praatjies by skole om leerders in te lig oor onder andere die gevare van dwelm- en alkoholisbruik, seksueel oordraagbare siektes en plekke wat vir hulle gevaarlik kan wees. Een van die privaatskole in Botswana wat as 'n Christenskool funksioneer, kry aansoeke van baie leerders wie se ouers hulle wil probeer beskerm deur hulle aan Christen waardes en norme binne die onderwyssituasie bloot te stel. Dié betrokke skool het sekere reëls, wat hulle “*no tolerance*” reëls noem. Die reëls geld veral ten opsigte van alkohol- en dwelmmisbruik, pornografie en musiek. Voor enige leerder tot dié skool toegelaat word moet hy 'n gedragskode (“*Code of Conduct*”) onderteken waarin hy onderneem om hom te weerhou van dwelms, alkohol, voorhuwelikse seks en eksplisiete, uitlokkende musiek.

Shuma (1998:112) beskou dié funksie as die belangrikste veral as dit kom by sekondêre leerders wat nuwe “dinge” wil probeer. Waar leerders van oor die hele wêreld in een skool en een klas saamgegroepeer word, kan daar soveel meer aanslae op die leerders wees.

Wat leerders dus in internasionale skole van Botswana ervaar en beleef word weer net so teruggeploeg in die gemeenskap en daarom is die rol van skool as sosialiseringinstelling van soveel belang.

Daar is 'n aantal faktore wat kan bydrae tot die verwerking van opvoedingskommunikasie in die klaskamer van die internasionale skole van Botswana en daar sal vervolgens hieraan aandag gegee word.

2.5.1.2 DIE VERWERKLING VAN OPVOEDINGSKOMMUNIKASIE IN DIE KLASKAMER

In die alledaagse klaskamersituasie word opvoeding en onderwys as 'n kommunikasie en interaksie tussen die onderwyser en leerders en tussen leerders onderling voltrek. Die onderwyser en leerders deel die sosiale werklikheid van die klaskamersituasie, en vorm 'n binnesirkel waarin die betrokkenes voortdurend en intensief met mekaar kommunikeer (Pretorius, 1998:91).

Die leerders uit Suid-Afrika moet aanpas by die manier van klasgee van die onderwysers in die internasionale skole van Botswana. Aanvanklik kan daar kommunikasieprobleme tussen die twee groepe ontwikkel wat die aanpassing van die leerders kan vertraag. Die taak van die onderwyser is om “les te gee” maar baie van die personeel het begrip met die aanpassingsprobleme waarmee dié leerders worstel aangesien hulle ook self aanpassingsprobleme kon ondervind vanweë die feit dat hulle self uit verskillende wêrelddele afkomstig is (Greer, 2000:98).

A : BUITEFAKTORE

Hierdie groep faktore sluit beïnvloedingsfaktore in wat van buite die klaskamer op die onderwyser-leerder-verhoudinge en die groepsdinamiek inwerk (Foresman, 1990:103).

□ DIE HOOF / DIREKTEUR

Die skoolhoof, of soos die meeste skoolhoofde in Botswana bekend staan, die direkteur van die skool, kan kommunikasie in die klaskamer beïnvloed deur (Havighurst, 1995:103):

- sy eie onderwysbeleid, wat tot in die klaskamer deurwerk,
- die eise en verwagtinge wat hy aan leerders en onderwysers stel,
- die sosiale en dissiplinêre klimaat wat hy in die skool skep,
- die leiding wat hy aan onderwysers gee en sy verhoudings met hulle en
- sy persoonlike pedagogiese beïnvloeding van die leerders.

Twee van die grootste, bekendste en oudste sekondêre privaatskole in Botswana het gedurende 2000 hulle hoofde/direkteurs gevra om die bedank. Die personeel kon nie aan die multikulturele eise van die personeel en leerders voldoen nie en is deur die leerders en personeel as't ware gedwing om te bedank. Dié hoofde/direkteurs was albei van lande buite Afrika afkomstig en het die skole volgens die bestuursliggaam "rassisties" bestuur. Hulle kon nie harmonie tussen die uiteenlopende kulture binne die skole bewerkstellig nie. Daar is ook nooit die geleentheid geskep waar verskillende kulture meer van mekaar kon leer om mekaar sodoende te respekteer nie. Die hoofde/direkteure se grootse taak is om al die verskillende kulture binne die onderwyskorps sowel as tussen leerders onderling in harmonie te laat saam funksioneer.

Die teenoorgestelde kan egter ook gebeur. In 'n ander privaatskool het die hoof/direkteur almal heeltyd probeer gelukkig hou. Hy het alles wat as kultuur beskryf is, toegelaat en die personeel en kinders en heeltemal hand uitgeruk. Die gevolg was dat die personeel en leerders in opstand gekom het toe die betrokke hoof nie meer aan al hulle eise wou toegee nie. Die kantoor is met klippe bestook en die eienaar van die skool moes ingryp deur die hoof, adjunkhoof, departementshoofde sowel as vyftien van die ander personeel af te dank. Van die ouers wat egter die afgedankte personeel steun het die eienaar hof toe geneem en die saak word tans in die Hooggeregshof in Lobatse aangehoor. Die invloed op die opvoeding van die leerders in dié betrokke skool word baie benadeel. Die situasie is 'n sprekende voorbeeld van hoe die hoof/direkteur se invloed 'n skool, sy personeel en leerders positief sowel as negatief kan beïnvloed.

□ **ONDERWYSPERSONEEL**

Die kollegas van die onderwyser staan in 'n bepaalde verhouding van samewerking of konflik tot hom. Hulle beïnvloed die mate van behorensgevoel en geluk wat die onderwyser by die skool ondervind, wat ook kan bepaal hoe hy met die leerders sal kommunikeer. Die onderwyser moet rekening hou met die heersende gevoelens en opvattinge van sy kollegas, en met die status wat elkeen op grond van ervaring en deskundigheid beklee (Goslin, 1997:13).

Soos reeds genoem kom die onderwysers in die privaatskole van Botswana almal van verskillende lande en stel hulle eise en verwagtinge aan mekaar. Aangesien die standaard van die kurrikulum van 'n baie hoë standaard is, sal personeel wat nie hulle vakgebiede baie goed ken nie, nie kan byhou nie. Daar is skole waar die personeel jaarliks met tot 60% verander ten einde die beste moontlike opvoeding aan die leerders te verskaf (Koninghen, 1999:106).

□ **OUERS**

Die ouers oefen, veral via die leerders, 'n subtiele invloed uit op die opvoedingskommunikasie in die klaskamer. Aangesien die skoolgeld so hoog is, in die omgewing van ±P 3 500-00 (± R 5 500-00) per maand, verwag die meeste ouers die beste moontlike opvoeding vir hulle kinders (Vergelyk 2.2.2.4). Die leerder sal sy ouers inlig oor positiewe sowel as negatiewe gebeure in die klaskamer, en ouers sal op grond van die inligting die optrede van die leerkrag as reg of verkeerd evalueer (Kahl, 1990:132).

Die privaatskole van Botswana ondervind redelike probleme met oormatige bemoeienis en inmenging van ouers wat soms kan bydrae tot 'n gespanne verhouding tussen die onderwysers en leerders. Die rede vir die oormatige bemoeienis kan aan 'n aantal faktore gekoppel word waarvan die belangrikste is (Simonaeux, 2000):

- dat die ouers voel hulle het hulle kinders ontwig deur hulle te verskuif en is bang dat die onderwysers, deur sekere optredes, die aanpassing van die leerders nadelig kan beïnvloed,
- die ouers baie hoë skoolgelde betaal en gevolglik 'n hoë standaard van opvoeding verwag en
- ouers op hulle hoede bly vir enige vorm van kulturele of rassediskriminasie.

□ **KLASSE**

Die ander klasgroepe in die skool kan die kommunikasie tussen die onderwyser en 'n bepaalde klasgroep beïnvloed, byvoorbeeld deur die ervaring wat hy met ander klasgroepe opdoen, of sy vergelyking van die klasgroep met ander klasgroepe. 'n Klasgroep wat by 'n onderwyser baie ongewild is, kan hom so frustreer, ontstel en gespanne maak dat sy opvoedingskommunikasie met ander klasgroepe nadelig belemmer kan word (Pretorius, 1998:94).

In die multikulturele klasse van Botswana moet onderwysers daarteen waak dat hulle nie klasse, waar daar leerders van hulle eie nasionaliteit in is, beter behandel as ander nie. In die aanstellingskontrakte van die meeste skole word dit ook duidelik uitgespel dat daar geen vorm van bevoordeling van enige leerder mag voorkom nie (Koninghen, 1999:116).

B : ONDERWYSERFAKTORE

Oor die opvatting van wie of wat 'n goeie onderwyser is, wys Van Scotter et al (1985:6) sekere kenmerke uit. Dié volgende kenmerke van die ideale onderwyser kan ook aan die personeel binne die Internasionale skole van Botswana gekoppel word :

- vermoë om te kommunikeer, leerders te verstaan en ek-jy-verhoudinge te verwerklik,
- geduld,
- vermoë om te dissiplineer, en ferm en regverdig te wees,
- sterk morele karakter,
- vriendelik, aangename persoonlikheid en humorsin,
- toegewyd en entoesiasties ten opsigte van die onderwysberoep,
- vermoë om leerders te motiveer en inspireer,
- intelligensie en
- besorg oor leerders.

Die meeste privaatskole in Botswana evalueer hulle onderwysers op 'n baie gereelde basis en sou hulle nie aan die verwagtinge van die skool voldoen nie, word hulle kontrakte beëindig. Die evalueringsproses behels verrassingsklasbesoeke, deur die hoof/direkteur, adjunkhoof en departementshoofde waar hulle dan 'n volledige verslag oor die betrokke personeelid skryf. Inspeksies ten opsigte van voorbereidings leërs, toetse en punteboeke word ook gereeld gedoen. Die meeste personeel word vir 'n termyn

op 'n proeftydperk, of soos dit algemeen in die internasionale, privaatskole in Botswana bekend staan "*Period of Probation*", aangestel voordat enige kontrak aan hulle aangebied word. Voor dié "*Period of Probation*" egter nog begin, moet personeel ook vir soms tot twee weke vrywillig klasgee waartydens hulle geëvalueer word en dan eers vir 'n "*Period of Probation*" oorweeg word. Na die vrywillige twee weke word die betrokke personeellid 'n "*Probation Period Contract*" aangebied en eers hierna word personeel vir 'n permanente kontrak, wat meesal twee jaar is, oorweeg. Die personeel van die privaatskole in Botswana wat op 'n kontrakbasis aangestel word, is meestal puik wat persoonlikheid en akademiese kwalifikasies betref.

C : LEERDERFAKTORE

Die totale kind is met die totale onderwyser in kommunikasie in die totale klassituasie. Bepaalde gesteldhede en persoonlike eienskappe van leerders werk ook mee as faktore wat kommunikasie in die klaskamer van die internasionale skole in Botswana beïnvloed. 'n Onderwyser kommunikeer immers anders met 'n seun as met 'n dogter, anders met 'n slim leerder as 'n minder intelligente leerder, anders met 'n leerder wie se moedertaal Engels is as een wie se moedertaal 'n ander taal is en anders met 'n leerder in Graad 1 as met een in "*Form 6*". Onderwysers behoort voortdurend in gedagte te hou dat elke leerder in sy klas uniek is, met bepaalde eienskappe wat betref kultuur, ras, geslag, intelligensie ens.

Leerderfaktore wat die onderwyser-leerder-kontak kan beïnvloed, is (Neugarten, 1995:17):

□ ONTWIKKELINGSVLAK VAN DIE LEERDER

Die opvoeder sal anders met die laerskoolkind as die kind wat sy puberteitsjare binnegaan, kommunikeer. Leerders kan faseprobleme ondervind, byvoorbeeld die psigiese versteuring en konflik van die puberteitstydperk, wat tot uiting kan kom in persoonsswakhede soos impulsiwiteit, 'n swak wil, gebrek aan deursettingsvermoë en verantwoordelikheid asook 'n swak selfkonsep (Pretorius, 1998:99). Leerders uit Suid-Afrika kan al die probleme ondervind en dit is dus onvermydelik dat baie van die leerders op gespanne wyse kontak sal maak.

□ GESLAG

Die toon van verwagtinge van die onderwyser is anders ten opsigte van 'n dogter as ten opsigte van 'n seun. Veral manlike onderwysers moet waak teen dogters wat op hulle verlief kan raak. Daar is 'n privaatskool in Gaborone, Botswana waar alle manlike onderwysers drie spesifieke reëls ten opsigte van die hantering van dogters moet nakom (Simonaeux, 2000) :

- Die “*six inch rule*” moet te alle tye streng nagekom word. Volgens die reël mag geen manlike onderwyser nader as ses duim aan 'n dogter kom nie.
- Manlike onderwysers mag om geen rede 'n dogter omhels nie.
- Manlike personeel mag om geen rede alleen met 'n dogter in 'n klaskamer wees nie. Daar moet altyd 'n derde party teenwoordig wees.

Die reëls mag streng en buitensporig klink, maar is volgens die skoolhoof nodig en ingestel om die manlike personeel te beskerm.

□ INTELLIGENSIEPEIL

Die leerkrug sal op 'n hoër vlak met 'n intelligente leerder, wie se Engels van so aard is dat hy die begrippe maklik begryp, kommunikeer en sal ook hoër eise en verwagtings aan so 'n leerder stel. Baie personeel in die internasionale, privaatskole van Botswana word beoordeel op grond van die prestasies van hulle leerders. Die personeel se bevoegdheid as onderwyser word baie keer gemeet aan die klasgemiddeld wat hy aan die einde van kwartaal behaal. Om die rede het onderwysers gewoonlik meer simpatie met intelligente leerders en neig om die minder intelligente leerders af te skeep. Leerders uit Suid-Afrika, wie se Engels aanvanklik nie so goed is nie, kan afgeskeep voel en te skaam wees om vir hulp te vra (Els, 2000). Baie skole het remediërende klasse en baie onderwysers skuif leerders eerder na dié klasse as om hulle te probeer help of om die oorsaak van hulle probleem na te vors (Kahl, 1990:99). In Botswana word die term *I.N.D.* gebruik wat vir “*Independent Studies*” staan, waar leerders op die *School of Tomorrow* se “*Pace*” Program teen sy eie tempo kan vorder. Leerders uit Suid-Afrika wat aanvanklik moontlik nie akademiese so goed presteer nie, mag verstoot voel as onderwysers nie aandag aan hulle gee nie.

□ EMANSIPASIE

Eensyds kan die puber sy emansipasiestryd teen die onderwyser rig en teen hom kragte meet, veral as sy ouers tuis nie verdraagsaam en begrypend is nie. Die onderwyser verteenwoordig gesag en wek die stryd by die puber (Pretorius, 1998:99). Die stryd kan soveel erger wees by leerders uit Suid-Afrika wat aanpassingsprobleme ondervind en nie genoeg simpatie van hulle ouers kry nie. Die onderwysers in die Internasionale skole van Botswana moet begrip, aandag en simpatie toon teenoor leerders wat met aanpassingsprobleme worstel.

□ SOSIO-EKONOMIESE MILIEU

Die meeste van die leerders in privaatskole van Botswana se ouers verdien bogemiddelde inkomste. Sou daar te veel klem op materiële welvaart van leerders gefokus word, kan spanning tussen die onderwysers en leerders ontstaan.

□ HOUDING

Negatiewe houdings, antipatie en verset teen die eise van die onderwyser kan tot ernstige opvoedingsbelemmerende, diskommunikasie lei. Leerders uit Suid-Afrika, of uit enige ander land, kan aan die begin van hulle skoolopleiding in Botswana baie negatief teenoor die onderwyser staan. Talle redes is deur ouers van leerders in die internasionale skole aangevoer. Van die redes sluit onder andere in dat hulle nie gewoond is aan die feit dat 'n onderwyser van 'n ander ras as hulself is nie, die personeel 'n vreemde uitspraak kan hê as haar/sy huistaal nie Engels is nie en soms ook omdat die leerders in die eerste plek nie na Botswana wou verhuis nie. Die onderwysers moet sulke leerders streng, dog met baie simpatie en begrip, benader.

□ KOMMUNIKASIEPROBLEME

Kommunikasie tussen mense hou die moontlikheid van misverstand in. Die onderwyser moet aansluit by die taal, denke en ervaringswêreld van die leerder om toereikende kommunikasie te bewerkstellig. Leerders wat vir die eerste keer onderrig in 'n taal anders as hulle moedertaal ontvang, kan aan die begin hulle moontlik verkeerd teenoor onderwysers uitdruk en selfs onderwysers heeltemal verkeerd verstaan (Koninghen, 1999:108). Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika kan die onderwysers in die internasionale skole van Botswana aanvanklik

heeltemal verkeerd verstaan, bloot omdat hulle nog nie so vertrouwd met sekere vakterme in die taal is nie en nie omdat hulle onwillig is om opdragte uit te voer nie. Alhoewel hulle Engels soms gedeeltelik magtig is, is dit steeds 'n groot aanpassing van Engels op tweede taalvlak, na waar hulle alle klasse in Engels ontvang.

D : GROEPSDINAMIESE FAKTORE

Groepsdinamika is die wetenskaplike studie van klein groepe. Die klas is 'n klein groep met 'n bepaalde eenheidsbewustheid of samehorigheidsgevoel en gemeenskaplike doelstellings. Die lede is in direkte kommunikasie met mekaar en gesindhede en persoonlikhede word in die groep gevorm, aangesien deur die persoonlike kontak met ander ontdek en verwesenlik die groepslid sy eie moontlikhede (Pretorius, 1998:100).

In die meeste privaat, sekondêre skole in Botswana is die onderwyser-leerder-verhouding meestal nie meer as 1:10 nie en gevolglik is daar baie interpersoonlike kontak tussen die leerders onderling en tussen die leerders en die onderwyser.

Hargreaves (1975:88-89) noem vyf voorwaardes vir die klas as groep binne die internasionale skoolopset, soos wat die geval in Brittanje was. Osarennun (1996:22) het in sy studie, "*Children from Outside*", die voorwaardes wat Hargreaves (1975:88-89) aan die klas as groep in Brittanje koppel, geneem en meer spesifiek op Botswana van toepassing gemaak.

□ MEERVOUDIGHEID

Aangesien 'n groep 'n meervoudigheid van persone is, sal die grote die kompleksiteit en ek-jy-verhoudinge van die groep beïnvloed. Die hoeveelheid kultuurgroepe binne 'n bepaalde groep sal ook die ek-jy-verhoudinge aansienlik kan beïnvloed.

□ INTERAKSIE

Groeplede verwerklik aangesig-tot-aangesig-verhoudinge en is bewus van hul gemeenskaplike lidmaatskap tot die groep. Groeplede kommunikeer met mekaar en is in voortdurende interaksie met mekaar. Osarenrun (1996:23) beklemtoon die feit dat die aangesig-tot-aangesig verhoudinge binne die groep aansienlik deur die kommunikasie vermoë van die groeplede beïnvloed kan word. Groepe

wat ontstaan neig verder om kultuurgeoriënteerd te wees. Sou daar nie 'n bepaalde kultuurgroep wees wat dieselfde is as die van 'n nuwe leerder in die skool nie, sal so 'n leerder noodgedwonge by 'n ander groep moet inskakel. Leerders uit Suid-Afrika sowel as ander lande kan baie moontlik met dié probleem te kampe kry. Indien hulle nie 'n sterk persoonlikheid het nie, of bloot te self bewus is oor die feit dat hulle nie perfekte Engels praat nie, kan hulle moontlik deur die groep verwerp word.

□ **DOELSTELLINGS**

Die gemeenskaplike doelstellings van die groep verenig en bind die groep saam. Die groep wat aan die behoeftes van 'n bepaalde individu voldoen, sal vir daardie bepaalde individu aantreklik wees en anders om. Sekere opofferings sal egter van beide kante af gemaak moet word.

□ **NORME**

Groeplede huldig 'n bepaalde stel norme wat die gereelde gedragstandaarde is en wat die verwagte gedrag van elke groepslid spesifiseer. Dit dui aan wat binne die groep reg is in terme van waardes, opvattinge, gevoelens en gedrag. Norme kan gesien word as 'n vorm van sosiale kontrole aangesien die leerder groepsnorme gehoorsaam as hy hom aan die bereiking van die groepsdoelstelling toegesê het.

□ **GROEPSTRUKTUUR**

Groeplede vorm 'n groepstruktuur en aangesien die groep nie absoluut homogeen is nie word bepaalde rolle binne die groep vervul, byvoorbeeld die van leier, volgeling, sondebok, nar, belhamel ensovoorts.

Du Plessis (1974) soos aangehaal deur Pretorius (1998:103) maak die stelling dat leerders onderling ook kan bydrae tot die aanpassing en skoolprestasie van ander leerders. As 'n leerder tuis voel binne sy portuurgroep, en dus ook binne die klaskamer, bevorder dit sy skoolwerk. Sou die leerder uit Suid-Afrika dus deur sy mede leerders in die privaatskole van Botswana aanvaar word, sou sy aanpassing dus veel makliker kan wees. Die teenoorgestelde is egter ook waar. 'n Leerder se akademiese prestasie kan aansienlik benadeel word as hy sou voel die groep wil hom nie aanvaar nie. Leerders kan te skaam voel om onderwysers vrae te vra bloot omdat hulle bang is die groep verwerp hulle verder. Leerders uit Suid-Afrika wat aanvanklik met Engels as kommunikasie medium sukkel, kan

akademies swak presteer bloot omdat hulle nie die onderwysers 'n aanduiding gee dat hulle nie alles verstaan nie.

E : ORDE-HANDHAAF FAKTORE

Orde en dissipline in die klas is 'n voorwaarde vir toereikende onderrig. Die wyse waarop die onderwyser probeer orde en dissipline hou, beïnvloed sy kommunikasie met leerders. Om 'n klas in orde te hou, is om 'n sosiale situasie te hanteer. (Pretorius, 1998:105).

Die onderwyser wat doelbewus 'n positiewe sosiale klimaat in sy klaskamer probeer skep, is besorg oor die geestesgesondheid en persoonsontplooiing van al sy leerders. Hy voel verantwoordelik vir hulle selfaktualisering en akademiese prestasies. Die personeel van die privaatskole van Botswana het 'n soveel groter taak om leerders te laat tuis voel vanweë die feit dat hulle leerders soveel meer ondersteuning nodig het ten opsigte van aanpassing by hulle omgewing (Kahl, 1990:109).

Die meeste privaatskole in Botswana het nie baie streng dissipline nie en leerders se regte word voorop gestel. Vir leerders uit Suid-Afrika wat van baie streng, gedissiplineerde skole af kom kan dit 'n verdere aanpassingsprobleem wees aangesien hulle die nuwe "vryheid" soms nie kan hanteer nie.

2.5.2 DIE AANDEEL VAN DIE SAMELEWING IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA

Die leerder moet ander mense aanvaar en homself aanvaarbaar maak en aanpas by die omstandighede wat geld in die samelewing. Die leerder moet bewapen word, sodat hy verkeerde invloede en ontwikkelinge kan bestry en verander. Opvoeding en sosialisering vind nie slegs in die gesin of by die skool plaas nie, maar die kind ondergaan beïnvloedende en vormende indrukke van 'n toevallige en onbeplande aard vanuit die hele samelewing waarin hy hom bevind (Viljoen, 1993:63).

Die samelewing word gesien vanuit die feit dat dit gesetel is in 'n fisiese omgewing. Wat in ag geneem moet word is dat dit deel is van die werklikheid waartoe die leerder moet toetree. Die opvoeding van die kind tot beweeglikheid in die samelewing is 'n taak van die opvoeder. Om sosiaal-maatskaplik beweeglik te word, moet die leerder enersyds by intimiteitsgroepe inskakel en andersyds moet die kind toenemend daarin slaag om saaklike, komplekse en problematiese situasies in die samelewing te hanteer (Viljoen, 1993:64).

Wanneer die kind hom in die gemeenskap bevind, moet hy al redelik geskool wees in sosiale verhoudings. Wanneer hy nie gladweg by 'n nuwe gemeenskap kan inskakel nie, volg onsimpatieke verwerping baie maklik (Van der Westhuizen, 1989:105).

2.5.3 DIE AANDEEL VAN DIE PORTUURGROEP IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA

Wanneer daar na die invloed van die buurt en die portuurgroep in die ontwikkeling van die kind gekyk word, kan daar streng gesproke nouliks sprake wees van 'n opvoedingsmilieue as sodanig. Opvoeding word immers voltrek in situasies waar die opvoeder as gesagsdraer en gesagsleier verantwoordelikheid aanvaar vir, en steun gee aan, 'n opvoedeling as gesagsvraer. Dié gesagsvraer is die nog-nie-verantwoordelike en nog-nie-selfstandige kind. Die buurt of portuurgroep moet eerder gesien word as 'n oefenveld vir die volwassewordingsproses van die kind eerder as 'n opvoedingsmilieue (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:217).

Die portuurgroep is 'n belangrike sosialiseringagent in die lewe van die adolessent in Botswana. Die invloed van die portuurgroep varieer van kultuur tot kultuur. Wat ook al die funksie van die portuurgroep is, hulle staan in betrekking tot die ouer-kind verhoudings, skoolsisteme en die kultuur as geheel (Widdowson, 1990:76).

'n Kind word gebore in 'n bepaalde gemeenskap, nasie, sosiale klas en volk tot wie sy ouers behoort. Voordat die kind bewus is van die klassifisering van mense, is hy alreeds geaffekteer deur sy lidmaatskap. Wanneer die leerder met sy skoolloopbaan begin, het hy vir die eerste keer in sy kort bestaan daaglikse omgang met maats van sy eie ouderdom en neem die belangrikheid van die portuurgroep toe en daarom is vriende belangrike deelnemers in die sosialiseringproses van kinders (Widdowson, 1990:79). Studies deur Santrock (1986) en Singuan (1990) het aangetoon dat interaksie met die portuurgroep gedurende die ouderdomme van elf en sewentien jaar meer as 40% beloop en skoolgaande leerders betrokke is in ongeveer 299 gedragsepisodes. As leerders hulle in 'n nuwe skool bevind, sal dit aanvanklik 'n tydjie neem om weer maats te maak. Leerders wat hulle in 'n totaal nuwe omgewing of selfs land, in die geval Botswana bevind, sal nog langer neem om weer in te skakel. Sou hulle om die een of ander rede nie by leerders van hulle ouderdomme kan inskakel nie, kan die hele sosialiseringproses sowel as die akademiese prestasie van dié leerders, nadelig beïnvloed word.

Portuurinteraksie is uniek. Dit bied aan die kind 'n verhouding wat geen volwassene-kind-verhouding kan bied nie, naamlik die geleentheid tot interaksie met ander kinders van dieselfde ouderdom. Hulle leer hoe om 'n leier te aanvaar en hoe om vyandigheid en dominansie te aanvaar. Veral tydens puberteit mag die portuurgroep 'n soort terapeutiese rol vervul om die kind te help met persoonlike probleme en vrese (Singuan, 1990:87). Enige leerder in 'n nuwe skool wil deur die ander leerders aanvaar word. As leerders uit Suid-Afrika hulle vir die eerste keer in 'n internasionale skool met 'n ander kurrikulum en ander leerinhoud bevind, kan hulle portuurgroep 'n groot rol speel in hulle akademiese sukses.

Die invloed van die portuurgroep op die sosiale ontwikkeling van die leerder word hoofsaaklik bepaal deur die soort en aard van portuurgroep. Dit is vir die leerder belangrik om deur die portuurgroep aanvaar te word en om aan die groep te behoort. Voordat die leerder deur die groep aanvaar word, moet hy leer om by die groep aan te pas. Die leerders in die internasionale skole van Botswana is afkomstig vanuit 'n wye verskeidenheid kulture. Elkeen sal die ander se gebruike, godsdienste en algemene agtergronde moet aanvaar en respekteer ten einde oor die weg te kom en maats te raak (Pinter, 1991:10). Die aanpassing by die groep geskied deur die internalisering van die groepsnorme en waardes.

Die invloed van portuurinteraksie is baie betekenisvol. Die waardes en houding van die portuurgroep help om die ontwikkelende kind se persoonlikheid te vorm. Die kind kom tot die besef dat daar buiten die eise van die huisgesin ook eise in die buitewêreld aan hom gestel word waaraan hy moet voldoen om as volwaardige lid van die samelewing waarin hy hom bevind aanvaar te word. Leerders uit Suid-Afrika bevind hulle in Botswana se privaatskole in 'n multikulturele, internasionale omgewing met onderwysers sowel as leerders van oor die hele wêreld (Osarenrun, 1999:26).

Volgens Schaller (1975), soos aangehaal deur Viljoen (1993:62), ervaar die skoolwisselende kind probleme met die inskakeling by die nuwe portuurgroep. Die ander leerders is vir die skoolwisselaar vreemd en hy moet dus by hulle aansluiting vind om in die groep opgeneem te word. As dit gou gebeur en die proses glad verloop, is dit bevorderlik vir sy aanpassing. Gebeur dit nie, sal die nuwe leerder uitgestoot en vereensaam voel. Dit kan sy akademiese prestasie positief of negatief beïnvloed. Hy sou al sy tyd aan sy studies spandeer of hy kan niks meer omgee nie. Die ervare onderwyser kan op subtiële wyse die opname van die nuwe leerder in die portuurgroep bevorder (Ovando, 1989:109). Onderwysers in die privaatskole van Botswana kom self uit verskillende lande en dit gebeur dikwels dat leerders, uit dieselfde lande as spesifieke onderwysers, deur dié onderwysers gehelp word om makliker aan te pas. Die onderwysers kan leerders help deur sekere vakterme in hulle eie taal aan leerders te verduidelik en dit dan weer terug na Engels te vertaal. Die ondersoeker self help 'n hele aantal Afrikaanssprekende leerders met ekstra klasse om sekere begrippe te bemeester.

2.5.3.1 DIE PORTUURGROEP AS ONSHEIDSRUIMTE

In die mate waarin die kind as volwassewordende hom losmaak van sy ouers, het hy nood aan 'n konteks waarin hy “onsheid” kan beleef. Hierdie “onsheid” vind hy meestal by sy portuurgroep. Die leerder uit Suid-Afrika sal langer neem om sy “onsheid” by sy nuwe, multikulturele portuurgroep in Botswana te vind. Die “onsheid” sluit in (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:217):

□ AANWESIGHEID

Veral die adolessent hunker na insluiting in 'n groep wat hom begryp wanneer hy voel sy ouers verstaan nie sy denke en behoeftes nie. In die portuurgroep beleef hy daardie solidariteit wat hom moed gee om te waag. Volgens Dreeben (1996:215) sal leerders wat hulle nuut in 'n skool bevind, veel minder aanpassingsprobleme ervaar die oomblik wat hy tuis voel in 'n groep.

□ GESPREK

Die portuurgroep is by uitstek 'n konteks waarbinne die jeugdige die gevoel het dat hy “sy hart kan uitpraat”. In die portuurgroep kan hy sake bespreek wat hy nie met vrymoedigheid met volwassenes kan bespreek nie. Die portuurgroep is ook vir die kind 'n bron van inligting ten opsigte van wêreldsake en veranderende wêreldtendense. Leerders uit Suid-Afrika sal binne hulle bepaalde portuurgroep dikwels met ander leerders, wat moontlik dieselfde aanpassingsprobleme as hulle ondervind het, kan kommunikeer en raad vra. Die leerders se huistaal is dikwels ook nie Engels nie en leerders sal nie skaam voel as hulle nie perfekte Engels magtig is nie (Dreeben, 1996:200).

□ TUISHEID EN AANVAARDING

Die portuurgroep skep vir die leerder 'n veilige ruimte waarbinne hy aanvaar word en aanvaar voel. Dit help hom om die maatskaplike “kwarantantydperk” met sy onsekerheid, besluiteloosheid en angstigheid ten opsigte van aanvaarbare gedragpatrone en aanpassingsprobleme te oorbrug. Om sosiaal aanvaarbaar te wees, is vir die jeugdige uiters belangrik en hy vrees eensaamheid soos min ander dinge op aarde (Ibida, 1998:11).

□ TOEKOMSBEPALING

Die portuurgroep rig die jeugdige se blik ook telkens op die toekoms. Net soos sy ouers, stel die portuurgroep bepaalde verwagtings aan die jeugdige, wat afhange van die groepsmoreel en groepsnorme, 'n baie kragtige uitwerking kan hê. Waar prestasie die groepsnorm is, kan dit die jeugdige tot goeie akademiese prestasie aanspoor, terwyl 'n groepsnorm van “moet jou nie doodwerk nie” 'n baie negatiewe uitwerking kan hê. Alhoewel die portuurgroep 'n akademiese verrykingsfunksie kan vervul en 'n positiewe uitwerking op akademiese prestasie kan hê, is die teenoorgestelde ongelukkig meeste van die tyd aan die orde van die dag (Chaffee, 1998:19).

2.5.3.2 DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE SOEKE NA SOSIALE WERKLIKHEID

Die portuurgroep bied die jeugdige by uitstek 'n verwysingsraamwerk waarbinne hy geleentheid kry tot ontmoeting met leeftydgenote van dieselfde geslag, maar veral van die teenoorgestelde geslag (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:218).

Die leerders uit Suid-Afrika sal ook met leeftydgenote van verskillende rasse en kulture in aanraking kom, wat sy verwysingsraamwerk kan vergroot. Die sogenaamde “*Peer Ed*” program wat baie suksesvol in Amerika gebruik is om leerders te help om by nuwe kurrikulums wat vir multikulturele skole geskryf is aan te pas, word ook baie suksesvol in Botswana gebruik (Sokan, 1996 : 10). Die program staan in Botswana as die “*Flexible Peer Ed*” program bekend en is daarop gemik om leerders te help om by hulle bepaalde kultuurgroep in te skakel en ook om die ouers te help om die leerders te ondersteun.

Die “*Peer Ed*” program het sy oorsprong in Alabama in die Verenigde State van Amerika. Die program het die lig gesien nadat daar gemerk is dat ras- en kultuurverskille probleme kan veroorsaak wat 'n invloed op die akademiese prestasie van leerders kan hê. Die program dien as 'n kurrikulum waarin die geskiedenis en kultuur van die betrokke leerders ingebou is. Met die “*Flexible Peer Ed*” program word die ouers en ander lede van die gemeenskap, wat 'n invloed op die kind se lewe kan hê, ook betrek.

2.5.3.3 DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE “UITGAAN NA” DIE SOSIO-MAATSKAPLIKE EN NORMATIEWE WERKLIKHEID

Die portuurgroep het sy bepaalde groep- en gedragsnorme waarby streng gehou word. Die portuurgroep sal nie sommer nuwe gedragsnorme van gedrag skep nie, maar eerder die norme wat in die gesinne van lede en op skool geld, afdwing (Sokan, 1996 : 10).

2.5.3.4 DIE PORTUURGROEP SE INVLOED OP DIE KIND SE IDENTITEITSVERWERWING

Aangesien die jeugdige hom so sterk met sy groep identifiseer, kan die portuurgroep 'n groot bydrae lewer tot die identiteitsverwerwing van sy individuele lede. Identiteitsverwerwing geskied by die kind deur identifikasie met ander (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:219).

Daar kan nooit van die feit af wegbeweeg word dat die portuurgroep 'n deurslaggewende invloed op die lewe van die kind kan uitoefen. Dit is dus noodsaaklik dat die portuurgroep, die skool en die gesin op mekaar afgestem moet wees (Sokan, 1996:13).

Daar sal vervolgens na die aandeel van die kerk in die sosialisering van die Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika gekyk word.

2.5.4 DIE AANDEEL VAN DIE KERK IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA

Die “*Dutch Reformed Church*” van Botswana was vir 'n lang ruk die enigste kerk in Botswana wat 'n Afrikaanse wyk en kerkdiens gehad het. Die spesifieke kerk word nie as 'n Afrikaanse kerk beskou nie omdat daar ook in ander tale gepreek word. Die kerk hou drie dienste direk na mekaar elke Sondag, een in Afrikaans, een in Engels en een in Setswana. Die kerk het tot in met Julie 2001 twee voltydse Afrikaanssprekende predikante gehad en het 'n lidmaattal van ongeveer 500 lidmate gehad. Aangesien die Afrikaanssprekende leerders hier Sondagskool in Afrikaans kon ontvang, was dié betrokke kerk die enigste instelling in Botswana waar dié leerders onderrig in hulle moedertaal, Afrikaans, kon ontvang (Homan, 2000). Aan die einde van Julie 2001 het daar 'n groot skeuring in die “*Dutch Reformed Church*” gekom en is die Afrikaanse wyk ingelig dat daar nie meer 'n erediens in Afrikaans gehou sal kan word nie. Die een predikant se kontrak is beëindig en die Afrikaanse wyk moes 'n ander heenkome

soek. Die tweede predikant word deur die Ring van die N.G. Kerk van die Noord-Kaap betaal en hy kon dus nie sy pos verloor nie. Talle lidmate is uit woede en frustrasie oor na 'n Hervormde Kerk wat in die tussen tyd op die been gekom het. Die betrokke kerk het egter tot op hede geen Sondagskool nie. Dié kerk het egter nie 'n gebou nie en huur 'n saal in een van Gaborone se hotelle. Daar was egter 'n paar lidmate wat bly vasbyt het om die N.G. Kerk aan die gang te probeer hou. 'n Klein kerkie word tans aan die buitewyke van Gaborone gehuur maar die lidmaattal het van oor die 500 na slegs ongeveer 50 gedaal.

Die Sondagskool, waar leerders in Afrikaans van die Bybel kon leer, is ook feitlik iets van die verlede. Daar is basies slegs een klassie oor waar al die leerders saam Sondagskool het. Daar is egter slegs ongeveer tien primêre leerders tussen die ouderdomme van 4-10 jaar oud oor. Die skeuring in die kerk het egter ook bepaalde uitwerkings op veral nuwe Afrikaanssprekende leerders gehad aangesien daar tans geen Sondagskool is nie. Dit kan verder bydrae tot bepaalde aanpassingsprobleme aangesien daar nou geen plek is waar leerders formeel in Afrikaans kan leer nie.

Die kerk is op talle maniere gemoed met opvoeding. Nie alleen beïnvloed dit die kind direk deur middel van Sondagskool, Bybelstudieklas, kerklike jeugverenigings asook semi-kerklike welsyn- en ontspanningsverenigings nie, maar dit het ook 'n indirekte invloed op die opvoeding deur die uitwerking van die prediking op die opvoeder en die aandeel wat die kerk aan die vorming van die buurtmoraal en openbare mening het. Die kind leer dus op 'n ander vlak om met mense om te gaan. Omdat die kerklike lewe hoofsaaklik die vorming van 'n gesonde karakter ten doel het, het dit 'n groot invloed op die kind se sosiale verhoudinge (Van der Westhuizen, 1989:108).

Wanneer die adolessensie jare aanbreek, begin die kind toenemend in abstrakte terme oor sedelikheid en godsdiens redeneer. Dit geskied veral as hy bedags by die skool daarmee gekonfronteer word aangesien talle van die leerders in privaatskole van Botswana aan ander gelowe behoort. Hy begin 'n beter begrip van die historiese tydsverloop kry en snap die betekenis en konteks van historiese gebeurtenisse beter. Die meer kritiese instelling van die adolessent teenoor homself en teenoor ander laat hom dikwels teleurgesteld voel oor homself, die gemeenskap en ook oor sy bepaalde godsdiens. Hy ondervind soms skuldgevoelens en sy emosionaliteit kan sy sedelike oordeel en opvattinge oor godsdiens nadelig beïnvloed (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:171). Ouers van leerders wat na Botswana verhuis het, moet baie versigtig wees dat indien leerders nie aanpas nie, dit nie hulle geloof beïnvloed nie. Leerders kan God die skuld gee vir alles wat verkeerd loop in hulle lewens. In een van die ondersoeker se klasse het 'n Afrikaanse, 17-jarige dogter, geweier om geloofsbelydenis af te lê aangesien sy God blameer het vir alles wat in haar lewe, na haar aankoms in Botswana, verkeerd geloop het.

Aangesien die kerk 'n rol speel in die sosialisering van die kind, moet dit aanvaar word dat die nuwe kerk, waarin die leerder hom sal bevind as hy verhuis, ook 'n rol sal speel in die sosiale aanpassing van die kind. In die nuwe kerk maak die kind kennis met nuwe omstandighede – die manier waarop die Sondagskool bedryf word, mag totaal verskil van hoe dit by die vorige kerk gedoen is.

2.5.5 DIE AANDEEL VAN DIE MEDIA IN DIE SOSIALISERING VAN DIE AFRIKAANSSPREKENDE LEERDER IN BOTSWANA

Die afgelope jare is Botswana baie in die nuus oor die baie stabiele ekonomie en puik onderwysstelsel. Sulke positiewe berigging kan leerders baie positief beïnvloed.

Die media as sosialiseringinstelling kan 'n baie belangrike rol vir Afrikaanssprekende leerders in Botswana se privaatskole speel. Soos wat die geval in Suid-Afrika is, was al die Afrikaanse tydskrifte en televisieprogramme tot en met die einde van 2002 beskikbaar. Sedert Januarie, 2003 kan daar egter geen SAUK kanale (TV 1, 2, en 3 sowel as E.TV) meer in Botswana gekyk word nie. Dit kan 'n baie negatiewe uitwerking op die aanpassing van leerders hê. Daar is dus nou slegs een Afrikaanse TV kanaal, naamlik Kyk-Net beskikbaar vir Afrikaanse gesinne. Weens die opheffing van die uitsaairegte van die kanale na Botswana is dit heelwat moeiliker om met plaaslike, Suid-Afrikaanse nuus op hoogte te bly. Die toegang tot Suid-Afrikaanse TV kanale kon die aanpassing van dié leerders vergemaklik aangesien hulle nog steeds lees- en kykstof in hulle moedertaal kon geniet.

Negatiewe berigging kan leerders wat na Botswana moet verhuis negatief maak en kan hulle aanvaarding en later ook hulle aanpassing baie nadelig beïnvloed. Positiewe berigging aan die ander kant kan die hele proses egter net aanhelp.

Daar sal voorts na die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana gekyk word.

2.6 KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE SKOOL LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE ONDERWYSOMGEWING VAN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

As spesifiek na die oorkoepelende begrip kultuur gekyk word, sluit dit begrippe soos moedertaal, familie, houding teenoor die land, geskiedenis, geslagsrolle ens. in (Acenade, 1996:10). Acenade (1996:18) het 'n studie oor die kulturele diversiteit in Gaborone, die hoofstad van Botswana onderneem. Hy het dieselfde

metafoor as Hurenkamp (1998:10) gebruik waar die studie van verskillende kulture met 'n filter en lens vergelyk word. As mens deur 'n filter kyk, wat jy 'n kultureel relevante filter noem, sal mens slegs kultureel relevante elemente sien en word alles wat nie kultureel relevant van aard is nie, as't ware uitgefilter. Aan die ander kant, kyk mens deur 'n lens kan mens alles sien wat deur die lens gedek word, kultureel relevant of nie. Acenade (1996:20) maak die stelling dat sodra mens besef dat jy eerder deur 'n lens as 'n filter na die kulturele verskille en aanpassings van leerders begin kyk, jy makliker elkeen as 'n individu sal raaksien en gevolglik hulle so behandel

'n Artikel met die titel *“Help your kids living abroad understand their heritage”* (Dads, 2002:1) het onlangs in 'n plaaslike Botswana koerant verskyn. Die skrywer van die artikel voel baie sterk oor die feit dat ouers hulle kinders van hulle eie kultuur en geskiedenis moet leer. Vir die Afrikaanssprekende leerder wat hom in een Botswana se internasionale, multikulturele, privaatskole bevind, is dit net so belangrik om van die Groot Trek te leer as vir leerders wat in Suid-Afrika skoolgaan. Dit bly egter die verantwoordelikheid van die ouers om te probeer seker maak leerders verloor nie hulle eie kultuur nie (Santana, 2000).

Om die begrip kultuur beter toe te lig, sal daar voorts eers aan die volgende begrippe met betrekking tot kultuur aandag gegee word :

□ **KULTUURDIFFERENSIASIE**

Elke kultuur ontwikkel mettertyd 'n unieke, individuele karakter. In multikulturele gemeenskappe manifesteer sodanige differensiasiebeginsel op grond van (Le Roux, 1998:108):

- etniese verskeidenheid,
- sosiale verskeidenheid,
- demokratiese verskeidenheid,
- rasseverskeidenheid en
- kulturele verskeidenheid.

Botswana is naas Suid-Afrika seker dié land in Afrika waar kultuurdifferentiasie ooreenkomstig etniese en rasseverskeidenheid georden word (Acenade, 1996:30).

□ **KULTUURINTEGRASIE**

'n Kultuur vertoon 'n dinamiese, veranderlike en aanpasbare karakter, sodat onderwys as kultuuroordrag vir die kind 'n geïntegreerde werklikheidsgeheel bied. Binne 'n multikulturele gemeenskap, soos dié van Botswana, is dit noodsaaklik vir vreedsame naasbestaan, dat 'n deeglike kennis van ander kulture gekweek word (Le Roux, 1998:109). Leerders van verskillende kulture bevind hulle in dieselfde klaskamer, en sonder 'n kennis en wedersydse respek vir mekaar se kulture kan die hele opvoedingsituasie in die klas skade ly.

□ **KULTUURKONTINUÏTEIT**

Die beginsel impliseer dat daar binne 'n multikulturele samelewing, soos dié van Botswana, na 'n sinvolle balans tussen groeps- en landsbelange nagestreef word (Goodey, 1989:22).

□ **KULTURELE RELATIVISME**

Die beginsel impliseer dat die individu eerstens meer van sy eie kultuur en tweedens ook van ander kulture se waardes, kennis moet dra. Met ander woorde dit impliseer liefde vir jou eie kultuur en 'n begrip vir ander kulture (Le Roux, 1998:109).

□ **KULTURELE ETNOSENTRISME**

'n Meerderheid jeens ander kulture, waar die ander as minderwaardig beskou word, lei dikwels tot konflik en wrywing in 'n multikulturele samelewing en onderwysstelsel. Waar taal en godsdiens 'n belangrike rol in onderwys speel, mag die verskynsel die implementering van multikulturele onderwys bemoeilik (Le Roux, 1998:109).

Die verskynsel speel nie 'n baie prominente rol in die internasionale, privaatskole van Botswana nie aangesien alle onderwys deur medium van Engels plaasvind en leerders deur skoolreëls gedwing word om slegs deur medium van Engels te

kommunikeer. Meer as 75% van die leerders wat die skole bywoon, se huistaal is egter nie Engels nie (Simonaeux, 1999).

Acenade (1996:23) voer aan dat personeel die metafoor van die filter en lens aan hulle leerders moet verduidelik en hulle sodoende bewus maak van die feit dat hulle onbewustelik negatief teenoor ander kulture kan staan.

□ **KULTURELE PLURALISME**

Claasen (1989:19-27) en Louw (1983:4-5) bied drie modelle aan, as strategieë waardeur kulturele diversiteit of kulturele pluralisme in samelewings hanteer kan word, naamlik :

▪ **Eksterne, vertikale, geïsoleerde pluralisme**

Die model stel voor dat elke kultuurgroep in afsondering leef, terwyl verskille en etniese groepe binne 'n bepaalde samelewing erken word. Die klem val dus hier op eiesoortige kultuurwaardes, taal en oortuiginge, asook op verskeidenheid en 'n eie kulturele identiteit.

▪ **Assimilasie van etniese groepe**

Die verskeidenheid word ter wille van gemeenskaplike aspekte opgeoffer, ten einde 'n nuwe kultuur te vorm. Mikrokulture ontstaan dus wat in die samelewing deur die makrokultuur assimileer. Daar word geen voorsiening gemaak vir uniekheid of diversiteit van kulture nie.

▪ **Interne, horisontale, of gematigde pluralisme**

Die model is 'n middeweg tussen assimilasië en eksterne pluralisme en staan as multikulturalisme bekend. Groeps- sowel as nasionale belange word erken, terwyl die beginsel van gelyke geleenthede vir alle kultuurgroep ook erken word. Die klem val op groepinteraksië sonder gedwonge groepvorming.

Een van die beste modelle vir multikulturele onderwys in Botswana om na te volg, is dié van kulturele pluralisme (Goodey, 1990:82). Dit sou beteken dat daar deur die leerders wegbeweeg word van 'n geïsoleerde, beskermde kultuur van die Afrikaanse skool na die internasionale skool met 'n groter kulturele diversiteit (de Beer, 1995:3).

Om kultuur en kennis oor te dra, is uit 'n historiese oogpunt nog altyd die basiese funksie van die skool. Elke opeenvolgende geslag wat die kind opvoed en onderrig, het 'n aandeel in die instandhouding en die ontplooiing van 'n bepaalde menslike samelewing en kultuur. Die skool het dus 'n oordragfunksie ten opsigte van die kultuurbesit van die samelewing. Die kind kry in die skool geleentheid tot aktiewe deelname aan die kultuur, om sy eie wêreld te stig en te bewerk. In die skool moet die kultuurinhoude van die samelewing op sistematiese wyse vir die kind ontsluit word, sodat hy dit kan verwerk. Vir hierdie doel word kultuurinhoude geselekteer en in die vorm van skoolvakke aangebied. Deur hierdie kultuurinhoude te verwerk, word daar by die kind 'n eie identiteit gevorm, wat hom dan weer kan help om sy eie posisie ten opsigte van die kultuurgroep te bepaal. Die terreine waarop kultuuroordrag in die skool plaasvind, is die volgende (Pretorius, 1998:82):

❑ LEWENSBEKOULIKE KULTUURTERREIN

Die onderwys wat die leerders in Suid-Afrika ontvang het, was tydens hulle primêre skooljare byvoorbeeld Christelik en Nasionaal van aard terwyl die onderwys in Botswana as multi-kultureel en internasionaal beskou word.

❑ EKONOMIES-TEGNIËSE KULTUURTERREIN

Die mens se bemoeienis met die natuur as fisiese en chemiese werklikheid (natuur- en skeikunde), met plante en diere (biologie) en met handel en nywerheid (rekeningkunde, ekonomie en bedryfseksonomie) word eksemplaries aan die kind in die skool oorgedra.

❑ SOSIAAL-MAATSKAPLIKE KULTUURTERREIN

Die versorging en agting van die medemens kom hier ter sprake (geskiedenis en aardrykskunde). Begrip vir die medemens en ander kulturele en etniese groepe in die samelewing is van die uiterste belang en die kind moet in die skool daartoe opgevoed word.

□ GEESTELIKE KULTUURTERREIN

Waardering vir die verfynde kultuuruitinge van 'n volk moet aan die kind oorgedra word. So byvoorbeeld word waardering vir die kunste oorgedra by die aanbieding van letterkunde, skoolmusiek en kuns.

Leerders wat hulle in die sekondêre, privaatskole van Botswana bevind, moet daartoe gelei word om tot die besef te kom dat (Wilson, 1994:208) :

- Hulle as individue gehelp en gelei sal word tot beter selfaanvaarding. Hulle gehelp sal word om hulself met hulle eie, unieke kultuur te sien en te aanvaar soos ander hulle sien en aanvaar.
- Hulle as leerders in 'n multikulturele, internasionale, privaatskool noodgedwonge met ander kulture in aanraking sal kom. As hulle tot die besef gebring word dat ander kulture se waardes en norme ook van belang kan wees, sal hulle inskakeling en aanvaarding van die ander kulture soveel makliker wees.
- Hulle sal kennis opdoen oor ander kulture se musiek, literatuur, waardes en lewenstyl en dit sal boonop nog hul kennis en insig verbreed.
- Daar geen vorm van diskriminasie teen enige kultuur sal voorkom nie.

Daar sal altyd gepoog word om by die leerders nie te veel klem op verskille te plaas nie, maar eerder op ooreenkomste, aangesien dit kan lei tot 'n gevoel van samehorigheid onder hulle.

Daar sal voorts na die moontlike kommunikasieprobleme wat leerders in die internasionale, privaatskole mag ondervind, gekyk word.

2.7 TAALASPEKTE : KOMMUNIKASIEPROBLEME WAT AFRIKAANS-SPREKENDE SKOOL LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA ERVAAR

'n Kind word gebore in 'n bepaalde gemeenskap, in 'n bepaalde kultuur en op 'n bepaalde punt in historiese tyd (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:24). 'n Kind kan nie deel word van 'n bepaalde kultuur of sy potensiaal as mens verwesenlik, as hy nie binne die bepaalde kultuur en samelewing kan kommunikeer nie. Deur taal kan die kind deel voel van die samelewing asook sy menslike ervarings interpreteer. Taal speel 'n groot rol in die sistematisering van 'n kind se ervarings en gepaard daarmee ook in die opvoeding (Engelbrecht, Kok & van Biljon, 1989:24).

Taal is sowel kommunikasiemiddel as intelligensie-middel. Om dié rede word leerders wat 'n ontoereikende kennis van die taal het waarin onderrig plaasvind, in die skoolsituasie gerem ten opsigte van kommunikasie en kognitiewe handeling. 'n Bepaalde woordeskat en vakterme, wat die onderwyser as vanselfsprekend by sy leerders aanvaar, ontbreek gewoonlik by leerders wie se huistaal van die onderrigtaal verskil.

Die onderwysers in die internasionale, privaatskole moet bedag wees daarop dat Engels, wat as onderrigtaal gebruik word, by meer as 80% van die leerders van hulle huistaal verskil. Die onderwysers moet gevolglik hulle kommunikasie met die leerders dienoreenkomstig aanpas (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:121). Walters (1999 :20) maak 'n baie waar stelling as sy sê :

“The language used in teaching in international schools must be common both to the teacher and learner. Teachers must always remember to adapt their vocabulary to the student while also working steadily to increase the student’s working vocabulary”.

Walters (1999:21) lê twaalf reëls neer wat die onderwysers in Botswana baie suksesvol kan aanwend, naamlik :

- 1 : Maak daagliks seker wie in die klas is en wat hulle behoeftes of moontlike probleme ten opsigte van kommunikasie met ander is.
- 2 : Stel vas wat elke leerder se kommunikasie vaardighede in die medium waardeur onderrig gegee word, is.

- 3 : Druk jousef uit op so 'n manier dat alle leerders sal verstaan.
- 4 : Gebruik eerder eenvoudige woorde en kort sinne.
- 5 : Herhaal woorde en sinne en maak seker almal verstaan.
- 6 : Gebruik onderwysmedia.
- 7 : Gebruik voorbeelde uit die alledaagse lewe waarby die leerders kan aanklank vind.
- 8 : Verduidelik nuwe begrippe deeglik.
- 9 : Vermeerder leerders se woordeskat geleidelik.
- 10 : Moedig besprekings onderling aan om woordeskat uit te brei.
- 11 : Moenie te vinnig deur werk beweeg nie.
- 12 : Hersien, herhaal en toets gereeld.

In Hoofstuk 6 word daar na 'n bepaalde studiekursus gekyk wat Afrikaanssprekende leerders kan help om hulle woordeskat te verbeter.

Tosi (1988:193) onderskei tussen die taal van die skool, die taal by die huis en die taal van die gemeenskap :

□ **TAAL VAN DIE SKOOL**

Verskeie studies deur die jare, onder andere Wallace (1988), Tosi (1988) en Collier (1989) het getoon dat die huis-skool taalverandering, nie noodwendig tweetaligheid outomaties bevorder nie. Aan die een uiterste is daar daardie leerders wat nog nooit in 'n ander taal as hulle moedertaal onderrig is nie en aan die ander kant is daar daardie leerders wat nog nooit in hulle eie moedertaal

onderrig is nie. Die Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika wat hulle in Botswana bevind, behoort meestal aan die eerste groep en vind dit moeilik om skielik onderrig in 'n taal, anders as hulle moedertaal, te ontvang.

□ **TAAL BY DIE HUIS**

Die huis- of moedertaal kan gedefinieer word as daardie taal wat vanaf geboorte as kommunikasiemiddel deur leerders en hulle ouers by die huis gebruik word (Tosi, 1988:102). Leerders uit Suid-Afrika kan wel Engels as kommunikasiemiddel gebruik, maar vind dit moeilik om Engels, as onderrigmedium, te verstaan. Dis maklik om op tweede taalvlak Engels te verstaan, maar die probleem om dit as eerste taal te gebruik, kan akademiese vordering belemmer.

□ **TAAL VAN DIE GEMEENSKAP**

Die taal van die gemeenskap in Botswana verskil vir die leerders uit Suid-Afrika van hulle huistaal en skooltaal aangesien die gemeenskap Setswana as kommunikasietaal gebruik. Leerders word dus nie net bloot aan 'n nuwe onderrigtaal blootgestel nie, maar ook aan 'n nuwe gemeenskapstaal waar hy die buitestaander is.

Dit is dus onvermydelik dat leerders wie se moedertaal verskil van die taal waarin hulle onderrig ontvang, probleme sal ervaar. Die probleem kan erger wees as leerders byvoorbeeld hulle primêre skoolopleiding in ander taal, in dié geval Afrikaans, ontvang het. Sekere begrippe en vakterme moet van voor af aangeleer word en dit kan 'n aansienlike tydjie neem vir die leerders in dié situasie om weer op standaard te kom.

Reeds sover terug as 1953 het UNESCO 'n verslag saamgestel waarin hy moedertaal soos volg omskryf het:

“The mother tongue of students can be identified as the language acquired in early years, which normally becomes the natural instrument of thought and communication” (UNESCO, 1953:13).

Die doel van die bogenoemde verslag was om onderwysowerhede oor die hele wêreld bewus te maak dat leerders, wat nie onderrig in hul moedertaal ontvang nie, moontlike agterstande kan hê.

Die probleem kan erger wees as leerders byvoorbeeld hulle primêre skoolopleiding in 'n ander taal, in dié geval Afrikaans, ontvang het. Sekere begrippe en vakterme moet van voor af aangeleer word en dit kan 'n aansienlike tydjie neem vir dié leerders in die bepaalde situasie, om weer op standaard te kom.

Gedurende die eerste week van Oktober 2000 is daar in Gaborone, Botswana die jaarlikse *AISA* (*Association of International Schools in Africa*) gehou. Gedurende die week is daar op een van die grootse probleme waarmee onderwysers in internasionale skole worstel, naamlik leerders wie se huistaal verskil van hulle onderrigtaal, gefokus.

Sears (2000) het 'n paar faktore uitgelig wat die aanpassing van leerders wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil, kan beïnvloed :

- vorige skoolopleiding,
- graad van mobiliteit,
- liefde vir hulle moedertaal,
- liefde vir eie kultuur en
- taalgeskiedenis

Die skool sowel as die gesin speel 'n belangrike rol by die aanpassing van leerders wie se onderrigtaal van hulle moedertaal verskil. Die gesin moet onder andere toesien dat die moedertaal en kultuur nie verwaarloos word nie en dat daar genoeg literatuur in sowel die moedertaal as onderrigtaal aan die leerders beskikbaar gestel word. Die skool aan die ander kant, kan dié leerders help deur byvoorbeeld ekstra klasse in leerders se moedertaal deur onderwysers wat dieselfde taal praat, te gee. Onderwysers behoort leerders wat 'n konsep tydens evaluering kan beskryf krediet te gee, al word daar nie van al die korrekte vakterme gebruik gemaak nie. Skole kan poog om waar moontlik leesstof vanuit verskillende lande en tale in die biblioteek beskikbaar te stel (Sears, 2000).

Sears (2000) beklemtoon die feit dat alle onderwysers in internasionale skole hulself as taalonderwysers moet sien. Ten einde effektiewe onderrig en leer te bewerkstellig by leerders wie se onderrigtaal van hulle huistaal verskil, moet onderwysers :

- duidelik praat tydens die lessituasie,
- tydens verduidelikings 'n tydperk van “rus” toelaat sodat leerders kan nadink om seker te maak hulle verstaan en vrae te kan vra indien hulle nie verstaan nie,
- konsepte herhaal deur van sinonieme gebruik te maak,
- liggaamstaal te gebruik,
- hulpmiddels en onderwysmedia gebruik,
- konsepte duidelik met die korrekte spelling op die bord te skryf,
- leerders genoeg kans gee om self te lees en werk van die bord af te skryf sowel as
- eerder van drukskrif gebruik te maak wanneer konsepte op die bord verduidelik word.

Cummings (2000) beweer daar moet by onderwysers in internasionale skole baie duidelik tussen twee taalkonsepte naamlik *BICS (Basic Interpersonal Communication Skills)* en *CALP (Cognitive/Academic Language Proficiency)* onderskei word. Volgens Cummings (2000) bereik bitter min leerders wie se moedertaal van hulle onderrigtaal verskil ooit die vlak waar hulle *BICS* en *CALP* gelyk is.

Nchonda (1999:19) het 'n studie onderneem waarin hy beklemtoon dat taal en kultuur 'n onlosmaaklike deel van die ontwikkeling van die kind vorm. As hy nie tuis in sy eie taal en kultuur voel nie, sal so 'n leerder nooit by enige ander taal en kultuur kan inskakel nie. Hy noem sy model "*The Language Culture Box*".

□ **TAAL EN KULTUUR – “THE LANGUAGE CULTURE BOX”**

Volgens Nchonda (1999:20) kan die ervarings wat leerders in die multikulturele skole opdoen in vier modelle onderverdeel word. Nchonda (1999:20) het in sy navorsing die modelle van Vedder (1996:10) by die bepaalde onderwysomgewing binne die internasionale skole van Botswana aangepas.

Die vier modelle sal vervolgens kortliks bespreek word :

□ **DIE AANPASSINGSMODEL**

Volgens die model word immigrant leerders basies gedwing om by die oorheersende kultuur binne 'n bepaalde skool in te skakel en aan te pas.

□ **DIE TRANSISIEMODEL**

Die model het dieselfde uiteindelijke doel, maar doen die oorgang baie meer geleidelik. Leerders word eers gehelp om die dominante kultuur beter te verstaan voordat hulle daarby ingelyf word.

□ **DIE KONTAKMODEL**

Die model moedig leerders aan om met leerders van verskillende kulture kennis te maak en sodoende van verskillende kulture te leer en hulle manier van doen beter te verstaan.

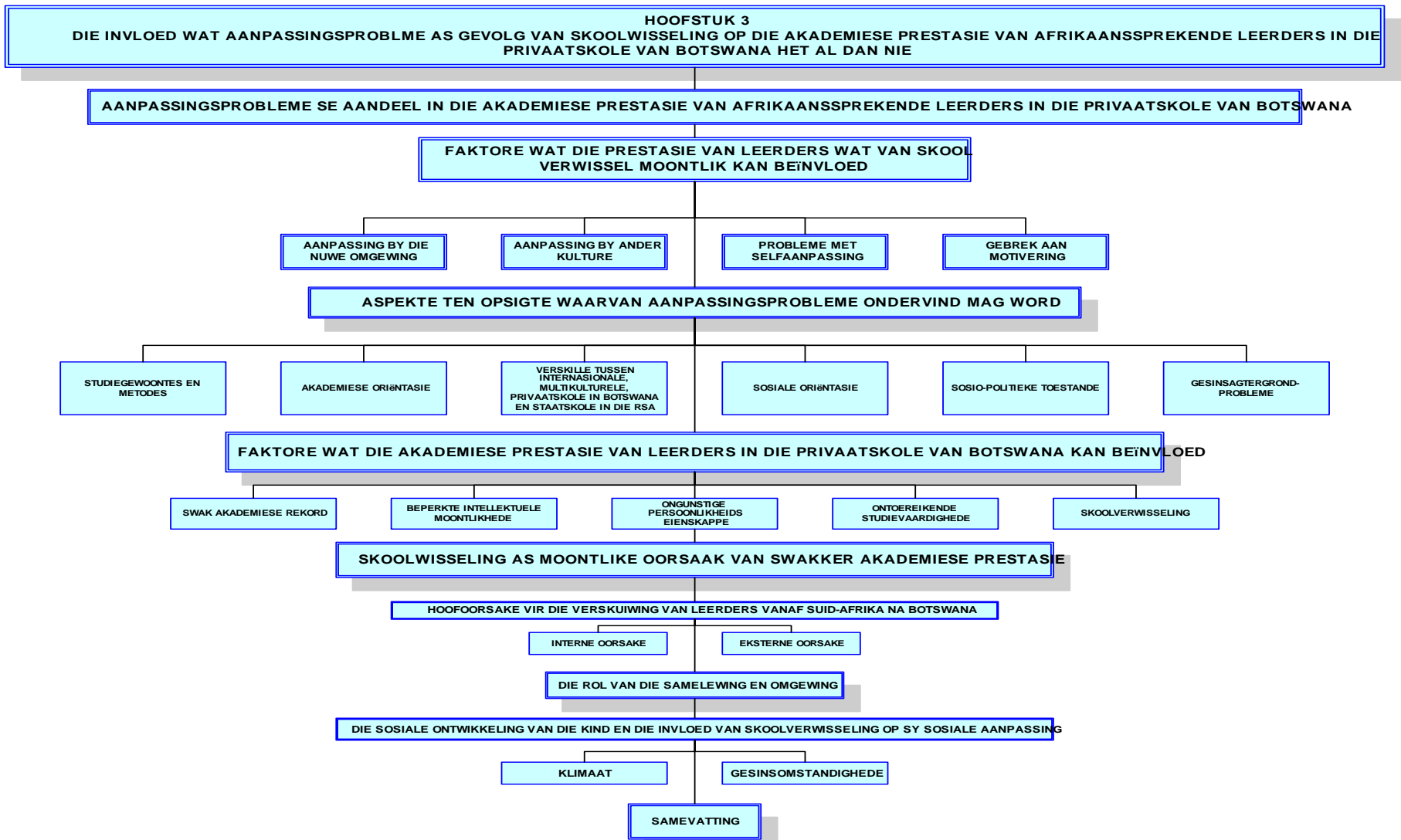
□ **DIE KULTURELE VERANDERINGSMODEL**

Die model is die model wat deur die meeste internasionale, privaatskole in Botswana nagestreef word. Die doel van die model is om 'n nuwe "skoolkultuur" te skep waar leerders van verskillende kulture in harmonie kan saamwerk.

2.8 SAMEVATTING

Uit die voorafgaande beredenering blyk dit dus dat daar sekere aanpassings ten opsigte van die sosiale en kulturele is sowel as aanpassings ten opsigte van die medium van onderrig is wat die aanpassing van Afrikaanssprekende, leerders in die privaatskole van Botswana kan beïnvloed. Die ouers van die leerders, die samelewing en skool kan dié leerders help om makliker by hulle nuwe omgewing aan te pas.

In die volgende hoofstuk sal daar gekyk word na hoe die aanpassingsprobleme wat die leerders mag ondervind, moontlik hulle akademiese prestasie kan beïnvloed.

HOOFSTUK 3

DIE INVLOED WAT AANPASSINGSPROBLEME AS GEVOLG VAN SKOOLWISSELING OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA HET, AL DAN NIE

3.1 INLEIDING

Die tema wat in hierdie hoofstuk ter sprake kom, is hoe aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in Botswana ondervind, hulle akademiese prestasie kan beïnvloed. Vir die doel van die hoofstuk, waar daar na akademiese prestasie gekyk word, word daar na leerders vanaf Graad 0 (*Reception*) tot en met Graad 12 (*Form 6*) verwys. Daar is kortliks in Hoofstuk 2 na die leerder in “*Lower Primary*” afdeling gekyk wat sekere klanke sal verwar (Vergelyk 2.4.1.2). In dié hoofstuk val die klem meer op akademiese prestasie wat eers werklik gemeet kan word as die leerders formele toetse begin skryf. In die meeste primêre, privaatskole in Botswana skryf leerders egter reeds vanaf “*Standerd 1*” (Suid-Afrika se Graad 1) formele toetse waarvoor by die huis gestudeer moet word. Die toetse is meestal spelling- en fonetiese- of taaltoetse. Reeds hier kan Afrikaanssprekende leerders wat nie Engels as huistaal het nie probleme begin ondervind aangesien baie van die spelwoorde soos Afrikaanse woorde kan klink maar anders gespel word of soos Afrikaanse woorde lyk maar anders uitgespreek word (Vergelyk 2.3.1.1).

Daar is reeds in Hoofstuk 2 gekyk na die sosiale- en kulturele aanpassings en aanpassings ten opsigte van die medium van onderrig. Daar sal voorts gekyk word hoe sosiale- en kulturele aanpassingsprobleme die akademiese prestasie van leerders kan beïnvloed en verder hoe skoolverwisseling as moontlike oorsaak kan bydrae tot akademiese probleme wat die Afrikaanssprekende leerders in Botswana mag ondervind.

Dit is ’n algemene feit dat leerders wat van skool verwissel, probleme mag ondervind met sosiale aanpassing binne die nuwe portuurgroep waarin hulle hul bevind. Dit kan verder weer aanleiding gee tot byvoorbeeld leerprobleme (Marais, 1993:19). Die probleme kan soveel erger wees as leerders oor landsgrense, kultuurgrense en taalgrense beweeg. Jabrilu (1999:21) maak die stelling dat talle Suid-Afrikaanse leerders wat hulle aanvanklik in Botswana bevind, baie negatiewe gevoelens teenoor die skole sowel as die land self koester. Die negatiewiteit vloei meestal voort uit die feit dat die land en internasionale onderwys-kurrikulums wat in die skole gevolg word, in baie opsigte van Suid-Afrika verskil en verder aangesien die leerders ’n verandering,

ten opsigte van hulle skoolopleiding in die gesig staar wat vir hulle vreemd en onbekend is (Vergelyk 2.2.1.2).

Samevattend kan dus gesê word dat die negatiwiteit wat openbaar word, grootliks die gevolg is van skoolwisseling en die vrees vir verandering en die onbekende (Jabrilu, 1999:25). Jabrilu (1999:30) beweer dit neem so 'n leerder ten minste ses maande om by 'n nuwe omgewing met 'n nuwe kurrikulum aan te pas. Volgens Marais & Bornman (1989:202) kan die negatiewe uitwerking van skoolwisseling op die sosialisering van die kind nie onderskat word nie. Wanneer 'n kind van skool verwissel, word 'n hele aantal faktore, wat die sosiale aanpassing van die kind kan beïnvloed, ook gewoonlik geraak. Dit sluit onder andere die skool as inrigting, onderwysers, maats en die omgewing in (Marais, 1993:22). Indien 'n leerder in Suid-Afrika tussen provinsies, of selfs net tussen skole in dieselfde provinsie of stad beweeg, kan hulle dieselfde probleme ten opsigte van aanpassing ervaar. Die twee groot verskille lê egter daarin dat leerders in Suid-Afrika wat van skool, binne die landsgrense, verwissel nie aan totaal verskillende kurrikulums blootgestel sal word nie. Ouers sal ook in die meeste gevalle, indien dit enigsins moontlik is, nie leerders in skole plaas waarvan die medium van onderrig Engels is as hulle aan onderrig in Afrikaans gewoond is nie. Alhoewel multikulturele onderwys nie 'n vreemde verskynsel in Suid-Afrikaanse skole is nie, is daar tog verskille tussen multikulturele onderwys binne die Suid-Afrikaanse skoolkonteks en die van internasionale, multikulturele skole in Botswana. Een van die grootste verskille is daarin geleë dat die meeste Suid-Afrikaanse skole slegs leerders van een of twee verskillende nasionaliteite bevat terwyl sommige internasionale skole in Botswana tot soveel as dertig verskillende nasionaliteite bevat (Jabrilu, 1999:41).

Ouers wat na Botswana verhuis, wil sekerlik die beste vir hulle kinders hê en sal alles in hulle vermoë doen om die beste vir hulle kinders te verseker. Dié wat nie hulle kinders in koshuise in Suid-Afrika agterlaat nie, maar besluit het om eerder hul kinders in een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana in te skryf, se kinders mag konfrontasie met die nuwe en onbekende ervaar in terme van die land, kurrikulums in skole, medium van onderrig sowel as sosiale en kulturele aanpassingsprobleme. Hierdie konfrontasie en aanpassingsprobleme kan op hulle beurt weer tot spanning en angs lei. Baie van hierdie kinders kan dit moeilik vind om aan te pas by die nuwe skool en kan gevolglik misluk ten opsigte van akademiese prestasie (Jabrilu, 1999:30).

Daar sal voorts na die aandeel van aanpassingsprobleme in die akademiese prestasie van leerders gekyk word.

3.2 AANPASSINGSPROBLEME SE AANDEEL IN DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

Leerders uit Suid-Afrika wat hulle vir die eerste keer in 'n multikulturele, internasionale skool in 'n vreemde land, in die geval Botswana, bevind, kan aanpassingsprobleme ondervind wat kan deurwerk na hulle akademiese prestasie. Afrikaanssprekende leerders, op wie die studie fokus, moet 'n gevestigde vriendekring verlaat, nuwe studiemetodes bemeester, of meer tyd aan hulle studies spandeer aangesien nuwe, en soms meer veeleisende kurrikulums, gevolg word. Verder moet hulle aanpas by die onderrig in 'n ander taal as hulle moedertaal en terselfdertyd die tipiese ontwikkelingsproses van hulle bepaalde ouderdom deurmaak. Die nuwe leerder aan dié skole in Botswana moet heel eerste by sy nuwe omgewing aanpas.

Daar is 'n komplekse samehang van faktore wat met die aanpassingsprobleme van leerders uit Suid-Afrika in Botswana se privaatskole verband hou. Daar word byvoorbeeld gedink aan faktore soos studiegewoontes en –metodes, akademiese oriëntasie, ontwikkelingsfase van die leerders, sosiale oriëntasie, sosio-politieke toestande, selfkonsep en taalagterstande (Geoff, 1998:101). Die kurrikulums wat in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana gevolg word, is meestal van of Britse of Amerikaanse afkoms. Baie meer vrye denke en 'n meer liberale siening word gevolg. Leerders uit Suid-Afrika wat uit 'n meer gedissiplineerde, minder liberale onderwysomgewing kom, kan aanvanklik die skole as ongedissiplineerd ervaar waar leerders te veel vryheid het. As 'n leerder nie weet hoe om die vryheid reg te hanteer nie, kan sy akademiese prestasie baie daar onder ly.

Aanpassingsprobleme kan uit verskillende standpunte benader word, naamlik ten opsigte van behoeftebevrediging, selfaktualisering, selfkennis en die mate van volwassenheid wat die individu openbaar. Aanpassing kan egter ook as 'n dinamiese proses gesien word wat multi-dimensioneel van aard is. Hierdie proses waaraan die individu aktief deelneem, is 'n wisselwerking tussen die self en die omgewing om sodoende 'n kompromie tussen die individu en sy omgewing te vorm. Die individu streef dus om 'n harmonie tussen die eise en die behoeftes van die self en die omgewing te verkry wat sal lei tot minimale spanning en optimale doeltreffendheid (Scimecca, 1990:26-37). Aanpassing is afhanklik van die mate waarin die individu se behoeftes bevredig word.

'n Afleiding wat gemaak kan word, is dat die aanpassing van leerders in hulle bepaalde omgewing 'n invloed op hulle akademiese prestasie kan hê. As leerders goed aangepas is, behoort hulle akademies beter te presteer. Dit kan egter nooit gesê word dat die akademies, suksesvolle leerder goed aangepas is nie.

Scimecca (1990:38) haal Behr (1982:19) aan en meld dat daar veral vier faktore is wat die prestasie van leerders wat van skool verwissel beïnvloed naamlik :

□ **AANPASSING BY DIE NUWE OMGEWING**

In Botswana is feitlik alles anders as in Suid-Afrika. Mense is baie rustiger en almal, ongeag ras of nasionaliteit, word op gelyke vlak behandel. Die enigste manier van kommunikasie is deur die medium van Engels, tensy 'n leerder Setswana magtig is. Sou die leerder nie heeltemal vertrouwd wees met Engels nie, kan hy sekere probleme ondervind om homself uit te druk. Hy sal die bekende omgewing van sy vorige skool mis, waar hy in Afrikaans met sy vriende en onderwysers kon kommunikeer en homself kon uitdruk.

Die privaatskole in Botswana se personeel sowel as hulle leerders is heeltemal multikultureel van aard. Die ondersoeker het met sy koms na Botswana in 1999 self groot aanpassingsprobleme ervaar as gevolg van die totaal multikulturele en liberale onderwysiensiening van sekere van die internasionale skole in Botswana. Die leerders sal die bekende omgewing van hul vorige skole en onderwysers mis en sal hulle moet oriënteer ten opsigte van nuwe onderrigmetodes in 'n nuwe omgewing.

□ **AANPASSING BY ANDER KULTURE**

As leerders nie gewoond is om saam met tot soveel as tien ander kultuurgroepe in een klaskamer onderrig te ontvang nie, kan die leerders negatief raak wat verder kan inwerk op hulle akademiese prestasie. In Suid-Afrika het multikulturele onderwys in skole eers werklik aan die einde van die twintigste eeu begin terwyl dit in Botswana se internasionale skole al vir dekades plaasvind.

□ **PROBLEME MET SELFAANPASSING**

Dit is vir dié leerders moeilik om 'n versoening te bewerkstellig tussen die verwagtinge van hulle ouers en gesin aan die een kant en die nuwe portuurgroep in die nuwe skool aan die ander kant. Die twee groepe se verwagtinge verskil

gewoonlik van mekaar wat innerlike konflik by die leerders wat hulle in die situasie bevind, kan veroorsaak. Albei groepe maak aanspraak op die leerder en hy wil nie een van hulle teleurstel nie (Simoneaux, 1999). Daar sal deur middel van 'n empiriese ondersoek gepoog word om te bewys dat ouers van leerders en leerders self ook nie die aanpassing by die nuwe onderwysomgewing dieselfde ervaar nie.

□ **GEBREK AAN MOTIVERING**

Motivering is 'n belangrike faktor wanneer prestasie ter sprake kom, aangesien 'n gebrek daaraan tot swak prestasie kan lei. Die leerder kan ongemotiveerd voel om akademies te presteer as hy nie by sy omgewing en omstandighede aanpas nie. Leerders kan moed opgee as die hoeveelheid werk en die feit dat hulle nie al die terme verstaan nie, vir hulle te veel raak.

Daar sal vervolgens aan aspekte aandag gegee word ten opsigte waarvan aanpassingsprobleme ondervind word.

3.2.1 STUDIEGEWOONTES EN –METODES

Volgens Scimecca (1990:38) blyk dit dat ontoereikende studiemetodes geredelik tot akademiese mislukking binne die internasionale skole kan aanleiding gee. Die hoeveelheid en aard van die werk verskil heelwat van die werk waaraan leerders in Suid-Afrika gewoond is. Studiemetodes moet aangepas word, nie alleen bloot oor die werk van 'n hoër standaard is nie maar in die meeste gevalle is dit totaal vreemd vir die leerder wat uit Suid-Afrika kom skielik in 'n internasionale skool met internasionale standaarde bevind. Die ondersoeker self het Wiskunde op matriekvlak in Suid-Afrika gedoseer. Met sy aankoms in Botswana moes hy Wiskunde vir 'n "Form 3" klas, wat gelykstaande aan standerd 7 of graad 9 is, gee. Die werk was presies op dieselfde vlak as die matriekvlak Wiskunde in Suid-Afrika. Een van die groot redes vir die verskil in akademiese standaard is die feit dat 'n vak soos byvoorbeeld Natuur- en Skeikunde in Suid-Afrika, Fisika en Chemie insluit. In Botswana word dit as twee vakke, Chemie en Fisika, aangebied. Die vak kan dus baie meer intens bestudeer word, aangesien dit 'n vak op sy eie is. Dieselfde geld vir Wiskunde. Vir die eerste twee jare in die Hoërskool word Algebra geneem. Daarna volg Meetkunde vir 'n jaar, dan Trigometrie vir 'n verdere jaar en so ook Analitiese Meetkunde daarna. Die leerder uit Suid-Afrika sal dus sy studiemetodes en gewoontes moet aanpas om by die nuwe werkslading aan te pas. Aangesien die minimum slaagpunt in die meeste skole ook 60% is, sal dié leerder soveel harder moet werk as hy 'n gemiddelde presteerder is.

Nog 'n groot verskil, wat ook grootliks kan bydrae tot die leerders se werkslading en gevolglike aanpassing in studiemetodes is die feit dat leerders in Suid-Afrika vanaf die begin van stander 8 of graad 10 slegs ses vakke tot op matriekvlak moet neem. Die meeste kurrikulums in Botswana bepaal egter dat leerders tot aan die einde van “*Form 4*”, wat gelykstaande aan stander 8 of graad 10 is, agt vakke moet neem. Bogemiddelde leerders sal nie werklik sukkel nie maar die gemiddelde leerder kan wel akademiese probleme ondervind. Leerders wat reeds in Suid-Afrika in stander 8 of graad 10 was en dan skielik na Botswana verhuis sal skielik twee ekstra vakke moet neem (Vergelyk 2.2.1.2).

3.2.2 AKADEMIESE ORIËNTASIE

Die oorgang van die primêre na die sekondêre skool hou reeds vir leerders bepaalde oriënteringsprobleme in. Sou 'n leerder dus tussen verskillende skole van twee lande wissel, kan hy ook sekere oriënteringsprobleme ervaar. Die intensiteit waarmee hierdie probleme ervaar word, word gewoonlik deur die volwasseheidsvlak of ontwikkelingsfase van die leerder bepaal.

Volgens Kokokrobity (1994:76), wat 'n studie oor die aanpassing van immigrante kinders in Botswana gedoen het, word veral probleme met aanpassing ondervind ten opsigte van die onderrigmetodes en werktempo, die omgang van die werk en die anderse studiemetodes wat voortvloei uit die verskil in kurrikulums en die vereistes wat gevolglik gestel word.

Volgens Kokokrobity (1994:9) kan leerders wat nuut in 'n internasionale skool in Botswana is, oriënteringsprobleme ten opsigte van die volgende ervaar :

□ ONDERRIGSITUASIE

Hier word byvoorbeeld aan klasgroottes gedink. Die meeste klasse is relatief klein en leerders kan nie agter ander leerders “skuil” nie en sal van die begin af hulle kant moet bring (Vergelyk 2.2.1). In 'n kleiner klas sal die leerders wel meer individuele aandag ontvang, maar as 'n leerder baie selfbewus is byvoorbeeld ten opsigte van sy vermoë om in Engels te kommunikeer en aanvanklik moeilik aanpas, kan die aandag hom meer selfbewus maak (Santana, 2000).

□ **KLASSE**

Probleme ten opsigte van vreemdheid en nuwe terminologie speel hier 'n rol. Leerders wie se moedertaal van hulle onderrigtaal verskil, kan veral aan die begin probleme met terminologie ondervind.

□ **HANDBOEKE**

Hier kom probleme ten opsigte van 'n nuwe verskeidenheid, Engelse boeke en die gebruik daarvan na vore. Die internasionale skole maak van internasionale boeke gebruik wat op situasies binne Botswana sowel as op die res van wêreld fokus. Daar word van die leerders verwag om wyer te lees as wat net in hulle handboeke staan. As die leerder nie Engels so goed magtig is nie kan dit hom baie langer neem om te verstaan wat presies in die boeke gesê word. Die meeste kurrikulums, veral die wat in die sekondêre skole gevolg word, skryf meestal drie tot vier handboeke voor wat gelyktydig bestudeer moet word. Leerders moet dus tydens hulle studies ook van al die voorgeskrewe boeke gebruik maak en leer om selektief te studeer.

□ **WERK**

Die tempo, nuwe termynstelsel in teenstelling met die kwartaalstelsel van Suid-Afrika sowel as baie gevorderde biblioteek- en internetgebruik kan by sommige leerders probleme veroorsaak. Een termyn is heelwat langer as wat die geval van een kwartaal in Suid-Afrika is. Die hoeveelheid werk wat dus behandel en waarvoor eksamen geskryf moet word, is aan die einde van een termyn heelwat meer. Die meeste internasionale skole in Botswana is leiers op die gebied van rekenaartegnologie en verwag van hulle leerders om alle moontlike bronne te gebruik. Rekenaarstudie is dan ook 'n verpligte vak by die meeste skole. Sonder 'n slaagpunt hierin kan leerders nie hulle finale "*High School Diploma*" bekom nie. Alle leerders is nie so rekenaargeletterd nie en waar rekenaarstudie in Suid-Afrika as keusevak aangebied word, is dit 'n die meeste skole in Botswana se kurrikulum verpligtend. Leerders, insluitende plaaslike leerders, wat glad nie in rekenaars belang stel nie, kan probleme ontwikkel.

□ **EVALUERING**

Probleme kan ondervind word ten opsigte van termyn- en jaarpunte asook promosievereistes. Meeste skole vereis van hulle leerders om goeie promosiepunte te hê ten einde die finale eksamen te kan slaag. Meeste sekondêre skole werk op die beginsel dat 'n leerder, indien hy 'n vak druij, na die volgende standerd kan oorgaan en net die vak/kursus herhaal.

□ **HETEROGENITEIT**

Hier word probleme ten opsigte van byvoorbeeld ouderdom- en rasseverskille en intellek ervaar. Soos reeds vroeër gemeld, word die meeste internasionale skole gekenmerk deur die feit dat die hele wêreld, wat betref verskillende kultuur- en rassegroepe, in een klas saamgegroepeer is.

□ **TYDSBESTEDING**

Tydsbesteding in terme van studie, sport, sosiaal en kultuur moet gebalanseerd wees. Leerders sal aanvanklik egter heelwat meer aandag aan hulle studies moet bestee as wat die geval in Suid-Afrika was, aangesien die tempo en hoeveelheid werk soveel meer is. Die slaagsyfer is aansienlik hoër as wat die geval in Suid-Afrikaanse skole is, met die gevolg dat meer tyd aan akademie afgestaan moet word. Soos vroeër genoem, kan leerders moontlik ook langer neem om werk te verstaan as hulle nog nie heeltemal vertrouwd met al die terminologie in Engels is nie.

□ **PROBLEME**

Verdere probleme wat na vore kom sluit onder andere probleme met betrekking tot studie, huislike probleme en sosiale probleme in.

Talle ouers van Afrikaanssprekende leerders sowel as onderwysers is dit eens dat leerders met aanvanklike taalttekorte, ervaar verder probleme met die metode van klasaanbieding, die gebruik van die voorgeskrewe bronne wat slegs in Engels beskikbaar is asook die raadpleeg van relevante naslaanbronne in die biblioteek wat hulle kan help om sekere konsepte beter te verstaan (Botha , Els, Santana en Van Niekerk, 2000).

Derlega (1997:18) het 'n studie onderneem om vas te stel of leerders wie se huistaal nie Engels is nie, in Botswana se privaatskole hulself as suksesvol beskou. Hy het 330 leerders in sy studie betrek. Hy het die leerders gevra om hulle personeel te evalueer op grond van klasaanbieding en die hulp met die gebruik van nuwe vakliteratuur. Derlega (1997:20) het die tot die slotsom gekom dat baie min van die privaatskole in Botswana die "toets", met betrekking tot hulpverlening aan leerders wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil, geslaag het. 'n Klein persentasie van die leerders, slegs 34%, het gevoel hulle word deur die personeel ondersteun. Hulle het verder gevoel dat die personeel nie werklik begrip het vir die feit dat hulle nie Engels tuis praat nie en dat dit slegs hulle tweede taal of soms selfs derde taal is. Daar is egter skole waar die probleme, wat leerders ervaar wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil, tog aangespreek word.

Die akademiese prestasie van leerders wat met sekere aanpassingsprobleme worstel, kan in die meeste gevalle deur positiewe invloede van beide die ouers en onderwysers verbeter word. Faktore soos beperkte intellektuele vermoëns, wat 'n invloed op 'n leerder se akademiese prestasie sal hê, kan in die meeste gevalle nie sommer oorbrug word nie maar daar kan tog 'n poging aangewend word om selfs sulke leerders positief te ondersteun (Santana, 2000). In Hoofstuk 2 het dit egter aan die lig gekom dat ontoereikende taalvaardighede in die onderrigtaal, wat in die geval van dié studie Engels is, ook 'n invloed op akademiese prestasie kan speel. Waar die onderrigtaal van die huistaal verskil, kan 'n leerder sekere taalagterstande ervaar (Vergelyk 2.2.4.1). Talle skole bied studiekursusse vir leerders met taalagterstande. Tydens die kursusse val die klem spesifiek op leerders wie se onderrigtaal van hulle huistaal verskil en waar daar gepoog word om leerders se taalvaardighede tot so 'n mate te verbeter dat hulle akademiese uitslae kan verbeter (Simoneaux, 2002).

Derlega (1997:20) het voortgebou op die studie van Chamont (1991:89) wat 'n aantal belangrike verskille tussen privaatskole en staatskole uitgewys het.

Chamont (1991) soos aangehaal deur Derlega (1997:20) het 'n aantal verskille tussen internasionale en staatskole uitgewys wat verder op die akademiese oriëntasie van leerders kan inwerk. Die meeste leerders wat die internasionale, privaatskole van Botswana besoek en uit Suid-Afrika afkomstig is, bevind hulself vir die eerste keer in 'n privaat skool (Simoneaux, 2000). Die stelsel waarop die staatskole van Botswana werk, kom grotendeels ooreen met dié van Suid-Afrika maar bitter min Suid-Afrikaanse leerders besoek dié skole aangesien talle steeds onderrig in Setswana aanbied.

3.2.3 VERSKILLE TUSSEN INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE IN BOTSWANA EN STAATSKOLE IN SUID-AFRIKA

□ MULTIKULTURELE AARD VAN DIE SKOLE

In die privaatskole van Botswana is “die hele wêreld” in een skool saamgegroepeer en almal moet almal respekteer. Daar is gemiddeld ten minste 30 nasionaliteite in die meeste privaatskole te vinde (Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999:32). Die meeste staatskole in Botswana bevat 99% Botswana burgers. Dieselfde is die geval by staatskole in Suid-Afrika waar 99% van die leerders Suid-Afrikaanse burgers is.

□ LANGER SKOOLURE

Die meeste internasionale skole in Botswana se skoolure is aansienlik langer as wat die geval by staatskole in Suid-Afrika is. Daar is skole wat soggens 7:00 begin en slegs om 15:00 eindig. Die leerders moet dus langer konsentreer en die grootste gedeelte van die dag by die skool deurbring. Daar is primêre privaatskole waar vakke soos rekenaars, musiek en Frans/Setswana in die middag aangebied word. Twee middae per week bly die leerders tot 17:00 by die skool om al die akademiese werk in te pas (Simoneaux, 2002). Weens die feit dat die kurrikulums meer vakke bevat wat geneem moet word, moet daar voorsiening gemaak word vir meer onderrigtyd. Meeste staatskole in Suid-Afrika begin soggens tussen 7:30 en 8:00 en verdaag tussen 13:00 en 14:00.

□ LANGER LESPERIODES

Die meeste internasionale skole se lesperiodes is sestig minute lank in teenstelling met die dertig of veertig minute wat die meeste skole in Suid-Afrika handhaaf. Die gevolg hiervan is dat meer werk per les onderrig kan word en dus huiswerk oor groter gedeeltes gegee kan word. Leerders se werk, nie net by die skool tydens lesse nie, maar ook by die huis, neem gevolglik toe.

□ **KLASGROOTTES**

Die klasgroottes in die meeste internasionale skole is heelwat kleiner as in die Staatskole in Suid-Afrika. Elke leerder kry meer individuele aandag en hy kan nie langer agter die res van klas skuil nie. Hy sal sy eie werk moet doen aangesien 'n onderwyser in 'n klas met 'n onderwyser-leerling-verhouding van so klein as 1:10 baie gou kan agter kom as 'n leerder nie sy eie werk doen nie. Leerders wat aanvanklik sukkel kan aan die begin al die aandag as negatief ervaar deurdat hulle kan voel hul word uitgesonder en dat die ander leerders in die klas hulle as dom kan beskou. Die voorgestelde onderwyser-leerder-verhouding in Suid-Afrika is tans 1:37 vir primêre skole en 1:32 vir sekondêre skole.

□ **DIE TEMPO VAN DIE WERK EN DIE ONGANG MET DIE WERK**

Die werktempo is baie vinniger aangesien die kurrikulum baie meer omvangryk is. Reeds in die primêre privaatskole in Botswana word leerders aan vakke soos Wêreld Geskiedenis en Aardrykskunde (*World History & Geography*) blootgestel. Die meeste skole volg 'n kurrikulum waar die evaluering, veral in die senior sekondêre fase, ekstern geëvalueer word. Dié programme strek gewoonlik oor twee jaar. Aangesien die kurrikulums internasionaal van aard is, word die hele wêreld, en nie net sekere streke nie, bespreek. In vakke soos byvoorbeeld Geskiedenis en Aardrykskunde word 'n baie breër spektrum, as wat die geval ten opsigte van dieselfde vakke in Suid-Afrika is, gedek. In Aardrykskunde in Suid-Afrika in Graad 12 word byvoorbeeld slegs Suid-Afrika as land bespreek terwyl die internasionale kurrikulums in die meeste gevalle die bespreking van ten minste vyf Afrika lande insluit sowel as ander Eerste Wêreld lande.

□ **DIE WYSE VAN TOETSING EN EKSAMINERING**

Die meeste internasionale skole se kurrikulum bepaal dat daar ten minste twee onvoorbereide toetse per week afgeneem moet word. In die meeste gevalle word daar in totaal by elke vak nege toetse afgeneem, drie langer toetse en ses korter toetse. Weens die onvoorbereide toetse word dus van leerders verwag om elke dag hulle werk te hersien. Die onvoorbereide toetse word by die voorbereide toetse ingereken om die finale punt te bekom. In die meeste gevalle word heelwat minder toetse by vakke in Suid-Afrika se staatskole geskryf.

□ **VREEMDE VAKTERMINOLOGIE**

Soos reeds genoem, kan leerders wat in 'n ander taal as Engels onderrig ontvang het, sekere terminologie nie verstaan nie totdat hulle gewoon geraak het aan die nuwe lesinhoud. Totdat dit gebeur sal hulle akademies nie optimaal kan presteer nie. In Suid-Afrika besoek die meeste leerders skole waar hulle tot aan die einde van Graad 12 onderrig in hulle moedertaal kan ontvang en gevolglik nie akademiese probleme, as gevolg van ontoereikende taalvaardighede, sal ervaar nie.

□ **NUWE VAKKE**

Leerders sal ook aan nuwe vakke bekend gestel word veral ten opsigte van tale. Die meeste internasionale skole in Botswana vereis van sy leerders om Frans as vak te neem en die meeste leerders uit Suid-Afrika sal geen agtergrond van die taal hê nie.

Bogenoemde faktore kan 'n kragtige invloed uitoefen op die leerder se studiemotivering, studiebenadering en akademiese selfkonsep, wat weer op hulle beurt tot akademiese mislukking kan lei.

Leerders uit Suid-Afrika, sowel as ander leerders wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil en hulle nuut in Botswana bevind, ervaar dikwels ook angs en spanning ten opsigte van die eise en verwagtinge wat nie duidelik deur die onderwysers gestel word nie. Ontoereikende empatie aan die kant van die onderwysers is nog 'n probleemarea vir nuwe leerders in Botswana se privaatskole en dit kan dikwels lei tot verdere studie- en aanpassingsprobleme.

3.2.4 SOSIALE ORIËNTASIE

Verskeie sosiale faktore kan só 'n nadelige invloed uitoefen dat leerders 'n mislukking van hulle studies maak. Dit is veral sosiale faktore wat in verband staan met die leerder se buite-kurrikulêre en nie-formele skoolprogram wat tot akademiese probleme kan aanleiding gee. Weens die baie meer liberale siening in die internasionale, privaatskole word leerders aan baie meer, baie gouer blootgestel. Leerders wat van skool verwissel moet sosiale aanpassings maak en ten einde vriendskapsbande, wat vir leerders wat van skool verwissel as ondersteuning kan dien, te sluit. Verder moet hulle sosiaal so aanpas dat hulle aan die eise van die portuurgroep waarbinne hulle, hulle bevind, sal voldoen.

Leerders wat nie net van skool nie, maar in die geval ook van land verwissel, sal soveel meer aanpassings moet maak (Ngwenyana, 1999:101).

3.2.5 SOSIO-POLITIEKE TOESTANDE

Die verskynsel van politieke onrus in skole in Suid-Afrika word al hoe meer algemeen. Dit is dié een faktor wat geen invloed, of dan eerder 'n positiewe invloed, op die akademiese prestasie van leerders uit Suid-Afrika in Botswana se privaatskole kan hê. Die rede hiervoor is die feit dat politieke onrus, in die privaatskole en selfs staatskole van Botswana, ongekend is (Ngwenyana, 1999:34).

3.2.6 GESINSAGTERGRONDPROBLEME

Die gesinslewe van enige leerder kan 'n baie belangrike rol speel in die bepaling van sy akademiese sukses. Hoe meer stabiel en harmonieus die gesinsagtergrond is, hoe makliker sal die leerder akademies suksesvol kan wees en aanpas. Volgens Chamont (1988:131) het leerders se gesinsagtergrond 'n baie bepalende invloed op hulle vermoë om by nuwe skole aan te pas. Binne die gesinsverband mag bepaalde faktore soos ouerlike konflik, finansiële probleme en die aanwesigheid of afwesigheid van een of beide ouers 'n betekenisvolle invloed op leerders se akademiese sukses en aanpassing by 'n nuwe skool hê.

Klopper (1984) soos aangehaal deur Roberts (1994:85) onderskryf die feit dat gunstige huislike omstandighede tot goeie aanpassing en gevolglike goeie akademiese prestasie kan lei. By die meeste leerders in Botswana is dit gewoonlik die moeder wat moeiliker aanpas aangesien sy gewoonlik heeldag alleen by die huis deurbring terwyl die vader werk. Die hoofrede hiervoor is dat die meeste mans, wat nie Botswana-burgers is nie, maar wel in Botswana woonagtig is, vir maatskappye werk. Die betrokke maatskappye sorg vir verblyfpermitte vir die werknemer en sy gesin. Om werkspermitte te bekom is egter baie moeiliker en om die rede is die meeste buitelandse vroue nie werksaam nie. Daar is ook wetgewing wat bepaal dat alle poste geadverteer moet word voordat iemand aangestel kan word. Die advertensie moet dan die aansoek vir 'n werkspermit vergesel (Perry, 2001). Konflik tussen die ouers kan deurwerk na die kinders en ook hulle aanpassing belemmer. Die invloed van ouers by die bepaling van sukses of uitsakking word dikwels onderskat (Sallah-Mata, 1998:12).

3.3 FAKTORE WAT DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN BEÏNVLOED

Daar is verskeie faktore wat die akademiese prestasie van leerders kan beïnvloed. Elke leerder is uniek en daarom sal al die faktore nie noodwendig op elke leerder se akademiese prestasie 'n negatiewe uitwerking hê nie. Daar sal vervolgens aan sommige faktore, wat wel die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana kan beïnvloed, aandag gegee word (Mpofunyana, 1999:98). Alhoewel die faktore die prestasie van enige leerder wat van skool verwissel kan beïnvloed, is die verskuiwing oor land- en kultuurgrense heen meestal meer traumaties wat gevolglik die invloed op akademiese prestasie meer kan beïnvloed.

3.3.1 SWAK AKADEMIESE REKORD

Daar bestaan 'n positiewe korrelasie tussen vorige akademiese prestasie en akademiese prestasie aan 'n nuwe skool. Daar kan aan die hand van 'n leerder se vorige akademiese uitslae tot 'n mate voorspel word hoedanig 'n leerder sal vorder ten opsigte van sy studies in die nuwe skool (Foster & Lea, 1990:59). In baie gevalle kan 'n leerder uit Suid-Afrika wat byvoorbeeld Engels op tweede taalvlak gedruip het en nou die vak skielik op eerste taalvlak moet neem akademies suksel. As 'n leerder se vermoë om in Engels te kommunikeer swak is, kan van sy ander vakke ook, wat nou slegs in Engels gedoseer word, vir hom probleme veroorsaak, en kan hy gevolglik akademies suksel.

3.3.2 BEPERKTE INTELLEKTUELE MOONTLIKHEDE

Volgens Weideman (1989:9) is intelligensie een van die kognitiewe faktore wat 'n betekenisvolle invloed op die akademiese prestasie van leerders kan uitoefen. Intelligensie word tradisioneel as die beste enkele voorspeller van akademiese prestasie beskou. Daar kan dus algemeen aanvaar word dat leerders met 'n hoër intelligensiesyfer beter behoort te presteer op akademiese gebied, en beter sal aanpas tydens skoolwisseling, as leerders met 'n laer intelligensiesyfer (Mouton, 1988:1).

Volgens Seifert (1987) soos aangehaal deur Roberts (1994:104) sal leerders met hoër intelligensietellings geneig wees om goed te vaar in vakke waar taal en beredenering aan die orde van die dag is, terwyl dié met laer intelligensietellings swakker daarin sal vaar. Hoe meer verbaal die leerinhoud is, hoe hoër blyk die korrelasie tussen intelligensie en akademiese prestasie te wees. Hoe minder die

leerinhoud van taalvermoë afhanklik is, hoe laer die korrelasie. Waar leerders skielik moet oorsakel van lesaanbiedings in hulle moedertaal, na aanbiedings in Engels, sal hulle intelligensie hulle sukses tot 'n groot mate help bepaal.

Maily (1991) en De Wet (1981), soos aangehaal deur Roberts (1994:105), beweer dat 'n intelligensiesyfer slegs 'n aanduiding gee van hoe 'n leerder kan presteer en nie hoe hy noodwendig sal presteer nie. Dit is egter van belang om daarop te wys dat intelligensie slegs een persoonlike faktor is. Goeie intellektuele vermoë alleen is nie genoeg om akademiese sukses of mislukking te verseker nie (Mandel & Marcus, 1988:19).

Nieteenstaande die feit dat enkele navorsers nie 'n beduidende verband tussen intelligensiesyfer en akademiese prestasie aantoon nie, toon die oorgrote meerderheid navorsers dat leerders wat oor 'n hoë intelligensiesyfer beskik, waarskynlik meer sukses op akademiese gebied sal behaal as leerders wat oor 'n laer intelligensiesyfer beskik. Tog is die blote beskikking oor hierdie potensiaal geensins 'n waarborg vir akademiese sukses nie, want verskeie leerders in sekondêre skole presteer swakker as waartoe hulle in staat is as gevolg van 'n verskeidenheid ander faktore (Vergelyk 3.3). Dit blyk dus dat 'n goeie intellektuele vermoë nie voldoende is vir 'n goeie akademiese prestasie nie (Roberts, 1994:105).

3.3.3 ONGUNSTIGE PERSOONLIKHEIDSEIENSKAPPE

Die begrip persoonlikheid het baie betekenis en verskillende fasette van die menslike persoonlikheid (of persoonlikheidseienskappe) kan onderskei word. Voorbeelde hiervan sluit onder andere in aanleg, belangstelling en emosionaliteit. Bepaalde persoonlikheidseienskappe van leerders kan daartoe aanleiding gee dat hulle nie toereikend akademies presteer nie, byvoorbeeld emosionele stabiliteit, ekstreme introversie, 'n lae selfkonsep sowel as gebrekkige motivering (Smith, 1988:130).

Volgens Yaounde (1988:130) vertoon talle leerders wat van skool verwissel het, persoonlikheidskenmerke wat 'n betekenisvolle invloed op hulle akademiese prestasie kan uitoefen. Hy identifiseer die volgende kenmerke wat ook in groot mate vandag nog, op leerders wat hulle in Botswana bevind, van toepassing gemaak kan word :

□ **PSIGIESE DISORIËNETASIE**

Ongeborgenheid en onsekerheid in die nuwe onderwysomgewing van Botswana

□ **SOSIALE DISORIËNTASIE**

Beïnvloedbaarheid deur die nuwe portuurgroep waarin hy hom nou bevind

□ **SKYNSEKERHEID**

Veral die senior primêre en sekondêre skoolleerder is beterweterig, moeilik oortuigbaar, wys die meeste reëls en regulasies af, maar is nogtans onseker en besig om 'n eie identiteit te vestig

□ **STORM EN DRANG**

Die leerder in die nuwe skool soek egte sinbelewinge, is vol idealisme en sy uitingswyses is dikwels botsend met die waardes van die nuwe skool waar hy hom nou bevind

Romine (1988) en Crowell (1989) soos aangehaal deur Lanza (1993:54) kom tot die gevolgtrekking dat presteerders geneig is om ernstig, hardwerkend en konsekwent te wees, met 'n sterk behoefte om op akademiese gebied uit te styg. In teenstelling hiermee is onderpresteerders ligsinnig en traag om te werk en beskik hulle nie oor 'n sterk motiveringsdrang om akademies te presteer nie.

3.3.4 ONTOEREIKENDE STUDIEVAARDIGHEDE

Jacobs (1986:68) wys daarop dat daar geen kitsklaar of absolute studiemetode vir enige leerder bestaan nie. Die kern van studiemetodes en –sukses is dat die leerder begelei word om vir homself 'n studietegniek uit te werk en studiegewoontes aan te kweek wat die beste by sy eie persoonlikheid en studieomstandighede pas.

Volgens Brimer (1989:56) kan die aanname gemaak word dat swak akademiese prestasie dikwels herlei kan word na foutiewe of swak studiegewoontes, -houdings, en –metodes.

Die gevolgtrekking kan gemaak word dat daar 'n verband bestaan tussen ontoereikende studievaardighede by dié leerder en swak akademiese prestasie. Leerders wat skielik met nuwe vakke in 'n nuwe medium van onderrig te doen kry en boonop in 'n skool aanland waar daar 'n groot uiteenlopendheid van kulture is, sal heel moontlik sy studiemetodes moet aanpas om akademies suksesvol te wees (Vergelyk 3.2.2).

3.3.5 SKOOLVERWISSELING

'n Bydraende faktor wat tot akademiese probleme by leerders uit Suid-Afrika wat hulle in Botswana bevind en van skool moes verwissel, kan aanleiding gee, is die gaping tussen die kurrikulum wat in Botswana gevolg word in teenstelling met die een wat in Suid-Afrika gevolg word. Die werkslading is meer en baie meer word van die leerder self verwag. Die tempo en medium van onderrig verskil meestal van die vorige skole en tot en met die verskille oorkom is, kan die leerder se akademiese prestasie negatief beïnvloed word (Lanza, 1993:10)(Vergelyk 2.2.1.1).

As dit by die keuse van 'n goeie privaatskool kom, aangesien die verwisseling van skool heel moontlik reeds vir die leerder traumaties kon wees, is daar 'n hele aantal faktore wat ouers sowel as leerders in gedagte moet hou aangesien dit 'n groot bydraende faktor kan word as daar na leerders uit Suid-Afrika se aanpassing gekyk word. Daar het onlangs 'n berig in een van Botswana se plaaslike koerante verskyn met die opskrif "*Private Education – Which School ?*" (Guardian, 2002:27) In die betrokke berig word daar bepaalde faktore neergelê om ouers te help om die beste skool vir sy kind te kies. Die faktore sal vervolgens kortliks bespreek word in die lig daarvan dat dit kan bydrae tot 'n leerder se aanpassing in 'n betrokke skool al dan nie.

□ KLASGROOTTES

Hier word nie net na die fisiese geboue verwys nie maar ook na die getal leerders per klas. Hoe groter die getal leerders per klas, hoe minder individuele aandag sal 'n spesifieke leerder ontvang (Vergelyk 3.2.3). As ouers dus skole besoek om die beste skool vir hulle kind te vind, moet daar navraag gedoen word ten opsigte van die gemiddelde getal leerders per klas. Die ideale getal volgens internasionale skole se standaard is 20 leerders per klas. Waar 'n leerder spesifieke behoeftes het, soos Afrikaanssprekende leerders wat nog die taal

moet baasraak, is kleiner klasse ideaal. Daar is egter ook soms nadele verbonde aan klasse wat te klein is wat later in die studie bespreek sal word

□ **AKADEMIESE UITSLAE**

Hierdie faktor speel 'n groter rol as dit by die keuse van sekondêre skole kom. Dit is tog ook belangrik dat ouers hulle self vereenselwig met die kurrikulums wat 'n bepaalde primêre skool volg, voordat hulle op 'n skool besluit. Sommige skole is akademies sterker op sekere gebiede en as 'n leerder bepaalde behoeftes in 'n sekere vakgebied, byvoorbeeld Musiek of Kuns het, kan dit 'n belangrike faktor word as daar op 'n bepaalde skool besluit word, aangesien dit kan bydra tot 'n leerder se aanpassing al dan nie.

□ **REKENAAR TOEGANKLIKHEID/GEVORDERDHEID**

Hierdie is 'n baie belangrike faktor, in die samelewing waarin ons vandag leef, as dit by die keuse van 'n skool kom. In ons hedendaagse samelewing vorm rekenaars 'n belangrike element van enige leerder se opvoeding en hoe gouer 'n leerder aan rekenaars blootgestel word en bepaalde vaardighede ontwikkel, hoe beter. Ouers behoort by die keuse van 'n skool vas te stel hoeveel rekenaars vir leerders beskikbaar is, en hoeveel uur per week elke leerder toegang tot 'n rekenaar sal hê. Ouers behoort verder navraag te doen oor die kwalifikasies van die rekenaar onderwyser, indien daar wel 'n voltijdse onderwyser vir die vak is. Ouers moet ook navraag doen oor die toeganklikheid van die Internet aangesien veral sekondêre leerders aangemoedig word om navorsing op die Internet te doen. Dieselfde beginsel wat by bepaalde vakke en aktiwiteite geld, geld ook hier. Indien 'n leerder in rekenaarstudie presteer, sal 'n skool wat oor 'n goed toegeruste rekenaarlaboratorium beskik, 'n bydraende faktor in 'n leerder se aanpassing kan speel.

□ **SPORTGERIEWE**

As dit by die keuse van 'n bepaalde skool vir leerders kom, speel sportfasiliteite 'n belangrike rol vir sommige ouers en leerders. Navraag behoort gedoen te word ten opsigte van watter sportsoorte aangebied word en in watter dié spesifieke skool uitblink. Weens die warm weersomstandighede in Botswana doen baie ouers ook navraag of die skool oor 'n swembad beskik en of swemlesse aangebied word. Indien 'n leerder uitblink het in 'n spesifieke sportsoort by sy vorige skool in Suid-Afrika behoort 'n skool gekies te word waar dié betrokke sportsoort aangebied word aangesien dit kan bydrae dat 'n leerder makliker

aanpas. Die rede hiervoor is dat indien hy goed is in 'n sekere sportsoort of aktiwiteit, sy selfbeeld bevorder kan word en sal hy makliker by die nuwe internasionale onderwysomgewing van Botswana kan aanpas.

□ **GELOOF**

Daar is 'n paar Christelike skole sowel as skole wat ander gelowe soos byvoorbeeld die Moslem-geloof aanhang. By die keuse van 'n skool kan die betrokke faktor vir ouers belangrik wees indien hulle die kind met sekere norme en waardes as riglyn wil laat onderrig. Ouers behoort egter seker te maak dat indien 'n skool wel godsdiensonderrig as deel van die kurrikulum onderrig, dit multikultureel van aard is en geen geloof afgekraak word nie. Baie van die skole beoefen geen vorm van godsdiensonderrig nie, en indien 'n gesin baie sterk geloofsoortuiging het, kan 'n leerder se aanpassing hierdeur gerem word.

□ **AKTIWITEITE**

Die spesifieke faktor, by die keuse van 'n skool, is nou verbonde aan sportfasiliteite. Indien 'n leerder uitblink het in 'n sekere aktiwiteit by sy vorige skool, behoort 'n skool gesoek te word waar die aktiwiteit aangebied word. Soos reeds genoem, kan dit heelwat help met 'n leerder se selfbeeld en moontlik bydra dat 'n leerder makliker aanpas. Daar word meestal, as dit by buitemuurse aktiwiteite kom, vergeet van verskille ten opsigte van ras, kultuur en agtergrond en leerders vorm bloot deel van 'n groep wat dieselfde aktiwiteit geniet. Dit is hier waar leerders deel word van 'n groep en maats maak met ander leerders wat in dieselfde aktiwiteite belangstel.

□ **BUIGBAARHEID/AANPASBAARHEID VAN ROOSTER**

Vir sommige ouers kan hierdie moontlik 'n baie belangrike faktor wees. Aangesien die vakansies, as gevolg van die kwartaalstelsel van Suid-Afrikaanse skole nie met die termynstelsel van skole in Botswana ooreenkom nie, kan dit gebeur dat ouers buite die Botswana skoolvakansie leerders om die een of ander rede uit die skool sal wil haal. Aangesien die privaatskole van Botswana ook nie 'n vasgestelde jaarprogram het nie, sluit al die skole nie op dieselfde tyd nie en het hulle ook nie dieselfde getal vakansiedae nie. Ouers kan na 'n betrokke skool se jaarprogram kyk en dan besluit wat sal hulle die beste pas. Veral ouers wat leerders in verskillende primêre en sekondêre skole in Botswana het of selfs leerders in Suid-Afrika en Botswana op skool het, se besluit om sy kind in 'n spesifieke skool te plaas kan deur dié faktor beïnvloed word.

□ **KOSTE**

Private onderwys in Botswana is geweldig duur. Vir baie ouers is dit seker die belangrikste faktor as dit by die keuse van skool kom. Alhoewel baie maatskappye vir hulle werknemers se kinders se skoolopleiding betaal, is daar ook baie gevalle waar slegs 'n sekere bedrag as deel van die salaris aan onderwysvoorsiening afgestaan word. Ouers behoort navraag te doen oor skoolfooie, wanneer die fooie betaalbaar is en wanneer die fooie verhoog gaan word. Verder moet daar ook in gedagte gehou word dat uniforms redelik duur is en in die meeste gevalle sluit die skoolfooie ook nie boekfooie of buitemuurse aktiwiteitsfooie in nie. As al die faktore in gedagte gehou word, kan dit vermy word dat leerders tussen skole moet beweeg as hulle ouers nie meer 'n bepaalde skool kan bekostig nie aangesien dit baie negatief op 'n leerder se aanpassing kan inwerk

□ **ATMOSFEER**

Die eerste indrukke van ouers en leerders by 'n betrokke skool is belangrik. Baie Suid-Afrikaanse ouers, sowel as leerders, word teleurgestel omdat skole in Botswana nie groot lowergroen grasperke en sportvelde het nie. Ouers behoort eerder te kyk na of die skool skoon en netjies is en of hulle tuis voel as hulle in die kantoor ontvang word. Talle leerders sal ook sê hulle voel nie tuis by 'n betrokke skool nie en dit behoort in aanmerking geneem te word aangesien hulle daar sal moet aanpas. Indien 'n leerder nie tuis voel in die skoolomgewing nie, kan dié kind se aanpassing belemmer word.

□ **PERSONEEL**

Vir baie ouers is die personeel, en tot 'n groot mate die skoolhoof, van 'n betrokke skool 'n groot faktor as dit by die keuse van skool kom. Ouers uit Suid-Afrika sal veel eerder 'n skool kies waar byvoorbeeld vyftien Suid-Afrikaanse onderwysers is, as 'n skool met geen Suid-Afrikaanse onderwysers nie. Talle ouers voel die onderwysers behoort hulle betrokke kind te help om aan te pas aangesien hulle agtergrond in die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel behoort te hê en weet hoe dit van die betrokke skool se kurrikulum verskil. Hoofde wat simpatiek staan teenoor leerders wat vir die eerste keer onderrig in Engels gaan ontvang, kan ouers se keuse van 'n betrokke skool ook beïnvloed.

Aangesien dit meestal ouers is wat die keuse van 'n skool vir sy kind maak, is dit belangrik vir ouers om al die faktore in gedagte te hou aangesien dit grotendeels tot 'n leerder se aanpassing kan lei.

Alhoewel die keuse van 'n goeie privaatskool in Botswana 'n bydraende faktor in 'n leerder se goeie akademiese prestasie kan speel, kan skoolwisseling ook 'n faktor wees. Die hele aangeleentheid van skoolwisseling as oorsaak van swakker akademiese prestasie sal voorts bespreek word.

3.4 SKOOLWISSELING AS OORSAAK VAN SWAKKER AKADEMIESE PRESTASIE

Skoolverwisseling is vir enige leerder 'n ontwrigting. Dit impliseer in dié geval meer as net woonplekverwisseling maar ook landsverwisseling wat 'n groter ontwrigting in die lewenssituasie van die leerder veroorsaak. Die skoolverwisselaar ontbeert met dié skoolverwisseling tussen Suid-Afrika en Botswana onder meer gebondenheid aan 'n bepaalde skool, die vertrouwe in bekende onderwysers, medium van onderrig, bekende buurt en woonmilieu.

3.4.1 HOOFOORSAKE VIR DIE VERSKUIWING VAN LEERDERS VANAF SUID-AFRIKA NA DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

Lackay (2000:3) het in Die Beeld van 17 Julie 2000 'n berig geskryf met die opskrif "Swak somme is die skuld van onderwys". In sy artikel het Lackay geskryf dat een uit elke vier onderwysers in Suid-Afrika se staatskole ondergekwalfiseerd is om vakke soos Wetenskap, Wiskunde en selfs tale te doseer. Dit word aangegee as die hoofrede waarom die syferkennis van leerders in Suid-Afrika van die laagste in Afrika is. Die skokkende nuus het aan die lig gekom na 'n ondersoek deur die Verenigde Nasies se *UNESCO* en *UNICEF*. Die syferkennisvlak van 10 000 Suid-Afrikaanse leerders was gemiddeld 30% teenoor die 51% van Botswana, wat die hoogste in Afrika is.

Uit die bogenoemde kan afgelei word dat leerders in Botswana beter onderrig kan ontvang aan die hand van beter gekwalifiseerde onderwysers en gevolglik akademies beter kan vaar. Voor daar egter hierna gekyk kan word, sal daar eers aandag gegee word aan die hooforsake vir die beweging van leerders uit Suid-Afrika na Botswana.

Ouers van leerders wat na Botswana verhuis, het 'n keuse om óf die leerders in Suid-Afrika in koshuise of by familie agter te laat óf die leerders saam met hulle na Botswana te laat verhuis. In albei gevalle is daar voordele sowel as nadele. Sou die leerders saam met hulle ouers verhuis en gevolglik van skool moet

verwissel, is daar 'n paar redes wat aangevoer kan word hoekom ouers besluit het om wel die leerders saam met hulle te laat verhuis.

Die hele kwessie van skoolwisseling kom nou ter sprake. Daar kan tussen interne sowel as eksterne oorsake onderskei word, as die kwessie van skoolwisseling ondersoek word. Ouers sal gewoonlik 'n sekondêre skoolleerder baie makliker agterlaat as wat die geval by 'n primêre leerder is. Daar sal vervolgens 'n paar van dié oorsake, wat op die leerders in Botswana se sekondêre, privaatskole van toepassing gemaak kan word, toegelig word.

3.4.1.1 INTERNE OORSAKE

□ FISIESE OORSAKE

Wanneer dit blyk dat 'n leerder as gevolg van een of ander gestremdheid soos blindheid of hardhorendheid, nie voordeel uit algemene onderwys kan kry nie, word buitengewone onderwys aan so 'n leerder gebied. Ouers wat na Botswana verhuis sal sulke leerders selde agterlaat en eerder hulle in 'n spesiale skool in Botswana plaas. Daar is tans slegs een sekondêre, privaatskool in Botswana wat onderrig aan leerders met fisiese gebreke verskaf. Ofskoon daar talle inrigtings is, is dié skool die enigste een wat onderrig in akademiese vakke met die behulp van die “*School of Tomorrow*” se *PACE*-program aan sulke leerders verskaf (Beardsmore, 1988:109).

□ EMOSIONELE OORSAKE EN AKADEMIESE PRESTASIE

Talle ouers sal leerders in ander skole plaas indien die leerder volgens die ouer nie akademies goed presteer nie. Talle ouers bring hulle kinders na Botswana se privaatskole omdat die standaard van onderwys soveel beter is. Dit gebeur egter tog soms dat dié leerders, weens akademiese of ander redes, nie aanpas nie en dan weer na 'n skool in Suid-Afrika gestuur word (Abisheque, 1991:27).

□ ONTWIKKELINGSAFWYKINGS

Dit gebeur soms dat 'n kind as gevolg van ongelukkigheid of 'n swak voorbeeld van sy ouers byvoorbeeld te veel eet en oorgewig raak of bloot baie slordig is. So kan die vet kind dikwels die slagoffer van teistering deur sy portuurgroep word en mag hy later heeltemal deur die groep uitgewerp word. Leerders wat “anders” is as die res van die groep sal ongelukkig altyd uitgesonder word. Dit geld vir

leerders wat langer as die res van die groep is, korter, maerder ensovoorts. Sou dié leerder dus die geleentheid kry om saam met sy ouers na 'n nuwe onderwysomgewing te verhuis, al sou dit sekere aanpassings vereis, kan hy die kans aangryp (Beardsmore, 1988:110). Daar is geensins 'n waarborg dat so leerder nie dieselfde probleme sal ondervind nie, maar talle leerders sien die verskuiwing na 'n nuwe skool as 'n uitkoms en 'n nuwe begin (Beardsmore, 1988:112).

□ **KOGNITIEWE OORSAKE**

Waar leerders as gevolg van onvermoë nie die voordele uit algemene onderwys kan trek nie, word spesiale onderwys aan hulle gebied. Volgens Kruger soos aangehaal deur Viljoen (1993:15) is dit vir sommige ouers 'n sensitiewe aangeleentheid en kan hulle die proses van klassifikasie, van so 'n leerder, so vertraag deur hom van omgewing en skool te laat verwissel. Die ouers voel dikwels dit is beter vir sulke leerders om na 'n nuwe skool te gaan waar daar nog geen etikettering plaasgevind het nie. Vir sulke ouers is dit op die kort termyn 'n uitweg om hom saam met hulle na Botswana te laat verhuis.

□ **LEERPROBLEME**

Dit kan gebeur dat leerders nie vorder soos van hulle verwag word nie. Versteurende faktore soos opvoedingsverwaarlosing en opvoedkundige verwaarlosing sowel as persoonlikheidsfaktore en neurologiese faktore kan die skolastiese prestasie van leerders belemmer. Ouers van sulke leerders kan ook dit as 'n nuwe uitweg sien deur hulle kinders saam te neem as hulle na Botswana verhuis, eerder as om hulle in koshuise agter te laat, met die hoop dat die leerders beter sal vaar in 'n nuwe onderwysomgewing met 'n nuwe onderwysstelsel.

3.4.1.2 EKSTERNE OORSAKE

□ SKORSING

Skorsing is seker die rede wat die minste voorkom wanneer leerders deur hulle ouers in Botswana se privaatskole geplaas word. Skorsing beteken dat die hoof van 'n betrokke 'n skool kragtens die diskresie wat hy as hoof mag uitoefen, 'n leerder tydelik uit die skool mag verwyder en verdere toegang tot die skool ontsê totdat die Direkteur van Onderwys 'n beslissing gee ten opsigte van die skorsing van die spesifieke leerder (Viljoen, 1993:16).

□ MOBILITEIT

Mobiliteit dui op die beweging van mense wat hoofsaaklik die oorsaak van woonplekverwisseling is. Verskeie faktore kan aanleiding gee tot mobiliteit. Die vernaamste oorsaak, soos weergegee deur Viljoen (1993:16), met verwysing na skoolverwisseling en probleme wat as gevolg van mobiliteit van leerders ervaar word, sal kortliks bespreek word :

- **MIGRASIE**

Migrasie kan as vorm van ruimtelike mobiliteit by die mens beskou word. Die begrip is breed en omvattend en sluit alle vorms van menslike beweging in die ruimtelike sin in, met die uitsluiting van sy daaglikse sosiale en ekonomiese bedrywighede (Viljoen, 1993:16). Vir die doel van die studie sal migrasie dui op die beweging vanaf Suid-Afrika na Botswana.

Abbot (1995:98) definieer migrasie as die doelbewuste, vrywillige en beplande beweging van mense van een geografiese gebied, vir die doel van die studie vanaf Suid-Afrika, na 'n ander, in die geval Botswana. Die motivering van potensiële migreerders is hoofsaaklik geleë in die verbetering van sosiale en ekonomiese toestande. Solank die mens se behoeftes bevredig word, is hy geneig om in dieselfde gemeenskap te bly. Migrasie kan dus gesien word as die reaksie op die gevolg van sosio-ekonomiese verandering (Jacobs & De Jong, 1988:9).

Migrasie van leerders tussen Suid-Afrika en Botswana geskied waar leerders óf deur hulle ouers se besluit óf as gevolg van hulle eie keuse van skool verwissel, om sodoende hulle by een van die privaatskole in Botswana in te skryf.

- **ARBEIDSMIGRASIE EN BEROEPSMODALITEIT**

Arbeidsmigrasie is waar die hoof van die gesin deur sy werk verplaas word as gevolg van werksverpligtinge (Viljoen, 1993:18). Dit gebeur soms dat die hele gesin saam met die broodwinner trek of in ander gevalle weer agterbly. Talle Suid-Afrikaanse maatskappye het die afgelope tien jaar takke in Botswana oopgemaak en werkers van hulle aanlegte in Suid-Afrika na Botswana verplaas. Talle werkers het aanvanklik alleen getrek maar tog het baie se gesinne hulle gevolg. Die ouers kon weer eens besluit of die kinders sou saamgaan of in Suid-Afrika agterbly. In baie gevalle het die kinders aanvanklik agtergebly maar tog hulle later by hulle ouers aangesluit.

'n Ramp het egter onlangs een van die maatskappye in Botswana getref toe dié gelikwieder is en meer as 500 broodwinners hulle werk verloor het. Die kinders van dié werkers moes noodgedwonge weer saam met die gesin trek, en baie moes binne 'n jaar van groot aanpassings, as gevolg van skoolverwisseling oor landsgrense heen, weer van skool verwissel. Die aanpassings van dié betrokke leerders het gevolglik weer van voor af begin.

- **RAMPE – NATUURLIK EN MENSGEORIËNTEERD**

Met rampe word daar nie slegs na natuurrampe verwys nie maar ook na rampe wat die gesin kan beïnvloed soos dood in die gesin, die geweld in Suid-Afrika wat die gesin spesifiek geraak het en so meer. Rampe het 'n groot invloed op die mobiliteit van mense. Wanneer daar gedink word aan die invloed van rampe, kan daar tot die gevolgtrekking gekom word dat dit nie net 'n invloed het op die volwassene nie maar ook op die kind, wat geen aandeel het aan die besluitneming nie. In Suid-Afrika waar geweld aan die orde van die dag is, soek baie ouers 'n beter toekoms vir hulle kinders. Talle gaan oorsee maar net so baie het na ander Afrika lande uitgewyk waarvan Botswana by verre die gewildste een is. Meer as 250 000 Suid-Afrikaners het reeds gedurende 1999 Botswana hulle woonplek gemaak omdat hulle voel Botswana is 'n veiliger land en kan 'n beter toekoms vir hulle en hulle kinders bied. (Vergelyk 1.1).

□ TOESTAND IN DIE SKOOL

Viljoen (1993:22) is van mening dat nie slegs die kind skoolweerbaar moet wees nie. Skoolweerbaar beteken die kind moet nie net in staat wees om die invloede van die skool ten beste die hoof te bied en sinvol te verwerk nie, maar die skool moet daarenteen ook kinderweerbaar wees. Die internasionale skole moet soveel te meer sensitief staan teenoor leerders om aan elkeen 'n sinvolle leerervaring te bied.

Volgens Badenhorst (1993:251) is die skool in besonder toegerus om kennis en vaardighede op sistematiese wyse aan die leerders oor te dra. In die skool word die leerder bewus gemaak van die talle aspekte van die lewe en van die eise wat aan hom gestel sal word in die uitvoering van sy lewenstaak. Slaag die skool nie in hierdie doel nie, loop dit gevaar om sy houkrag op sommige leerders te verloor en dit lei tot reaktiewe aanpassings en gedragsversteurings.

Deur die eeue heen was die onderwyser medeverantwoordelik vir die opvoeding en onderwys van die kind. Die onderwyser is dié persoon wat die leerders in sy klas onderrig, hulle motiveer om te leer, hulle studie kontroleer, en indien nodig hulle straf. Die outoritêre funksie van 'n onderwyser is hoofsaaklik om die kind te laat leer eerder as om die kind te onderrig. Al hierdie aksies moet so uitgevoer word dat dit nie die leerders sal benadeel nie, maar eerder tot hulle ontwikkeling sal bydra. Wanneer die onderwyser binne of buite die skool in beheer van 'n groep leerders is, is hy ten volle verantwoordelik vir hulle optrede en veiligheid (Piek & Mahlangu, 1990:62).

Daar sal vervolgens gekyk word na die houding van onderwysers as oorsaak van skoolwisseling.

□ HOUDING VAN ONDERWYSERS AS OORSAAK VAN SKOOLWISSELING

Dit gebeur soms dat die houding van onderwysers leerders noodsaak om van skool te verwissel. By Afrikaanse leerders wat na Botswana verhuis, kan dit gebeur dat hulle aanvanklik eers agtergebly het, maar weens verskeie redes later tog besluit het om hulle by hulle ouers in Botswana aan te sluit. Die ondersoeker het na verskeie gesprekke met ouers tot die slotsom gekom dat onderwysers se houding teenoor hulle kinders, veral as hulle in 'n buurdorp in 'n koshuis agtergebly het, 'n baie groot invloed op die ouers se besluit, om hulle kinders in Botswana te laat skoolgaan, of in Suid-Afrika agter te laat, kan hê. Daar sal vervolgens na die meer negatiewe houding van onderwysers teenoor leerders as oorsaak van skoolwisseling gekyk word :

- **FOUTIEWE BESKOUINGS BY ONDERWYSERS OOR HULLE PROFESSIONALITEIT**

Die eise van die tyd bring mee dat die mens toenemend aangewese is op gespesialiseerde hulpverlening. Steungewing aan die kind vereis die hulp en kennis van 'n kundige, professionele persoon. Die onderwyser is die professioneel-opgeleide persoon wat behulpsaam kan wees met die uitvoering van die taak (Piek & Mahlangu, 1990:79). Leerders wat in koshuise, ver weg van hulle ouers af woon, is soveel te meer op die hulpverlening en ondersteuning van hulle onderwysers aangewese.

Van Schalkwyk (1990:49) beweer dat baie onderwysers 'n foutiewe begrip het ten opsigte van wat professionaliteit behels. Hierdie foutiewe begrip kan lei tot meerderwaardigheid, beterweterigheid, arrogansie en onaantasbaarheid by onderwysers. Die verabsoluttering van die onderwyser se professionaliteit kan in die weg staan van gesonde ouerbetrokkenheid by die skool en sodoende lei tot wrywing tussen ouers en onderwysers (Van Schalkwyk, 1990:49; Postma, 1987:210). Wrywing tussen ouers en onderwysers, veral as die kind in koshuis woonagtig is, kan daartoe aanleiding gee dat die ouer sy kind uit die betrokke skool sal haal. Waar ouers dus besluit om na Botswana te verhuis, sal hulle selde hulle kinders in 'n skool of koshuis agterlaat waar daar wrywing tussen hulle en van die onderwysers voorgekom het.

- **NEGATIEWE HOUDING VAN ONDERWYSERS**

Die onderwyser maak deur sy algemene voorkoms en optrede binne en buite die klaskamer 'n bepaalde indruk op leerders en die ouergemeenskap. Volgens Piek en Mahlangu (1990:67) behoort die onderwyser oor die volgende eienskappe te beskik : integriteit, regverdigheid, entoesiasme, hulpvaardigheid, vriendelikheid, hoflikheid, selfbeheersing, geduld, gelykmatigheid en pligmatigheid. Met hierdie eienskappe reik die onderwyser positief uit na sy omgewing.

Wanneer die onderwyser, wat 'n leidende en inisiërende rol in die opvoedende onderwys speel, negatief daarteenoor ingestel is, ontmoedig dit die ouers en leerders en lei dit tot onbetrokkenheid by die onderwysgebeure. Van Schalkwyk (1990:49) is van mening dat die ouer se gebrek aan belangstelling te wyte is aan die onwilligheid en gebrek aan leiding en inisiatief aan die kant van die onderwyser. Verskeie ouers met wie die ondersoeker in gesprek getree het, het aangevoer dat die negatiewe houding van onderwysers 'n baie groot invloed op hulle besluit, om hulle kinders eerder in een van Botswana se privaatskole te plaas, as om hulle in 'n koshuis in Suid-Afrika agter te laat, gehad het. Ouers projekteer hul positiewe sowel as negatiewe gevoelens op hulle kinders wat op hulle beurt tot skoolverwisseling kan lei indien die ouers sou besluit om na

Botswana te verhuis en hulle kinders saam te neem eerder as om hulle by dié betrokke skool agter te laat bly.

- **DIE BESKOUING DAT DIE ONDERWYSER EN OUER MET VERSKILLENDE TAKE BESIG IS**

Die beskouing “*Let us do the teaching, you do the parenting*”, weerspieël die skeiding wat daar gekom het tussen formele en informele onderwys (Viljoen, 1993:26). Die skeiding is aan die professionaliteit van die onderwyser toe te skryf. Vir formele onderwys moes mense spesiale en professionele opleiding ontvang, terwyl professionele beheer oor onderwys ’n aanvaarde praktyk geword het. Die beheer het daartoe gelei dat die skool soms al die inisiatief vir opvoedende onderwys oorneem en sodoende enige vorm van ouerdeelname demp (Van Schalkwyk, 1990:49). Professionele beheer oor die onderwys het ook die opvatting laat posvat dat slegs onderwysers oor die kennis, vaardigheid en deskundigheid beskik om kinders op te voed en te onderrig. Die gevolg is dat die skool en alle onderwyssake dikwels deur onderwysers as hulle eksklusiewe terrein beskou word. Hierdie siening van onderwysers kan lei tot skoolverwisseling deurdat die ouers voel hulle wil eerder hulle kinders in ’n skool plaas waar hulle meer betrokke kan wees by die opvoeding van hulle kind veral waar leerders in koshuise, ver van hulle ouers af, moet bly. Ouers wat na Botswana verhuis, en waar die moeder nie ’n beroep gaan beklee nie sal dus eerder in dié geval hulle kinders saam met hulle laat verhuis as om hulle agter te laat in ’n skool waar hulle nie toegelaat sal word om enige insae te hê nie. Baie ouers, met wie die ondersoeker in gesprek getree het, was bang dat, sou hulle kinders probleme ondervind, die ouers nie in die saak geken word nie.

- **VERABSOLUTERING VAN DIE ONDERWYSER SE OUTONOMIE**

Die outonomie van die onderwyser word gegrond op sy deskundigheid en status wat hy onder meer op grond van sy aanstelling deur die owerheid geniet. Hierdie outonomie van die onderwyser mag lei tot die veronderstelling dat hy meer en beter weet as die ouer, en dat hy selfs vir die ouer se onvermoëns en mislukkings kan kompenseer (Van Schalkwyk, 1990:51). Verder is ouers van mening dat hulle onkundig is oor onderwysaangeleenthede en laat onderwyssake dus aan skole en onderwysers oor. Die gedagte dat die skool die eksklusiewe terrein van die onderwyser is, skrik die ouer af om te betrokke by hulle kinders se skole te raak. Dit kan daartoe lei dat ouers besluit om hulle kinders saam met hulle na Botswana te laat verhuis met die hoop dat hulle by skole daar as ouers medesegeenskap sal hê en as ouers aanvaar word.

- **DIE ONDERWYSER-KINDVERHOUDING**

Aangesien die ouer vanweë die groeiende kompleksiteit van die samelewing nie meer alleen in die opvoedingsbehoefte van die kind kan voorsien nie, het die skool se aandeel in die opvoeding van die kind al hoe sterker na vore begin tree. Volgens Wallace (1988:80) moet die onderwyser dus in sy steuning aan die kind in sy ontwikkelingsproses na volwassenheid 'n veel groter verantwoordelikheid as vroeër op hom neem.

In die verhouding tussen die onderwyser en die leerder word swaar klem gelê op die buigzaamheid van die onderwyser. Die onderwyser moet dus in staat wees om sy optrede aan te pas by die eise wat die situasie aan hom stel (Wallace, 1988:87). Die verhouding tussen die onderwyser en die leerder bepaal in 'n groot mate wat die onderwyser verwag ten opsigte van die leerder. Die onderwyser moet bewus wees daarvan dat, om die regte verhouding te skep en te handhaaf, nie maklik is nie. Daar moet 'n samehorigheidsgevoel tussen almal in die klas wees, maar die onderwyser se plek moet radikaal van die van die leerder verskil. Die onderwyser moet belangstel in die kind se doen en late, hy moet simpatiek staan teenoor die kind se behoeftes en daar moet samewerking tussen die onderwyser en leerders wees.

Sou 'n ouer die gevoel kry dat onderwysers onsimpatiek teenoor sy kind as unieke persoon staan, kan dit bydra tot die besluit om die kind saam te laat verhuis na Botswana eerder as hom agter te laat waar daar geen waarborg is dat die onderwysers na die kind se behoeftes sal kan omsien nie.

- **DIE ONDERWYSER-LEERDER-VERHOUDING**

Die kleiner onderwyser-leerder-verhouding impliseer dat meer individuele aandag aan leerders gegee kan word en ouers kan voel dat Leerders in sulke klein klassituasies akademies beter sal vaar. Dit kan een van die vernaamste redes wees wat ouers laat besluit om hulle kinders saam te laat verhuis na Botswana.

- **KIND-KIND VERHOUDING**

Vir enige skoolkind is dit belangrik om deel van 'n groep te wees en deur dié groep aanvaar te word. Die kind wat “anders” is, word soms nie deur sy portuurgroep aanvaar nie en mag selfs deur sy maats gespot word. Die ouer van so 'n kind kan voel dit is beter om die kind uit die skool te haal en saam te neem eerder as om hom alleen agter te laat as hulle verhuis (Viljoen, 1993:28). Die

ouers kan van die standpunt af uitgaan dat indien hulle hul kinders in Botswana in 'n skool plaas, die kind as't ware kan oor begin met die hoop dat die kind beter aanvaar sal word in die nuwe omgewing.

3.5 DIE SAMELEWING EN OMGEWING

Volgens Viljoen (1993:29), kan opvoeding as 'n eg menslike verskynsel en 'n gebeure wat hom tussen volwassenes en kinders in opvoedingssituasies voltrek, kan nie los gedink word van die samelewing wat dit omring en omsluit nie. Die gekompliseerdheid van die verwikkelde samelewing laat die opvoeding van die kind nie ongedeed nie en die opvoeder het met 'n moeilike opvoedingstaak te make aangesien die opvoedingssituasie in die skool, net soos in die gesin en die kerk, nie geïsoleerd van die samelewing staan nie, maar inherent deel daarvan vorm en daagliks daardeur beïnvloed word.

Daar is faktore uit die samelewing wat die opvoeding kan bevorder. Daar is egter ook faktore in die samelewing aanwesig wat die opvoeding nadelig kan beïnvloed of belemmer. Nadelige faktore in die samelewing, wat ook in die skool aanwesig mag wees, kan onder meer die volgende insluit: geweld, diverse lewens- en kultuurpatrone, meervoudige en dikwels botsende lewensnorme en uiteenlopende godsdienstige oortuigings (Viljoen, 1993:29).

Ouers wat verhuis kan dikwels voel dat hulle eerder hulle kinders saam met hulle sal neem as agterlaat aangesien hulle dan self nog 'n ogie oor die kinders kan hou, eerder as om hulle in die hande van ander agter te laat.

3.6 DIE SOSIALE ONTWIKKELING VAN DIE KIND EN DIE INVLOED VAN SKOOLVERWISSELING OP SY SOSIALE AANPASSING

Die volwassene voed die kind op om 'n deelgenoot te word aan die samelewing en geleidelik daarby in te skakel. Die kind word dus begelei om die waardes en norme van die volwassene sy eie te maak en daarvolgens te handel. Die kind moet voldoende kennis van die eietydse samelewing opdoen om 'n volwaardige deelgenoot daarvan te word. Om hom in alle sosiale verbande te kan handhaaf, moet die kind kennis en sosiale vaardighede verwerf (Marais, 1993:22).

Wanneer 'n leerder van skool, en in die geval ook van land verwissel, vind daar gewoonlik 'n hele aantal veranderinge in die omstandighede, byvoorbeeld klimaat, omgewing, gesinsomstandighede, woonbuurt en kerk plaas. Die gevolge van verhuising wat skoolverwisseling tot gevolg het, kan die sosialisering van die kind beïnvloed. Die invloed van klimaatsverandering op die fisiese gesteldheid van die leerder, die moontlike verandering in die samestelling van die gesin as

byvoorbeeld een van die ouers afwesig is, die beroepstatus van die broodwinner, die finansiële posisie van die gesin, die aard van die huisvesting en buurt, is aspekte wat 'n invloed op die kind se sosiale aanpassing kan hê (Lakebrink, 1993:34). Alhoewel die faktore 'n invloed op enige leerder kan hê, kan leerders wat na 'n totaal nuwe, onbekende land verhuis, die verandering moontlik baie meer intens ervaar.

Daar sal vervolgens kortliks na dié faktore gekyk word en hoe dit 'n invloed op die akademiese sukses al dan nie van Afrikaanssprekende leerders in Botswana se privaatskole kan hê :

3.6.1 KLIMAAT

In baie gevalle is die kind se algemene gezondheidstoestand afhanklik van die klimaatstoestand. Indien 'n leerder in 'n gebied gewoon het wat sy gesondheid nadelig beïnvloed het en hy verhuis na 'n omgewing waar die nadelige invloed nie meer aanwesig is nie, sal die fisiese toestand ook verbeter. Dit kan veroorsaak dat die kind meer skool sal kan bywoon en moontlik sal sy akademiese sukses toeneem. Die teenoorgestelde kan egter ook gebeur. Botswana is 'n ongelooflike, warm droë land met temperature wat in die Somermaande tot so hoog as 50°C kan styg. Leerders wat nie aan sulke temperature gewoond is nie, sal baie moeg en tam voel. Dit kan moontlik hulle akademiese prestasie negatief beïnvloed deurdat hulle bloot te warm kry om te studeer.

3.6.2 GESINSOMSTANDIGHEDE

Die HAT (1992:1067) verklaar die woord gesin as 'n groep nouverwante persone bestaande uit die ouers en kinders of anders gestel groepsverwante persone wat in dieselfde huis woon.

Dit is in die gesin dat die kind sy reis na volwassenheid, na homself toe begin. Die gesin is en bly die belangrikste sosialiseringagent by die sosialisering van die kind. Sonder die gesin sal die kind nie die nodige fisiese en emosionele versorging ontvang nie. Die kind sal nie as volwaardige lid van die samelewing opgeneem kan word nie indien hy nie die sosiale vaardighede bemeester en voldoende fisiese en emosionele versorging ontvang het nie (Tosi, 1991:128). Gesinsopvoeding vorm die basis van alle latere opvoeding en gesinsverhoudinge is die basis van alle latere verhoudinge. Sosialisering is dus primêr die taak van die ouer wat aan die kind relevante inhoude voorhou en voortleef (Viljoen, 1993:42). Daar sal vervolgens meer aandag aan die samestelling, huistaal van die ouers, beskikbaarheid van die vader, buitenshuise arbeid deur die moeder,

huisvesting, finansiële posisie en woonbuurt gegee word en aangetoon word hoe hierdie faktore die sosialiseringproses en akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in Botswana kan beïnvloed.

□ **SAMESTELLING**

Soms gebeur dit dat skoolverwisseling plaasvind as gevolg van die verandering in die samestelling van die gesin. Wanneer een van die ouers uit die gesin verdwyn, hetsy as gevolg van dood of 'n egskeiding, is dit 'n skokkende ervaring vir die kind en sy sosialisering en akademiese prestasie kan beïnvloed word. Die kind mag voel dit sy skuld dat een van sy ouers uit die gesin verdwyn het en vind dit om die rede moeilik om toenadering te aanvaar en vind dit gevolglik ook moeilik om in sy nuwe skool en omstandighede aan te pas (Lakebrink, 1993:36). Die ondersoeker het met verskeie leerders in aanraking gekom wat een van hulle ouers verloor het. Die leerders neem baie langer om by hulle nuwe onderwysomgewing in Botswana aan te pas en akademies volgens hulle vermoëns te presteer.

Die invloed van egskeiding of dood op die leerder, en selfs op die hele gesin, mag nie gering geskat word nie. Soms mag dit gebeur dat die sosialisering en akademiese prestasie van dié leerder egter kan verbeter.

□ **HUISTAAL VAN DIE OUERS**

Die taal wat deur die ouers en leerders by die huis gepraat word kan 'n positiewe sowel as 'n negatiewe invloed op die sosialisering sowel as akademiese prestasie van die betrokke leerders hê. Deur slegs die moedertaal, in die geval Afrikaans, te praat, kan die leerders wel hulle liefde en vaardigheid vir hulle moedertaal behou maar aangesien alle onderrig in Engels plaasvind, kan hulle dalk nooit die agterstand wat hulle vaardigheid met betrekking tot Engels betref, oorkom nie. In die meeste gevalle egter raak leerders na 'n ruk vlot in beide die huis- sowel as onderrigtaal. Leerders in die buurt mag egter voel dat die Afrikaanssprekende leerders nie by hulle sal aanpas nie aangesien hulle 'n ander huistaal praat. In baie gevalle praat of die moeder of die vader Engels met die kinders om hierdie probleme gouer te help oorkom.

□ **BESKIKBAARHEID VAN DIE VADER**

Wanneer die vader van betrekking verander, mag dit gebeur dat hy meer of minder uit die huis afwesig is op grond van sy werksomstandighede. As hy meer

afwesig is, kan die kind gedepriveerd voel en as hy minder afwesig is, kan 'n gevoel van deprivasie verdwyn en die kind kan veiliger en gelukkiger voel. Beide gevalle kan 'n invloed op die sosialisering en akademiese prestasie van die leerder hê (Viljoen, 1993:52). By die meeste gesinne met wie die ondersoeker in gesprek getree het, is die vader meer tuis. Van die leerders voel egter dat daar om die rede meer druk op hulle geplaas word aangesien hulle vader hulle akademiese prestasie meer noukeurig kan monitor.

□ **BUITENSHUISE ARBEID DEUR DIE MOEDER**

Dit mag ook gebeur dat die nuwe betrekking van die broodwinner ook 'n verandering teweegbring in die beroepstatus van die ander ouer, gewoonlik die moeder. Dit kan gebeur dat die broodwinner se verdienste sodanig verbeter dat die moeder nou kan tuisbly, die kinders beter versorg en meer aandag aan hulle kan bestee. Met gesinne wat na Botswana verhuis is dit in 90% van die gevalle wel die geval. Redes wat hiervoor aangevoer kan word is, die feit dat die Pula, Botswana se geldeenheid, sterker as die Rand is en omdat werkspermitte nie maklik bekombaar is nie. Die moeder bly dus gewoonlik tuis, en dit kan 'n positiewe invloed op die sosialisering sowel as die akademiese sukses van leerders hê (Simonaeux, 1999).

□ **HUISVESTING**

Met verandering van beroepstatus vind verandering van woonplek en die kwaliteit van huisvesting plaas. In die nuwe situasie kan die huisvesting so verbeter dat gunstige omstandighede vir 'n beter selfbeeld geskep word. Die teendeel is egter ook waar. Beknopte huisvesting waaraan die gesin voorheen nie gewoond was nie, kan 'n gevoel van minderwaardigheid, ontoereikendheid en frustrasie tot gevolg hê. Huisvesting in Botswana is geweldig duur en daar kan geen ordentlike drie slaapkamer huis gevind word vir onder 3 500 Pula, in die omgewing van 5 500 Rand, nie. Waar die maatskappy vir wie die vader of moeder werk nie vir huisvesting betaal nie, sal daar noodgedwonge na goedkoper behuising gekyk moet word. Dit kan 'n baie nadelige invloed op die kind se sosialisering en akademiese prestasie hê (Simonaeux, 1999).

□ **FINANSIËLE POSISIE**

Die beroepstatus van die ouer bepaal die finansiële posisie van die gesin. Wanneer inkomste daal, tref dit geleenthede tot sosialisering buite die gesin nadelig. Minder uitvoerings, uitstappies en ander sosiale geleenthede kan

ondernem word. Indien die inkomste egter verbeter, kan die teenoorgestelde ook gebeur (Viljoen, 1993:53).

□ **WOONBUURT**

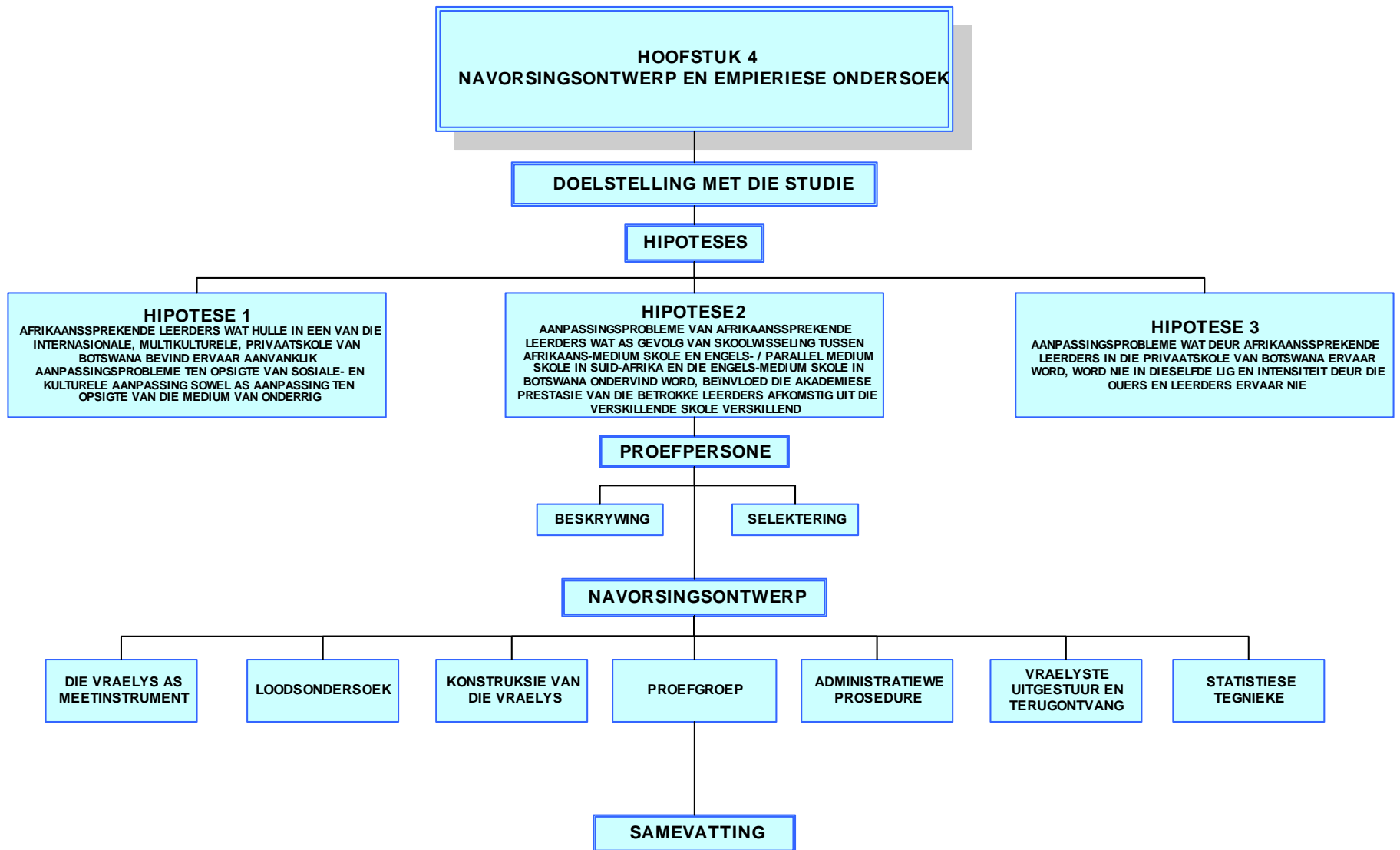
Die nuwe woonbuurt kan ook die sosialisering en akademiese prestasie van die leerders beïnvloed. Indien die gesin in 'n buurt beland waar 'n hoë premie op sosiale aktiwiteite geplaas word, kan die kind in die gemeenskap 'n tuiste vind en dit dra by om menslike verhouding aan te knoop en te onderhou. Te veel sosiale aktiwiteite kan weer egter nadelig op die kind se akademiese prestasie inwerk. Die meeste gesinne uit Suid-Afrika woon in middelklas woonbuurtes aangesien die huisvesting so duur is. Behalwe vir een woonbuurt aan die buitewyke van die hoofstad, Gaborone, is al die ander woonbuurtes gemeng wat betref sosiale klas. Daar is in die meeste gevalle dus vir die leerders min sosiale aktiwiteite binne die woonbuurt self, wat nadelig op hulle sosialisering kan inwerk maar 'n meer positiewe invloed op hulle akademiese prestasie kan hê.

Die sosiale ontwikkeling van die kind kan nie in isolasie gesien word nie. Vanaf sy geboorte is die mens gedurig met ander mense in aanraking en word hy meestal deur sy ouers opgevoed om sy plek in die samelewing in te neem. Sosialisering -- die proses waardeur verskeie sosialiseringssagente, soos ouers, die portuurgroep, skool en selfs televisie die kind se ontwikkeling rig met betrekking tot betrokke kulturele waardes en norme -- is 'n deurlopende proses (Monteith et al., 1987:93).

3.7 SAMEVATTING

Uit die bogenoemde beredenering blyk dit dat aanpassingsprobleme sowel as die hele kwessie van skoolwisseling 'n invloed op die akademiese prestasie van leerders kan uitoefen. Die ouers sowel as die ontwikkelingsvlak van die leerder kan verder 'n rol speel by die aanpassing en akademiese sukses al dan nie van Afrikaanssprekende leerders uit Suid-Afrika wat na Botswana verhuis. Deur van een of ander studiekursus gebruik te maak waar leerders gehelp kan word om hulle woordeskate te verbeter, kan hulle akademiese prestasie moontlik ook verbeter word.

In die volgende hoofstuk word die empiriese navorsingsontwerp uiteengesit. Daarna sal die resultate van die empiriese ondersoek ontleed word om te bepaal op watter wyse aanpassingsprobleme akademiese prestasies kan beïnvloed.

HOOFSTUK 4

NAVORSINGSONTWERP EN EMPIRIESE ONDERSOEK

4.1 INLEIDING

In die voorafgaande hoofstukke is daar aan die hand van 'n literatuurstudie aangetoon watter aanpassingsprobleme Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana ondervind en hoe die bepaalde aanpassingsprobleme hulle akademiese prestasie kan beïnvloed.

In Hoofstuk 1 is 'n oriënterende inleiding gegee en die bewuswording van die probleem is uiteengesit. Die probleemstelling en doel van die navorsing is geformuleer waarna 'n paar van die belangrikste begrippe, soos wat hulle spesifiek in dié studie gebruik word, verklaar is.

In Hoofstuk 2 is van die belangrikste konsepte wat in die studie na vore kom bespreek, naamlik die internasionale skole in Botswana en hulle bepaalde kurrikulums, multikulturele onderwys in Botswana, kultuur en die milieue-gestremdheid van die Afrikaanssprekende leerder in terme van kulturele andersoortigheid. Die drie belangrikste terreine waar aanpassingsprobleme ondervind word, naamlik aanpassing op die sosiale- en kulturele terrein sowel as aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig is voorts bespreek.

Die invloed van aanpassingsprobleme as gevolg van skoolwisseling op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders is in Hoofstuk 3 bespreek.

Die bogenoemde literatuurstudie vorm die teoretiese basis vir die empiriese ondersoek, wat in dié hoofstuk bespreek sal word. In die volgende hoofstuk sal die resultate van die empiriese ondersoek uiteengesit en geïnterpreteer word teen die agtergrond van die teoretiese uiteensetting wat in dié hoofstuk verduidelik word.

4.2 DOELSTELLING MET DIE STUDIE

Soos reeds genoem in Hoofstuk 1 is dit belangrik om aanpassingsprobleme vroegtydig te identifiseer ten einde riglyne vir ouers en onderwysers neer te lê wat die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana kan vergemaklik.

Die drie hoof terreine waar aanpassingsprobleme ondervind kan word en wat in die empiriese ondersoek nagevors gaan word, is onder andere :

- Aanpassingsprobleme ten opsigte van die sosiale aspekte van die nuwe onderwysomgewing.
- Aanpassingsprobleme ten opsigte van die kulturele aspekte van die nuwe onderwysomgewing.
- Aanpassingsprobleme ten opsigte van die medium van onderrig.

Die moontlike invloed wat skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana bevind kan hê, sal ook ondersoek word.

Die doel van die navorsing is om te bepaal watter moontlike aanpassingsprobleme Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana ervaar en hoe aanpassingsprobleme as gevolg van skoolwisseling 'n invloed op hulle akademiese prestasie kan hê. Sodra die aanpassingsprobleme geïdentifiseer is, kan ouers en leerders beide gehelp word om dit te voorkom ten einde akademies optimaal te presteer. Na afloop van die empiriese ondersoek sal aanbevelings in die laaste hoofstuk van die studie gemaak word.

4.3 HIPOTEESES

Die navorsing sal gedoen word binne die raamwerk van die volgende drie hipoteses :

- I. Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana bevind, ervaar aanvanklik aanpassingsprobleme ten opsigte van sosiale- en kulturele aanpassing sowel as aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig.

- II. Aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders wat as gevolg van skoolwisseling tussen Afrikaans-medium skole en Engels- /Parallel-medium skole in Suid-Afrika en die Engels-medium skole in Botswana ondervind word, beïnvloed die akademiese prestasie van die betrokke leerders afkomstig uit die verskillende skole, verskillend.
- III. Aanpassingsprobleme wat deur Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana ervaar word, word nie in dieselfde lig en intensiteit deur die ouers en leerders ervaar nie.

4.4 PROEFPERSONE

Die proefpersone sal bestaan uit die Afrikaanssprekende leerders en hulle ouers wat by tien van die oudste en bekendste internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana betrokke is. Slegs leerders wat hulle gedurende die afgelope vier jaar of minder in een van die privaatskole in Botswana bevind, sal by die studie betrek word. Die rede hiervoor is dat die ondersoeker voel dat leerders na vier jaar aanvanklike aanpassings- en akademieseprobleme behoort te oorkom het. Die aantal Afrikaanssprekende leerders in die skole het in die laaste vier jaar aansienlik toegeneem ($N=\pm 300$).

4.4.1 SELEKTERING VAN PROEFPERSONE

Daar sal na die tien oudste en bekendste privaatskole gegaan word waar toestemming verkry sal word om vraelyste aan al die leerders wat Afrikaans as huistaal het en hulle gedurende die afgelope vier jaar ingeskryf het, uit te gee. Al die skole het aansoekvorms waarop leerders se ouers met registrasie van hulle kinders moet aandui watter taal by die huis gepraat word. Daar sal eers via e-pos met die skole gekommunikeer word ten einde hulle genoeg tyd te gee om die korrekte getalle en naamlyste aan die ondersoeker deur te gee. Die ondersoeker beraam dat daar 300 leerders tussen die tien skole betrek sal word, maar die finale getal sal eers bepaal kan word nadat die naamlyste vanaf die onderskeie skole terug ontvang is.

4.4.2 BESKRYWING VAN PROEFPERSONE

Die proefpersone wat in die studie betrek sal word, sal almal leerders vanaf Graad 4 (*Standard 4*) tot in met Graad 12 (*Form 6*) wees wat Afrikaans as

huistaal het. Dié leerders se ouers sal dan ook betrek word. Slegs leerders wat hulle gedurende die afgelope vier jaar ingeskryf het sal by die studie betrek word. Die leerders val in die sogenaamde “*Upper Primary*”, “*Junior Secondary/Middle School*” en “*Senior Secondary*” gedeelte van die onderskeie skole. Die ouderdomme van die leerders wat as proefpersone gaan optree, sal wissel tussen agt en negentien jaar. Daar sal nie vir die doel van die studie onderskeid getref word tussen die respons van seuns en dogters nie.

Vier van die skole wat by die ondersoek betrek sal word, is skole wat vanaf “*Reception*” (Graad 0) tot in met “*Form 6*” (Graad 12) strek. Die oorblywende ses skole sluit vier laerskole en twee sekondêre skole in.

4.5 NAVORSINGSONTWERP

4.5.1 DIE VRAELYS AS MEETINSTRUMENT

Deur van vraelyste gebruik te maak ten einde inligting te bekom hou verskeie voordele sowel as nadele in (Smit, 1987:6, Aronson, 1999:176) .

4.5.1.1 VOORDELE BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE

- Die gedrukte vraelys is doeltreffender en meer prakties as die onderhoud aangesien onduidelikhede ten opsigte van sekere vrae grootliks uitgeskakel kan word.
- As daar eenvormige instruksies gegee word, word die invul van die vraelys baie vergemaklik.
- Die antwoorde van die respondente op sekere vrae, kan maklik ontleed word.
- Die respondent het groot vryheid wat betref die plek, tyd en tempo van invul van die vraelys.
- Baie inligting kan binne 'n kort tydsbestek ingesamel word.

- Geografiese afstand is nie 'n struikelblok nie, aangesien 'n posvraelys gebruik kan word en respondente naby die navorser sowel as die ver weg, betrek kan word.

4.5.1.2 NADELE BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE

- Die geldigheid van vraelyste ten opsigte van wie die vraelys beantwoord het, kan baie moeilik bepaal word.
- Dit is baie moeilik om 'n vraelys so op te stel dat al die respondente al die vrae op dieselfde wyse verstaan en interpreteer alhoewel daar gepoog sal word om dit wel te doen.
- 'n Hoë persentasie terugvoer word in die reël baie moeilik verkry.
- Die publiek is in die algemeen baie negatief teenoor vraelyste as gevolg van die tydsaspek wat met die voltooiing van vraelyste geassosieer word.
- 'n Vraelys word soms baie persoonlik ervaar en die respondente huiwer soms om sekere vrae eerlik te beantwoord.
- Die opstel en gereed kry van die vraelyste is baie tydrowend.

4.5.1.3 ETIESE ASPEK BY DIE GEBRUIK VAN VRAELYSTE

- Geen leerder of ouer sal gedwing word om aan die ondersoek deel te neem nie.
- Enige leerder of ouer kan enige tyd aan die ondersoek onttrek sou hy dit versoek.
- Alle gegewens sal streng vertroulik hanteer en verwerk word.

- Indien die navorser in die loop van die navorsing bewus word van enige probleme, sal hy onmiddellik daaraan aandag gee.

4.5.2 LOODSONDERSOEK

Daar sal vraelyste aan die Afrikaanssprekende leerders van een skool uitgegee word om vas te stel of die vraelyste konstrugeldigheid besit al dan nie. Daar sal dus vasgestel word of die vrae meet wat hulle veronderstel is om te meet. Dit sal aan die ondersoeker kan aantoon of die proefpersone die vrae verstaan en of die ondersoeker die verwagte response kry. Geleentheid sal dus geskep word om die nodige veranderings aan te bring voordat die vraelyste gefinaliseer sal word.

Die skool wat vir die doel gebruik sal word, is die skool waar die ondersoeker werksaam is. Aangesien die ondersoeker die vraelyste aan die leerders kan gee en dadelik laat invul sal hy kan bepaal of hulle die vrae verstaan, reg interpreteer en dus of die vraelyste konstrugeldigheid besit al dan nie. Die vraelyste wat aan die oorblywende skole uitgegee sal word, sal deur die leerders op hulle eie ingevul moet word nadat die nodige veranderings aangebring is, sou die ondersoeker dit nodig ag. Die klaar voltooide vraelyste sal dan aan die ondersoeker terug besorg word.

4.5.3 KONSTRUKSIE VAN DIE VRAELYS

4.5.3.1 STRUKTUUR VAN DIE VRAELYS

Die studie sal uitgevoer word by wyse van twee gestruktureerde vraelyste (Bylaag G en H) wat gegrond is op die literatuurstudie soos uiteengesit in Hoofstuk 1-3 van die studie.

Beide die vraelyste sal slegs uit geslote vrae bestaan. Die vraelyste wat aan die ouers en leerders onderskeidelik gegee sal word, sien in wese dieselfde daaruit ten einde 'n vergelyking tussen die twee partye se gevoelens ten opsigte van aanpassingsprobleme op sosiale, kulturele en op die gebied van taalaanpassings, te kan tref. Deur 'n vergelyking tussen die respons van die ouers en leerders te tref sal daar moontlik meer effektief hulp met moontlike aanpassingsprobleme gegee kan word. Die betrokke partye sal gevra word om 'n keuse uit altyd, dikwels, selde of nooit te maak.

Die vraelyste sal soos volg saamgestel word :

1 : Afdeling A : Biografiese Besonderhede

- Persoonlike Besonderhede

- (Vrae 1.1 – 1.9 – Vraelyste aan Primêre leerders)

- (Vrae 1.1 – 1.11 – Vraelyste aan Sekondêre leerders)

- (Vrae 1.1 -1.12 – Vraelyste aan Ouers)

2 : Afdeling B : Demografiese Besonderhede

- Besonderhede van vorige skool

- (Vrae 2.1 – 2.5)

- Besonderhede van huidige skool

- (Vrae 3.1 – 3.4)

3 : Afdeling C : Aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana kan ondervind (Vrae 4.1 – 4.30).

Aanpassingsprobleme kan ondervind word ten opsigte van :

- sosiale aanpassing

- (Vrae 4.1 - 4.10)

- kulturele aanpassing

- (Vrae 4.11 – 4.20)

- aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig

(Vrae 4.21 – 4.30)

- 4 : Afdeling D : Die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

(Vrae 5.1 – 5.10)

Die vraelyste sal met behulp van kollegas, wat dieselfde probleme met Afrikaanssprekende leerders in hulle klasse, of hulle eie kinders ervaar, saamgestel word. Nadat die vraelyste gefinaliseer is, sal toestemming van die onderskeie skole se hoofde/direkteure verkry, ten einde die vraelyste onder die Afrikaanssprekende leerders te sirkuleer.

4.5.3.2 DOEL MET DIE VRAE

Beide die vraelyste wat in die ondersoek gebruik sal word, sal uit vier afdelings bestaan. Die vier afdelings sal inligting inwin oor die persoonlike besonderhede van die leerders sowel as inligting oor die leerders se vorige en huidige skole. In Afdeling A – Persoonlike Besonderhede, by die vraelyste wat aan leerders uitgegee sal word, sal ook inligting ingewin word aangaande die akademiese prestasie van die betrokke leerder voor en na sy/haar koms na Botswana (Vergelyk Vraag 1.7). Daar sal verder in die laaste twee afdelings inligting ingewin word oor leerders se aanpassingsprobleme en hoe skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme 'n rol in hulle akademiese sukses kan speel al dan nie.

- Afdeling A : Biografiese Besonderhede – Persoonlike besonderhede

Die nege vrae wat in hierdie afdeling by die vraelyste wat aan primêre leerders en onderskeidelik die elf en twaalf vrae wat aan sekondêre leerders en die ouers van die leerders ingesluit sal word, se hoofdoel is om inligting oor drie aspekte te bekom. Dit sluit in die tydperk waarin die leerders een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana besoek sowel as om te bepaal of van die sekondêre leerders

ook een van die primêre skole in Botswana besoek het. Verder sal inligting bekom word ten opsigte van die medium van onderrig waarin leerders onderrig is voor hulle koms na Botswana. Laastens sal inligting bekom word ten opsigte van die teenwoordigheid van beide ouers en of beide ouers werk. 'n Vierde aspek wat by die vraelyste van die leerders ondersoek sal word is hulle akademiese prestasie voor en na hulle aankoms in Botswana.

Aspekte soos die tydperk woonagtig in Botswana en die medium van onderrig voor hulle koms na Botswana sowel as die teenwoordigheid van een of beide ouers kan 'n wesenlike invloed in die bepaling van die invloed van aanpassingsprobleme op die akademiese prestasie van leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana hê. Leerders wat reeds onderrig in Engels ontvang het of 'n geruime tyd reeds in Botswana woon, sal kan baie minder aanpassingsprobleme ervaar as wat die geval sal wees by leerders wat nog nooit in Engels onderrig is nie en baie kort in die land woon. Die teenwoordigheid van die ouers, wat 'n ondersteunende rol speel, kan ook grootliks daartoe bydra, dat 'n leerder makliker aanpas.

Die vrae wat in Afdeling A en Afdeling B ingesluit sal word, kan moontlik slegs by een vraelys, van óf die leerders óf die van ouers ingesluit word, maar ter wille van volledigheid sal dit by beide se vraelyste ingesluit word.

- Afdeling B : Demografiese Besonderhede

A : Besonderhede van vorige skool

Die doel van die vrae in die afdeling sal wees om spesifiek agter te kom uit watter opvoedingsituasie die leerders afkomstig is. Kom hulle uit 'n primêre-, sekondêre- of gekombineerde skool en wat die hoogste standerd is wat hulle daar voltooi het. Veral dié twee faktore kan 'n wesenlike rol in die aanpassing van leerders speel al dan nie. Afrikaanssprekende leerders kon reeds in Suid-Afrika 'n Engels-medium skool besoek het (Vergelyk Vraag 1.6) wat moontlik hulle aanpassingsprobleme ten opsigte van die medium van onderrig aansienlik kan verminder. Ouer leerders wat hulle hele skoolloopbaan in Afrikaans onderrig ontvang het, sal ook heel moontlik moeiliker aanpas as jonger leerders. Daar word verder ook navraag oor skool- en klasgrootte van die vorige skool gedoen. Leerders wat aan groot klasse gewoond is waar individuele aandag nie aan die orde van die dag is nie, kan aanpassingsprobleme ondervind indien die klasse skielik baie klein en op individuele

aandag gemik is, aangesien hy/sy nie meer agter klasmaats sal kan “skuil” nie. Die ander vraag wat in die afdeling ingesluit is, doen navraag oor die lokalisering van die vorige skool. Leerders uit plattelandse gebiede waar slegs Afrikaans deur die grootse deel van die gemeenskap gepraat word, sal moontlik moeiliker in ’n Engelse milieu aanpas as leerders uit stedelike gebiede wat meer blootgestel was aan Engels.

B : Besonderhede van huidige skool

Die doel van die afdeling sal wees om ’n kontras met die leerder se vorige skool te identifiseer. Indien daar wesenlike verskille tussen die huidige en vorige skool bestaan, sal ’n leerder moontlik moeiliker aanpas. Die aantal Afrikaanssprekende leerders in die skool kan ook ’n leerder se aanpassing aanhelp of rem aangesien hy/sy moontlik eerste by die groep sal inskakel om veilig en geborge te voel.

Die ondersoeker is verantwoordelik vir afneem van toelatingseksamens by sy huidige skool. Die toetse toets slegs leerders se vaardigheid in Engels en Wiskunde. Indien leerders sekere terme of sekere opdragte nie verstaan nie, kan hy baie benadeel word. Alhoewel die leerders nie noodwendig ’n akademiese agterstand het nie, kan dit moontlik so voorkom indien eenvoudige vrae nie beantwoord is nie. Vraag 3.4 is spesifiek daarop gemik om te bepaal of leerders en ouers voel hulle sou beter in die toelatingstoetse kon doen indien hulle begrip van Engels beter was.

- Afdeling C : Aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana kan ondervind (Vrae 4.1 – 4.30)

Aanpassingsprobleme kan ondervind word ten opsigte van :

- sosiale aanpassing
(Vrae 4.1 - 4.10),

- kulturele aanpassing
(Vrae 4.11 – 4.20)

- aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig
(Vrae 4.21 – 4.30)

In die afdeling sal daar spesifieke vrae aangaande die aanpassing van leerders gevra word. Vrae oor spesifiek die leerders se aanpassing by nuwe sosiale- en kulturele groepe sowel as die aanvaarding deur personeel al dan nie sal in die afdeling ingesluit word. Vrae oor die leerders se aanpassings ten opsigte van die medium van onderrig sal ook in die afdeling ingesluit word. Die vrae sal dieselfde in beide die ouers sowel as die leerders se vraelyste wees en daar sal hierdeur gepoog word om vas te stel of die ouers en leerders die aanpassingsprobleme dieselfde aanvaar al dan nie.

- Afdeling D : Die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana (Vrae 5.1 – 5.10)

Die hoofdoel van die afdeling sal wees om te probeer vasstel of leerders en ouers voel die aanpassing by die nuwe onderwysomgewing, as gevolg van skoolwisseling, die leerders se akademiese prestasie beïnvloed het al dan nie. Vrae oor die leerders se motivering en studiemetodes, die werktempo, evalueringsmetodes en vreemde terminologie by die nuwe skool en die rol hiervan by aanpassing sal in dié afdeling ingesluit word. Die resultate sal dan in verband gebring word met die respondente se beantwoording van Vraag 1.7 wat handel oor akademiese prestasie voor en na hulle aankoms in Botswana.

Daar sal ook navraag gedoen word oor die ouers se opvoedingstyl wat 'n moontlike invloed op die leerders se akademiese prestasie kan hê al dan nie. Die rede vir die vraag sal wees om te probeer vasstel of die leerders en ouers voel dat hulle manier van opvoeding 'n rol in die leerders se akademiese sukses kan speel al dan nie.

4.5.4 PROEFGROEP

Die proefgroep sal bestaan uit die Afrikaanssprekende leerders en hulle ouers wat vir die afgelope vier jaar of minder betrokke is by een of meer van die tien bekendste en oudste internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana. Die aantal Afrikaanssprekende leerders in die skole het in die laaste vier jaar aansienlik toegeneem.

4.5.5 ADMINISTRATIEWE PROSEDURE

Die skoolhoofde van die skole wat by die ondersoek betrokke sal wees, sal almal genader word om of skriftelik of telefonies toestemming te verleen dat daar met die ondersoek in die onderskeie skole voortgegaan mag word. Aangesien slegs privaatskole betrek sal word, sal dit nie nodig wees om by die onderwysdepartement toestemming te verkry nie.

4.5.6 VRAELYSTE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG

Daar sal rekening gehou word van die aantal vraelyste wat uitgestuur en terugontvang is.

SKOOL	PRIMÊR, SEKONDÊR, GEKOMBINEERD	UITGESTUUR AAN OUERS	TERUGONTVANG	PERSENTASIE
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
TOTALE				

SKOOL	PRIMĒR, SEKONDĒR, GEKOMBINEERD	UITGESTUUR AAN LEERDERS	TERUGONTVANG	PERSENTASIE
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
TOTALE				

4.5.7 STATISTIESE TEGNIEKE

4.5.7.1 DIE S-A-S PROGRAM

Inligting wat deur middel van die vraelyste verkry sal word, sal op die hoofraamrekenaar van die skool waarby die ondersoeker betrokke is met behulp van 'n S-A-S (*Statistical Analysis System*) rekenaarpakket (SAS Institute Inc., 1990) verwerk word om frekwensie tabelle ten opsigte van die respondente se response saam te stel.

4.5.7.2 FREKWENSIE-ONTLEDINGS

By elke vraag in Afdeling C en D sal die frekwensie en persentasie volgens die *PROC FREQ* (*frequency procedure*) van S-A-S verkry word. Die doel hiervan is om 'n beeld te probeer kry van hoe daar gerespondeer is op al die vrae in die onderskeie twee afdelings.

Eerstens sal die persentasie respondente wat 1 (Altyd) of 2 (Dikwels) geantwoord het in Afdeling C se eerste gedeelte wat handel oor sosiale aanpassing deur middel van frekwensie tabelle uiteengesit word en so ook die wat 3 (Soms) of 4 (Nooit) geantwoord het (Vraag 4.1 – 4.10). Deur die berekening te doen sou vasgestel kon word watter persentasie van die leerders voel dat hulle sosiale aanpassing genoegsaam aandag kry en watter voel dat hulle probleme ervaar het. Dieselfde berekening sal gedoen word by die gedeeltes wat handel oor kulturele aanpassing (Vraag 4.11 – 4.20), aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig (Vraag 4.21 – 4.30) sowel as die gedeelte oor die invloed van skoolwisseling en die gevolglike aanpassing by die nuwe skool (Vraag 5.1 – 5.10).

4.5.7.3 DIE t-Toets

Die t-toets sal gebruik word om te bepaal of die response van die ouers en leerders beduidend van mekaar verskil. Die hoofdoel van die gebruik van die t-toets sal wees om te bepaal of Hipotese III aanvaar kan word al dan nie.

Die t-toets sal die volgende behels :

- Vir die doel van die studie sal daar op 'n 95% beduidingsvlak gewerk. Dit beteken dat aanvaar sal word dat daar geen verskil tussen die response van ouers en leerders is as 'n 95% beduidingsvlak bereik is nie.
- As daar van die nulhipotese (geen verskil tussen die response van die ouers en leerders) uitgegaan word, dui p-waardes van 0,05 op 'n 95% beduidingsvlak (Frankel en Walken, 1990:185).

Vir die doel van die studie sal t-toetse bereken word vir twee stelle ongekorreleerde data – die data wat verkry word van die ouers se vraelyste en die wat verkry word van die leerders. Daar sal na Afdeling C (Vraag 4.1 – 4.30) en Afdeling D (Vraag 5.1 – 5.10) van die onderskeie vraelyste gegaan word waarna daar t-toetse gedoen sal word op :

- sosiale aanpassing
(Vrae 4.1 - 4.10)
- kulturele aanpassing
(Vrae 4.11 – 4.20)
- aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig
(Vrae 4.21 – 4.30)

- Die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassing op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

(Vrae 5.1 – 5.10)

Daar sal gekyk word na die persentasie leerders wat 1 (Altyd) en 2 (Dikwels) gemerk het en in verband gebring word met die ouers wat 1 (Altyd) en 2 (Dikwels) gemerk het.

Voorts sal daar ook gekyk word na die persentasie leerders wat 3 (Soms) en 4 (Nooit) gemerk het en in verband gebring word met die respons van die ouers.

Deur die berekeninge sal bepaal kan word of daar betekenisvolle verskille tussen die respons van die ouers en leerders is. Daar sal dus wel bepaal kan word of die sienings van die ouers en leerders verskil ten opsigte van die sosiale- en kulturele aanpassing en aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig sowel as die invloed van skoolwisseling en gepaardgaande aanpassingsprobleme op hulle akademiese prestasie maar daar sal nie bepaal kan word hoekom en waar die verskille lê nie.

4.5.7.4 AANVAARDING VAN HIPOTEESES

- **HIPOTEESE I**

Deur na die frekwensie tabelle te kyk sal daar bepaal kan word waar die grootste probleem ten opsigte van aanpassing geleë is, hetsy dit sosiale- of kulturele aanpassing of moontlik aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig is.

- **HIPOTEESE II**

Om die geldigheid van dié hipotese te bepaal, sal daar t-toetse vir gekorreleerde data – data verkry slegs vanaf die vraelyste van leerders - bereken moet word. Daar sal 'n onderskeid getref word tussen die vraelyste van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool in Suid-Afrika na 'n Engels-medium skool in Botswana verskuif het en die wat reeds voorheen in 'n Engels- /Parallel medium skool was hetsy binne of buite Botswana. Die inligting kan verkry word in Afdeling A (Vraag 1.6) en in Afdeling D (Vraag 5.1 – 5.10) van die vraelys. Daar sal voorts ook gekyk

word na die akademiese prestasie van leerders voor en na hulle aankoms in Botswana. Dié inligting sal in Afdeling A vraag 1.7.1 – 1.7.6 verkry word.

Indien daar betekenisvolle verskille tussen die twee stelle vraelyste gevind word, dit wil sê leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is wel swakker presteer, sal die hipotese aanvaar word.

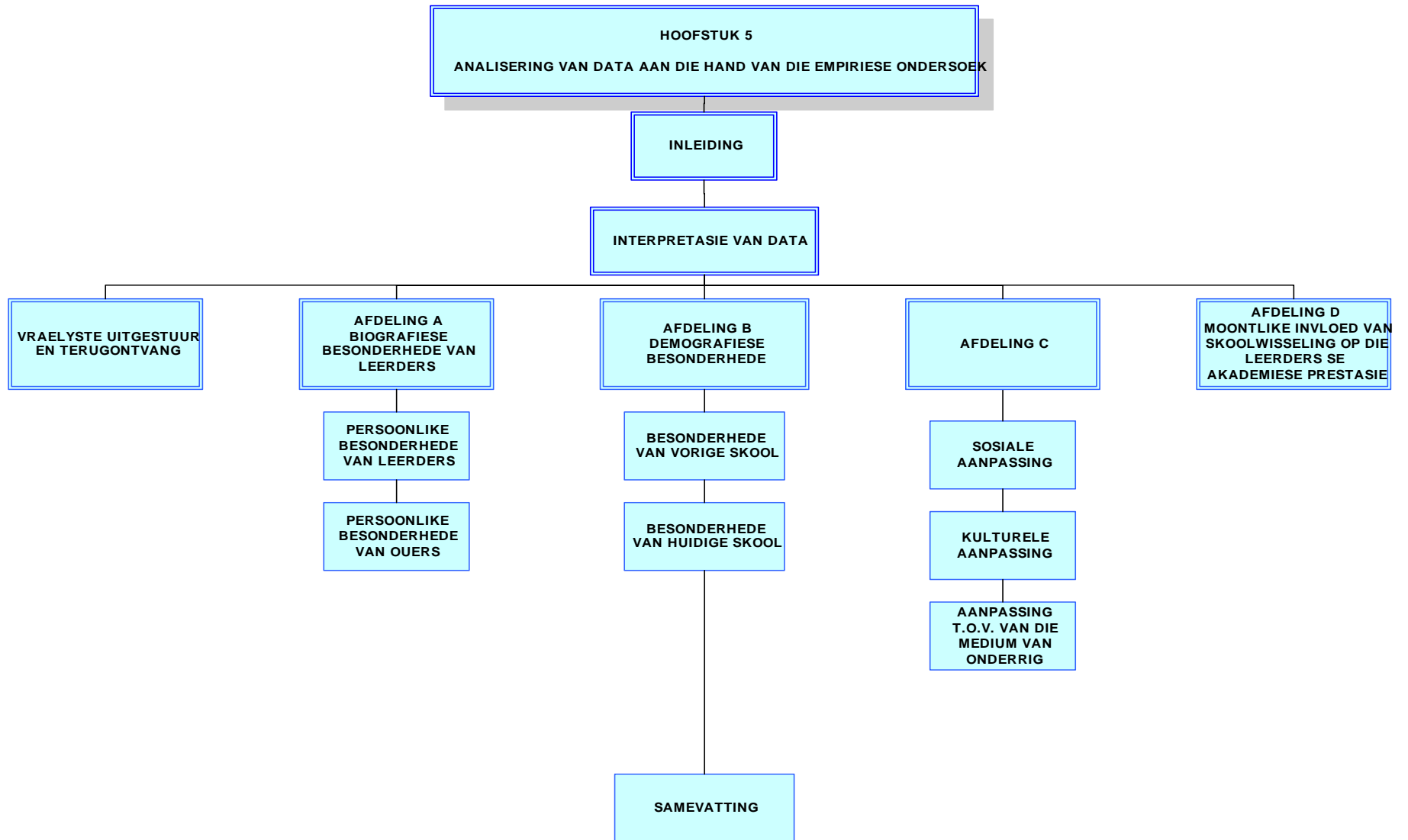
▪ **HIPOTESE III**

Om die geldigheid van die hipotese te bepaal sal daar na die t-toetse wat bereken is vir ongekorreleerde data – vraelyste van beide die ouers en leerders – gekyk word (Vergelyk 4.5.5.1). t-Toetse sal bereken word vir die respons op Vrae 4.1 – 4.30 in Afdeling C en Vraag 5.1 – 5.10 in Afdeling D. Indien daar wel betekenisvolle verskille tussen die respons van die ouers en leerders is, sal die hipotese aanvaar word.

4.6 SAMEVATTING

In die hoofstuk is die navorsingsontwerp uiteengesit. Daar sal in Hoofstuk 5 voortgegaan word met die interpretasie van die data wat deur middel van die twee vraelyste ingesamel gaan word.

Die inligting wat bekom word deur die vraelyste en die statistiese berekeninge hiervan sal in Hoofstuk 5 van die studie uiteengesit word.

HOOFSTUK 5

ANALISERING VAN DATA AAN DIE HAND VAN DIE EMPIRIESE ONDERSOEK

5.1 INLEIDING

In Hoofstuk 4 is die navorsingsontwerp uiteengesit. In dié hoofstuk sal die resultate van die empiriese ondersoek uiteengesit en geïnterpreteer word teen die agtergrond van die teoretiese uiteensetting wat in Hoofstuk 4 verduidelik is.

5.2 INTERPRETASIE VAN DATA

5.2.1 VRAELYSTE UITGESTUUR EN TERUGONTVANG

Daar is vraelyste aan leerders en hulle ouers by tien van die bekendste en oudste internasionale, multikulturele, privaatskole in Botswana uitgegee. Een van die primêre skole wou nie toestemming verleen dat vraelyste by hulle uitgegee word nie. Daar is geen rede aan die ondersoeker verstrek nie en die hoof van die betrokke skool wou die ondersoeker nie te woord staan nie. Die ondersoeker het toe 'n kollega genader wat vraelyste aan die spesifieke skool se leerders en hulle ouers op 'n individuele basis uitgedeel het.

Die aantal vraelyste wat onderskeidelik aan ouers en leerders uitgegee en terugontvang is word in Tabel 5.1 (Vraelyste aan ouers) en Tabel 5.2 (Vraelyste aan leerders) uiteengesit.

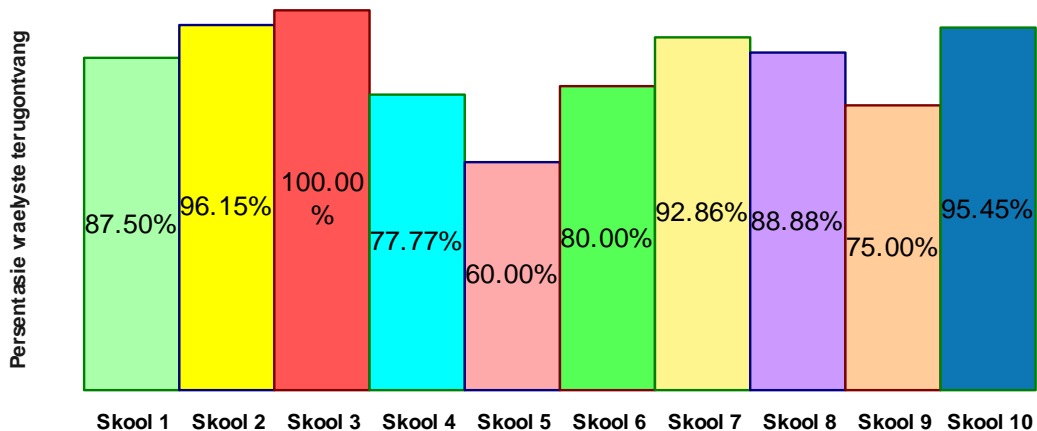
TABEL 5.1 : Aantal vraelyste uitgestuur en terugontvang (Ouers)

SKOOL	PRIMÊR, SEKONDÊR, GEKOMBINEERD	UITGESTUUR AAN OUERS	TERUGONTVANG	PERSENTASIE
1	Gekombineerd	8	7	87.50%
2	Gekombineerd	52	50	96.15%
3	Gekombineerd	27	27	100.00%
4	Gekombineerd	9	7	77.77%
8	Sekondêr	5	3	60.00%
6	Sekondêr	15	12	80.00%
7	Primêr	28	26	92.86%
8	Primêr	9	8	88.88%

9	Primêr	8	6	75.00%
10	Primêr	22	21	95.45%
TOTALE	Gekombineerd = 4 Sekondêr = 2 Primêr = 4	183	167	91.00%

In Tabel 5.1 word die aantal vraelyste wat aan die ouers van Afrikaanssprekende leerders uitgegee en terugontvang is, aangedui asook die persentasie vraelyste wat terugontvang is. Daar is in totaal 183 vraelyste uitgegee en 16 is nie terugontvang nie. Die kleinste persentasie vraelyste wat van die ouers van 'n spesifieke skool terugontvang is, is 60.00% by een van die sekondêre skole en die grootste persentasie wat terugontvang is, is by een van die primêre skole waar 95.45% van die vraelyste terugontvang is. In totaal is daar 91.00% van die vraelyste terugontvang.

GRAFIEK 5.1 : Vraelyste terugontvang vanaf die ouers van Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die privaat skole van Botswana bevind

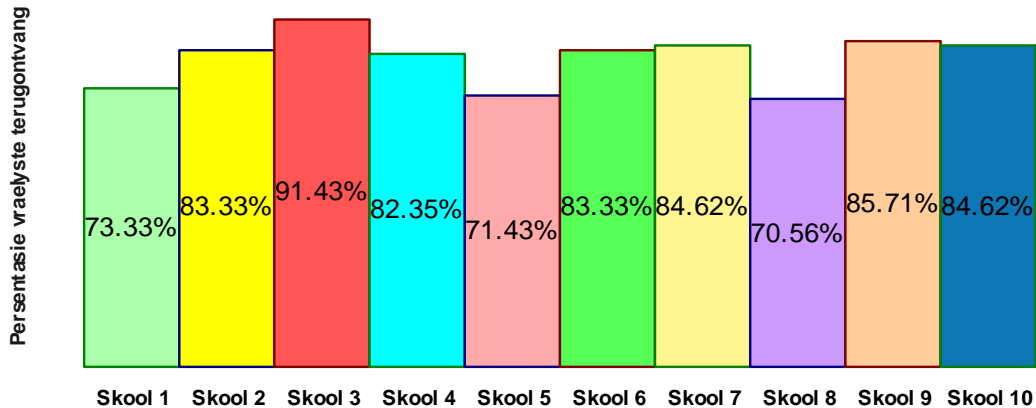
Aantal vraelyste terugontvang van die ouers van die onderskeie skole

TABEL 5.2 : Aantal vraelyste uitgestuur en terugontvang (Leerders)

SKOOL	PRIMÊR, SEKONDÊR, GEKOMBINEERD	UITGESTUUR AAN LEERDERS	TERUGONTVANG	PERSENTASIE
1	Gekombineerd	15	11	73.33%
2	Gekombineerd	66	55	83.33%
3	Gekombineerd	35	32	91.43%
4	Gekombineerd	17	14	82.35%
8	Sekondêr	7	5	71.43%
6	Sekondêr	18	15	83.33%
7	Primêr	39	33	84.62%
8	Primêr	17	12	70.56%
9	Primêr	14	12	85.71%
10	Primêr	26	22	84.62%
TOTALE	Gekombineerd = 4 Sekondêr = 2 Primêr = 4	254	211	83.07%

In Tabel 5.2 word die aantal vraelyste wat aan Afrikaanssprekende leerders uitgegee en terugontvang is, aangedui asook die persentasie vraelyste wat terugontvang is. Daar is in totaal 254 vraelyste uitgegee en 211 is terugontvang. Die kleinste persentasie vraelyste wat van die leerders van 'n spesifieke skool terugontvang is, is 70.56% by een van die primêre skole en die grootste persentasie wat terugontvang is, is by een van die gekombineerde skole waar 91.43% van die vraelyste terugontvang is. In totaal is daar 83.07% van die vraelyste terugontvang wat ietwat kleiner is as die persentasie vraelyste wat van die ouers terugontvang is.

GRAFIEK 5.2 : Vraelyste terugontvang vanaf Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die privaatskole van Botswana bevind

Aantal vraelyste terugontvang van die leerders van die onderskeie skole

Die ondersoeker het self na die onderskeie skole toe gery om die vraelyste te gaan uitdeel en ook self weer die vraelyste gaan opneem. Daar was Afrikaanssprekende onderwysers by al die betrokke skole wat die ondersoeker gehelp het om die vraelyste terug te kry. Daar is nie van posvraelyste in die studie gebruik gemaak nie.

5.2.2 AFDELING A

BIOGRAFIESE BESONDERHEDE VAN LEERDERS

5.2.2.1 PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN LEERDERS

In Tabel 5.3 word die persoonlike besonderhede van die leerders wat aan die studie deelgeneem het uiteengesit. Vir die doel van die studie is Vraag 1.7 in die Tabel 5.3 herhaal om 'n onderskeid te tref tussen leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is en leerders wat van 'n Engels-/Parallel-medium skool afkomstig is en huidiglik een van die Engels-medium skole in Botswana besoek.

TABEL 5.3 : Biografiese besonderhede van leerders

VRAAG 1.1 – GESLAG	F	%
Manlik	81	38.39%
Vroulik	130	61.61%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 1.2 – OUDERDOM		
>10	23	10.90%
11	41	19.43%
12	36	17.06%
13	25	11.85%
14	27	12.80%
15	12	5.69%
16	19	9.00%
17	8	3.79%
18	9	4.27%
19 en ouer	11	5.21%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 1.3 – HUISTAAL		
Afrikaans	185	87.68%
Engels	18	8.53%
Albei	8	3.79%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 1.4 – AANTAL JARE WOONAGTIG IN BOTSWANA.		
0-1	87	41.23%
1-2	34	16.11%
2-3	51	24.17%
3-4	12	5.69%
4-5	15	7.11%
5-6	4	1.90%
6-7	5	2.37%
7-8	3	1.42%
8-9	0	0.00%
9+	0	0.00%
TOTAAL	211	100.00%

VRAAG 1.5 – AANTAL JARE WAARIN EEN VAN BOTSWANA SE PRIMÊRE OF SEKONDÊRE PRIVAATSKOLE BESOEK WORD		
0-1	114	54.03%
1-2	28	13.27%
2-3	31	14.69%
3-4	27	12.80%
4+	11	5.21%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 1.6 – IN WATTER TAAL HET U ONDERWYS ONTVANG VOOR U KOMS NA BOTSWANA ?		
Engels	18	8.53%
Afrikaans	190	90.05%
Albei	3	1.42%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 1.7 – GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL IN VAKKE : RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN 'N AFRIKAANS-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS		
VRAAG 1.7.1 – ENGELS AS VAK IN SUID-AFRIKA		
Eerste Taal	0	0.00%
Tweede Taal	189	100.00%
TOTAAL	189	100.00%
80-100	46	24.34%
70-79	63	33.33%
60-69	71	37.57%
50-59	5	2.64%
40-49	4	2.12%
TOTAAL	189	100.00%
VRAAG 1.7.1 – ENGELS AS VAK IN BOTSWANA		
80-100	29	15.43%
70-79	26	13.83%
60-69	57	30.32%
50-59	63	33.51%
40-49	13	6.91%
TOTAAL	188	100.00%

VRAAG 1.7.2 – WISKUNDE IN SUID-AFRIKA		
80-100	19	10.05%
70-79	51	26.98%
60-69	40	21.17%
50-59	72	38.10%
40-49	7	3.70%
TOTAAL	189	100.00%
VRAAG 1.7.2 – WISKUNDE IN BOTSWANA		
80-100	7	3.70%
70-79	49	25.92%
60-69	60	31.75%
50-59	72	38.10%
40-49	1	0.53%
TOTAAL	189	100.00%
VRAAG 1.7.3 – GEESTES-/SOSIALE WETENSKAPPE IN SUID-AFRIKA		
80-100	83	44.15%
70-79	72	38.30%
60-69	22	11.70%
50-59	5	2.66%
40-49	6	3.19%
TOTAAL	188	100.00%
VRAAG 1.7.3 – GEESTES-/SOSIALE WETENSKAPPE IN BOTSWANA		
80-100	14	7.45%
70-79	55	29.25%
60-69	56	29.79%
50-59	62	32.98%
40-49	1	0.53%
TOTAAL	188	100.00%
VRAAG 1.7.4 – NATUURWETENSKAPPE IN SUID-AFRIKA		
80-100	27	16.07%
70-79	29	17.26%
60-69	59	35.12%
50-59	44	26.19%
40-49	9	5.36%
TOTAAL	168	100.00%

VRAAG 1.7.4 – NATUURWETENSKAPPE IN BOTSWANA		
80-100	11	6.75%
70-79	28	17.18%
60-69	43	26.38%
50-59	61	37.42%
40-49	20	12.27%
TOTAAL	163	100.00%
VRAAG 1.7.5 – HANDELSVAKKE IN SUID-AFRIKA		
80-100	2	4.25%
70-79	19	40.43%
60-69	13	27.66%
50-59	5	10.64%
40-49	8	17.02%
TOTAAL	47	100.00%
VRAAG 1.7.5 - HANDELSVAKKE IN BOTSWANA		
80-100	0	0.00%
70-79	7	16.28%
60-69	27	62.80%
50-59	5	11.62%
40-49	4	9.30%
TOTAAL	43	100.00%
VRAAG 1.7.6 – HANDVAARDIGHEIDS-KREATIEWE-/KUNSVAKKE IN SUID-AFRIKA		
80-100	51	27.27%
70-79	41	21.93%
60-69	54	28.87%
50-59	33	17.65%
40-49	8	4.28%
TOTAAL	187	100.00%
VRAAG 1.7.6 – HANDVAARDIGHEIDS-/KREATIEWE-/KUNSVAKKE IN BOTSWANA		
80-100	41	21.69%
70-79	43	22.75%
60-69	47	24.87%
50-59	38	20.11%
40-49	20	10.58%

TOTAAL	189	100.00%
VRAAG 1.7 – GEMIDDELDE PUNTE BEHAAL IN VAKKE : RESPONS VAN LEERDERS WAT VAN 'N ENGELS- /PARALLEL-MEDIUM SKOOL AFKOMSTIG IS		
VRAAG 1.7.1 – ENGELS AS VAK IN SUID-AFRIKA		
Eerste Taal	18	90.00%
Tweede Taal	2	10.00%
TOTAAL	20	100.00%
80-100	4	19.05%
70-79	5	23.81%
60-69	7	33.33%
50-59	4	19.05%
40-49	1	4.76%
TOTAAL	21	100.00%
VRAAG 1.7.1 – ENGELS AS VAK IN BOTSWANA		
80-100	8	38.10%
70-79	6	28.57%
60-69	5	23.81%
50-59	1	4.76%
40-49	1	4.76%
TOTAAL	21	100.00%
VRAAG 1.7.2 – WISKUNDE IN SUID-AFRIKA		
80-100	2	10.00%
70-79	2	10.00%
60-69	4	20.00%
50-59	7	35.00%
40-49	5	25.00%
TOTAAL	20	100.00%
VRAAG 1.7.2 – WISKUNDE IN BOTSWANA		
80-100	1	5.00%
70-79	2	10.00%
60-69	5	25.00%
50-59	8	40.00%
40-49	4	20.00%

TOTAAL	20	100.00%
VRAAG 1.7.3 – GEESTES-/SOSIALE WETENSKAPPE IN SUID-AFRIKA		
80-100	8	38.10%
70-79	7	33.33%
60-69	5	23.81%
50-59	1	4.76%
40-49	0	0.00%
TOTAAL	21	100.00%
VRAAG 1.7.3 – GEESTES-/SOSIALE WETENSKAPPE IN BOTSWANA		
80-100	12	57.15%
70-79	7	33.33%
60-69	1	4.76%
50-59	1	4.76%
40-49	0	0.00%
TOTAAL	21	100.00%
VRAAG 1.7.4 – NATUURWETENSKAPPE IN SUID-AFRIKA		
80-100	1	5.56%
70-79	3	16.67%
60-69	9	50.00%
50-59	3	16.66%
40-49	2	11.11%
TOTAAL	18	100.00%
VRAAG 1.7.4 – NATUURWETENSKAPPE IN BOTSWANA		
80-100	1	5.89%
70-79	2	11.76%
60-69	2	11.76%
50-59	9	52.94%
40-49	3	17.65%
TOTAAL	17	100.00%
VRAAG 1.7.5 – HANDELSVAKKE IN SUID-AFRIKA		
80-100	1	5.88%
70-79	3	17.65%
60-69	9	52.94%
50-59	3	17.65%

40-49	1	5.88%
TOTAAL	17	100.00%
VRAAG 1.7.5 - HANDELSVAKKE IN BOTSWANA		
80-100	0	0.00%
70-79	2	13.33%
60-69	7	46.67%
50-59	5	33.33%
40-49	1	6.67%
TOTAAL	15	100.00%
VRAAG 1.7.6 – HANDVAARDIGHEIDS-KREATIEWE-/KUNSVAKKE IN SUID-AFRIKA		
80-100	1	5.26%
70-79	5	26.32%
60-69	10	52.63%
50-59	2	10.53%
40-49	1	5.26%
TOTAAL	19	100.00%
VRAAG 1.7.6 – HANDVAARDIGHEIDS-/KREATIEWE-/KUNSVAKKE IN BOTSWANA		
80-100	5	29.41%
70-79	2	11.76%
60-69	7	41.18%
50-59	3	17.65%
40-49	0	0.00%
TOTAAL	17	100.00%
VRAAG 1.8 – IS BEIDE OUERS IN BOTSWANA WOONAGTIG ?		
Ja	189	89.57%
Nee	20	9.48%
TOTAAL	209	99.05%
VRAAG 1.9 – INDIEN ALBEI OUERS IN BOTSWANA WOONAGTIG IS, WERK ALBEI ?		
Ja	15	7.11%
Nee	174	82.46%

TOTAAL	189	89.57%
VRAAG 1.10 + 1.11 (SLEGS VIR SEKONDÊRE LEERDERS)		
VRAAG 1.10 WAS U VROEËR AAN EEN VAN DIE PRIMÊRE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA VERBONDE ?		
Ja	89	71.20%
Nee	36	28.80%
TOTAAL	125	100.00%
VRAAG 1.11 – INDIEN WEL - HOEVEEL JARE ?		
N.V.T.	0	0.00%
0-1	31	34.83%
1-2	23	25.84%
2-3	17	19.11%
3-4	9	10.11%
4-5	8	8.99%
5-6	1	1.12%
6-7	0	0.00%
TOTAAL	89	100.00%

Uit die bostaande Tabel 5.3 kan die volgende afleidings gemaak word :

- 61.61% van die respondente was vroulik.
- As daar aangeneem word dat die meeste leerders tot en met die ouderdom van 13 een van die primêre, privaatskole besoek, is 59.24% van die vraelyste wat terugontvang is afkomstig van primêre leerders en 40.76% afkomstig van sekondêre leerders. Dit sluit leerders afkomstig uit die sekondêre-, primêre- sowel as gekombineerde skole in. 5.21% van die leerders was ouer as 18 jaar.

- Alhoewel vraelyste slegs aan Afrikaanssprekende leerders uitgedeel is, het 8.53% van die leerders aangedui dat hulle Engels by die huis praat en 3.79% het aangedui dat hulle beide Afrikaans en Engels praat.
- Die grootste persentasie (81.52%) van die leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het, is tussen 0 en 3 jaar in Botswana woonagtig. Dit bevestig die feit dat die meeste Afrikaanssprekende leerders se ouers slegs op twee of drie jaar kontrakte werk en daarna weer terugkeer na Suid-Afrika (Vergelyk 1.1). 81.99% van die leerders besoek ook vir ten minste die afgelope 3 jaar een van Botswana se privaatskole.
- Slegs 9.95% van die leerders het voor hulle koms na Botswana onderwys in óf Engels of in beide Afrikaans en Engels ontvang.
- Van die sekondêre leerders wat die vraelyste voltooi het, was die grootste persentasie (71.20%) wel vroeër aan een van die primêre, privaatskole in Botswana verbonde en 78.78% van dié leerders was vir ten minste 3 jaar aan een van dié betrokke skole verbonde.
- 90.43% van die leerders se ouers woon beide in Botswana maar 92.06% het aangedui dat albei ouers nie werk nie. Dit bevestig wat reeds in die literatuurstudie bespreek is, naamlik dat die moeder in die meeste gevalle nie werk nie (Vergelyk 3.6.2).

Vanaf Vraag 1.7.1 tot en met Vraag 1.7.6 is die leerders gevra om 'n aanduiding te gee van hoe hulle punte wat hulle in Suid-Afrika vir bepaalde vakke ontvang het, vergelyk met hulle punte wat hulle huidiglik in Botswana vir dieselfde vakke by hulle onderskeie skole ontvang. Daar is 'n onderskeid getref tussen leerders wat van suiwer Afrikaans-medium skole afkomstig is en leerders wat van Engels-/Parallel-medium skole afkomstig is. 90.05% van die leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het, was voor hulle koms na Botswana aan 'n Afrikaans-medium skool verbonde en 9.95% van dié betrokke leerders was voor hulle koms na Botswana aan 'n Engels-/Parallel-medium skool verbonde.

Daar is by vrae 1.7.1-1.7.6 van die standpunt af uitgegaan dat dié leerders wat wel die betrokke vrae ten opsigte van gemiddelde punte wat in bepaalde vakke in Suid-Afrika behaal is, of huidiglik in Botswana behaal word, al dié leerders is wat wel die vakke huidiglik neem of geneem het. Al die persentasie berekeninge by vrae 1.7.1-1.7.6 is dus na 100% verwerk ten spyte van die feit dat 211 leerders aan die ondersoek deelgeneem en net byvoorbeeld 43 vraag 1.7.5 beantwoord het. Dieselfde geld later in tabel 5.3 vir vrae 1.10 – 1.11.

Die volgende afleidings kan uit die vrae (Vraag 1.7.1-1.7.6) gemaak word :

- Soos verwag is, het nie een van die leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is Engels ooit op eerste taalvlak geneem nie. 90.00% van die leerders wat van Engels-/Parallel-medium skole afkomstig is, het Engels op eerste taalvlak geneem en 10.00% het dit op tweede taalvlak geneem.
- Die grootste persentasie leerders (37.57%) wat van Afrikaans-medium skole afkomstig is, het 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) vir Engels op tweede taalvlak in Suid-Afrika behaal. As dit in vergelyk gebring word met dié leerders se persentasie in Botswana, vaar die leerders besonder goed as in gedagte gehou word dat Engels tot en met ten minste Graad 8 (*Form 2*) slegs op eerste taalvlak aangebied word. Die grootste persentasie leerders (33.51%) ontvang 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) wat slegs een simbool laer is. 57.67% van die leerders het A (80-100%) of B (70-79%) simbole in Suid-Afrika behaal terwyl slegs 29.26% A of B simbole in Botswana kon behaal (Vergelyk 3.3.1).
- Die grootste persentasie leerders (33.33%) wat van Engels-/Parallel-medium skole afkomstig is, het 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) vir Engels op eerste taalvlak in Suid-Afrika behaal. Die grootste persentasie van dié leerders (38.10%) ontvang 'n gemiddelde punt van tussen 80-100% (A simbool) vir Engels as vak in Botswana.
- 38.10% van die leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole het aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) vir Wiskunde in Suid-Afrika behaal het. As gekyk word na die punte wat vir Wiskunde in Botswana behaal word, kan gesien word dat die grootste persentasie leerders aangedui het dat hulle steeds 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) behaal. In Suid-Afrika het 10.05% van die leerders onderskeidings behaal, terwyl slegs 3.70% onderskeidings in

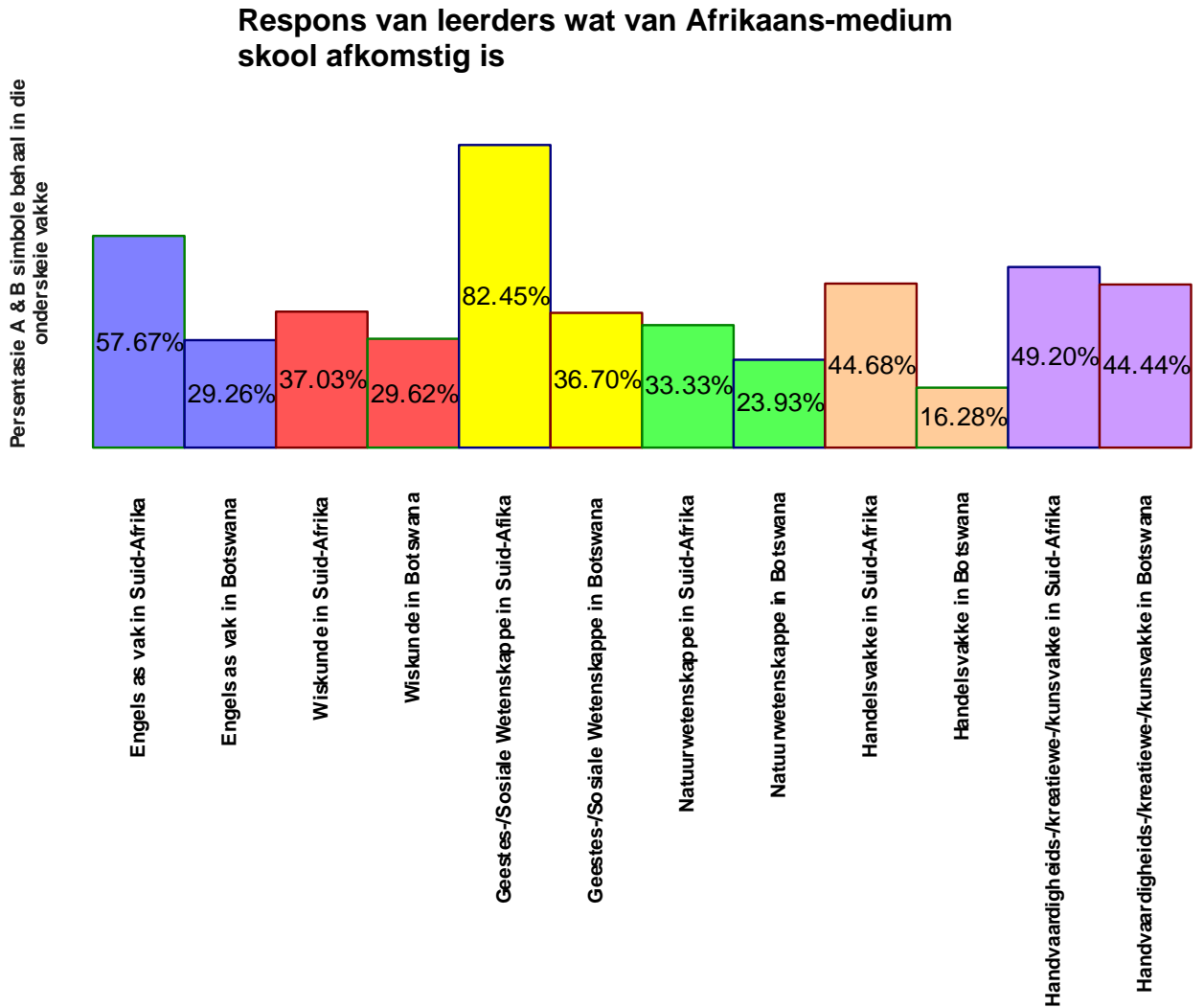
Botswana kon behaal. 'n Moontlike rede wat vir die verskil in onderskeidings (A simbole) gegee kan word, is die feit dat die internasionale sillabus in Wiskunde van 'n hoër standaard is en slegs die top leerders onderskeidings sal behaal (Vergelyk 3.2.1).

- 35.00% van die leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole het aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) vir Wiskunde in Suid-Afrika behaal het. As gekyk word na die punte wat vir Wiskunde in Botswana behaal word, kan gesien word dat die grootste persentasie leerders aangedui het dat hulle steeds 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) behaal. In Suid-Afrika het 10.00% van die leerders egter onderskeidings behaal terwyl slegs 5.00% onderskeidings in Botswana kon behaal. Dieselfde tendens in by die leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole ervaar. Dieselfde rede, naamlik die feit dat die internasionale sillabus in Wiskunde van 'n hoër standaard is en dat slegs die top leerders onderskeidings sal behaal, kan aangevoer word.
- In die Geestes-/Sosiale Wetenskappe wat vakke soos Geskiedenis en Aardrykskunde insluit, het 44.15% van die leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 80-100% (A simbool) vir die vakke in Suid-Afrika behaal het. Die grootste persentasie van dié leerders (32.98%) ontvang slegs 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) vir dié betrokke vakke in Botswana. Redes wat hiervoor gegee kan word, is die feit dat leerders met nuwe terminologie sukkel, nie in die betrokke vakke belangstel nie of die nuwe sillabus, wat meer internasionaal van aard is en meer op gebeure van internasionale belang fokus, moeilik vind.
- In die Geestes-/Sosiale Wetenskappe het 38.10% van die leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 80-100% (A simbool) vir die vakke in Suid-Afrika behaal het. Die grootste persentasie van dié leerders (57.15% ontvang steeds 'n gemiddelde punt van tussen 80-100% (A simbool) vir dié betrokke vakke in Botswana. Die persentasie van die leerders wat nou vir die vakke 'n gemiddelde punt van tussen 80-100% (A simbool) of 'n onderskeiding behaal is egter heelwat hoër (91.05%).

- As na die Natuurwetenskappe gekyk word, word vakke soos Algemene Wetenskap, Biologie, Fisika en Chemie by die groep ingesluit. Die grootste persentasie leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole (35.12%) het aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) vir die betrokke vakke in Suid-Afrika behaal het, terwyl die meeste (37.42%) aangedui het dat hulle slegs 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) vir die vakke in Botswana behaal. 'n Rede vir die verskil is die feit dat die meeste sekondêre, privaatskole slegs suiwer Chemie en Fisika aanbied en nie, soos die geval in Suid-Afrika waar Natuur- en Skeikunde wat slegs 'n gedeelte van Fisika en Chemie insluit, aangebied word nie. Daar is wel vakke wat slegs bepaalde onderwerpe van Chemie, Fisika en selfs Biologie insluit bekend as "*Physical Science*" en "*Combined Science*", maar die meeste sekondêre, privaatskole bied nie die twee betrokke vakke aan nie. 27.96% van die leerders is 15 jaar en ouer en heel moontlik reeds in Graad 9 (*Form 3*) waar die vakke aangebied word. Die persentasie A- (80-100%) en B simbole (70-79%) wat in Suid-Afrika vir die betrokke vakke behaal is (33.33%), is amper 10.00% hoër as die persentasie A en B simbole wat vir dié vakke in Botswana behaal is (23.93%).
- As na die Natuurwetenskappe gekyk word by die leerders wat van Engels-/Parallel medium skole afkomstig is, het die grootste persentasie leerders (50.00%) aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) vir die vakke in Suid-Afrika behaal, het terwyl die meeste (52.94%) aangedui het dat hulle slegs 'n gemiddelde punt van tussen 50-59% (D simbool) vir die vakke in Botswana behaal. Dieselfde tendens is by die leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole opgemerk.
- Slegs 24.74% van die totale aantal leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het en afkomstig uit Afrikaans-medium skole is, het aangedui dat hulle Handelsvakke (Bedryfsekonomie, Ekonomie, Rekeningkunde ens.) as vakke in Suid-Afrika geneem het en 22.63% het aangedui dat hulle dié betrokke vakke in Botswana neem. Die grootste persentasie (40.43%) het aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 70-79% (B simbool) vir die betrokke vakke in Suid-Afrika behaal het en 62.80% van die leerders het aangedui dat hulle in Botswana 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) behaal. Die vakke word slegs op sekondêre vlak, vanaf Graad 9 (*Form 3*) aangebied. Die persentasie A- (80-100%) en B simbole (70-79%) wat in Suid-Afrika vir die betrokke vakke behaal is (44.68%), is amper 3 keer hoër as die persentasie A- en B simbole wat vir die betrokke vakke in Botswana behaal word (16.28%).

- 80.95% van die totale aantal leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het en afkomstig uit Engels-/Parallel skole is, het aangedui dat hulle Handelsvakke in Suid-Afrika geneem het en 71.43% het aangedui dat hulle dié betrokke vakke in Botswana neem. Die grootste persentasie (52.94%) het aangedui dat hulle 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) vir die betrokke vakke in Suid-Afrika behaal het en 46.67% van die leerders het aangedui dat hulle in Botswana steeds 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool) behaal. Soos reeds vroeër genome, word die vakke slegs op sekondêre vlak vanaf Graad 9 (*Form 3*) aangebied.
- Die laaste groep vakke waarvoor navraag gedoen is, is die Handvaardigheids-/Kreatiewe-/Kunsvakke. Vakke wat by die groep ingesluit is, sluit onder andere Hout- en Metaalwerk, Tegniese Tekene, Kuns, Naaldwerk en Kleding ens. in. Die grootste persentasie leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole het beide in Suid-Afrika en Botswana 'n gemiddelde C simbool (60-69%) behaal. Interessant is die feit dat die persentasie (49.20%) A- (80-100%) en B simbole (70-79%) vir die betrokke vakke in Suid-Afrika feitlik ooreenstem met die persentasie (44.44%) A- en B simbole wat vir die betrokke vakke in Botswana behaal word.
- Die grootste persentasie (52.63%) leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole het in Suid-Afrika ook 'n gemiddelde C simbool (60-69%) vir die betrokke vakke behaal. In Botswana behaal die grootste persentasie (41.18%) steeds 'n gemiddelde punt van tussen 60-69% (C simbool).

GRAFIEK 5.3 : Gemiddelde punte behaal (A simbool – 80-100% & B simbool – 70-79%) in die onderskeie vakke in Suid-Afrika en Botswana

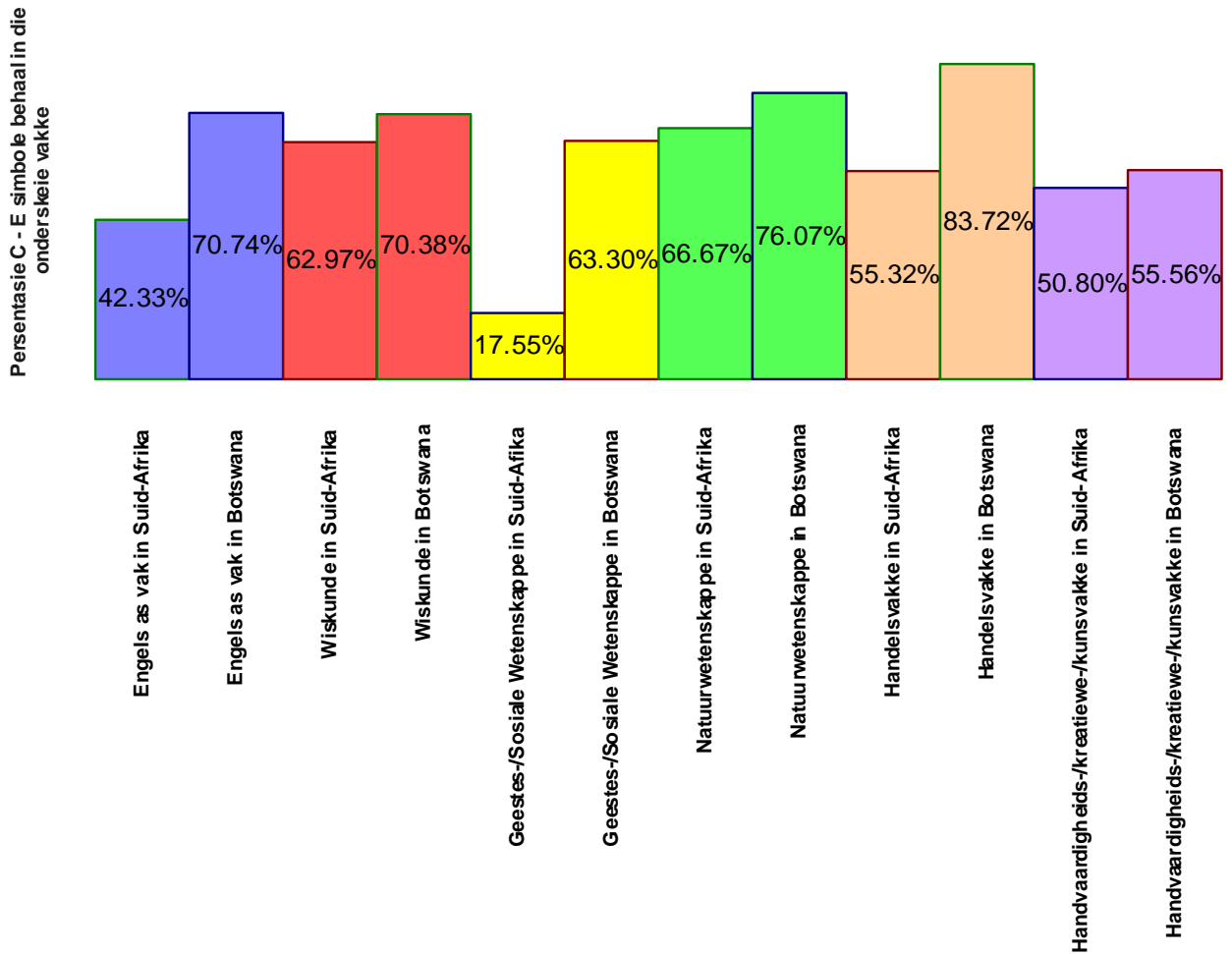

Gemiddelde simbole (A & B) behaal in vakke : Respons van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is

Uit die bostaande grafiek kan gesien word dat die leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole in Suid-Afrika meer A- en B simbole behaal het in al hulle vakke wat hulle in Suid-Afrika geneem het, naamlik Engels, Wiskunde, Geestes- en Sosiale Wetenskappe, Natuurwetenskappe, Handelsvakke sowel as Handvaardigheds-/Kreatiewe-/Kunsvakke, as wat die geval huidiglik in Botswana is.

GRAFIEK 5.4 : Gemiddelde punte behaal (C simbool – 60-69%, D simbool – 50-59% & E simbool – 40-49%) in die onderskeie vakke in Suid-Afrika en Botswana

Respons van leerders wat van Afrikaans-medium skool afkomstig is

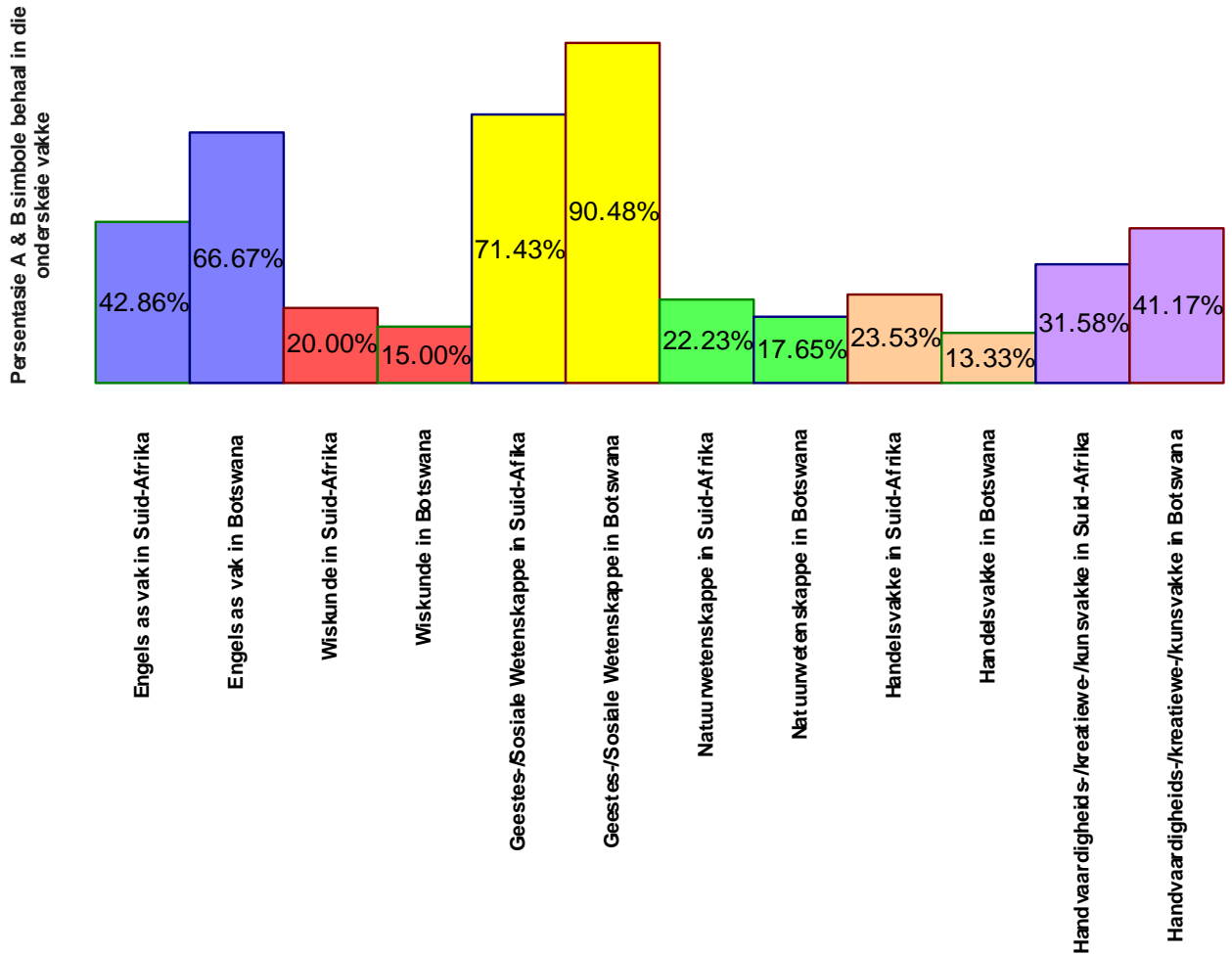

Gemiddelde simbole (C - E) behaal in vakke : Respons van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is

Uit die bostaande grafiek kan gesien word dat leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole in Suid-Afrika meer C – E simbole behaal het in al hulle vakke wat hulle huidiglik in Botswana neem naamlik, Engels, Wiskunde, Geestes- en Sosiale Wetenskappe, Natuurwetenskappe, Handelsvakke sowel as Handvaardigheds-/Kreatiewe-/Kunsvakke, as wat die geval in Suid-Afrika was.

GRAFIEK 5.5 : Gemiddelde punte behaal (A simbool – 80-100% & B simbool – 70-79%) in die onderskeie vakke in Suid-Afrika en Botswana

Respons van leerders wat van 'n Engels-/Parallel-medium skool afkomstig is

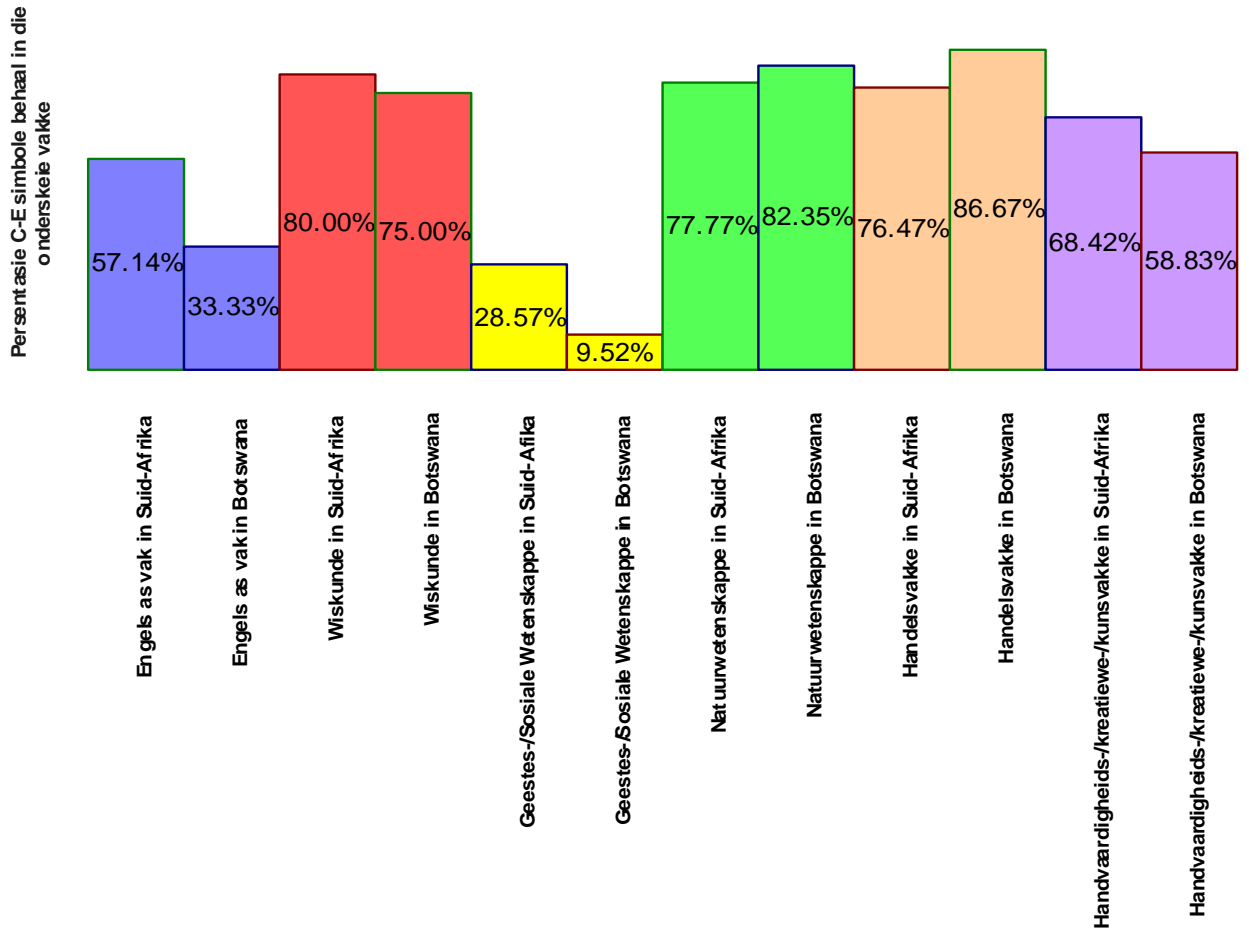

Gemiddelde simbole (A & B) behaal in vakke : Respons van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is

Uit die bostaande grafiek kan gesien word dat leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole in Suid-Afrika meer A & B simbole behaal in sommige van hulle vakke wat hulle in Suid-Afrika geneem het naamlik, Wiskunde, Natuurwetenskappe en Handelsvakke, as wat die geval huidiglik in Botswana is.

GRAFIEK 5.6 : Gemiddelde punte behaal (C simbool – 60-69%, D simbool – 50-59% & E simbool – 40-49%) in die onderskeie vakke in Suid-Afrika en Botswana

Respons van leerders wat van 'n Engels-/Parallel-medium skool afkomstig is

Gemiddelde simbole (C-E) behaal in vakke : Respons van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is

Uit die bostaande grafiek kan gesien word dat leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole in Suid-Afrika meer C - E simbole behaal in sommige van hulle vakke wat hulle in Suid-Afrika geneem het naamlik, Engels, Wiskunde, Handvaardigheids-/kreatiewe-/ en kunsvakke, as wat die geval huidiglik in Botswana is.

Daar is 'n t-Toets vir gekorreleerde data gedoen waar die respons van leerders, ten opsigte van hulle akademiese prestasie, wat van 'n suiwer Afrikaans-medium skool in Suid-Afrika na een van die Engels-medium internasionale, privaatskole verskuif het vergelyk is met die respons van leerders wat van 'n Engels medium skool in Suid-Afrika afkomstig is. Daar is 'n vergelyking getref tussen die persentasie leerders wat A (80-100%) of B (70-79%) simbole vir betrokke vakke in Suid-Afrika behaal het en die persentasie wat A of B simbole in Botswana behaal. Dieselfde vergelyking is gedoen by die persentasie leerders wat vanaf 'n C simbool (60-69%) tot en met 'n E simbool (40-49%) vir die betrokke vakke behaal.

TABEL 5.4 : t-Toets vir gekorreleerde data ten opsigte van die akademiese prestasie van leerders wat van 'n Afrikaans-medium skool afkomstig is en die wat van 'n Engels-medium skool afkomstig is.

VRAAG NO.	VRAAG	t-TOETS A & B Simbole	t-TOETS C – E Simbole
7.1.1	Gemiddelde punt behaal in Engels in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.09	0.25
	Gemiddelde punt behaal in Engels in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.07	0.13
7.1.2	Gemiddelde punt behaal in Wiskunde in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.25	0.27
	Gemiddelde punt behaal in Wiskunde in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.28	0.30
7.1.3	Gemiddelde punt behaal in Geestes- en Sosiale Wetenskappe in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.03	0.25
	Gemiddelde punt behaal in Geestes- en Sosiale Wetenskappe in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.22	0.09
7.1.4	Gemiddelde punt behaal in Natuurwetenskappe in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.23	0.33
	Gemiddelde punt behaal in Natuurwetenskappe in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.20	0.42
7.1.5	Gemiddelde punt behaal in Handelsvakke in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.27	0.29

	Gemiddelde punt behaal in Handelsvakke in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.25	0.47
7.1.6	Gemiddelde punt behaal in Handvaardigheids-kreatiewe-kunsvakke in Suid-Afrika Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.31	0.30
	Gemiddelde punt behaal in Handvaardigheids-kreatiewe-kunsvakke in Botswana Leerders afkomstig van 'n Afrikaans-medium skool teenoor leerders afkomstig van 'n Engels-medium skool	0.44	0.45

Uit Tabel 5.4 blyk dit dat daar by die meeste vakke geen betekenisvolle verskille tussen die prestasie van leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole en leerders afkomstig uit Engels- en Parallel-medium skole is nie. Die twee vakgebiede waar daar wel verskille opgemerk is, is by die A (80-100%) en B (70-79%) simbole wat vir onderskeidelik Engels in beide Suid-Afrika en Botswana behaal is en die persentasie A (80-100%) en B (70-79%) simbole wat vir die Geestes- en Sosiale Wetenskappe in Suid-Afrika behaal is.

5.2.2.1 PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN OUERS

TABEL 5.5 : Biografiese besonderhede van ouers

VRAAG 1.1 – GESLAG	F	%
Manlik	29	17.37%
Vroulik	138	82.63%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 1.2 – OUDERDOM		
20-25	17	10.20%
26-30	39	23.35%
31-40	67	40.12%
41-50	19	11.38%
51 en ouer	7	4.19%
TOTAAL	149	89.24%
VRAAG 1.3 – HUISTAAL		
Afrikaans	143	85.63%
Engels	17	10.18%

Albei	7	4.19%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 1.4 – AANTAL JARE WOONAGTIG IN BOTSWANA		
0-1	65	38.92%
1-2	29	17.37%
2-3	40	23.95%
3-4	7	4.19%
4-5	6	3.59%
5-6	3	1.80%
6-7	2	1.20%
7-8	1	0.60%
8-9	1	0.60%
9+	0	0.00%
TOTAAL	154	92.22%
VRAAG 1.5 – AANTAL JARE WAARTYDENS U KIND/KINDERS NA EEN VAN DIE PRIVAATSKOLE IN BOTSWANA GESTUUR WORD		
0-1	99	59.28%
1-2	23	13.77%
2-3	24	14.38%
3-4	7	4.19%
4+	6	3.59%
TOTAAL	159	95.21%
VRAAG 1.6 – IN WATTER TAAL HET U KIND/KINDERS ONDERWYS ONTVANG VOOR U KOMS NA BOTSWANA ?		
Engels	15	8.98%
Afrikaans	141	84.43%
Albei	2	1.20%
TOTAAL	158	94.61%
VRAAG 1.7 - AANTAL KINDERS INGESKRYF IN EEN VAN BOTSWANA SE PRIVAATSKOLE		
1	41	24.54%
2	36	21.56%
3	12	7.19%
4 en meer	2	1.20%
TOTAAL	91	54.49%

VRAAG 1.8 – WOON U AS GESIN MET BEIDE OUERS TEENWOORDIG IN BOTSWANA ?		
Ja	147	88.02%
Nee	19	11.38%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 1.9 – INDIEN BEIDE OUERS IN BOTSWANA WOON, WERK ALBEI ?		
Ja	7	4.19%
Nee	152	91.02%
TOTAAL	159	95.21%
VRAAG 1.10 – INDIEN NIE, WIE WERK NIE ?		
Moeder	149	89.22%
Vader	2	1.20%
TOTAAL	151	90.42%
VRAAG 1.11 + 1.12 (SLEGS VIR OUERS MET LEERDERS IN SEKONDÊRE SKOLE)		
VRAAG 1.11 - WAS U KIND/KINDERS VROEËR AAN EEN VAN DIE PRIMÊRE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA VERBONDE ?		
Ja	67	40.12%
Nee	27	16.17%
TOTAAL	94	56.29%
VRAAG 1.12 – INDIEN WEL - HOEVEEL JARE ?		
N.V.T		
0-1	22	13.17%
1-2	17	10.18%
2-3	13	7.79%
3-4	7	4.19%
4-5	5	2.99%
5-6	3	1.80%
6-7	0	0.00%
TOTAAL	67	40.12%

Uit die bostaande tabel kan die volgende afleidings gemaak word :

- 82.63% van die respondente was vroulik. Die persentasie is ietwat hoër as die persentasie leerders wat vroulik was. Die rede hiervoor is dat dit meestal dames/moeders was die vraelyste voltooi het weens die feit dat hulle baie meer betrokke by die leerders en hulle skoolaktiwiteite is (Vergelyk 3.6.2).
- Die grootste persentasie ouers wat aan die ondersoek deelgeneem het (40.12%) was tussen die ouderdomme van 31 en 40 jaar wat daarop dui dat dit meestal jonger tot middeljarige persone is wat saam met hulle gesinne na Botswana verhuis (Vergelyk 3.4.1).
- 14.37% van die ouers het aangedui dat hulle of slegs Engels of beide Afrikaans en Engels by die huis praat. Dit is in korrelasie met die respons van die leerders waar 12.32% van hulle aangedui het dat hulle of Engels of Afrikaans en Engels by die huis praat. Sommige van die ouers begin Engels met hulle kinders by die huis praat ten einde die verskille tussen die “Taal van die Skool” en die “Taal van die Huis” uit die weg te ruim (Vergelyk 2.7).

5.2.3 AFDELING B

DEMOGRAFIESE BESONDERHEDE

5.2.3.1 BESONDERHEDE VAN VORIGE SKOOL

TABEL 5.6 : Besonderhede van vorige skool

VRAAG 2.1 – WAS VORIGE SKOOL	f	%
Primêr	52	31.14%
Sekondêr	13	7.78%
Gekombineerd	84	50.30%
TOTAAL	149	89.22%

VRAAG 2.2 – HOOGSTE STANDERD/GRAAD DAAR GESLAAG		
Graad 1	13	7.78%
Graad 2	13	7.78%
Standerd 1	21	12.57%
Standerd 2	25	14.98%
Standerd 3	34	20.36%
Standerd 4	15	8.98%
Standerd 5	21	12.57%
Standerd 6	3	1.80%
Standerd 7	4	2.40%
Standerd 8	2	1.20%
Standerd 9	1	0.60%
Standerd 10	0	0.00%
TOTAAL	152	91.02%
VRAAG 2.3 – LOKALISERING VAN SKOOL		
Stedelik	122	73.06%
Platteland	38	22.75%
TOTAAL	160	95.81%
VRAAG 2.4 – AANTAL LEERDERS IN SKOOL – GESKATTE AANTAL		
100-200	11	6.59%
201-300	15	8.98%
301-400	12	7.19%
401-500	21	12.57%
501-600	35	20.96%
601-700	20	11.98%
701 +	47	28.14%
TOTAAL	161	96.41%
VRAAG 2.5 – GEMIDDELDE KLASGROOTTE		
10-20	3	1.80%
21-30	60	35.93%
31 +	99	59.28%
TOTAAL	162	97.01%

- Die grootste persentasie (50.30%) van die leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het was afkomstig uit gekombineerde skole.
- 85.02% van die leerders het hulle hoogste standerd/graad in primêre skole in Suid-Afrika voltooi terwyl slegs 6.00% van die leerders hulle hoogste standerd/graad in 'n sekondêre skool voltooi het voor hulle koms na Botswana. Ouers sal meer dikwels sekondêre leerders in koshuise in Suid-Afrika agter laat as primêre leerders.
- Die grootste persentasie (73.06%) leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het was afkomstig uit stedelike skole.
- Die grootste persentasie (28.14%) leerders was afkomstig uit skole met meer as 700 leerders.
- 59.28% van die leerders het aangedui dat hulle gewoon is aan klasse met meer as 30 leerders in. Om skielik in kleiner klasse aan te pas kan bepaalde probleme inhou (Vergelyk 3.3.5).

5.2.3.2 BESONDERHEDE VAN HUIDIGE SKOOL

TABEL 5.7 : Besonderhede van huidige skool

VRAAG 3.1 – IS HUIDIGE SKOOL	f	%
Primêr	60	35.93%
Sekondêr	13	7.78%
Gekombineerd	92	55.09%
TOTAAL	165	98.80%
VRAAG 3.2 – AANTAL LEERDERS IN SKOOL – GESKATTE AANTAL		
100-200	0	0.00%
201-300	0	0.00%
301-400	23	13.77%
401-500	42	25.15%
501-600	35	20.96%
601-700	60	35.93%
701 +	1	0.60%

TOTAAL	161	96.41%
VRAAG 3.3 – AANTAL AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS – GESKATTE AANTAL		
10-20	15	8.98%
21-30	38	22.75%
31-40	71	42.51%
41-50	32	19.17%
51 +	7	4.19%
TOTAAL	163	97.60%
VRAAG 3.4 – HET TOELATINGSEKSAMEN LEERDER BENADEEL WEENS DIE FEIT DAT HY/SY NIE ENGELS AS MOEDERTAAL HET NIE ?		
1 : Altyd	61	36.53%
2 : Dikwels	75	44.91%
3 : Selde	17	10.17%
4 : Nooit	11	6.59%
TOTAAL	164	98.20%

- 55.09% van die leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het is verbonde aan gekombineerde skole.
- Die grootste persentasie (35.93%) is verbonde aan skole met tussen 601-700 leerders.
- 42.51% van die leerders het aangedui dat hulle in die omgewing van tussen 31-40 Afrikaanssprekende leerders in 'n betrokke skool is.
- 44.91% van die leerders het aangedui dat hulle voel dat die toelatingstoetse wat hulle moes aflê hulle “Dikwels” benadeel het weens die feit dat hulle nie Engels as moedertaal het nie (Vergelyk 2.3.1.1).

5.2.4 AFDELING C

5.2.4.1 SOSIALE AANPASSING

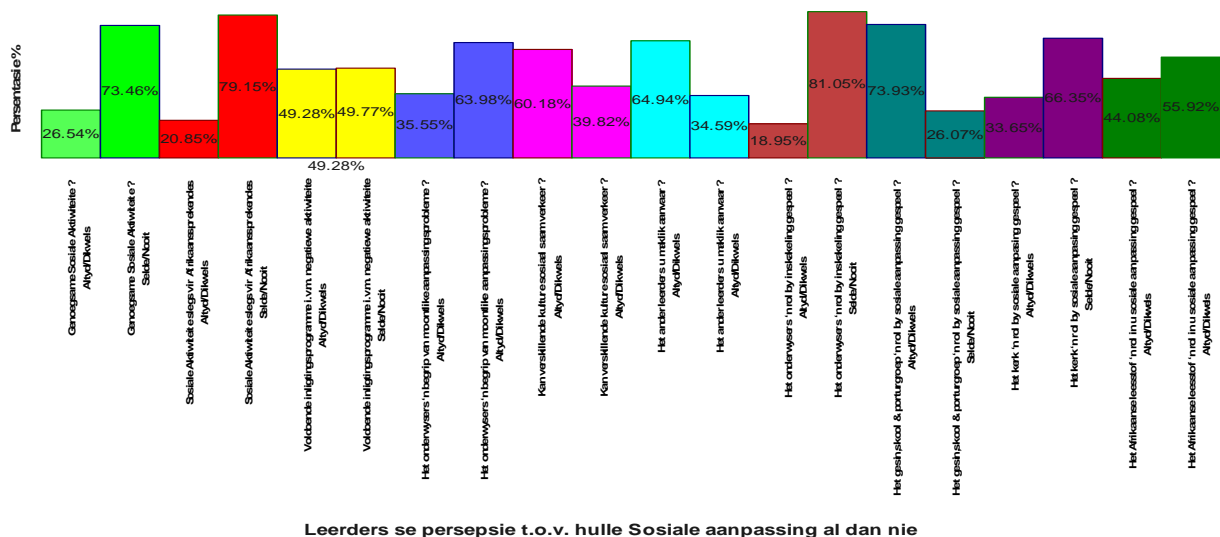
TABEL 5.8 : Leerders se persepsie ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

	F	%
VRAAG 4.1 – WORD DAAR GENOEG SOSIALE AKTIWITEITE DEUR DIE SKOOL AANGEBIED OM LEERDERS, OUERS EN PERSONEEL DIE GELEENTHEID TE BIED OM OP SOSIALE VLAK TE VERKEER ?		
1 : Altyd	25	11.85%
2 : Dikwels	31	14.69%
3 : Selde	83	39.34%
4 : Nooit	72	34.12%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.2. – IS DAAR SOSIALE AKTIWITEITE BY DIE SKOOL WAARBY SLEGS AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS BETROKKE IS ?		
1 : Altyd	15	7.11%
2 : Dikwels	29	13.74%
3 : Selde	149	70.62%
4 : Nooit	18	8.53%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.3 – IS DAAR VOLDOENDE INLIGTINGSPROGRAMME OM LEERDERS IN TE LIG EN TE WAARSKU TEEN MOONTLIKE NEGATIEWE INVLOEDE/SOSIALE AKTIWITEITE IN DIE GEMEENSKAP ?		
1 : Altyd	45	21.33%
2 : Dikwels	59	27.95%
3 : Selde	68	32.23%
4 : Nooit	37	17.54%
TOTAAL	209	99.05%

VRAAG 4.4 – HET ONDERWYSERS ‘N BEGRIP VIR MOONTLIKE SOSIALE-AANPASSINGSPROBLEME WAT LEERDERS MAG ONDERVIND ?		
1 : Altyd	26	12.32%
2 : Dikwels	49	23.23%
3 : Selde	81	38.39%
4 : Nooit	54	25.59%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.5 – LAAT HOOF/DIREKTEUR VERSKILLENDE KULTURE TOE OM IN HARMONIE OP SOSIALE VLAK TE VERKEER ?		
1 : Altyd	46	21.80%
2 : Dikwels	81	38.38%
3 : Selde	52	24.65%
4 : Nooit	32	15.17%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.6 – HET ANDER LEERDERS IN U KLAS U MAKLIK AANVAAR EN BY HULLE “INGETREK” ?		
1 : Altyd	56	26.55%
2 : Dikwels	81	38.39%
3 : Selde	52	24.64%
4 : Nooit	21	9.95%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.7 – HET DIE ONDERWYSERS IN DIE BETROKKE SKOOL ENIGSINS ‘N ROL BY U INSKAKELING IN ‘N BEPAALDE VRIENDEKRING GESPEEL ?		
1 : Altyd	21	9.95%
2 : Dikwels	19	9.00%
3 : Selde	126	59.72%
4 : Nooit	45	21.33%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.8 – HET U GESIN, SKOOL EN PORTUURGROEP AL DRIE ‘N ROL GESPEEL IN U SOSIALE AANPASSING IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	59	27.96%
2 : Dikwels	97	45.97%
3 : Selde	39	18.49%
4 : Nooit	16	7.58%

TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.9 – HET DIE KERK 'N ROL GESPEEL IN U SOSIALE AANPASSING IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	28	13.27%
2 : Dikwels	43	20.38%
3 : Selde	86	40.76%
4 : Nooit	54	25.59%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.10 – HET DIE AFRIKAANSE LEESSTOF WAT IN BOTSWANA BESKIKBAAR IS 'N ROL GESPEEL IN U SOSIALE AANPASSING ?		
1 : Altyd	48	22.75%
2 : Dikwels	45	21.33%
3 : Selde	67	31.75%
4 : Nooit	51	24.17%
TOTAAL	211	100.00%

GRAFIEK 5.7 :   Leerdere se persepsie ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerdere in die privaatskole van Botswana

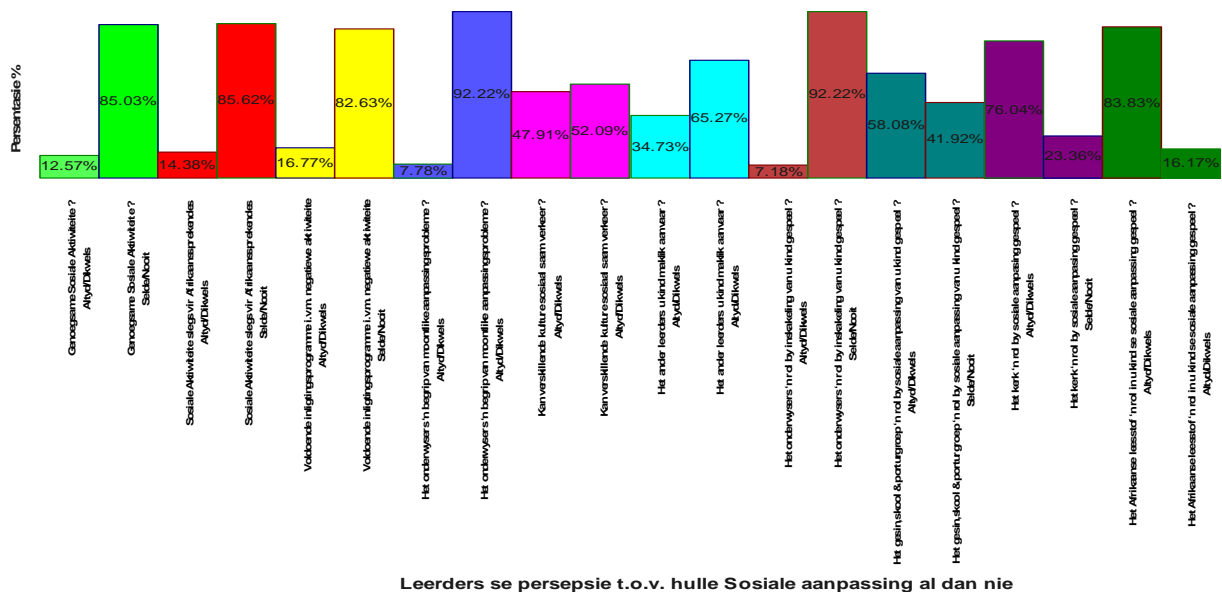
TABEL 5.9 : Ouers se persepsie ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

	f	%
VRAAG 4.1 – WORD DAAR GENOEG SOSIALE AKTIWITEITE DEUR DIE SKOOL AANGEBIED OM LEERDERS, OUIERS EN PERSONEEL DIE GELEENTHEID TE BIED OM OP SOSIALE VLAK TE VERKEER ?		
1 : Altyd	14	8.38%
2 : Dikwels	7	4.19%
3 : Selde	53	31.74%
4 : Nooit	89	53.29%
TOTAAL	163	97.60%
VRAAG 4.2. – IS DAAR SOSIALE AKTIWITEITE BY DIE SKOOL WAARBY SLEGS AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS BETROKKE IS ?		
1 : Altyd	12	7.19%
2 : Dikwels	12	7.19%
3 : Selde	54	32.33%
4 : Nooit	89	53.29%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.3 – IS DAAR VOLDOENDE INLIGTINGSPROGRAMME OM LEERDERS IN TE LIG EN TE WAARSKU TEEN MOONTLIKE NEGATIEWE INVLOEDE/SOSIALE AKTIWITEITE IN DIE GEMEENSKAP ?		
1 : Altyd	9	5.39%
2 : Dikwels	19	11.38%
3 : Selde	59	35.32%
4 : Nooit	79	47.31%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 4.4 – HET ONDERWYSERS ‘N BEGRIP VIR MOONTLIKE SOSIALE-AANPASSINGSPROBLEME WAT LEERDERS MAG ONDERVIND ?		
1 : Altyd	5	2.99%
2 : Dikwels	8	4.79%
3 : Selde	91	54.49%
4 : Nooit	63	37.73%
TOTAAL	167	100.00%

VRAAG 4.5 – LAAT HOOF/DIREKTEUR VERSKILLENDE KULTURE TOE OM IN HARMONIE OP SOSIALE VLAK TE VERKEER ?		
1 : Altyd	29	17.37%
2 : Dikwels	51	30.54%
3 : Selde	41	24.55%
4 : Nooit	46	27.54%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.6 – HET ANDER LEERDERS IN U KIND SE KLAS HOM/HAAR MAKLIK AANVAAR EN BY HULLE “INGETREK” ?		
1 : Altyd	16	9.58%
2 : Dikwels	42	25.15%
3 : Selde	57	34.13%
4 : Nooit	52	31.14%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.7 – HET DIE ONDERWYSERS IN U KIND SE BETROKKE SKOOL ENIGSINS ‘N ROL BY SY/HAAR INSKAKELING IN ‘N BEPAALDE VRIENDEKRING GESPEEL ?		
1 : Altyd	5	2.99%
2 : Dikwels	7	4.19%
3 : Selde	29	17.37%
4 : Nooit	125	74.85%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 4.8 – HET U GESIN, SKOOL EN PORTUURGROEP AL DRIE ‘N ROL GESPEEL IN U KIND SE SOSIALE AANPASSING IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	26	15.57%
2 : Dikwels	71	42.51%
3 : Selde	58	34.73%
4 : Nooit	12	7.19%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.9 – HET DIE KERK ‘N ROL GESPEEL IN U KIND SE SOSIALE AANPASSING IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	46	27.54%
2 : Dikwels	81	48.50%
3 : Selde	29	17.37%
4 : Nooit	10	5.99%
TOTAAL	166	99.40%

VRAAG 4.10 – HET DIE AFRIKAANSE LEESSTOF WAT IN BOTSWANA BESKIKBAAR IS 'N ROL GESPEEL IN U KIND SE SOSIALE AANPASSING ?		
1 : Altyd	59	35.33%
2 : Dikwels	81	48.50%
3 : Selde	17	10.18%
4 : Nooit	10	5.99%
TOTAAL	167	100.00%

GRAFIEK 5.8 : Ouers se persepsie ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

TABEL 5.10 : t-Toets vir ongekorreleerde data ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

VRAAG NO.	VRAAG	t-TOETS Altyd & Dikwels	t-TOETS Selde & Nooit
4.1	Word daar genoeg sosiale aktiwiteite deur die skool aangebied om leerders, ouers en personeel die geleentheid te bied om op sosiale vlak te verkeer ?	0.06	0.33
4.2	Is daar sosiale aktiwiteite by die skool waarby slegs Afrikaanssprekende leerders betrokke is ?	0.22	0.47
4.3	Is daar voldoende inligtingsprogramme om leerders in te lig en te waarsku teen moontlike negatiewe invloede/sosiale aktiwiteite in die gemeenskap ?	0.03	0.11
4.4	Het onderwysers 'n begrip vir moontlike sosiale-aanpassingsprobleme wat leerders mag ondervind ?	0.06	0.16
4.5	Laat hoof/direkteur verskillende kulture toe om in harmonie op sosiale vlak te verkeer ?	0.31	0.17
4.6	Het ander leerders in leerder se klas hom/haar maklik aanvaar en by hulle "ingetrek" ?	0.13	0.09
4.7	Het die onderwysers in leerders se betrokke skole enigsins 'n rol by sy/haar inskakeling in 'n bepaalde vriendekring gespeel ?	0.008	0.44
4.8	Het die gesin, skool en portuurgroep al drie 'n rol gespeel in leerders se sosiale aanpassing in Botswana ?	0.34	0.32
4.9	Het die kerk 'n rol gespeel in leerders se sosiale aanpassing in Botswana ?	0.09	0.07
4.10	Het die Afrikaanse leesstof wat in Botswana beskikbaar is 'n rol gespeel in leerders se sosiale aanpassing ?	0.04	0.02

Uit Tabel 5.10 blyk dit dat daar beduidende verskille tussen die respons, waar altyd/dikwels as keuse gemaak is, van die leerders en ouers is ten opsigte van die sosiale aanpassing van leerders by vrae 4.1, 4.3, 4.4, 4.7 en 4.10.

Waar selde/nooit as keuse gekies is, is daar 'n beduidende verskil in die respons van die leerders en ouers slegs by vraag 4.10.

5.2.4.2 KULTURELE AANPASSING

TABEL 5.11 : Leerders se persepsie ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

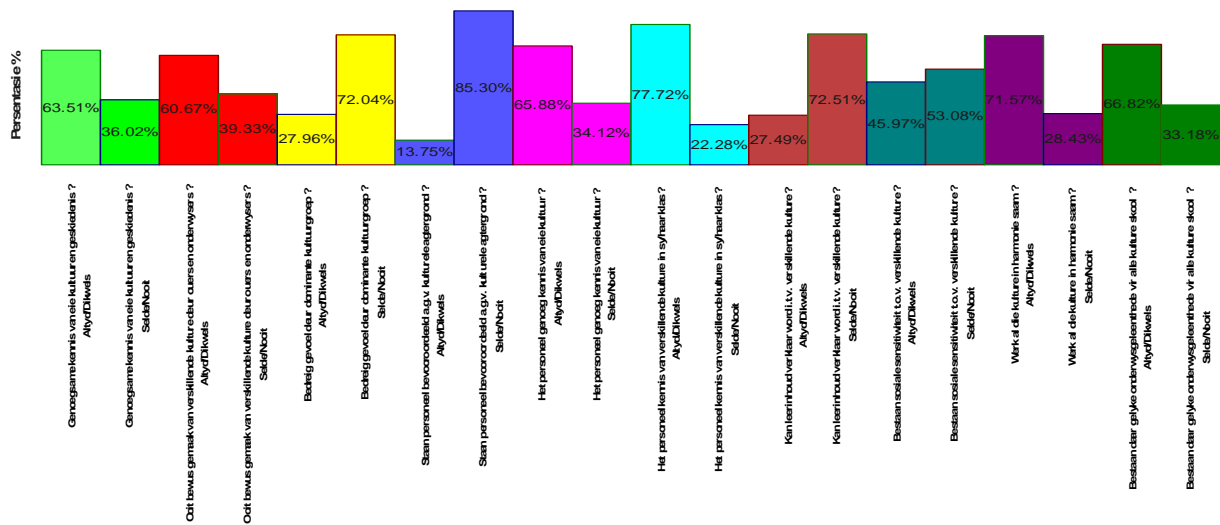
	f	%
VRAAG 4.11 – HET U GENOEG KENNIS VAN U EIE AFRIKANER KULTUUR EN GESKIEDENIS		
1 : Altyd	32	15.17%
2 : Dikwels	102	48.34%
3 : Selde	46	21.80%
4 : Nooit	30	14.22%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.12 – IS U OOI BEWUS GEMAAK VAN SPESIFIEKE VERSKILLE TUSSEN U KULTUUR EN ANDER KULTURE IN U KLAS HETSY DIT DEUR OUERS OF ONDERWYSERS WAS ?		
1 : Altyd	39	18.48%
2 : Dikwels	89	42.19%
3 : Selde	47	22.27%
4 : Nooit	36	17.06%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.13 – HET U OOI BEDREIG GEVOEL DEUR DIE DOMINANTE KULTUURGROEP BINNE U SKOOL ?		
1 : Altyd	5	2.37%
2 : Dikwels	54	25.59%
3 : Selde	83	39.34%
4 : Nooit	69	32.70%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.14 – VOEL U SOMS DAT DIE PERSONEEL BEVOORDEELD TEENOR U STAAN AS GEVOLG VAN KULTURELE AGTERGROND, MOEDERTAAL ENS.		
1 : Altyd	14	6.64%
2 : Dikwels	15	7.11%
3 : Selde	93	44.07%

4 : Nooit	87	41.23%
TOTAAL	209	99.05%
VRAAG 4.15 – SOU U SÊ DIE PERSONEEL HET GENOEG KENNIS, BEGRIP EN LIEFDE VIR SY/HAAR EIE KULTUUR SODAT HY/SY 'N POSITIEWE GESINDHEID TEENOR ANDER KULTURE KAN OPENBAAR ?		
1 : Altyd	90	42.66%
2 : Dikwels	49	23.22%
3 : Selde	47	22.27%
4 : Nooit	25	11.85%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.16 – HET DIE ONDERWYSERS 'N GOEIE KENNIS VAN DIE VERSKILLENDE KULTURE IN SY/HAAR KLAS DEURDAT HY/SY BYVOORBEELD WEET VAN WATTER LAND ELKE LEERDER AFKOMSTIG IS ?		
1 : Altyd	123	58.29%
2 : Dikwels	41	19.43%
3 : Selde	21	9.96%
4 : Nooit	26	12.32%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.17 – KAN ONDERWYSERS LEERINHOUDE VERKLAAR IN TERME VAN VERSKILLENDE KULTURE OF WORD BEPAALDE KULTUURGROEPE SOMS IN LESSE BENADEEL/TE NA GEKOM ?		
1 : Altyd	21	9.96%
2 : Dikwels	37	17.53%
3 : Selde	92	43.60%
4 : Nooit	61	28.91%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.18 – BESTAAN DAAR SOSIALE SENSITIWITEIT BY LEERDERS EN PERSONEEL TEN OPSIGTE VAN HULLE VERSKILLENDE KULTURE OF VOEL LEERDERS VAN PARTY KULTURE MEER SELFBEWUS AS ANDER ?		
1 : Altyd	30	14.22%
2 : Dikwels	67	31.75%
3 : Selde	83	39.34%
4 : Nooit	29	13.74%
TOTAAL	209	99.05%

VRAAG 4.19 – WERK AL DIE VERSKILLENDE KULTURE IN DIE SKOOL IN HARMONIE SAAM ?		
1 : Altyd	53	25.12%
2 : Dikwels	98	46.45%
3 : Selde	47	22.27%
4 : Nooit	13	6.16%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.20 – BESTAAN DAAR GELYKE ONDERWYSGELEENTHEDE VIR ALLE KULTURE BINNE BOTSWANA SE PRIVAATSKOLE ?		
1 : Altyd	82	38.86%
2 : Dikwels	59	27.96%
3 : Selde	37	17.54%
4 : Nooit	33	15.64%
TOTAAL	211	100.00%

GRAFIEK 5.9 : Leerders se persepsie ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Leerders se persepsie t.o.v. hulle Kulturele aanpassing al dan nie

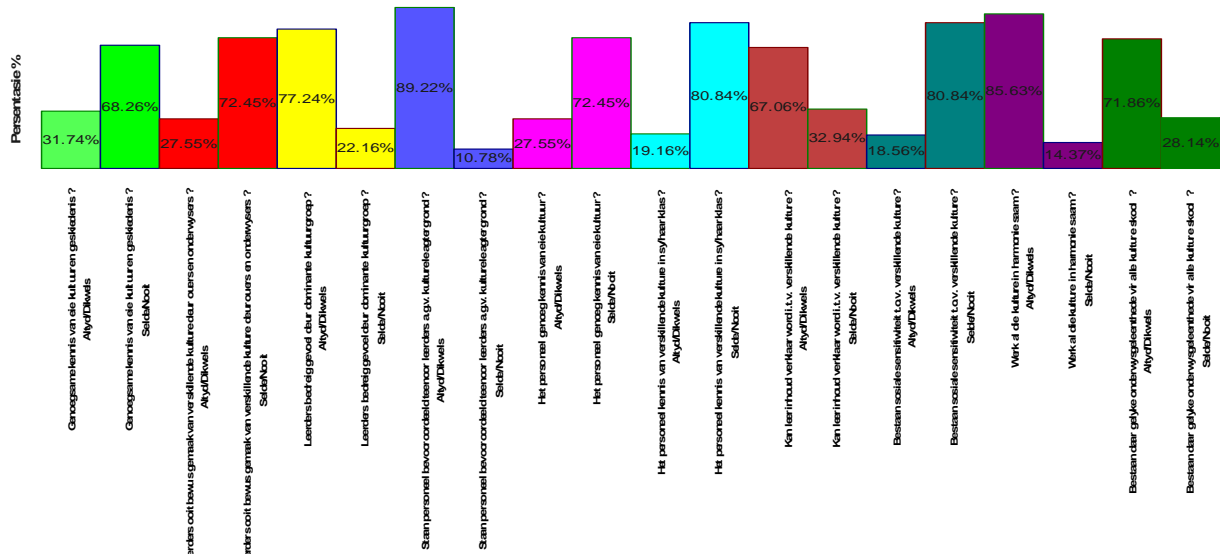
TABEL 5.12 : Ouers se persepsie ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

	F	%
VRAAG 4.11 – HET U KIND GENOEG KENNIS VAN SY/HAAR EIE AFRIKANER KULTUUR EN GESKIEDENIS ?		
1 : Altyd	32	19.17%
2 : Dikwels	21	12.57%
3 : Selde	93	55.69%
4 : Nooit	21	12.57%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.12 – IS U KIND OOI T BEWUS GEMAAK VAN SPESIFIEKE VERSKILLE TUSSEN SY/HAAR KULTUUR EN ANDER KULTURE IN SY/HAAR KLAS HETSY DIT DEUR U AS OUERS OF DEUR DIE ONDERWYSERS WAS ?		
1 : Altyd	29	17.37%
2 : Dikwels	17	10.18%
3 : Selde	39	23.35%
4 : Nooit	82	49.10%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.13 – HET U KIND OOI T BEDREIG GEVOEL DEUR DIE DOMINANTE KULTUURGROEP BINNE SY/HAAR SKOOL ?		
1 : Altyd	31	18.56%
2 : Dikwels	98	58.68%
3 : Selde	25	14.97%
4 : Nooit	12	7.19%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 4.14 – VOEL U KIND SOMS DAT DIE PERSONEEL BEVOORDEELD TEENOR HOM/HAAR STAAN AS GEVOLG VAN KULTURELE AGTERGROND, MOEDERTAAL ENS. ?		
1 : Altyd	67	40.12%
2 : Dikwels	82	49.10%
3 : Selde	13	7.78%
4 : Nooit	5	3.00%

TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.15 – SOU U SÊ DIE PERSONEEL HET GENOEG KENNIS, BEGRIP EN LIEFDE VIR SY/HAAR EIE KULTUUR SODAT HY/SY 'N POSITIEWE GESINDHEID TEENOOR ANDER KULTURE KAN OPENBAAR ?		
1 : Altyd	29	17.37%
2 : Dikwels	17	10.18%
3 : Selde	82	49.10%
4 : Nooit	39	23.35%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.16 – HET DIE ONDERWYSERS 'N GOEIE KENNIS VAN DIE VERSKILLENDE KULTURE IN SY/HAAR KLAS DEURDAT HY/SY BYVOORBEELD WEET VAN WATTER LAND ELKE LEERDER AFKOMSTIG IS ?		
1 : Altyd	18	10.78%
2 : Dikwels	14	8.38%
3 : Selde	83	49.70%
4 : Nooit	52	31.14%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.17 – KAN ONDERWYSERS LEERINHOUDE VERKLAAR IN TERME VAN VERSKILLENDE KULTURE OF WORD BEPAALDE KULTUURGROEPE SOMS IN LESSE BENADEEL/TE NA GEKOM ?		
1 : Altyd	26	15.57%
2 : Dikwels	86	51.49%
3 : Selde	37	22.16%
4 : Nooit	18	10.78%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.18 – BESTAAN DAAR SOSIALE SENSITIWITEIT BY LEERDERS EN PERSONEEL TEN OPSIGTE VAN HULLE VERSKILLENDE KULTURE OF VOEL LEERDERS VAN PARTY KULTURE MEER SELFBEWUS AS ANDER ?		
1 : Altyd	8	4.79%
2 : Dikwels	23	13.77%
3 : Selde	86	51.50%
4 : Nooit	49	29.34%
TOTAAL	166	99.40%

VRAAG 4.19 – WERK AL DIE VERSKILLENDE KULTURE IN DIE SKOOL IN HARMONIE SAAM ?		
1 : Altyd	45	26.95%
2 : Dikwels	98	58.68%
3 : Selde	20	11.97%
4 : Nooit	4	2.40%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.20 – BESTAAN DAAR GELYKE ONDERWYSGELEENTHEDE VIR ALLE KULTURE BINNE BOTSWANA SE PRIVAATSKOLE ?		
1 : Altyd	57	34.13%
2 : Dikwels	63	37.73%
3 : Selde	31	18.56%
4 : Nooit	16	9.58%
TOTAAL	167	100.00%

GRAFIEK 5.10 : Ouers se persepsie ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Ouers se persepsie t.o.v. Kulturele aanpassing van leerders al dan nie

TABEL 5.13 : t-Toets ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

VRAAG NO.	VRAAG	t-TOETS Altyd & Dikwels	t-TOETS Selde & Nooit
4.11	Het leerders genoeg kennis van sy/haar eie Afrikaner kultuur en geskiedenis ?	0.22	0.27
4.12	Is leerders ooit bewus gemaak van spesifieke verskille tussen sy/haar kultuur en ander kulture in sy/haar klas hetsy dit deur ouers of deur die onderwysers was ?	0.15	0.17
4.13	Het leerders ooit bedreig gevoel deur die dominante kultuurgroep binne sy/haar skool ?	0.20	0.02
4.14	Voel leerders soms dat die personeel bevooroordeel teenoor hom/haar staan as gevolg van sy/haar kulturele agtergrond, moedertaal ens. ?	0.006	0.002
4.15	Het die personeel genoeg kennis, begrip en liefde vir sy/haar eie kultuur sodat hy/sy 'n positiewe gesindheid teenoor ander kulture kan openbaar ?	0.10	0.15
4.16	Het die onderwysers 'n goeie kennis van die verskillende kulture in sy/haar klas deurdad hy/sy byvoorbeeld weet van watter land elke leerder afkomstig is ?	0.14	0.04
4.17	Kan onderwysers leerinhoud verklaar in terme van verskillende kulture of word bepaalde kultuurgroepe soms in lesse benadeel/te na gekom ?	0.20	0.08
4.18	Bestaan daar sosiale sensitiwiteit by leerders en personeel ten opsigte van hulle verskillende kulture of voel leerders van party kulture meer selfbewus as ander ?	0.15	0.25
4.19	Werk al die verskillende kulture in die skool in harmonie saam ?	0.37	0.27
4.20	Bestaan daar gelyke onderwysgeleenthede vir alle kulture binne Botswana se privaatskole ?	0.35	0.32

Uit Tabel 5.13 blyk dit dat daar beduidende verskille tussen die respons, waar altyd/dikwels as keuse gemaak is, van die leerders en ouers is ten opsigte van die kulturele aanpassing van leerders slegs by vraag 4.14.

Waar selde/nooit as keuse gekies is, is daar 'n beduidende verskil in die respons van die leerders en ouers by vrae 4.13, 4.14, 4.16 en 4.17.

5.2.4.3 AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG

TABEL 5.14 : Leerders se persepsie aangaande die aanpassing, ten opsigte van die medium van onderrig, van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

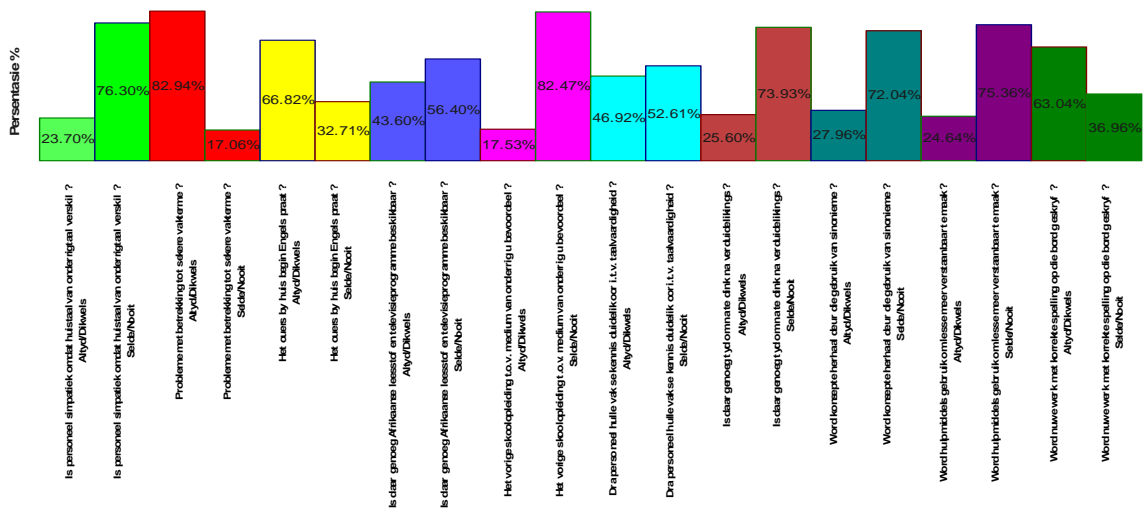
	F	%
VRAAG 4.21 – STAAN PERSONEEL SIMPATIEK TEENoor U OMDAT U HUISTAAL VAN U ONDERRIGTAAL VERSKIL ?		
1 : Altyd	27	12.80%
2 : Dikwels	23	10.90%
3 : Selde	89	42.18%
4 : Nooit	72	34.12%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.22 – ONDERVIND U PROBLEME MET BETREKKING TOT SEKERE VAKTERME AS GEVOLG VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG ?		
1 : Altyd	93	44.08%
2 : Dikwels	82	38.86%
3 : Selde	25	11.85%
4 : Nooit	11	5.21%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.23 – HET U OUERS BY DIE HUIS MET U BEGIN ENGELS PRAAT NA U AANKOMS IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	60	28.44%
2 : Dikwels	81	38.38%
3 : Selde	37	17.54%
4 : Nooit	32	15.17%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.24 – IS DAAR GENOEG AFRIKAANSE LEESSTOF EN TELVISIEPROGRAMME TOT U BESKIKKING OM U AFRIKAANS STEEDS OP STANDAARD TE HOU ?		
1 : Altyd	40	18.96%
2 : Dikwels	52	24.64%
3 : Selde	82	38.86%
4 : Nooit	37	17.54%
TOTAAL	211	100.00%

VRAAG 4.25 – HET U SKOOLOPLEIDING BY U VORIGE SKOOL, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, U BEVOORDEEL MET U AANPASSING BY U NUWE SKOOL ?		
1 : Altyd	21	9.95%
2 : Dikwels	16	7.58%
3 : Selde	91	43.13%
4 : Nooit	83	39.34%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.26 – DRA PERSONEEL HUL VAK SE KENNIS DUIDELIK, IN TERME VAN TAALVAARDIGHEID, OOR ?		
1 : Altyd	48	22.75%
2 : Dikwels	51	24.17%
3 : Selde	53	25.12%
4 : Nooit	58	27.49%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.27 – WORD U KANS GEGUN OM NA VERDUIDELIKINGS NA TE DINK OOR NUWE WERK WAT AAN U VERDUIDELIK IS ?		
1 : Altyd	21	9.95%
2 : Dikwels	33	15.65%
3 : Selde	89	42.18%
4 : Nooit	67	31.75%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 4.28 – WORD KONSEPTE HERHAAL DEUR VAN SINONIEME GEBRUIK TE MAAK ?		
1 : Altyd	28	13.27%
2 : Dikwels	31	14.69%
3 : Selde	83	39.34%
4 : Nooit	69	32.70%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.29 – WORD HULPMIDDELS/MEDIA GEBRUIK OM LESSE BETER VERSTAANBAAR TE MAAK ? (VIDEO'S, PLAKKATE, FLITSKAARTE, RADIO'S ENS.)		
1 : Altyd	36	17.06%
2 : Dikwels	16	7.58%
3 : Selde	86	40.76%
4 : Nooit	73	34.60%

TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 4.30 – WORD NUWE WERK DUIDELIK EN MET DIE KORREKTE SPELLING OP DIE BORD GESKRYF ?		
1 : Altyd	53	25.12%
2 : Dikwels	80	37.92%
3 : Selde	39	18.48%
4 : Nooit	39	18.48%
TOTAAL	211	100.00%

GRAFIEK 5.11 : Leerders se persepsie aangaande die aanpassing, ten opsigte van die medium van onderrig, van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Leerders se persepsie aangaande hulle aanpassing t.o.v. die medium van onderrig

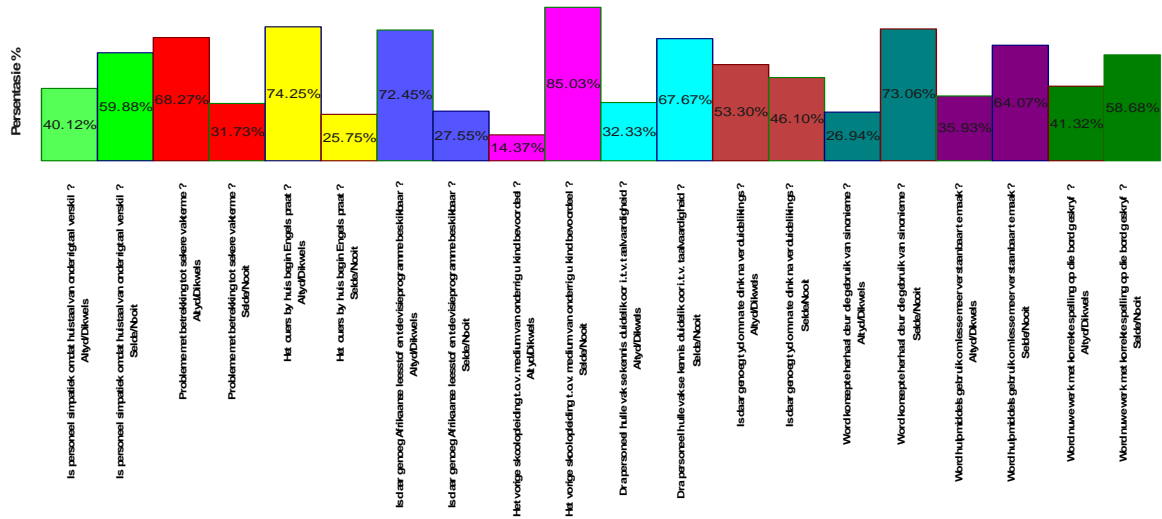
TABEL 5.15 : Ouers se persepsie aangaande die aanpassing, ten opsigte van die medium van onderrig, van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

	F	%
VRAAG 4.21 – STAAN PERSONEEL SIMPATIEK TEENoor U KIND OMDAT SY/HAAR HUISTAAL VAN SY/HAAR ONDERRIGTAAL VERSKIL ?		
1 : Altyd	26	15.57%
2 : Dikwels	41	24.55%
3 : Selde	73	43.71%
4 : Nooit	27	16.17%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.22 – ONDERVIND U KIND PROBLEME MET BETREKking TOT SEKERE VAKTERME AS GEVOLG VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG ?		
1 : Altyd	61	36.53%
2 : Dikwels	53	31.74%
3 : Selde	29	17.37%
4 : Nooit	24	14.36%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.23 – HET U AS OUERS BY DIE HUIS MET U KIND BEGIN ENGELS PRAAT NA U AANKOMS IN BOTSWANA ?		
1 : Altyd	75	44.91%
2 : Dikwels	49	29.34%
3 : Selde	31	18.56%
4 : Nooit	12	7.19%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.24 – IS DAAR GENOEG AFRIKAANSE LEESSTOF EN TELVISIEPROGRAMME TOT U KIND SE BESKIKKING OM SY/HAAR AFRIKAANS STEEDS OP STANDAARD TE HOu ?		
1 : Altyd	52	31.14%
2 : Dikwels	69	41.31%
3 : Selde	28	16.77%
4 : Nooit	18	10.78%
TOTAAL	167	100.00%

VRAAG 4.25 – HET U KIND SE SKOOLOPLEIDING BY SY/HAAR VORIGE SKOOL, TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG, HOM/HAAR BEVOORDEEL MET SY/HAAR AANPASSING BY SY/HAAR NUWE SKOOL ?		
1 : Altyd	17	10.18%
2 : Dikwels	7	4.19%
3 : Selde	79	47.31%
4 : Nooit	63	37.72%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 4.26 – DRA PERSONEEL HULLE VAK SE KENNIS DUIDELIK, IN TERME VAN TAALVAARDIGHEID, OOR ?		
1 : Altyd	15	8.98%
2 : Dikwels	39	23.35%
3 : Selde	61	36.53%
4 : Nooit	52	31.14%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.27 – WORD U KIND 'N KANS GEGUN OM NA VERDUIDELIKINGS NA TE DINK OOR NUWE WERK WAT AAN HOM/HAAR VERDUIDELIK IS ?		
1 : Altyd	28	16.77%
2 : Dikwels	61	36.53%
3 : Selde	51	30.54%
4 : Nooit	26	15.56%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 4.28 – WORD KONSEPTE HERHAAL DEUR VAN SINONIEME GEBRUIK TE MAAK ?		
1 : Altyd	8	4.79%
2 : Dikwels	37	22.15%
3 : Selde	69	41.32%
4 : Nooit	53	31.74%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.29 – WORD HULPMIDDELS/MEDIA GEBRUIK OM LESSE BETER VERSTAANBAAR TE MAAK ? (VIDEO'S, PLAKKATE, FLITSKAARTE, RADIO'S ENS.)		
1 : Altyd	21	12.57%
2 : Dikwels	39	23.36%
3 : Selde	84	50.30%
4 : Nooit	23	13.77%

TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 4.30 – WORD NUWE WERK DUIDELIK EN MET DIE KORREKTE SPELLING OP DIE BORD GESKRYF ?		
1 : Altyd	27	16.17%
2 : Dikwels	42	25.15%
3 : Selde	69	41.31%
4 : Nooit	29	17.37%
TOTAAL	167	100.00%

GRAFIEK 5.12 : Ouers se persepsie aangaande die aanpassing, ten opsigte van die medium van onderrig, van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Ouers se persepsie aangaande leerders se aanpassing t.o.v. die medium van onderrig

TABEL 5.16 : t-Toets ten opsigte van die aanpassing by die medium van onderrig van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

VRAAG NO.	VRAAG	t-TOETS Altyd & Dikwels	t-TOETS Selde & Nooit
4.21	Staan personeel simpatiek teenoor leerders omdat hulle huistaal van hulle onderrigtaal verskil ?	0.11	0.31
4.22	Ondervind leerders probleme met betrekking tot sekere vakterme as gevolg van die medium van onderrig ?	0.09	0.09
4.23	Het ouers by die huis met leerders begin Engels praat na hulle aankoms in Botswana ?	0.36	0.30
4.24	Is daar genoeg Afrikaanse leesstof en televisieprogramme tot leerders se beskikking om hulle Afrikaans steeds op standaard te hou ?	0.07	0.16
4.25	Het leerders se skoolopleiding by hulle vorige skool, ten opsigte van die medium van onderrig, hulle bevoordeel met hulle aanpassing by hulle nuwe skool ?	0.34	0.41
4.26	Dra personeel hulle vak se kennis duidelik in terme van taalvaardigheid oor ?	0.21	0.06
4.27	Word leerders 'n kans gegun om na verduidelikings na te dink oor nuwe werk wat aan hulle verduidelik is ?	0.27	0.13
4.28	Word konsepte herhaal deur van sinonieme gebruik te maak ?	0.48	0.47
4.29	Word hulpmiddels/media gebruik om lesse beter verstaanbaar te maak ? (video's, plakkaat, flitskaarte, radio's ens.)	0.26	0.39
4.30	Word nuwe werk duidelik en met die korrekte spelling op die bord geskryf ?	0.15	0.23

Uit Tabel 5.16 blyk dit dat daar beduidende verskille tussen die respons, waar altyd/dikwels as keuse gemaak is, van die leerders en ouers is ten opsigte van die aanpassing by die medium van onderrig van leerders slegs by vraag 4.24 is.

Waar selde/nooit as keuse gekies is, is daar 'n beduidende verskil in die respons van die leerders en ouers slegs by vraag 4.26.

5.2.5 AFDELING D

DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

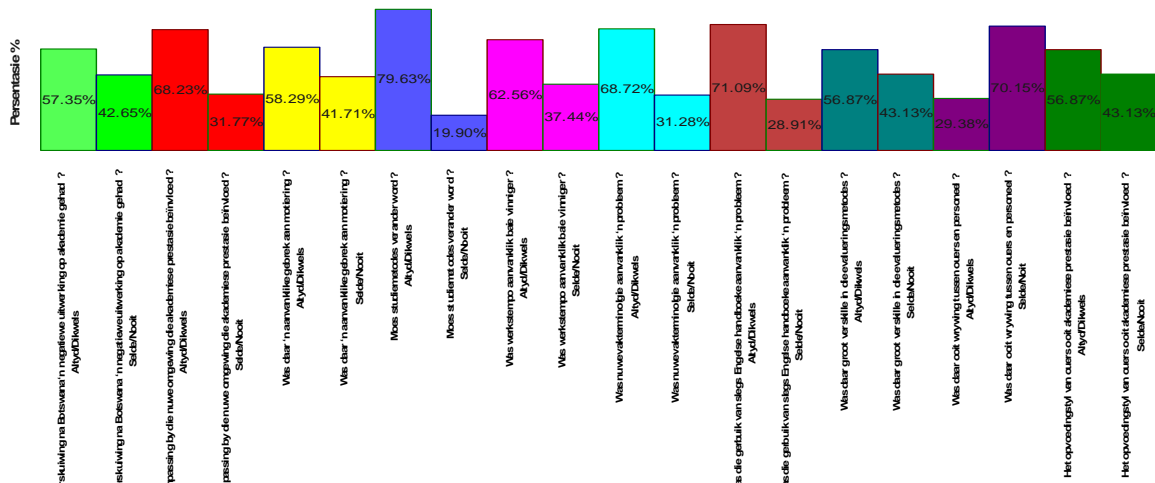
TABEL 5.17 : Leerders se persepsie ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

	F	%
VRAAG 5.1 – SOU U SÊ DIE VERSKUIWING NA ‘N SKOOL IN BOTSWANA HET ‘N NEGATIEWE UITWERKING OP U AKADEEMIESE PRESTASIES GEHAD ?		
1 : Altyd	53	25.12%
2 : Dikwels	68	32.23%
3 : Selde	47	22.27%
4 : Nooit	43	20.38%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 5.2 – HET DIE AANPASSING BY U NUWE OMGEWING U AKADEEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED ?		
1 : Altyd	69	32.70%
2 : Dikwels	75	35.53%
3 : Selde	39	18.48%
4 : Nooit	28	13.27%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 5.3 – HET U AANVANKLIK ‘N GEBREK AAN MOTIVERING GEHAD WAT U AKADEEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED HET		
1 : Altyd	49	23.22%
2 : Dikwels	74	35.07%
3 : Selde	51	24.17%
4 : Nooit	37	17.54%
TOTAAL	211	100.00%

VRAAG 5.4 – MOES U, U STUDIEMETODES VERANDER TEN EINDE WERK BETER ONDER DIE KNIE TE KRY ?		
1 : Altyd	86	40.76%
2 : Dikwels	82	38.87%
3 : Selde	29	13.74%
4 : Nooit	13	6.16%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 5.5 – WAS DIE WERKSTEMPO AANVANKLIK BAIE VINNIGER ?		
1 : Altyd	56	26.54%
2 : Dikwels	76	36.02%
3 : Selde	43	20.38%
4 : Nooit	36	17.06%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 5.6 – WAS NUWE VAKTERMINOLOGIE AANVANKLIK 'N PROBLEEM ?		
1 : Altyd	56	26.54%
2 : Dikwels	89	42.18%
3 : Selde	46	21.80%
4 : Nooit	20	9.48%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 5.7 – WAS DIE GEBRUIK VAN SLEGS ENGELSE HANDBOEKE AANVANKLIK 'N PROBLEEM ?		
1 : Altyd	89	42.18%
2 : Dikwels	61	28.91%
3 : Selde	35	16.59%
4 : Nooit	26	12.32%
TOTAAL	211	100.00%
VRAAG 5.8 – WAS DAAR GROOT VERSKILLE IN DIE EVALUERINGS METODES AS DIT WAARAAN U GEWOOND WAS ?		
1 : Altyd	51	24.17%
2 : Dikwels	69	32.70%
3 : Selde	52	24.65%
4 : Nooit	39	18.48%
TOTAAL	211	100.00%

VRAAG 5.9 – WAS DAAR OIT WRYWING TUSSEN U OUERS EN PERSONEEL BY U SKOOL ?		
1 : Altyd	24	11.37%
2 : Dikwels	38	18.01%
3 : Selde	91	43.14%
4 : Nooit	57	27.01%
TOTAAL	210	99.53%
VRAAG 5.10 – HET DIE OPVOEDINGSTYL VAN OUERS U AKADEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED ?		
1 : Altyd	59	27.96%
2 : Dikwels	61	28.91%
3 : Selde	53	25.12%
4 : Nooit	38	18.01%
TOTAAL	211	100.00%

GRAFIEK 5.13 : Leerders se persepsie ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Leerders se persepsie t.o.v. die invloed van skoolwisseling op hulle akademiese prestasie

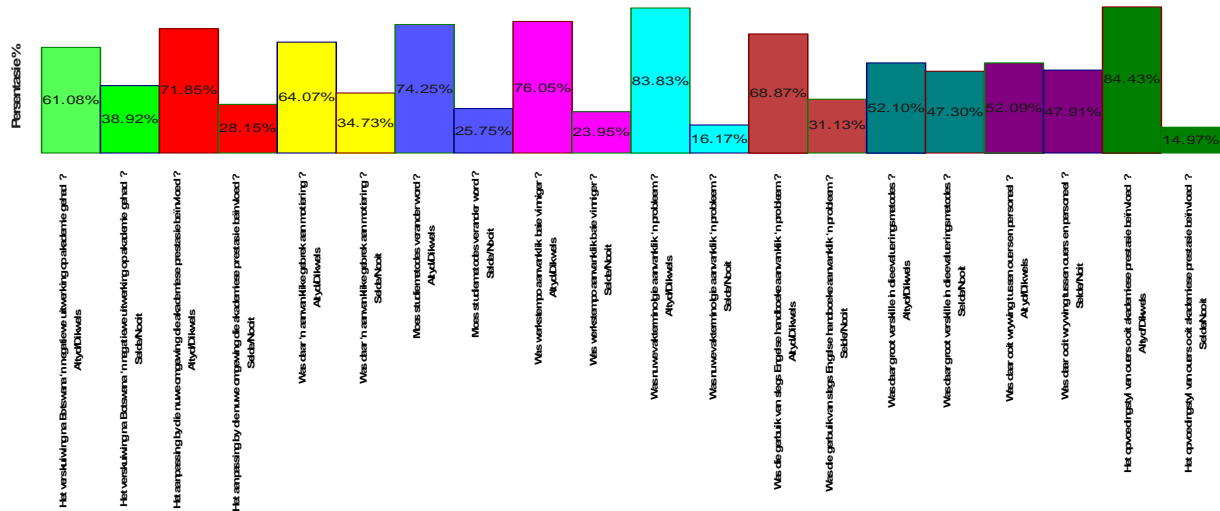
TABEL 5.18 : Ouers se persepsie ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

	F	%
VRAAG 5.1 – SOU U SÊ DIE VERSKUIWING NA 'N SKOOL IN BOTSWANA HET 'N NEGATIEWE UITWERKING OP U KIND SE AKADEEMIESE PRESTASIES GEHAD ?		
1 : Altyd	29	17.37%
2 : Dikwels	73	43.71%
3 : Selde	39	23.35%
4 : Nooit	26	15.57%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 5.2 – HET DIE AANPASSING BY U KIND SE NUWE OMGEWING SY/HAAR AKADEEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED ?		
1 : Altyd	69	41.32%
2 : Dikwels	51	30.53%
3 : Selde	35	20.96%
4 : Nooit	12	7.19%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 5.3 – HET U KIND AANVANKLIK 'N GEBREK AAN MOTIVERING GEHAD WAT SY/HAAR AKADEEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED HET ?		
1 : Altyd	29	17.37%
2 : Dikwels	78	46.70%
3 : Selde	38	22.75%
4 : Nooit	20	11.98%
TOTAAL	165	98.80%
VRAAG 5.4 – MOES U KIND SY/HAAR STUDIEMETODES VERANDER TEN EINDE WERK BETER ONDER DIE KNIE TE KRY ?		
1 : Altyd	38	22.75%
2 : Dikwels	86	51.50%
3 : Selde	29	17.37%
4 : Nooit	14	8.38%
TOTAAL	167	100.00%

VRAAG 5.5 – WAS DIE WERKSTEMPO AANVANKLIK VIR U KIND BAIE VINNIGER ?		
1 : Altyd	58	34.73%
2 : Dikwels	69	41.32%
3 : Selde	21	12.57%
4 : Nooit	19	11.38%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 5.6 – WAS NUWE VAKTERMINOLOGIE AANVANKLIK VIR U KIND 'N PROBLEEM ?		
1 : Altyd	81	48.50%
2 : Dikwels	59	35.33%
3 : Selde	15	8.98%
4 : Nooit	12	7.19%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 5.7 – WAS DIE GEBRUIK VAN SLEGS ENGELSE HANDBOEKE AANVANKLIK VIR U KIND 'N PROBLEEM ?		
1 : Altyd	53	31.74%
2 : Dikwels	62	37.13%
3 : Selde	29	17.36%
4 : Nooit	23	13.77%
TOTAAL	167	100.00%
VRAAG 5.8 – WAS DAAR GROOT VERSKILLE IN DIE EVALUERINGS METODEDES AS DIT WAARAAN U KIND GEWOOND WAS ?		
1 : Altyd	28	16.77%
2 : Dikwels	59	35.33%
3 : Selde	49	29.34%
4 : Nooit	30	17.96%
TOTAAL	166	99.40%
VRAAG 5.9 – WAS DAAR OIT WRYWING TUSSEN U AS OUERS EN PERSONEEL BY U KIND SE SKOOL ?		
1 : Altyd	28	16.76%
2 : Dikwels	59	35.33%
3 : Selde	44	26.35%
4 : Nooit	36	21.56%
TOTAAL	167	100.00%

VRAAG 5.10 – HET DIE OPVOEDINGSTYL VAN U AS OUERS U KIND SE AKADEMIESE PRESTASIE BEÏNVLOED ?		
1 : Altyd	89	53.29%
2 : Dikwels	52	31.14%
3 : Selde	15	8.98%
4 : Nooit	10	5.99%
TOTAAL	166	99.40%

GRAFIEK 5.14 : Ouers se persepsie ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaat skole van Botswana

Ouers se persepsie t.o.v. die invloed van skoolwisseling op leerders se akademiese prestasie

TABEL 5.19 : t-Toets ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana

VRAAG NO.	VRAAG	t-TOETS Altyd & Dikwels	t-TOETS Selde & Nooit
5.1	Het die verskuiwing na 'n skool in Botswana 'n negatiewe uitwerking op leerders se akademiese prestasies gehad ?	0.45	0.34
5.2	Het die aanpassing by leerders se nuwe omgewing hulle akademiese prestasie beïnvloed ?	0.39	0.41
5.3	Het leerders aanvanklik 'n gebrek aan motivering gehad wat hulle akademiese prestasie beïnvloed het	0.44	0.32
5.4	Moes leerders hulle studiemetodes verander ten einde werk beter onder die knie te kry ?	0.44	0.33
5.5	Was die werkstempo aanvanklik vir die leerders baie vinniger ?	0.18	0.03
5.6	Was nuwe vakterminologie aanvanklik vir die leerders 'n probleem ?	0.27	0.17
5.7	Was die gebruik van slegs Engelse handboeke aanvanklik vir die leerders 'n probleem ?	0.45	0.36
5.8	Was daar groot verskille in die evaluerings metodes as dit waaraan leerders gewoond was ?	0.42	0.39
5.9	Was daar ooit wrywing tussen ouers en personeel by leerders se skole ?	0.18	0.16
5.10	Het die opvoedingstyl van die ouers, leerders se akademiese prestasie beïnvloed ?	0.17	0.03

Uit Tabel 5.19 blyk dit dat geen daar beduidende verskille tussen die respons, waar altyd/dikwels as keuse gemaak is, van die leerders en ouers is ten opsigte van die invloed van skoolwisseling op leerders se akademiese prestasie is nie.

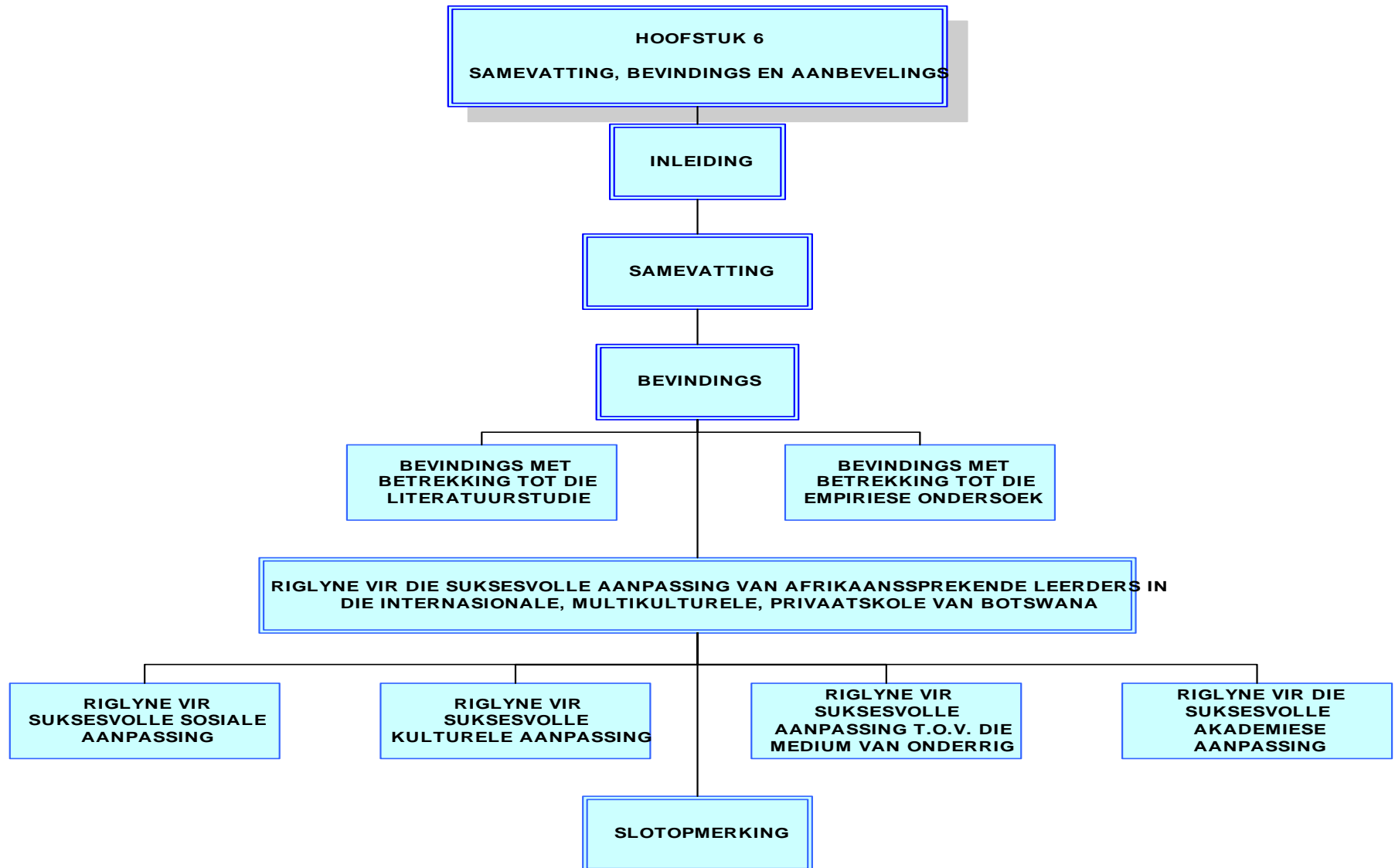
Waar selde/nooit as keuse gekies is, is daar 'n beduidende verskil in die respons van die leerders en ouers slegs by vrae 5.5 en 5.10.

5.2.6 SAMEVATTING

In die voorafgaande bespreking is uit die empiriese ondersoek sekere bevindings en afleidings gemaak ten opsigte van die aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana. Daar is wel verskille ten opsigte van die akademiese prestasie van leerders wat van Engels- of parallel medium skole afkomstig is en leerders wat van suiwer Afrikaans-medium skole afkomstig is opgemerk.

Daar is ook bepaalde verskille in die sienings van ouers en leerders ten opsigte van aanpassing en die invloed van aanpassing op leerders se akademiese prestasie opgemerk.

In die volgende hoofstuk sal die belangrikste bevindings saamgevat word en bepaalde aanbevelings gemaak word.

HOOFSTUK 6

SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

6.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word 'n samevatting van die studie gegee. Vervolgens word die belangrikste bevindings weergegee wat uit die studie gespruit het, en na aanleiding daarvan bepaalde riglyne neergelê aan die hand waarvan ouers en leerders die aanpassing in die nuwe onderwysomgewing van Botswana makliker kan ervaar.

6.2 SAMEVATTING

In Hoofstuk 1 is 'n oriënterende inleiding gegee en die probleemstelling en doel van die navorsing uiteengesit. Omdat die studie beide die terrein van die Psigo- sowel as Sosiopedagogiek betree is daar voorts na sekere perspektiewe binne die twee deeldisiplines van die opvoedkunde as wetenskap gekyk as die paradigma waarbinne die studie onderneem is. Daar is voorts sekere begrippe uiteengesit asook die verloop van die navorsing.

In Hoofstuk 2 is 'n literatuurstudie onderneem om die aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana mag ondervind te identifiseer. Daar is ter inleiding in die hoofstuk na sekere konsepte, waarbinne die studie val, gekyk naamlik die internasionale onderwysomgewing van die multikulturele, privaatskole van Botswana, die konsep multikulturele onderwys, die konsep kultuur asook die milieu-gestremdheid van die Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana. Die drie terreine waar leerders die meeste aanpassingsprobleme mag ervaar is geïdentifiseer en bespreek. Dit sluit in aanpassing op die sosiale- en kulturele terrein sowel as aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig. Omdat die ondersoeker gevoel het dat die leerders se ouers ook 'n belangrike rol in leerders se aanpassing al dan nie kan speel, is daar ook in die hoofstuk gekyk na die rol van die ouer en hoe die opvoedingstyl van die ouers 'n invloed op die leerders se aanpassing kan hê al dan nie.

In Hoofstuk 3 is die invloed van aanpassingsprobleme op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana ondersoek. Die rol wat aanpassingsprobleme in die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders speel is bespreek, die verskille tussen die internasionale skole en staatskole in Suid-Afrika is uitgelig waarna daar na sekere faktore gekyk is wat die akademiese prestasie van dié leerders kan beïnvloed. Die rol van skoolwisseling en die invloed hiervan op die sosiale ontwikkeling van leerders as oorsaak van swakker akademiese prestasie is ook uitgelig en bespreek.

In Hoofstuk 4 is die navorsingsontwerp en empiriese ondersoek uiteengesit. Die doelstelling met die studie is bespreek en drie hipoteses is gestel. Die vraelys as meetinstrument en die doel met die vrae wat in die vraelyste ingesluit is, is voorts bespreek. Laastens is daar in die hoofstuk na die statistiese tegnieke wat in die ondersoek gebruik is, gekyk.

In Hoofstuk 5 is die analisering van die data na aanleiding van die empiriese ondersoek onderneem. Om die geldigheid al dan nie van die hipoteses wat in Hoofstuk 4 gestel is te bepaal, is frekwensie tabelle saamgestel en t-Toeste vir gekorreleerde sowel as ongekorreleerde data is uitgevoer.

Die belangrikste bevindings wat uit die literatuurstudie en empiriese ondersoek voortspruit, word vervolgens bespreek.

6.3 BEVINDINGS

6.3.1 BEVINDINGS MET BETREKKING TOT DIE LITERATUURSTUDIE

Met betrekking tot die doel van die navorsing om aanpassingsprobleme wat Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana mag ondervind te ondersoek, is die volgende bevind :

- Daar is hoofsaaklik drie terreine waar aanpassingsprobleme ondervind word, naamlik op sosiale- en kulturele terrein en aanpassingsprobleme ten opsigte van die medium van onderrig (Vergelyk 2.1).

- Die vier belangrikste konsepte wat 'n onlosmaaklike deel van die studie ten opsigte van aanpassingsprobleme gevorm het, was die internasionale skole en die gepaardgaande internasionale kurrikulums wat in Botswana gevolg word, multikulturele onderwys, kultuur en milieu-gestremdheid in terme van kulturele andersoortigheid (Vergelyk 2.2).
- Die kognitiewe sowel as die akademiese ontwikkeling van leerders word beïnvloed deur biologiese en kulturele faktore. Die uitdaging lê vir onderwysers daarin om te besef dat daar 'n wye verskeidenheid kulturele faktore is wat 'n leerder se sosiale- sowel as psigiese ontwikkeling kan beïnvloed (Vergelyk 2.3).
- Die gesin oefen 'n dominante invloed uit op 'n kind se ontwikkeling. Die verhouding tussen die ouer en kind word beïnvloed deur die ouer se styl van outoriteit. Die opvoedingsstyl van die ouers kan in 'n besondere wyse bydra tot 'n kind se sosiale ontwikkeling en hoe goed 'n kind in 'n nuwe, vreemde onderwysituasie sal kan aanpas al dan nie (Vergelyk 2.4).
- Dit is meestal moeiliker vir sekondêre leerders om in 'n nuwe onderwysomgewing aan te pas as wat die geval by primêre leerders is. Die skool is naas die gesin die belangrikste sosialiseringagent vir die kind (Vergelyk 2.5).
- As daar na die oorkoepelende begrip kultuur gekyk word, sluit dit begrippe soos moedertaal, familie, houding teenoor die land, geskiedenis en geslagsrolle in. Dit is belangrik vir leerders om genoegsame kennis van hulle eie kultuur te hê ten einde ander kulture te kan verstaan (Vergelyk 2.6).
- 'n Kind kan nie deel word, aanpas en sy potensiaal as mens verwesenlik in 'n bepaalde kultuur en samelewing as hy nie kan kommunikeer nie. Deur taal kan 'n kind deel voel van die samelewing asook sy menslike ervarings interpreteer. 'n Bepaalde woordeskat en vakterme wat onderwysers as vanselfsprekend aanvaar, ontbreek gewoonlik by leerders wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil (Vergelyk 2.7).

Met betrekking tot die doel van die navorsing om die invloed wat aanpassingsprobleme as gevolg van skoolwisseling op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, multikulturele, privaat-skole van Botswana het al dan nie, is die volgende bevind :

- Leerders wat van skool verwissel mag bepaalde probleme ten opsigte van sosiale aanpassing binne 'n nuwe portuurgroep waarin hulle, hulle bevind ervaar. Aanpassingsprobleme kan aanleiding gee tot leerprobleme wat soveel erger kan wees by leerders wat oor lands-, kultuur- en taalgrense heen beweeg (Vergelyk 3.1).
- Leerders uit Suid-Afrika wat hulle vir die eerste keer in 'n multikulturele, internasionale skool in 'n vreemde land bevind kan aanpassingsprobleme ervaar wat kan deurwerk na hulle akademiese prestasie. Leerders sal nuwe studiemetodes moet bemeester en meer tyd aan hulle studies moet spandeer aangesien die internasionale kurrikulums wat in Botswana gevolg word meer veeleisend en die slaagsyfer hoër is. Aanpassing is afhanklik van die mate waarin 'n individu se behoeftes bevredig word en dié aanpassing van leerders in 'n bepaalde onderwysomgewing kan deurwerk na hulle akademiese prestasie (Vergelyk 3.2).
- Die vier belangrikste faktore wat leerders wat van skool verwissel se akademiese prestasie kan beïnvloed, is die aanpassing by die nuwe omgewing, aanpassing by ander kulture, selfaanpassing en motivering (Vergelyk 3.2).
- Die meeste leerders wat die internasionale, privaat-skole van Botswana besoek, is afkomstig uit staatskole in Suid-Afrika. Daar is heelwat verskille tussen die internasionale, privaat-skole van Botswana en die staatskole in Suid-Afrika en aanpassing by die nuwe onderwysomgewing kan die akademiese prestasie van leerders tot 'n groot mate beïnvloed (Vergelyk 3.2.3).
- Daar is verskeie faktore wat die akademiese prestasie van leerders wat hulle in een van die internasionale, privaat-skole van Botswana bevind, kan beïnvloed. Weens die feit dat elke leerder uniek is, sal al die faktore nie noodwendig 'n negatiewe uitwerking op elke leerder se akademiese prestasie hê nie (Vergelyk 3.3).

- Die keuse van die korrekte privaatskool is belangrik aangesien die verwisseling van skool heel moontlik reeds traumaties kon wees en ouers moet verskeie faktore in ag neem (Vergelyk 3.3.5).
- Alhoewel die keuse van 'n goeie privaatskool 'n bydraende faktor tot 'n leerder se akademiese prestasie kan speel, kan skoolwisseling in die algemeen ook 'n faktor wees aangesien dit vir enige leerder 'n ontwrigting is (Vergelyk 3.4).
- Onderwys staan nie geïsoleerd van die samelewing nie en nadelige faktore in die samelewing wat geweld, diverse lewens- en kultuurpatrone, botsende lewensnorme en uiteenlopende godsdienstige oortuigings insluit kan opvoeding en gevolglik dié leerders benadeel (Vergelyk 3.5).
- Die volwassene voed die kind op om deelgenoot te word aan die samelewing en geleidelik daarby in te skakel. Die kind moet voldoende kennis van die eietydse samelewing opdoen om 'n volwaardige deelgenoot daarvan te word. Die kind moet dus, om homself in alle sosiale verbande te handhaaf, kennis en sosiale vaardighede verwerf (Vergelyk 3.6).

6.3.2 BEVINDINGS MET BETREKKING TOT DIE EMPIRIESE ONDERSOEK

Die empiriese ondersoek is binne die raamwerk van drie hipoteses gedoen naamlik :

- IV. Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die internasionale, multikulturele, privaatskole van Botswana bevind, ervaar aanvanklik aanpassingsprobleme ten opsigte van sosiale- en kulturele aanpassing sowel as aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig.
- V. Aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders wat as gevolg van skoolwisseling tussen Afrikaans-medium skole en Engels- /Parallel-medium skole in Suid-Afrika en die Engels-medium skole in Botswana ondervind word, beïnvloed die akademiese prestasie van die betrokke leerders afkomstig uit die verskillende skole verskillend.

VI. Aanpassingsprobleme wat deur Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana ervaar word, word nie in dieselfde lig en intensiteit deur die ouers en leerders ervaar nie.

Ten opsigte van Hipotese I is die volgende bevindings gemaak :

- Ten opsigte van sosiale aanpassing het 42.80% van die leerders altyd/dikwels en 57.02% selde/nooit by vrae 4.1 - 4.10 geantwoord (Vergelyk Tabel 5.8 en Grafiek 5.7).
- Ten opsigte van kulturele aanpassing het 52.13% van die leerders altyd/dikwels en 47.63% selde/nooit by vrae 4.11 – 4.20 geantwoord (Vergelyk Tabel 5.11 en Grafiek 5.9).
- Ten opsigte van aanpassing by die medium van onderrig het 42.28% van die leerders altyd/dikwels en 57.58% selde/nooit 4.21 – 4.30 geantwoord (Vergelyk Tabel 5.14 en Grafiek 5.11).

Uit die empiriese ondersoek blyk dit dus dat die grootste aanpassingsprobleme ten opsigte van kulturele aanpassing ervaar word.

Ten opsigte van Hipotese II is die volgende bevindings gemaak :

- Daar is nie beduidende verskillende ten opsigte van die akademiese prestasie van leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole en leerders afkomstig uit Engels- /Parallel-medium skole ten opsigte van al die vakke opgemerk nie (Vergelyk Tabel 5.3). Die enigste twee vakke waar wel beduidende verskille ten opsigte van die akademiese prestasie van leerders afkomstig uit Afrikaans-medium en dié afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole is, is in Engels as vak op eerste taalvlak en in die Geestes-/Sosiale Wetenskappe wat vakke soos Geskiedenis en Aardrykskunde insluit.

Die redes hiervoor is die feit dat enige taal op eerste taalvlak baie taalkunde insluit wat nie die geval is by 'n tweede taal nie. By 'n tweede taal word daar meer klem gelê op begrip en verstaan. Leerders wat Engels as tweede taal in Suid-Afrika geneem het, sal dus sukkel om skielik die taalkunde van Engels as eerste taal, wat sinsbou, woordbou ens. insluit, te bemeester. Letterkunde, wat 'n integrale deel van die vak vorm, word ook baie meer breedvoerig bestudeer. Leerders wat nie van lees hou nie sal dus nog meer sukkel.

Ten opsigte van die Geestes-/Sosiale Wetenskappe is daar heelwat nuwe vakterme wat onder die knie gekry moet word. Leerders wat terme slegs in Afrikaans ken, sal 'n tydjie neem om al die terme in Engels te bemeester (Vergelyk Tabel 5.4).

Daar sal voorts ook gekyk word na die getal A simbole (80-100%) en B simbole (70-79%) wat deur leerders in Suid-Afrika behaal is en huidiglik ook in Botswana behaal word soos onderskeidelik aangedui deur leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole en die afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole.

- Die gemiddelde getal A simbole (80-100%) en B simbole (70-79%) is by al die vakke van Afrikaanssprekende leerders afkomstig uit Afrikaans-medium skole minder as wat die geval in Suid-Afrika was (Vergelyk Grafiek 5.3).
  - 57.76% het vir Engels as vak 'n A simbool (80-100%) in Suid-Afrika behaal terwyl slegs 42.33% vir Engels as vak 'n A simbool in Botswana behaal. Soos reeds vroeër gemeld, is die hoof rede hiervoor moontlik die feit dat Engels op eerste taalvlak aangebied word.
  - 37.03% het A simbole (80-100%) vir Wiskunde in Suid-Afrika behaal in teenstelling met die 29.52% wat steeds A simbole in Botswana behaal.
  - 82.45% het A simbole (80-100%) vir Geestes-/Sosiale Wetenskappe in Suid-Afrika behaal in teenstelling met die 36.70% wat steeds A simbole in Botswana behaal.
  - 33.33% het A simbole (80-100%) vir Natuurwetenskappe in Suid-Afrika behaal in teenstelling met die 23.93% wat steeds A simbole in Botswana behaal.
  - 44.68% het A simbole (80-100%) vir Handelsvakke in Suid-Afrika behaal in teenstelling met die 16.28% wat steeds A simbole in Botswana behaal.
  - 49.20% het A simbole (80-100%) vir Handvaardigheids-/kreatiewe-/kunsvakke in Suid-Afrika behaal in teenstelling met die 44.44% wat steeds A simbole in Botswana behaal.

- Die gemiddelde getal A simbole (80-100%) en B simbole (70-79%) is by drie van die vakke hoër en by drie van die vakke laer as wat die geval in Suid-Afrika was ten opsigte van Afrikaanssprekende leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole (Vergelyk Grafiek 5.5).
- Meer leerders, naamlik 66.67%, behaal in Engels as vak 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in teenstelling met die 42.86% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika behaal het.
- Slegs 15.00% van dié leerders kon in Wiskunde 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in Botswana behaal in teenstelling met die 20.00% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika kon behaal.
- Meer leerders, naamlik 90.48%, behaal in die Geestes-/Sosiale Wetenskappe 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in teenstelling met die 71.43% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika behaal het.
- Slegs 17.65% van dié leerders kon in die Natuurwetenskappe 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in Botswana behaal in teenstelling met die 22.23% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika kon behaal.
- Slegs 13.33% van dié leerders kon in die Handelsvakke 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in Botswana behaal in teenstelling met die 23.53% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika kon behaal.
- Meer leerders, naamlik 41.17%, behaal in die Handvaardigheids-/kreatiewe-/kunsvakke 'n gemiddelde A simbool (80-100%) of B simbool (70-79%) in teenstelling met die 31.58% wat 'n A simbool of B simbool in Suid-Afrika behaal het.

Indien al die bogenoemde in ag geneem word, presteer Afrikaanssprekende leerders afkomstig uit Engels-/Parallel-medium skole oor die algemeen wel beter in die internasionale, privaatskole van Botswana. Die Hipotese kan dus wel aanvaar word.

Ten opsigte van Hipotese III is die volgende bevindings gemaak :

- Ten opsigte van die sosiale aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana het die mening van die leerders en ouers beduidend verskil by vyf van die vroeë waar altyd/dikwels as keuse gekies is (Vergelyk Tabel 5.10).
  - Meer leerders (26.54%) het altyd/dikwels geantwoord, as wat die geval by die ouers was, waar slegs 12.88% gevoel het daar word genoeg sosiale aktiwiteite deur die skool aangebied waar ouers, leerders en personeel op sosiale vlak kan verkeer
  - 49.28% van die leerders het altyd/dikwels geantwoord ten opsigte van die vraag of daar voldoende inligtingsprogramme is om leerders in te lig en te waarsku teen moontlike negatiewe invloede of sosiale aktiwiteite in die gemeenskap. Slegs 16.77% van die ouers het altyd/dikwels op die vraag geantwoord.
  - 35.55% van die leerders het altyd/dikwels geantwoord ten opsigte van die vraag of onderwysers begrip het vir leerders wat moontlike sosiale-aanpassingsprobleme ervaar. Slegs 7.78% van die ouers het altyd/dikwels op die spesifieke vraag geantwoord.
  - 18.95% van die leerders het altyd/dikwels geantwoord ten opsigte van die vraag of onderwysers in hulle betrokke skool 'n rol by hulle inskakeling in 'n bepaalde vriendekring gespeel het. Slegs 7.18% van die ouers het altyd/dikwels op die bepaalde vraag geantwoord.
  - 44.08% van die leerders het altyd/dikwels geantwoord op die vraag of die Afrikaanse leesstof wat in Botswana beskikbaar is 'n rol gespeel het in sy/haar sosiale aanpassing. 83.83% van die ouers het altyd/dikwels op dieselfde vraag geantwoord.
  - Daar is slegs by een vraag 'n beduidende verskil opgemerk by die respons van die ouers en leerders waar selde/nooit as keuse gekies is.

- 55.92% van die leerders het gevoel dat die Afrikaanse leesstof wat in Botswana beskikbaar is selde/nooit 'n rol gespeel het in hulle sosiale aanpassing. Slegs 16.17% van die ouers het aangedui dat die Afrikaanse leesstof wat in Botswana beskikbaar is selde/nooit 'n rol gespeel het in hulle kinders se sosiale aanpassing.
- Ten opsigte van die kulturele aanpassing van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana het die mening van die leerders en ouers beduidend verskil by slegs een van die vrae waar altyd/dikwels as keuse gekies is (Vergelyk Tabel 5.13).
- Meer ouers (89.22%) het altyd/dikwels geantwoord, as wat die geval was by die leerders, waar slegs 13.75% gevoel het dat die personeel bevooroordeel staan teenoor die leerders as gevolg van hulle kulturele agtergrond, moedertaal ens.
  - Daar is slegs by vier van die vrae 'n beduidende verskil opgemerk by die respons van die ouers en leerders waar selde/nooit as keuse gekies is.
  - 72.04% van die leerders het gevoel dat hulle selde/nooit bedreig gevoel het deur die dominante kultuurgroep binne die skool. Slegs 22.16% van die ouers het dieselfde mening as die leerders gehad. Die ouers was dus van mening dat hulle kinders wel deur die dominante kultuurgroep bedreig word.
  - 85.30% van die leerders het gevoel dat die personeel selde/nooit bevooroordeel teenoor hulle staan as gevolg van hulle kulturele agtergrond, moedertaal ens. Slegs 10.78% van die ouers was van dieselfde mening en het selde/nooit op dieselfde vraag geantwoord. Die ouers het dus meestal gevoel personeel staan wel bevooroordeel teenoor hulle kinders as gevolg van hulle kulturele agtergrond, moedertaal ens.

- 22.28% van die leerders het selde/nooit geantwoord op die vraag of onderwysers 'n goeie kennis van die verskillende kulture in sy/haar klas het. 80.84% van die ouers was van mening dat die onderwysers selde/nooit 'n goeie kennis van die verskillende kulture in sy/haar klas het.
  - 72.51% van die leerders was van mening dat onderwysers selde/nooit leerinhoud kan verklaar in terme van die verskillende kulture in sy/haar klas. 32.94% van die ouers het dieselfde mening as die leerders op die betrokke vraag gehad.
- Ten opsigte van die aanpassing by die medium van onderrig van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana het die mening van die leerders en ouers beduidend verskil by slegs een van die vrae waar altyd/dikwels as keuse gekies is (Vergelyk Tabel 5.16).
- Slegs 43.60% van die leerders het gevoel daar is altyd/dikwels genoeg Afrikaanse leesstof en televisieprogramme beskikbaar om hulle Afrikaans steeds op standaard te hou. 72.45% van die ouers was van dieselfde mening op dié betrokke vraag.
  - Daar is ook slegs by een van die vrae 'n beduidende verskil opgemerk by die respons van die ouers en leerders waar selde/nooit as keuse gekies is.
  - 52.61% van die leerders het gevoel dat personeel selde/nooit hulle vak se kennis in terme van taalvaardigheid duidelik oordra. 67.67% van die ouers was van mening dat personeel hulle vak se kennis selde/nooit duidelik oordra in terme van taalvaardigheid.

- Ten opsigte van die invloed van skoolwisseling en die gepaardgaande aanpassingsprobleme in die nuwe onderwysomgewing en die invloed hiervan op die akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana, het die mening van die leerders en ouers geen beduidende verskil getoon waar altyd/dikwels as keuse gekies is (Vergelyk Tabel 5.19).
  - Daar is ook slegs by twee van die vrae 'n beduidende verskil opgemerk by die respons van die ouers en leerders waar selde/nooit as keuse gekies is.
  - 37.44% van die leerders het gevoel die werktempo was aanvanklik selde/nooit vinniger as wat hulle aan gewoond was. 23.95% het dieselfde mening as die leerders op die betrokke vraag gehad.
  - 43.13% van die leerders was van mening dat die opvoedingsstyl van hulle ouers selde/nooit 'n invloed op hulle akademiese prestasie gehad het. Slegs 14.97% van die ouers het gevoel hulle opvoedingsstyl het selde/nooit 'n invloed op hulle kinders se akademiese prestasie gehad.
- Uit die veertig vrae, wat aan beide die ouers en leerders wat aan die ondersoek deelgeneem het gestel is, ten opsigte van die sosiale- en kulturele aanpassing en aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig sowel as die vrae wat gehandel het oor die invloed van skoolwisseling op die akademiese prestasie van leerders, was daar slegs by veertien van die vrae beduidende verskille ten opsigte van die respons van die leerders en hulle ouers. Daar was dus by slegs by 35.00% van die vrae verskille in die respons van die twee groepe.

Die derde hipotese naamlik dat die aanpassingsprobleme wat deur Afrikaanssprekende leerders in die privaatskole van Botswana ervaar word, nie in dieselfde lig en intensiteit deur die ouers en leerders ervaar word nie, word dus nie aanvaar nie.

Daar sal nou voortgegaan word om riglyne vir beide ouers en onderwysers neer te lê om aanpassing in een van die internasionale, privaatskole van Botswana te vergemaklik.

6.4 RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

6.4.1 RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE SOSIALE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

- Die skoolhoofde en personeel verbonde aan die internasionale, privaatskole in Botswana besef dat leerders van oor die hele wêreld in hulle skole ingeskryf word. Skole behoort oor 'n plan van aksie te beskik om leerders so onopvallend moontlik by hulle nuwe onderwysomgewing te laat inskakel. Onderwysers en leerders reeds verbonde aan die skole moet meemaak aan die hantering en sosialisering van nuwe leerders.

- Die skole moet paraat wees om nuwe leerders, op primêre sowel as sekondêre vlak, in sy geledere te verwelkom en op te neem. Nuwe leerders wat aanvanklik bang, gespanne en senuweeagtig is en waarskynlik met selfbeeld probleme worstel, moet deur personeel en leerders met begrip gehelp word om 'n veilige ruimte te skep.

- Skole moet dit as prioriteit stel om nuwe leerders by skoolaktiwiteite te laat inskakel en dié leerders se huisgesinne by skoolaksies te betrek.

Daar sal voorts ook 'n paar aanbevelings aan onderwysers spesifiek gemaak word om nuwe Afrikaanssprekende leerders by te staan in hulle sosiale aanpassing in die internasionale, privaatskole van Botswana.

- Onderwysers moet poog om vas te stel watter sosiale ontwikkelingspeil die leerder bereik het ten einde hom in die regte groep te plaas.

- Daar word aanbeveel dat nuwe leerders in 'n groep geplaas word waar hulle leierseienskappe tot uiting kan kom en waar hulle een van die bestes is. As nuwe leerders vreemd is en gedurig mislukking ervaar, sal hulle sosiale aanpassing bemoeilik word.
- Onderwysers behoort met mekaar te kommunikeer ten opsigte van nuwe leerders en behoort hulle te help om hulle nuwe skool op ordelike wyse te leer ken. Klasleiers en skoolleiers kan hier 'n leidende rol speel om die nuweling te laat tuis voel.
- Nuwe leerders behoort hulle regmatige aandeel van persoonlike aandag te ontvang. Onderwysers behoort daarop te let dat ander leerders die nuwe leerder nie as 'n indringer beskou nie maar hom eerder help om op sosiale vlak in te skakel. 'n Oormaat opsigtelike aandag aan die ander kant kan egter nuwe leerders selfbewus maak en kan meer skade berokken as goed doen.
- Onderwysers moet belangstel in nuwe leerders se buitemuurse aktiwiteite en hulle uitnoui na bepaalde aktiwiteite indien hulle nie deelneem nie. As nuwe leerders by buitemuurse bedrywighede inskakel, skakel hulle makliker by die portuurgroep in en verloop hulle sosiale aanpassing heel makliker.

Daar sal voorts riglyne neergelê word om Afrikaanssprekende leerders te help om kultureel makliker aan te pas in die internasionale, privaatskole van Botswana.

6.4.2 RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE KULTURELE AANPASSING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

- Kultuur beïnvloed 'n leerder se taal, godsdiens, waardes, norme, sosiale gedrag, prestasie ens. Die ouers van Afrikaanssprekende leerders wat hulle in een van die multikulturele, privaatskole van Botswana bevind, behoort 'n daadwerklike poging aan te wend om dié leerders met kultureelverrykende aktiwiteite by te staan. Voorbeelde van sulke aktiwiteite sluit onder andere in die voorlees van verhale eie aan hulle Afrikaner kultuur, Afrikaanse versies leer, tradisionele speletjies leer, bevordering van die Afrikaanse taal

aanmoedig, museums besoek, die kind se vrae ten opsigte van sy kultuur sinvol te beantwoord ens.

- Leerders wat nie 'n goeie kennis van hulle eie kultuur het nie, sal die multikulturele onderwysomgewing van die internasionale, privaatskole van Botswana, wat sy eie kulturele eise aan die leerder sal stel, met 'n ernstige kultuur-pedagogiese agterstand betree. Veral primêre leerders wat nooit aan die Afrikaner kultuur en -geskiedenis in die onderwyssituasie blootgestel is nie moet deur hulle ouers ingelig word.
- Kultuur- en kennisoordrag is tradisioneel die vernaamste funksies van die skool. Die internasionale, privaatskole van Botswana fokus egter baie meer op kennisoordrag weens die feit dat daar soveel uiteenlopende kultuurgroepe in die skole teenwoordig is. Die ouer speel nou 'n baie belangriker rol ten opsigte van die oordra van kultuur aan leerders.
- Leerders wat kultureel arm is, kan moontlik 'n vertraging in hulle volwassewording beleef waarmee daar in die georganiseerde onderwys rekening gehou moet word. Ouers moet teen moontlike kulturele-armoede waak.
- Leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana kan nog nie bepaalde kultuurwaardes op dieselfde wyse as volwassenes interpreteer nie. Verskille kan tot konflik lei indien onderwysers nie taktvol optree nie.

Daar sal voorts riglyne neergelê word om Afrikaanssprekende leerders te help om makliker aan te pas ten opsigte van die medium van onderrig in die internasionale, privaatskole van Botswana.

6.4.3

**RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AANPASSING
TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG VAN
AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE
MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA**

- 'n Oplossing ten opsigte van die leerders se aanpassing by die medium van onderrig is deur die aanbieding van 'n studiekursus deur die internasionale, privaatskole in Botswana.

Daar sal vervolgens kortliks na 'n gedeelte van so studiekursus gekyk word waar die klem spesifiek val op die verbetering van 'n leerder se woordeskat (Lenier, 1995:27). Die titel van die spesifieke kursus was "Vyf maniere om 'n leerder se Engelse woordeskat te verbeter" (Lenier, 1995:28). Alhoewel die vyf maniere om 'n leerder se Engels te verbeter meestal voor die hand liggend is, is daar bevind dat leerders tog deur ouers en onderwysers gehelp moet word om dié "voor die hand liggende" prakties toe te pas in die onderwyssituasie waarin hul hulself bevind (Simoneaux, 2002). As leerders die vyf stappe volg om hulle Engels te help verbeter en makliker te verstaan, behoort daar ook 'n bepaalde verbetering in 'n leerder se akademiese prestasie opgemerk te word. Jonger leerders, in die primêre fase, wat hulle in een van die internasionale skole bevind, behoort makliker gedeeltes wat hulle lees te verstaan. Ouer leerders behoort ook gevolglik moeiliker werk gouer te begryp sodra hulle die taal, met bepaalde nuwe terminologie, beter begryp.

- **VYF MANIERE OM 'n LEERDER SE ENGELSE WOORDESKAT
TE VERBETER : DIE A-E METODE**

A : GEBRUIK SO VEEL AS MOONTLIKE BRONNE

Jonger leerders kan geleer word om woordeboeke baie suksesvol te gebruik. Talle prente woordeboeke is huidiglik in die handel beskikbaar en deur assosiasie kan leerders vinnig nuwe woorde aanleer. Ouer leerders behoort steeds te besef dat woordeboeke die beste inligtingsbron van nuwe woorde is. Talle van die sekondêre, privaatskole in Botswana gebruik nie net een handboek vir 'n bepaalde vak nie. As die Britse "IGCSE" kursus byvoorbeeld gevolg word, is daar wel 'n bepaalde handboek wat die skool sal voorskryf (Vergelyk 2.2.1.2). Elke vak het egter minstens drie tot selfs tien ander bronne met dieselfde inhoud maar moontlik net op 'n ander manier gestel. Daar is geen spesifieke voorgeskrewe boek

in enige van die vakke in die kursus nie en elke skool wat die kursus aanbied kan sy eie handboek kies. Ouers kan hulle kinders aansienlik help indien hulle nog 'n handboek of twee aankoop sodat leerders wat nog besig is om Engels heeltemal onder die knie te kry, werk makliker kan begryp as hulle dieselfde werk op verskillende maniere van bespreking onder die knie kan kry.

B : GEBRUIK DIE KONTEKS VAN 'N WOORD

Die maklikste en mees algemene manier om nuwe woorde te leer is om 'n bepaalde woord se betekenis te probeer ontsyfer deur na die ander woorde in 'n bepaalde gedeelte te kyk. 'n Voorbeeld wat geneem kan word is :

“Most of the children in the class were well behaved, only Bill was obstreperous.”

'n Leerder wat nie Engels as eerste taal ken nie sal heel moontlik glad nie die betekenis van *“obstreperous”* ken nie. Word die leerder egter gelei om na die sin in geheel te kyk sal hy heel die afleiding kan maak dat dié bepaalde woord raserig of onbeheerbaar beteken. Leerders moet aangemoedig word om baie te lees en self woorde wat hulle nie verstaan nie se betekenis te probeer ontsyfer.

C : DEEL WOORDE IN KLEINER DELE

Leerders moet gehelp word om woorde in kleiner dele te verdeel om die betekenis so te probeer ontsyfer. Deur woorde in sy stam met voor- en agtervoegsels te verdeel, kan dit die betekenis makliker help ontsyfer. 'n Voorbeeld wat hier geneem kan word is woord *“tract”* wat beteken om te trek of teken. Deur 'n paar voor- en agtervoegsels aan die bepaalde woord te voeg sal die betekenis noodgedwonge verander maar indien die betekenis van die stam bekend is behoort 'n leerder die betekenis van ander woorde met dieselfde stam te kan ontrafel. Voorbeelde is onder andere :

<i>tract – or</i>	<i>machine for pulling other machines</i>
<i>tract – ion</i>	<i>drawing along a surface</i>
<i>sub - tract – ion</i>	<i>pulling from the whole</i>
<i>con - tract – or</i>	<i>one who enters into a drawn-up agreement</i>
<i>pro - tract – or</i>	<i>an instrument used for geometric drawing</i>

Daar is egter gevalle waar die spesifieke metode om woorde se betekenis te ontfel nie suksesvol sal wees nie. 'n Tipiese voorbeeld hiervan is die bekende voorvoegsel van “-in”. In die meeste gevalle sal die bepaalde voorvoegsel beteken “not” in byvoorbeeld “invisible” (nie sigbaar nie) of “into” in byvoorbeeld “inside” (binne in). Daar is egter nog 'n betekenis wat aan die voorvoegsel gekoppel kan word wat minder bekend is naamlik “very” in byvoorbeeld “inflammable” (baie vlambaar). Dit kan bepaalde probleme veroorsaak indien 'n leerder die woord “inflammable” as “not flammable” (nie vlambaar in plaas van baie vlambaar) verstaan.

D : KYK NA DIE OORSPRONG VAN WOORDE – WORD 'N ETIMOLOGIESE KENNER

Etimologie is die studie van die oorsprong van woorde. Sommige van die privaatskole in Botswana bied 'n vak bekend as “Etymology” of soos dit in die primêre skole bekend staan “Word building” aan. Leerders word geleer om die betekenis van woorde op 'n pret manier aan te leer en op dieselfde tyd leer hulle ook die woorde spel. As die woord “astronaut” as voorbeeld geneem word. Meeste Afrikaanssprekende leerders behoort die betekenis van die woord te ken, maar indien hulle die oorsprong van die woord ken, sal hulle heel moontlik die betekenis beter verstaan. “Astro” beteken in Grieks ster en “Nautes” beteken matroos. As die woord “astronaut” dus direk uit Grieks vertaal word sou dit dus beteken “Sailor of the stars” (Matroos van die sterre).

E : SKRYF VREEMDE WOORDE NEER

Leerders moet geleer word om woorde se betekenis wat hulle nie verstaan nie neer te skryf. Terwyl hulle die woord neerskryf leer hulle dieselfde tyd sommer die spelling van 'n bepaalde woord. Die bepaalde metode werk ook baie goed by jonger leerders. Flitskaarte kan gemaak word wat in leerder se slaapkamer opgeplak kan word. Elke keer as 'n vreemde woord op 'n leerder se pad kom, kan hy neergeskryf en opgeplak word en sodra die leerder die betekenis ken, kan die kaart verwyder word. Aan die begin sal daar baie kaarte wees maar soos 'n leerder die taal meer onder die knie kry behoort die aantal kaarte met vreemde woorde af te neem. Leerders kan hulle woordeskat sommer vinnig uitbrei en nie eers werklik dit besef nie.

Die hoofdoel van die studiekursus is om leerders te help om meer vertrouwd te raak met klas- en lesaanbieding in Engels. Sodra die taalagterstand begin afneem, behoort leerders se akademiese prestasie te verbeter.

Daar sal voorts riglyne neergelê word om Afrikaanssprekende leerders te help om akademies makliker aan te pas in die internasionale, privaatskole van Botswana.

6.4.4 RIGLYNE VIR DIE SUKSESVOLLE AKADEMIESE AANPASSING AS GEVOLG VAN SKOOLWISSELING VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

- Soos uit die studie na vore gekom het, blyk dit dat die suksesvolle akademiese aanpassing van leerders grotendeels sal afhang of die betrokke leerders sosiaal en kultureel aangepas het sowel as aangepas het by die medium van onderrig.
- Om die probleem van swakker akademiese prestasie van Afrikaanssprekende leerders in die internasionale, privaatskole van Botswana verder aan te spreek, is dit belangrik dat ondersteuning aan die betrokke leerders gegee moet word om hulle potensiaal optimaal te verwerklik.

- Dit kan help om ondersteuning en hulp in betrokke vakke in te bou. Skole behoort programme op die been te bring wat ekstra hulp aan leerders, wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil, verleen ten einde hulle akademiese prestasie te verbeter.
- Die wisseling van 'n Afrikaans-medium skool na 'n internasionale, privaat, suiwer Engels-medium skool kan bepaalde oriënteringsprobleme vir leerders inhou. Die intensiteit waarmee hierdie probleme ervaar word, word gewoonlik deur die volwassenheidsvlak van die leerder bepaal. Ouers sowel as onderwysers behoort te help om dié oriënteringsprobleme tot die minimum te beperk.
- 'n Duidelike kennis van nuwe kurrikulums, slaagvereistes, vakkeuses ens. is nodig om leerders te help om akademies optimaal te presteer.

6.5 UNIVERSELE TOEPASSING VAN NAVORSINGSDATA

Dit is belangrik om in gedagte te hou dat alhoewel dié studie spesifiek op die aanpassingsprobleme van Afrikaanssprekende leerders, wat hulle huidiglik in een van Botswana se internasionale, multikulturele, privaatskole bevind, gefokus het, aanpassingsprobleme van leerders wat hulself in nuwe onderwysomgewings bevind, nie 'n nuwe verskynsel is nie. Aanpassingsprobleme wat in die studie geïdentifiseer is naamlik sosiale- en kulturele aanpassing en aanpassing ten op sigte van die medium van onderrig sowel as die invloed hiervan op leerders se akademiese prestasie, word deur talle leerders wat hulle in 'n kulturele-, sosiale- en taalvreemde onderrigsituasies bevind, die wêreld deur ervaar.

Talle navorsingsprojekte is al in verskeie lande onderneem om die aanpassingsprobleme van immigrante leerders in dié lande te ondersoek (Hurrenkamp, 2002:1). Meeste van die projekte het tot die slotsom gekom dat leerders die meeste aanpassingsprobleme op sosiale- en kulturele gebied ondervind en terselfdertyd word probleme met die medium van onderrig aanvanklik ervaar. Die probleme is dus universeel en word nie slegs deur Afrikaanssprekende leerders in Botswana ervaar nie.

Van die projekte wat van stapel gestuur is, sluit onder andere in die :

- *Intelyape-lyape Akaltye Early Childhood Project* - Australië
- *Lessons from the Countryside* - Malysië
- *Ninos Indigenas Dsplazados* – Guatamala
- *Yachay Programme* – Agentinië
- *Intercultural Parent Support Programme* – Germany
- *Samespel* – Nederland
- *Peer Education Programme* – Verenigde State van Amerika
- *Choco Home Learning and Community Project* – Colombia

Al die projekte het die belangrike rol wat die ouer van immigrante leerders, nie bloot in hulle akademiese opvoeding nie, maar ook in die oordra van sosiale- en kultuele norme speel, beklemtoon. Dit is van die uiterste belang dat die ouers deur middel van onder andere stories en speletjies, tradisionele gebruike aan leerders oordra ten einde die leerders, terwyl hulle van ander kulture in die skool leer, ook aan hulle eie kultuur blootstel word, dit beleef en verstaan. Leerders wat 'n goeie kennis van hulle eie kultuur het sal ander kulture makliker verstaan en respekteer (Akinade, 1996:3).

Immigrante leerders wat kleuterskole, waar hulle eie kultuur en taal aan die orde van die dag was, aan die begin van hulle skoolloopbaan besoek het, pas baie makliker in primêre en sekondêre skole waar hulle nie meer deel van die dominante kultuur is nie, aan. *Lessons from the Countryside* wat in Malysië van stapel gestuur is, se hoofdoel is om leerders soveel as moontlik van hulle eie kultuur en taal, op 'n vroeë ouderdom te leer (Bouwer 1996:10).

Volgens Hurenkamp (2002:12) moet die universele probleem ten opsigte van aanpassing, op sowel die sosiale- as kulturele terrein van leerders in nuwe onderwysomgewings deur ouers en onderwysers saam aangespreek word. Beide groepe moet 'n begeleidende sowel as ondersteunende rol speel.

Die *Samenspel* projek wat in Nederland die lig gesien het gaan van die standpunt af uit dat leerders wat aanvanklik hulle moedertaal en eie kulturele gebruike en sienings aangeleer het, en steeds hulle moedertaal in die huis praat en ervaar, baie makliker in 'n skoolsituasie waar die onderrigtaal van die huistaal verskil, sal kan aanpas. Die hoofrede hiervoor is dat leerders wat 'n trots vir hulle eie taal en kultuur het, baie meer selfvertroue het aangesien hulle voel hulle het iets wat leerders wie se onderrigtaal en huistaal dieselfde is, nie het nie. Hulle is tweetalig, weet meer van verskillende kulture en voel dus sosiaal meerwaardig (Vedder, 2001:45).

6.6 SLOTOPMERKING

Uit die literatuurstudie het dit duidelik geword dat navorsing op die gebied van die aanpassingsprobleme van leerders wie se huistaal van hulle onderrigtaal verskil 'n terrein is wat nog baie ontgin kan word. Talle Suid-Afrikaners verlaat Suid-Afrika weens werksverpligtinge, persoonlike redes ens. Indien navorsing oor die sosiale- en kulturele aanpassing sowel as die aanpassing ten opsigte van die medium van onderrig van veral Afrikaanssprekende leerders wat Suid-Afrika verlaat gedoen word, kan dit 'n daadwerklike bydrae lewer tot die aanpassing van die leerders nie net in Botswana nie, maar ook in ander lande die wêreld oor.

BIBLIOGRAFIE

Abbot, H.J. 1995. Freedom in the World – Science and Human Geography. London : Hutchinson.

Abisheque, G.F. 1991. Adapting in International Schools – Aspects of Theory, Research and Practice. Longman : Harlow.

Acenade, H.J. 1996. Culture Diversity within the Capital Cities of Africa. M.Ed-verhandeling. Gaborone : Universiteit van Botswana.

Akinade, E.A., Sokan, B.O. & Osarenren, M. 1996. An introduction to Guidance and Counseling. Nigeria : Ibadan Caltop Publications.

Anastasi, K.L. 1998. Culture Diversity. Botswana : University Press.

Angenent, H. 1985. Opvoeding en Persoonlijkheidsontwikkeling. Nijkerk : Uitgewery Intro.

Ardilla, G.J. 1995. Entry Exams : Advantages and Disadvantages. Botswana : University Press.

Aronson, E. 1999. Methods of Research in Social Psychology. New York : Random House.

Badenhorst, P.J. 1993. Die ouers se beleving van ontoereikende ouerskap. M.Ed.-verhandeling. Pretoria : Universiteit van Pretoria.

Baine, A.C. 1991. Educational and Social Inquiry. Boston : Allyn & Bacon.

Basiamang, G.F. 1998. Immigration report. Botswana : Statistical Data Printers

Beardsmore, H. & Kols, J. 1988. Designing bilingual education. Journal of Multilingual and Multicultural Development. 6(1), 100-160.

Beckman, J.B. 1991. The school in a contemporary society. Glenview : Scott, Frossman & Company.

Beeld. 2000. Swak somme is die skuld van onderwys. 17 Julie : 3

Beeld. 2003. Die Draak in Diamantland. 2 April : 2

Behr, A.L. 1982. Study Habits of First Year Students. Bulletin for Academic Staff, University of Durban-Westville, 3(3) : 12-17.

Belle-Isle, R. 1988. Learning for a new humanism. International schools journal. European Council of International Schools. England : Petersfield.

Bender, C.J.G. 1994. Leer. In Ferreira, G.V. (Red). Temas in die Psigopedagogiek Deel 1. Stellenbosch : UUB.

Blackburn, R. 1991. The international Baccalaureate : a curriculum at upper secondary level and a university entrance examination. (In : Jonietz, L & Harris, D. 1991. International schools and international education.) New York : G.P. Publishing.

Bornman, J.G.R. & Marais, J.L. 1989. Sekondêre skoolaanpassing en die standaard ses leerling : bydraende faktore. Suid-Afrikaanse tydskrif vir opvoedkunde, 9(4) : 702-703.

Botha, T.R. 1984. Die sosiale lewe van die kind-in-opvoeding. Potchefstroom : Westvalia.

Botha, H. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Botswana Ministerie van Ondewys, 1999. Verslag van die hoofkomitee na onderwys. Botswana : Statistiese Data Drukkers.

Boulding, K.H. 1997. The child in a modern society. Botswana : University Press.

Brimer, A. 1989. On adjusting our academic practice to South African contexts. Bulletin for Academic Staff, 10(2) : 53-60.

Brown, A.L, Bransford, J.D, Ferrara, R.A & Campione J.C. 1991. Learning, remembering and understanding. In : Mussen, P.H. (Ed) Handbook of child psychology, vol III. New York : John Wiley and Sons.

Camilleri, C. 1986. Cultural anthropology and Education. UNESCO : Kogan Page.

Campbell, A en Tlou, T. 2000. History of Botswana. Botswana : MacMillan

Carlile, J. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Carlile, J. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Chaffee, L.P. 1998. Children in Turmoil – A Child Development Handbook. London : George Allen & Unwin.

Chamont, A.U. 1988. Bilingualism and Special Education. Clevedon Avon.

Chamont, A.U. & O'Malley, J.M. 1991. A Cognitive Academic Language Learning Approach : An ESL Content Based Curriculum. London : National Clearing House of Bilingual Education.

Claasen, G.M. 1989. Identifying disadvantage : Some antecedents of academic performance among first-year arts students at the University of the Witwatersrand in 1982. M.A.-verhandeling. Johannesburg : Universiteit van die Witwatersrand

Claasen, J.C. 1989. Mulikulturele onderwys : 'n Studie in die Vergelykende Opvoedkunde. D-Ed-proefskrif. Bloemfontein : Universiteit van die Oranje Vrystaat

Collier, V.P. 1989. How long ? A synthesis of academic research on bilingual children. Yugoslavia : Ljubljana Press.

Crowell, K.L. 1989. We have to start working – A handbook for students, educators and parents. London : Methuen.

Cummings, J. 2000. Bilingualism and Special Education. Clevedon : Avon Press.

Cummings, J; Harding, E; en Riley, P. 1994. The Bilingual Family. Cambridge : University Press.

Dads, K. 2002. Help your kids living abroad understand their heritage. Gaborone. 8 Julie : 1.

De Beer, A.D. 1995. Die bestuur van verandering vanaf 'n mono- na 'n multikulturele skool. M-Ed-skripsie. Potchefstroom : Potchefstroomse Universiteit vir 'n Christelike Hoër Onderwys.

Derlega, T.U. 1997. The success of Non-English speakers in the private schools of Botswana. Gaborone. 7 Augustus : 18.

De Wet, J.J., Monteith, J.L. de K, & Van der Westhuizen, G.J. 1981. Opvoedende Leer. Pretoria : Butterworth.

Dewey, J. 1994. The Child and the Curriculum – The School and Society. Chicago : Universiteit van Chicago.

Dreeben, R. 1996. What is learned in Schools ? London : Addison Wesley.

Dunn, R. & Dunn, K. 1981. Educators self-teaching guide to individualizing instructional programs. New York : Parker.

Du Plessis, P.J.J. 1974. Sosiopedagogiek. Johannesburg : MacGraw Hill.

Du Toit, S.J. & Kruger, N. 1991. Die kind : 'n Opvoedkundige perspektief. Durban : Butterworths/Heinemann.

Du Toit, S.J. & Kruger, N. 1996. Die kind : 'n Opvoedkundige perspektief. Durban : Butterworths/Heinemann.

Els, A. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Els, C. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Engelbrecht, C.S; Kok, J.C. & van Biljon, S.S. 1989. Volwassewording. Durban : Butterworth.

Ferreira, G.V. (red) 1994. Temas in die Psigopedagogiek Deel 1. Stellenbosch : UUB.

Foresman, M. 1990. Education in a Multicultural environment. New York : The Free Press.

Foster, L. 1990. Foundations in Education. New York : Holt, Reinhart & Winston.

Foster, L. & Lea, H. 1992. International Schools and their roles in International Education. New York : Holt, Reinhart & Winston.

Frankel, J.R. & Walken, N.E. 1990. How to design and evaluate research in education. New York : McGraw-Hill.

Geaty S.G. 1995. Inside the classroom. Hemel Hempstead : Prentice Hall.

Geoff, J.H.G. 1998. Culture Diversity in an ever changing society. Gaborone : University Press.

Giddens, A. 1996. The Polity Reader in Social Theory. Cambridge : Polity Press.

Goodey, J.S. 1990. Multikulturele onderwys : Idiaal en werklikheid. D-Ed-proefskrif. Pretoria : Universiteit van Suid-Afrika.

Goslin, D. 1997. The School in Contemporary Societies. Glenview : Scott and Foresman.

Gouws, E en Kruger, N. 1994. The adolescent : An educational perspective. Durban : Butterworths.

Greer, M. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Greer, M. 2000. Communicating with the Adolescent. (In : AISA congress handouts) Gaborone : Botswana.

Griffie, G. 2000. International schools in Africa. (In : AISA congress handouts) Gaborone : Botswana.

Guardian. 2000. The introduction of Reception classes at most Private Schools in Gaborone. 5 Augustus:14

Guardian. 2002. Private Education – Which School ? 6 Julie : 27

HAT kyk Odendal, F.F., red.

Hargreaves, D.H. 1975. Interpersonal relations and education. London : Routledge & Kegan Paul.

Havighurst, R.J. 1972. Development Tasks and Education. New York : David McKay Company, Inc.

Homan, K. 2000. AISA kongres. Gaborone : Botswana.

Ibida, K. 1998. Acceptance in Society. Oxford : Peragamon.

I.B.O. – International Baccalaureate Organization, 2001. Introduction to the Primary Years, Middle Years and Diploma Programme. Stockholm.

Jabrilu. L. 1999. Negativity of expatriate children living in Botswana. Botswana : University Press.

Jacobs, C.D. 1986. Swot om te Presteer. Pretoria : Haum.

Jacobs, P.P. & de Jong, M. 1988. Die Amayoini van Mxhaxho : 'n Studie van Arbeidsmigrasie in 'n Ciskeise plattelandse gemeenskap. Port Elizabeth : Unversiteit van Port Elizabeth (Instituut vir Beplanningsnavorsing).

Jonietz, L. & Harris, D. 1991. International schools and international education. New York : G.P. Publishing.

Jordaan, E. 1995. Die rol van liggamlike opvoeding en sport in die oordra van waardes aan die primêreskoolkind in 'n multikulturele samelewing. D-Ed-proefskrif. Bloemfontein. Universiteit van die Oranje Vrystaat.

Kahl, G. 1990. The Child with Learning Dificulties – Where does he fit in ?. Botswana : University Press.

Katse, K.L. 1997. Social studies for Boswana. Botswana. University Press.

Kirkpatrick, T.L. 1997. Key issues in children's behavior. Clevedon : Avon.

Klopper, E. 1984. Suksesvolle eerstejaarstudente teenoor uitsakkers : 'n Psigometriese ondersoek. M.A.-verhandeling. Potchefstroom : Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Kokokrobity, H.G. 1994. The international school environment : A study on how expatriate children adapt. M.Ed. verhandelings. Gaborone : Universiteit van Botswana.

Koninghen, P. 1999. Tweetaligheid : Voordeel of Nadeel ? Botswana : University Press.

Kruger, A. & Du Toit, P. 1996. Sosialisering van die kind. Pretoria : Haum.

Lakebrink, A.D. 1993. Society : The role of the parent and the teacher. Educational Heretics Press : Nottingham.

Landsdown, H. 1996. Social Class, Language and Education. World Health Organisation Report. March : 19.

Lanza, R.J. 1993. International Schools and their role in International Education. Pergamon Press : Oxford.

Lemmer, E & Squelch, J. 1993. Multicultural education : A teachers manual. Pretoria. Sigma.

Lenier, K.H. 1995. Effective ways to improve non-English speaker's English. Botswana. University Press.

Le Roux, J. 1998. Multikulturele onderwys. (In : Pretorius, J.W.M. & Le Roux, J. 1998. Sosiopedagogiek 2000.) Pretoria : Van Schaick.

Lipischak, K. 1989. Education – Where are we going ? Chicago. Chicago Press.

Louw, G.J.J. 1983. Opvoeding in 'n veelvolkige samelewing. Pretoria : Oranje Promosies.

Lynch, J. 1989. Multicultural education in a global society. London : Falmer.

Maily, G.K. 1991. Selection and Opportunity – The Key to Academic Success. London : Harper and Row.

Mandel, H.P. & Marcus, S.I. 1988. The psychology of underachievement : Differential Diagnosis and Differential Treatment. New York ; John Wiley.

Manning, M.L. & Allen, M.G. 1987. Social development in early adolescence : Implication for middle school educators. Childhood Education, 63(3) : 172-176. Februarie.

Marais, J.L. 1993. Lewensopvoeding vir onderwysstudente. Potchefstroom : Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys. (Diktaat 149/93.)

Marais, J.L. & Bornman, J.G.R. 1989. Sekondêre Skoolaanpassing en die standerd ses-leerling : bydraende faktore. Suid-Afrikaanse tydskrif vir opvoedkunde, 9(4) : 702-703.

Michen, D.E. 2002. Child development. New YORK : McGraw Hill

Mmegi. 2001. Growing Expatriate numbers in the International Schools of Botswana. 25 March : 13-14.

Mmegi. 2002. International curriculums : Accepted or Rejected . 15 February : 34-36.

Molmar, K. 1989. Our Children : What should we teach them ? New York : McGraw Hill.

Monteith, J.L; de Kok, J.C; Postma, F; Scott, M & van der Westhuizen, G.J. 1987. Die opvoeding en ontwikkeling van die adolessent. Potchefstroom : Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Mouton, D.P. 1988. Die invloed van aanpassing op die studiesukses van eerstejaar onderwysstudente. M-Ed verhandeling. Johannesburg : Randse Afrikaanse Universiteit.

Mpofunyana, G. 1999. The Academic success of Expatriate Children in the Government and Private Schools of Botswana. Longman : Botswana.

Mwamwemba, F. 1992. Growing Children. New York : Harper and Row.

Nchonda, B. 1999. The relationship between culture and language – The Language Culture Box. M.Ed-verhandeling. Gaborone : Universiteit van Botswana.

Nel, A.J. 1998. 'n Ondersoek na die Amalgamering van skole in die R.S.A. M.Ed-verhandeling. Potchefstroom. Potchefstroomse Universiteit vir 'n Christelike Hoër Onderwys.

Nel, I.C. 2002. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Neugarten, L.H. 1995. Education and Social Inquiry. Itasca : Peacock Press.

Ngwenyana, G.H. 1999. A look at the political situation in the schools of Botswana. Gaborone : University Press.

Nieto, S. 1992. Affirming diversity : The sociopolitical context of multicultural education. New York : Longman.

Odendal, F.F.,red. 1992. Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse Taal. Johannesburg : Perskor Boekdrukkery.

Opperman, C. 2002. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Osarenrun, G. 1999. Children from outside. M.Ed-verhandeling. Gaborone. Universiteit van Botswana.

Ovando, C.J. 1989. Bilingual classrooms. Maidenhead : McGraw Hill.

Oyango, K.L.H. 1997. The role of the teacher in the International School Environment. Botswana : University Press

Papalia, J.K. 1999. Theories of Child Development. California : Wadsworth Publishing Company.

Perry, R. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Perry, S. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Perry, S. 2002. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Pershad, H.G. 1994. The Culture of a School. London : Routledge & Kegan

Piek, G.C. & Mahlangu, D.M.D. 1990. Educational perspectives and teaching practice. Pretoria : De Jager HAUM.

Pinter, H. 1991. Mountain Language. London : Faber en Faber

Pistorius, P. 1985. Kind in ons midde. Kaapstad : Tafelberg.

Plug, C., Meyer, W.F., Louw, D.A. & Gouws, L.A. 1986. Psigologie woordeboek. Johannesburg : McGraw Hill.

Ponter, B. 1991. Language, Culture and Young Children. Oxford : University Press.

Postma, W. 1987. Doelmatige ouer-onderwyserskontrak. Potchefstroom : Pro Rege.

- Pretorius, J.W.M. 1994. Opvoeding, samelewing en jeug. Pretoria. J.L. van Schaick.
- Pretorius, J.W.M.(red) 1998. Sosiopedagogiek 2000. Pretoria. Van Schaick.
- Prinsloo, H. 1980. Die invloed van die ouer se wyses van opvoeding op die kind. In Sonnekus, M.C.H. (Red). Opvoeding en opvoedingsprobleme tussen ouer en kind. Pretoria : Haum.
- Reimer, L.J.K. 1990. Home school switching. Rowley : Newbury House.
- Renaud, G. 1991. The international schools association (ISA) : Historical and philosophical background. (In : Jonietz, L & Harris, D. 1991. International schools and international education.) New York : G.P. Publishing.
- Roberts, D. 1994. 'n Verkennend-beskrywende ondersoek na faktore wat die akademiese prestasie van milieu-gestremde eerstejaarstudente belemmer. D-Ed-proefskrif. Pretoria. Universiteit van Pretoria.
- Rojas, V.P. 1997. Sore spots and hard parts. Prague : ESL Press.
- Romine, B.G. 1988. Immediate Pertinence in the acquisition of multilingual proficiency in multicultural schools. Montreol : Canadian Press.
- Sallah-Mata, O.P. 1998. A handbook for teachers and administrators in International Schools. Clevedon : Avon.
- Santana, E. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Santana, E. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Santrock, A.D. 1986. The education system in modern society. New York : Holt, Rinehart & Winston.

Schaller, H.R. 1975. The child's entry into a social world. London : Academic Press.

Scheepers, G.C. 1987. Leerling/klaskamerverhouding in Swart Skole : 'n Dilemma ? Aanbeeld, 15(4) : 17-21.

Schoonees, P.C.; Swanepoel, C.J.; Du Toit, S..J. & Booyesen, C.M. 1990. Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal. Klerksdorp : Voortrekkerpers.

Scimecca, J.A. 1990. Education and Society. New York : Holt , Rinehart & Winston.

Schwartz, D. 1992. Different cultures in one classroom. London. University of London.

Sears, C. 2000. AISA kongres. Gaborone : Botswana

Seifert, . 1987. Educational Psychology. Boston : Houghton Mifflin.

Serpell, Y. 1984. English is not enough. Boston : Houghton Mifflin.

Sentrale Statistiekdiens van Botswana, 1999. Verslag van die hoofkomitee van die statistiekdiens na onderwys. Botswana : Statistiese Data Drukkers.

Serafica, K. & Blyth, H.J. 1985. Lifespan development of children. Dubuque : Brown Publishers.

Serpel, P. 1984. Education and Society. New York : Wiley and Sons

Shuma, J.L. 1998. Inenational Curriculums. London : Academic Press.

Simonaeux, C. 1999. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

- Simonaeux, C. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Simonaeux, C. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Singuan, H. 1990. The role of peer groups in secondary schools. New York : McGraw Hill.
- Siraj-Blachford, G.H. 1999. A Sociology of Education. New York : G.P. Publishing.
- Sisco, P. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Sisco, N. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Skutnabb, D. & Cummings, J. 1990. Education and cultural issues. Los Angeles : University Press.
- Smit, P.C. 1987. Navorsingsontwerp. (In : Smit, P.C. red. Opnamemete en – praktyk. Pretoria : Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing. P. 1-37).
- Smith, A.G. 1986. Compensatory education as factor in helping alleviate premature school-leaving in the RSA. M.Ed-verhandeling. Pretoria : Universiteit van Pretoria.
- Smith, D.P.J. 1988. 'n Sisteemteoretiese vertrekpunt ter verklarings van akademiese mislukking aan universiteite. South African Journal of Higher Education, 2(1) : 127-133.
- Smith, M. 2002. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.
- Sokan, J.K. 1996. Adapating in your Educational Environment. Geneva : ISES.

Sonnekus, M.C.H. & Ferreira, G.V. 1986. Die psigiese lewe van die kind in opvoeding. Stellenbosh. U.U.B.

Squelch, J.M. 1993. Education for equality – The challenge to multicultural education. (In Dekker, E.I. & Lemmer, E.M. 1993. Critical issues in modern education.) Durban : Butterworth.

The International Baccalaureate Organization: A Curriculum Guide. 2001. New York : G.P. Publishing.

Tosi, A. 1988. Preparing for bilingualism : Teaching the bilingual child in an international school. London : Institute of Education.

Tosi, A. 1991. Bilingual Education. New York : Cambridge University Press.

Trümpelmann, M.H. 1993 . Wanopvatting oor multikulturele onderwys : Die noodsaaklikheid van 'n menseregte perspektief. Suid-Afrikaanse tydskrif vir Opvoedkunde. 13(3) : 128-133.

UNESCO. 1953. The use of Vernacular Languages in Education. Paris.

UNESCO. 1978. Meeting of the experts on Language Teaching in a Bi- or Pluri-Lingual and Multicultural environment. Final Report. Paris.

University of Cambridge International Examinations. 2004. CIE Centres in South Africa. London.

University of Cambridge International Examinations. 2003. Equivalence if Higher International GCSE (HIGCSE). London.

Useem, R. 2002. Third Culture Learners. Michigan : University Press.

Van der Merwe, A.H. 1990. The adolescent in education. Durban : Butterworth.

Van der Westhuizen, J.P. 1988. Opvoedkundig-sielkundige temas vir onderwysstudente. Durban. Butterworths.

Van Niekerk, J. 1999. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Van Niekerk, J. 2000. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Van Niekerk, J. 2001. Mondelinge medeling aan outeur. Gaborone : Botswana.

Van Schalkwyk, O.J. 1990. Ouerbetrokkenheid : 'n Handleiding vir die Onderwyser. Pretoria : Alkantrant.

Van Scotter. .D; Haas, J.D; Kraft, R.K. & Schott, J.C. 1985. Social Foundations of Education. New Jersey : Prentice Hill.

Vedder, B. 1996. Children of the Earth. Botswana : University Press.

Venter, A. 2000. Cross Cultural Issues in Child Development and Assessment within the South African Context. South African Journal of Child and Adolescent Mental Health, 5(1):162.

Viljoen, C. 1993. Die sosiale aanpassing van die skoolwisselende kind. Potchefstroom. Potchefstroomse Universiteit vir 'n Christelike Hoër Onderwys.

Voice. 2004. Ministry of Education – Department of Student Placement and Welfare. 17 March : 17

Vold, K.L. 1986. What do we teach in our schools? New York : Vintage Random House Inc.

Wachiri, J. 1999. The child in Botswana schools. Botswana. University Press.

Wallace, C.A. 1988. Issues of teaching English as a second language. London : Windsor Press.

Walters, G. 1999. The second language child. New York : McGraw Hill.

Weideman, A.G. 1989. Die verband tussen enkele nie-kognitiewe faktore en akademiese prestasie van studente. M.Ed-verhandeling. Potchefstroom : Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Widdowson, H.G. 1990. Language and languages in international schools. London : University Press.

Widdowson, H.G. 1990. The teaching of English through Science in international schools. Oxford : University Press.

Wilson, H. 1994. Differences among children in one curriculum. London : University Press.

Yaounde, H.J. 1988. The role of schools in reducing the variance of cognitive skills. London : Croom Helm.

BYLAAG A

**LYS VAN SUID-AFRIKAANSE PRIVAATSKOLE WAT DIE *CAMBRIDGE*
KURRIKULUM VOLG**

CIE CENTRES IN SOUTH AFRICA

CIE Centres in South Africa

British Council Johannesburg
33 Hoofd Street
Braampark, Forum 1
2017 Braamfontein
South Africa

Tel: 00 27 11 718 4300

Fax: 00 27 11 718 4401

Email: Shamima.Jooma@britishcouncil.org.za

British Council Cape
Town3rd Floor, Associated Magazines House
21 St John's Street
P O Box 1469,
Cape Town 8001
South Africa

Tel: 00 27 21 460 6666

Fax: 00 27 21 460 6691

Email: nazee,a.saliemia@britishcouncil.org.za

International School of South Africa
Private Bag x2114
Mafikeng 2745
Republic of South Africa

Tel: 00 27 183 811102

Fax: 00 27 183 811187

Email: admin@issa.co.za

St Benedict's College
P O Box 15
Bedfordview
Johannesburg
2008
South Africa

Tel: 00 27 11 455 1906

Fax: 00 27 11 455 6519

Email: head@stbenedicts.co.za

Midrand Graduate Institute

PO Box 2986
Halfway House 1685
Republic of South Africa

Tel: 00 27 11 3152853
Fax: 00 27 11 3152824
Email: fionam@edu.co.za

St Stithians College Randburg 2125
St Stithians College Post Matric Dept
Corner, Hendrik Verwoerd Drive & Milner Rd
RANDBURG
South Africa

Tel: 00 27 11 5996000
Fax: 00 27 11 789 8921
Email: mfalconer@stithian.com

Klerksdorp Christian Academy
P O Box 6143
Flamwood
Klerksdorp 2572
Republic of South Africa

Tel: 00 27 18 468 5559
Fax: 00 27 18 468 6978
Email: padk@intekom.co.za

Silver Oaks International
P.O. Box 453
Groenklouf
Pretoria 0027
South Africa

Tel: 00 27 12 346 4770
Fax: 00 27 12 346 4770

Central Islamic School
P O Box 13862
Laudium 0037
Pretoria (Gauteng)
South Africa

Tel: 00 27 12 374 4647
Fax: 00 27 12 374 0638
Email: cisadmin@efunda.co.za

Wembley College
Private Bag X5606
Greytown 3250
KwaZulu-Natal
South Africa
Republic of South Africa

Tel: 00 27 334 132677
Fax: 00 27 334 171074
Email: wembley@futuregtn.co.za

Harvest Christian School
PO Box 5351
Walmer
Port Elizabeth 6045
Republic of South Africa

Tel: 00 27 41 5812007
Fax: 00 27 41 5814989
Email: brettenny@intekom.co.za

Ashton International College
P O Box 4807
Atlasville 1465
South Africa

Tel: 00 27 11 3952450
Fax: 00 27 11 3953435
Email: ashtonco@mweb.co.za

Greenwich College
PO Box 412296
Craighall 2024
Republic of South Africa

Tel: 00 27 11 886 0577
Fax: 00 27 11 886 0581
Email: info@greenwich-college.co.za

Parel Vallei Advanced Education Centre
P O Box 400
Somerset West 7129
South Africa

Tel: 021 852 1228

International School Of Cape Town
Edinburgh Close
Wynberg 7800
Cape Town
South Africa

Tel: 00 27 21 761 6202
Fax: 00 27 21 761 0129
Email: woodlandshigh@isct.co.za

Leeuwenhof Akademie Bedfordview
PO Box 2573
C/O Geldenhuis & Anton Street
Bedfordview 2008
Republic of South Africa

Tel: 00 27 11 622 1806

Cambridge Academy Witbank
PO Box 20104
Del Judor X4
Witbank1044
Republic of South Africa

Tel: 00 27 13 692 6728
Fax: 00 27 13 692 6752
Email: cambridge@worldonline.co.za

British Council Durban
19th Floor,
P O Box 357
The Marine
22 Gardiner Street
Durban 4000
South Africa

Tel: 00 27 310 3650
Fax: 00 27 310 3669
Email: devan.pillay@britishcouncil.org.za

British International College
Private Bag X79
Bryanston 2021
South Africa

Tel: 00 27 11 706 7775
Fax: 00 27 11 706 7829
Email: bic@global.co.za

Heatherhill Creative Learning Centre
2 Bond Street
cnr Grey Street
Knysna
South Africa

Tel: 00 27 44 382 3395
Fax: 00 27 44 382 3396
Email: jamie.fearon@knysna.co.za

Ridgeway College
Leeu Street
Louis Trichardt
0920
South Africa

Tel: 00 27 15 5163908
Fax: 00 27 15 5163908
Email: r.c.edu@mweb.co.za

Grace College
2 Hilton College Road
Hilton
3245 KZN
South Africa

Tel: 00 27 33 3432177
Fax: 00 27 33 3434834
Email: gracecollege@mweb.co.za

Vryburg Junior University
P.O. Box 2266
Vryburg
8600
Republic of South Africa

Tel: 00 27 53 9276 023
Fax: 00 27 53 9271 739
Email: valleyv@megadial.com

Kroonstad Akademie
63 Oranje Street

Kroonstad 9500
South Africa

Tel: 00 56 212 2940

Bay College
PO Box 455
Plettenberg Bay 6600
Republic Of South Africa

Tel: 00 27 44 533 4843
Fax: 00 27 44 533 4843
Email: baycollege@mweb.co.za

El Shaddai Christian School
PO Box 1980
Durbanville
7551
Cape Town
South Africa

Tel: 00 27 21 975 1980
Fax: 00 27 21 975 1985
Email: headmaster@escs.org.za

Cape St Blaize College
PO Box 2374
Mossel Bay
6500
South Africa

Tel: 00 27 44 6017700
Fax: 00 27 44 6017708
Email: pduplooy@cybertrade.co.za

Woodlands International College
190 Leith Road
Bartlett
Boksburg
1459
South Africa

Tel: 00 27 11 894 7107
Fax: 00 27 11 918 0752
Email: woodlands@woodlandscollege.co.za

Courtney House Learning Centre
PO Box 1499
Groenkloof
South Africa 0027

Tel: 00 27 12346 8854

Damelin Correspondence College
ICG House
130 Strand Street
Cape Town 8000

Tel: 00 27 21 415 6700

Fax: 00 27 21 415 6120

Email: alisona@icg.edu.za

St Charles College
Harwin Road
Private Bag X7
Scottsville
Pietermaritzburg 3209
South Africa

Tel: 00 27 33 386 8235

Fax: 00 27 33 386 1702

Email: stcharles@futurenet.co.za

St John's College
St David Road
Houghton
Johannesburg 2198
Republic of South Africa

Tel: 00 27 11 648 1237

Fax: 00 27 11 648 1037

Email: tandy@stjohns.wits.ac.za

Diocesan College
Camp Ground Road
Rondebosch 7700
South Africa

Tel: 00 27 21 659 1000

Fax: 00 27 21 659 1013

BYLAAG B

**BEVESTIGINGSBRIEF VIR DIE AANVAARDING VAN DIE *CAMBRIDGE*
HIGCSE SERTIFIKAAT SOOS VERSKAF DEUR DIE *CAMBRIDGE*
*INTERNATIONAL EXAMINATIONS BOARD***

Equivalence of Higher International GCSE (HIGCSE)

Features and Background of HIGCSE

Initially HIGCSE evolved in Southern Africa (1995) to meet the needs of students in Namibia who traditionally sought entrance to university courses in South Africa. As a benchmark, it was pitched at the level of the Senior Certificate (Higher Grade) examination in South Africa taken after 12 years of schooling. HIGCSE (minimum 5 subjects) or a combination of HIGCSE and IGCSE is accepted by the South African Universities and vice-chancellors' Association (SAUVCA) for university entrance.

HIGCSE was designed specifically to meet the needs of senior secondary education in Southern Africa and elsewhere where a qualification for entry to four-year degree courses is required.

Standards & Equivalency

HIGCSE has considerable potential as a qualification throughout the Southern Africa region but it is also accepted for direct entrance to universities in Australia and North America. In the UK a bridging course of 1 year is usually required for students seeking entrance to three-year honours degree courses.

The definition of HIGCSE standards is, then, what an IGCSE student would be able to achieve after an additional year's study (not that they generally do an extra year - they simply take an accelerated course). HIGCSE is graded 1 (highest) to grade 4 (lowest) for certification purposes. Those who proceed from IGCSE to HIGCSE could expect to obtain the following after one further year of study. The correlation of IGCSE grades against HIGCSE is as follows:

HIGCSE grade 1 - what a student with IGCSE grade A in that subject could be expected to achieve after a further year's study

HIGCSE grade 2 - IGCSE grade B + one year

HIGCSE grade 3 - IGCSE grade C + one year

HIGCSE grade 4 - IGCSE grade E + one year

However, it is possible to offer HIGCSE on its own for those who have successfully completed 11 years of formal schooling, e.g. have completed O levels, or other appropriate examinations.

This equivalence has been accepted by the relevant authorities in South Africa, and it is now possible for students with a combination of IGCSE/HIGCSE grades to satisfy South African university entrance requirements. This gives HIGCSE considerable potential as a qualification throughout the Southern Africa region.

HIGCSE is equivalent to the South African Matrix (Higher Grade), taken after 12 years of school education.

HIGCSE is also suitable for direct entry into four-year university degree courses (honours) or three year technician courses in South Africa.

Equivalency with A Level?

HIGCSE is an extension of the IGCSE curriculum. It requires a one-year course of study beyond IGCSE and the exam is offered after 12 years of schooling. It is designed as a broad 5/6 subject curriculum to prepare students for university entrance for three-year degrees (ordinary) or four-year degrees (honours). The content/standard of HIGCSE would take students to approximately

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

one year below A levels (year 13), half way between 16+ and 18+ qualifications in the UK. The nearest UK equivalents would therefore be AS levels and Scottish Higher.

BYLAAG C

***MINISTRY OF EDUCATION : DEPARTMENT OF STUDENT PLACEMENT
AND WELFARE***

REPUBLIC OF BOTSWANA

MINISTRY OF EDUCATION DEPARTMENT OF STUDENT PLACEMENT AND WELFARE

2004/2005 EXTERNAL SPONSORSHIP APPLICATION FORMS (DSPW 1B)

All interested and qualifying applicants wishing to apply for post secondary external sponsorship are informed that application forms will be available starting 15th March 2004 from the following areas/places:-

- All Education Centres (Kanye, Molepolole, Mochudi, Mahalapye, Selibe-Phikwe, Francistown, Kasane, Serowe, Ghanzi, Maun, Tsabong, Tlokweng)
- Lesedi Hall (Near Pop-in Shopping Complex in Gaborone)
- Junior Secondary Schools (Kgalegano CJSS, Motaung CJSS, Shakawe CJSS)
- Senior Secondary Schools (Kagiso, Lobatse, Matsheke, Masunga, Tutume, Moeng,

Marsha)

All applications should be accompanied by certified copies of Cambridge Results, Identity Card (Orang or Orang Application Receipt)
Completed application forms should be handed in at the same point of collection or to the nearest Education Centre. The closing date for applications is 31st May 2004

Minimum points required for application is 40. Candidates are advised to refer to the Grant/Loan scheme information and DSPW Matrix Table for grading certificates (point system) below

Department of Student Placement & Welfare Point System

MATRIX TABLE FOR GRADING CERTIFICATES

POINTS	A LEVEL	HIGCSE	MATRIC HG	MATRIC SG	CAMBRIDGE	BGCSE	IGCSE
12	A						
11	B						
10	C	A	A				
9	D	B	B				
8		C	C	A	A	A, A	A
7		D	D	B	B	B	B
6		E	E	C	C	C	C
5				D	D	D	D
4				E	E	E	E
1			F	F	F	F	F

PRIORITISATION OF CATEGORIES AND EXAMPLES OF FIELDS OF STUDY PER CATEGORY

CATEGORY 1

MEDICINE, VETERINARY MEDICINE, DENTISTRY, COMPUTER SCIENCE, ENGINEERING, ARCHITECTURE, LAND SURVEYING, PROFESSIONAL ACCOUNTING, SYSTEM ANALYSIS, ACTUARIAL STUDIES, METALLURGY, MINERALOGY SCIENCE AND SETSWANA TEACHERS, TECHNICAL INSTRUCTORS, MATHEMATICS, RADIOLOGY, HYDROLOGY, ZOOLOGY, THEOLOGY, PHARMACY, AGRICULTURAL ENGINEERING.

CATEGORY 2

ACCOUNTING/SUB-PROFESSIONAL (BUSINESS ADMINISTRATION, COMPANY SECRETARIAL STUDIES (C.I.S), CHEMISTRY, AGRICULTURAL SCIENCE, ECONOMICS, TOWN PLANNING, STATISTICS, SECONDARY SCHOOL TEACHING (IN ALL SUBJECTS NOT IN CATEGORY 1), PROFESSIONAL NURSING, PHYSICS, MANAGEMENT, GEOLOGY, ENTOMOLOGY, PARAMEDICAL STUDIES, QUANTITY SURVEYING, METEOROLOGY, FORESTRY, PHYSIOTHERAPY, MEDICAL LABORATORY TECHNOLOGY, OPTOMETRY, MICROBIOLOGY, OCCUPATIONAL THERAPY, RADIOGRAPHY, SPEECH THERAPY, PROPERTY MANAGEMENT,

ANIMAL HEALTH AND PRODUCTION.

CATEGORY 3

LAW, PUBLIC ADMINISTRATION, JOURNALISM, SOCIAL WORK, PERSONNEL ADMINISTRATION, POLITICAL SCIENCE, BACHELOR OF SCIENCE (GENERAL), CLINICAL PSYCHOLOGY, CRIMINAL JUSTICE, HUMAN RESOURCE MANAGEMENT, GRAPHIC ARTS, INDUSTRIAL PSYCHOLOGY, PSYCHOLOGY, GRAPHIC DESIGN, HOTEL AND CATERING MANAGEMENT, HOTEL AND TOURISM STUDIES, TELEVISION PRODUCTION, FILM MAKING AND PRODUCTION, FASHION/FABRIC DESIGN, CRIMINOLOGY AND PENOLOGY, STATISTICS.

CATEGORY 4

PHILOSOPHY, SOCIOLOGY, PHYSICAL EDUCATION, MUSEUM STUDIES, HUMANITIES WITHOUT POSTGRADUATE DIPLOMA IN EDUCATION OR CONCURRENT CERTIFICATE IN EDUCATION, LIBRARY INFORMATION STUDIES, ARCHEOLOGY, LAND BOARD ADMINISTRATION.

CATEGORY 5

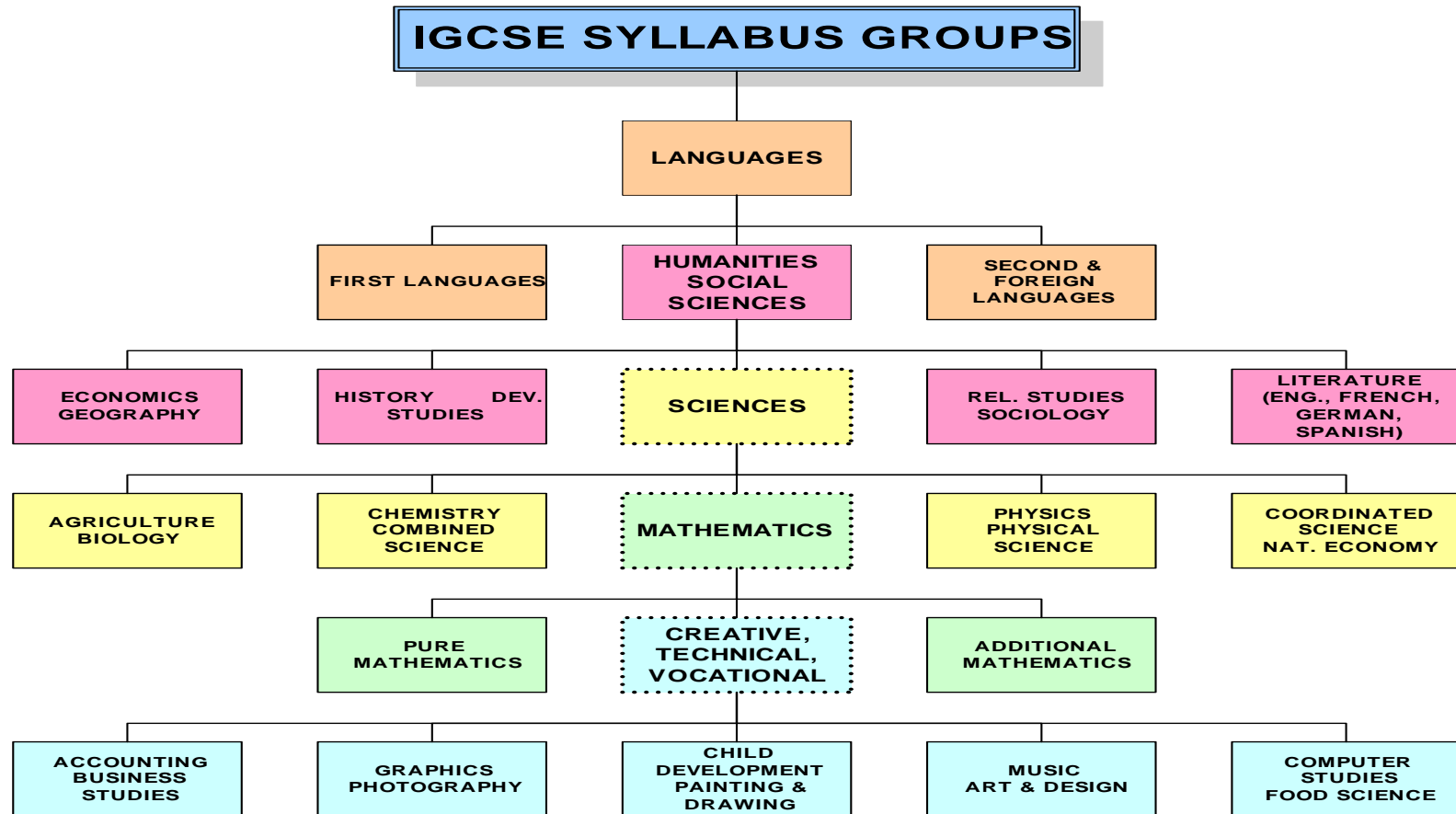
HAIR DRESSING, COSMETOLOGY, PHOTOGRAPHY, MUSIC, MODELLING, PERFORMING ARTS, INTERIOR DESIGN.

EXTENT OF LOAN ACCORDING TO CATEGORY OF PROGRAMME OF STUDY

CATEGORY AND DESCRIPTION	AMOUNT OF LOAN/GRANT	DEGREE OF COST RECOVERY
Category 1 Areas with critical human resource shortage especially in the science and technical fields.	100% grant on both tuition and maintenance costs	Direct allocation into employment in Botswana and Service for a specified period.
Category 2 Areas with manpower shortage because programmes were unattractive to students in the past.	100% grant on tuition costs, 50% grant on maintenance costs and 50% loan on maintenance costs.	Service in Botswana for a specified period and repayment of 50% loan on maintenance costs.
Category 3 Encourage local capacity to increase supply of qualified manpower to satisfy the market or balance demand and supply.	100% grant on tuition costs and 100% loan on maintenance costs.	Service in Botswana for a specified period and repayment of the 50% loan on tuition costs and 100% maintenance costs.
Category 4 Programmes benefiting the society and economy but are of less priority.	60% grant on tuition costs, 50% loan on tuition costs and 100% loan on maintenance costs.	Service in Botswana for a specified period and repayment of the 50% loan on tuition costs and 100% maintenance costs.
Category 5 Programmes benefiting individuals or small sections of the economy.	100% loan on both tuition and maintenance costs.	Service in Botswana for a specified period and repayment of the 100% loan both tuition and maintenance costs.

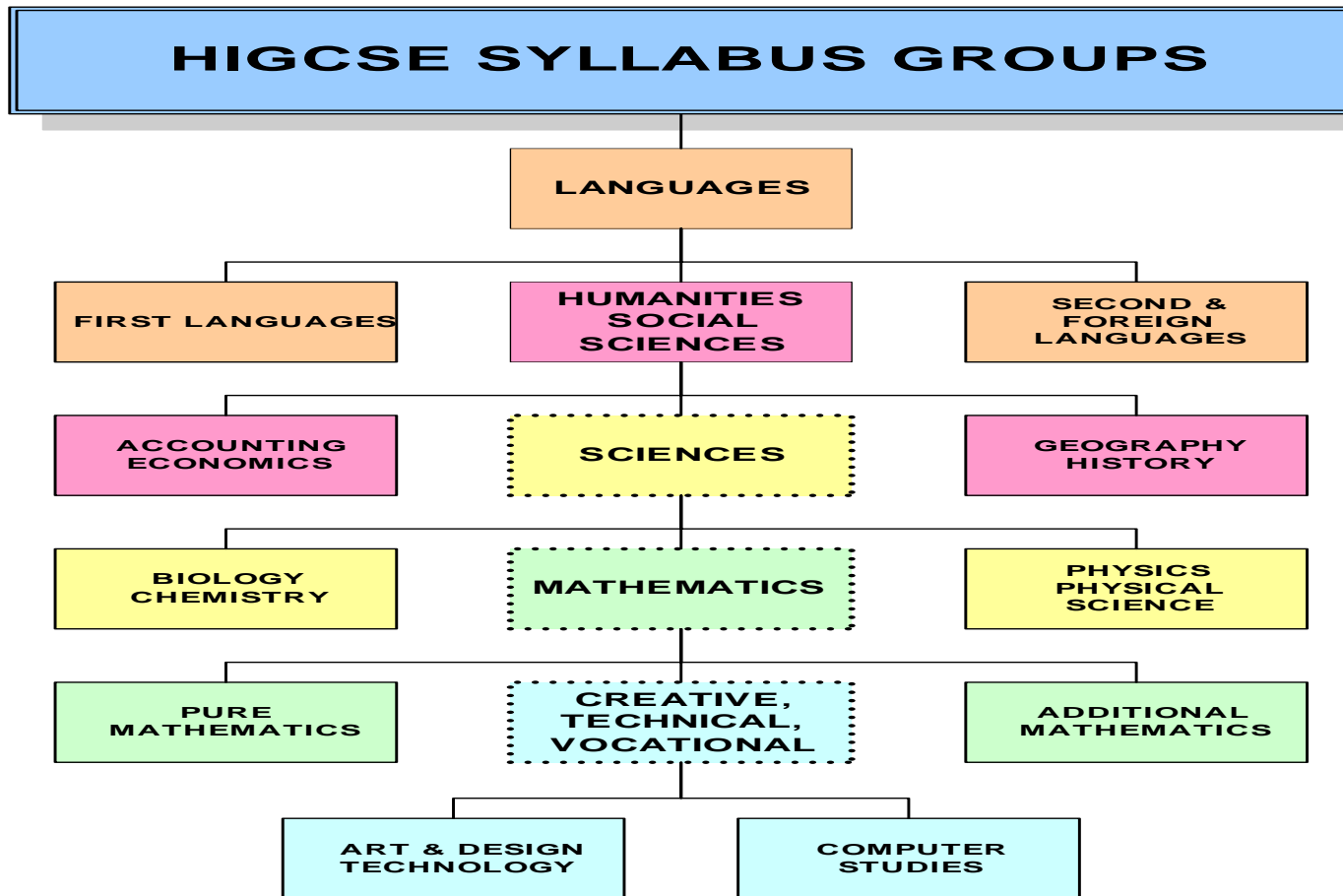
BYLAAG D

IGCSE VAKPAKKETTE

BYLAAG E

HIGCSE VAKPAKKETTE

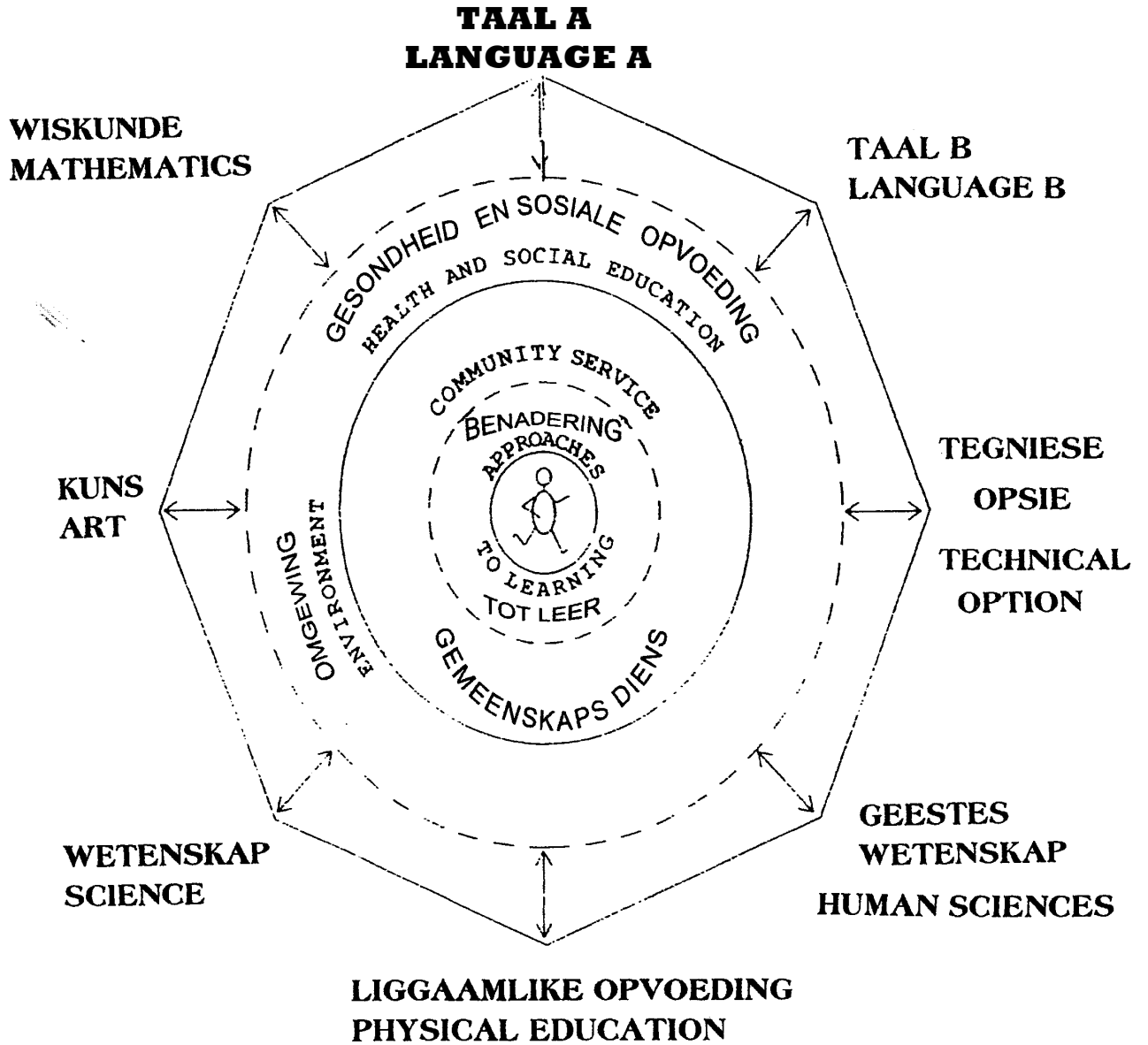

BYLAAG F

***I.B.* SKEMATIESE STUDIE PLAN**

SKEMATIESE STUDIE PLAN

SCHEMATIC STUDY PLAN

BYLAAG G

VRAELYS 1

**DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME EN DIE
AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERIG VAN
AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN
BOTSWANA**

VRAELYS AAN LEERDERS

DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME EN DIE AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

VRAELYS NOMMER

SKOOL NOMMER

INSTRUKSIES :

- 1 Leerders word versoek om die onderstaande gegewens eerlik en na die beste van sy/haar vermoë in te vul.
- 2 Trek 'n kruisie in die blokkie teenoor die antwoord wat op jou van toepassing is.
- 3 Slegs een antwoord kan per vraag gekies word.
- 4 Elke vraelys sal as streng vertroulik hanteer word.

- 5 Die volgende skaal is van toepassing

1	Altyd
2	Dikwels
3	Selde
4	Nooit

- 6 Voorbeeld : Ek hou van die skool waar ek nou skoolgaan :

☒	1	2	3	4
-------------------------------------	---	---	---	---

AFDELING A : BIOGRAFIESE BESONDERHEDE
(trek asseblief 'n kruisie in die toepaslike ruimte)

1 PERSOONLIKE BESONDERHEDE

1.1. Geslag

☐	Manlik	☐	Vroulik
--------------------------	--------	--------------------------	---------

1.2. Ouderdom

☐	>10	☐	11	☐	12	☐	13	☐	14
☐	15	☐	16	☐	17	☐	18	☐	19 en ouer

1.3. Huistaal

☐	Afrikaans	☐	Engels	☐	Albei
--------------------------	-----------	--------------------------	--------	--------------------------	-------

1.4. Aantal jare woonagtig in Botswana

☐	0-1	☐	1-2	☐	2-3	☐	3-4	☐	4-5
☐	5-6	☐	6-7	☐	7-8	☐	8-9	☐	9+

1.5. Aantal jare waarin een van Botswana se Primêre of Sekondêre Privaatskole besoek word.

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

0-1	1-2	2-3	3-4
-----	-----	-----	-----

1.6. In watter taal het u onderwys ontvang voor u koms na Botswana ?

Engels	Afrikaans	Ander
--------	-----------	-------

1.7. Verstrek asseblief u gemiddelde punte in die volgende groepe vakke.
Indien u nie 'n vak in 'n bepaalde groep gehad het of huidiglik neem nie kan u dit bloot as nie van toepassing (N.V.T.) merk.

1.7.1. Engels as vak N.V.T.

Suid- Afrika				
	Eerste Taal		Tweede Taal	
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

Botswana				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

1.7.2. Wiskunde N.V.T.

Suid- Afrika				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

Botswana				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

1.7.3. Geestes/Sosiale Wetenskappe N.V.T.
(Aardrykskunde, Geskiedenis ens.)

Suid- Afrika				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

Botswana				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

1.7.4. Natuurwetenskappe N.V.T.
(Biologie, Fisika, Chemie, Algemene Wetenskap)

Suid- Afrika				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

Botswana				
80-100	70-79	60-69	50-59	40-49

1.7.5. Handelsvakke N.V.T.
(Rekeningkunde, Bedryfseconomie, Ekonomie)

Suid- Afrika

80-100	70-79	60-69	50-59	40-49
--------	-------	-------	-------	-------

Botswana

80-100	70-79	60-69	50-59	40-49
--------	-------	-------	-------	-------

- 1.7.6. Handvaardigheids-/Kreatiewe- /Kunsvakke (Musiek, Kuns, Huishoudkunde, Tegnieuse vakke) N.V.T.

Suid- Afrika

80-100	70-79	60-69	50-59	40-49
--------	-------	-------	-------	-------

Botswana

80-100	70-79	60-69	50-59	40-49
--------	-------	-------	-------	-------

- 1.8. Is beide u ouers in Botswana woonagtig ?

Ja	Nee
----	-----

- 1.9. Indien albei u ouers in Botswana woonagtig is, werk albei ?

Ja	Nee
----	-----

Vraag 1.10 & 1.11 moet asseblief slegs deur Sekondêre leerders voltooi word.

- 1.10. Was u vroeër aan een van Primêre Privaatskole van Botswana verbonde ?

Ja	Nee
----	-----

- 1.11. Indien wel. Hoeveel jare ?

N.V.T.

0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

AFDELING B : DEMOGRAFIESE BESONDERHEDE

2 BESONDERHEDE VAN VORIGE SKOOL

- 2.1. Was u vorige skool voor u koms na Botswana ...
Primêr	Sekondêr
Gekombineerd	

- 2.2. Hoogste standerd/graad daar geslaag

Graad 1	Graad 2	St. 1	St. 2	St. 3	St. 4	St. 5
St. 6	St. 7	St. 8	St. 9	St. 10		

- 2.3. Lokalisering van skool
Stedelik	Platteland

- 2.4. Aantal leerders in skool - Geskatte aantal.

100-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701 +
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-------

2.5. Gemiddelde klasgrootte.

10-20	21-30	31 +
-------	-------	------

3 BESONDERHEDE VAN HUIDIGE SKOOL

3.1. Is u huidige skool ...

Slegs primêr	Slegs sekondêr	Gekombineerd
--------------	----------------	--------------

3.2. Aantal leerders in skool - Geskatte aantal.

100-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701 +
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-------

3.3. Aantal Afrikaanssprekende leerders - Geskatte aantal.

10-20	21-30	31-40	41-50	51 +
-------	-------	-------	-------	------

3.4. Sou u sê die toelatingseksamen wat u by u huidige skool moes aflê het u benadeel weens die feit dat u nie Engels as moedertaal het nie ?
M.a.w. as u 'n beter begrip van Engels gehad het, sou u na u mening beter in die toets kon vaar ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AFDELING C : AANPASSINGSPROBLEME WAT AFRIKAANSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN ONDERVIND

SOSIALE AANPASSING

4.1 Sou u sê daar word genoeg sosiale aktiwiteite deur u skool aangebied om leerders, ouers en personeel die geleentheid te bied om op 'n sosiale vlak te verkeer ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.2 Is daar sosiale aktiwiteite/klubs in u skool waarby slegs Afrikaanssprekende leerders betrokke is ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.3 Sou u sê daar is voldoende inligtingsprogramme om leerders in te lig en te waarsku teen moontlike negatiewe invloede/sosiale aktiwiteite in die gemeenskap ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.4 Na u mening, het die onderwysers in u betrokke skool begrip vir moontlike sosiale-aanpassingsprobleme wat u mag ondervind ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.5 Voel u dat die hoof/direkteur van skool die verskillende kulture in harmonie op sosiale vlak laat saam funksioneer ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.6 Het ander leerders in u bepaalde klas u maklik aanvaar en by hulle "ingetrek" ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.7 Het die onderwysers in u betrokke skool enigsins 'n rol gespeel by u inskakeling in 'n bepaalde vriendekring ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.8 Het u gesin, skool en portuurgroep al 3 'n rol gespeel in die sosiale aanpassing in Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.9 Het u kerk 'n rol gespeel in u sosiale aanpassing in Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.10 Al hoe meer Afrikaanse leesstof is in Botswana beskikbaar. Na u mening, het dit enigsins 'n rol in u sosiale aanpassing gespeel ?

1	2	3	4
---	---	---	---

KULTURELE AANPASSING

- 4.11 Voel u dat u genoeg kennis van u eie Afrikaner kultuur en geskiedenis het ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.12 Is u ooit bewus gemaak van spesifieke verskille tussen u kultuur en ander kulture in u klas hetsy dit deur u ouers of onderwysers was ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.13 Het u ooit bedreig gevoel deur die dominante kultuurgroep binne u skool ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.14 Voel u soms dat personeel bevooroordeel teenoor u staan as gevolg van u kulturele agtergrond, moedertaal ens.

1	2	3	4
---	---	---	---

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

- 4.15 Sou u sê die personeel het genoeg kennis, begrip en liefde vir sy eie kultuur sodat hy/sy n positiewe gesindheid teenoor ander kulture kan openbaar ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.16 Het u onderwysers na u mening 'n goeie kennis van die verskillende kulture in sy/haar klas deurdat hy/sy byvoorbeeld weet watter leerder van watter land afkomstig is ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.17 Kan onderwysers na u mening leerinhoude verklaar in terme van verskillende kulture of word enige kultuurgroep ooit tydens lesse benadeel/ te na gekom ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.18 Sou u sê daar bestaan 'n sosiale sensitiwiteit by leerders en personeel ten opsigte van hulle verskillende kulture of voel leerders van party kulture meer selfbewus as ander ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.19 Sou u sê al die verskillende kulture binne u skool werk in harmonie saam ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.20 Sou u sê daar bestaan gelyke onderwysgeleenthede vir alle kulture binne Botswana se privaatskole ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG

- 4.21 Volgens u, staan personeel simpatiek tenoor u omdat u huistaal en onderrigtaal verskil ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.22 Ondervind u probleme met betrekking tot sekere vakterme as gevolg van die medium van onderrig ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.23 Het u ouers met u by die huis begin Engels praat na u koms na Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.24 Voel u, u het genoeg Afrikaanse leesstof en Televisie programme tot u beskikking om u Afrikaans steeds op standaard te hou ten spyte van u Engelse onderwysomgewing ?

1	2	3	4
---	---	---	---

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

4.25 Volgens u, het u skoolopleiding by u vorige skool ten opsigte van die medium van onderrig, voor u koms na Botswana, u bevoordeel ten opsigte van u aanpassing by u nuwe skool ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.26 Sou u sê die personeel dra hulle vak se kennis duidelik, in terme van taalvaardigheid, oor ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.27 Word daar na verduidelikings 'n periode van "rus" toegelaat deurdat u tydens lesse tyd kry om na te dink oor die nuwe werk wat aan u verduidelik word ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.28 Word konsepte herhaal deur die gebruik van sinonieme/woorde wat dieselfde beteken ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.29 Word daar van hulpmiddels en media gebruik gemaak om lesse beter verstaanbaar te maak ? Byvoorbeeld deur plakkate, flitskaarte, radio's, video's ens.

1	2	3	4
---	---	---	---

4.30 Word nuwe werk duidelik en met die korrekte spelling op die bord geskryf ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AFDELING D : DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

5.1 Sou u sê die verskuiwing na 'n skool in Botswana het 'n negatiewe uitwerking op u akademiese prestasies gehad ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.2 Het die aanpassing by u nuwe omgewing u akademiese prestasie beïnvloed ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.3 Sou u sê u het aanvanklik 'n gebrek aan motivering gehad wat u akademiese prestasie beïnvloed het ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.4 Moes u, u studiemetodes verander na u verskuiwing na u nuwe skool in Botswana ten einde nuwe werk makliker/beter onder die knie te kry ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.5 Was die werkstempo aanvanklik vir u baie vinniger ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.6 Was die nuwe terminologie aanvanklik vir u 'n probleem ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.7 Was die gebruik van slegs Engelse handboeke aanvanklik vir u 'n probleem ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.8 Was daar groot verskille in die evaluerings metode teenoor die waaraan u gewoond was ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.9 Was daar ooit enige wrywing tussen u ouers en die personeel van u nuwe skool ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.10 Sou u sê die opvoedingstyl van u ouers het u akademiese prestasie beïnvloed ?

1	2	3	4
---	---	---	---

Dankie vir u bereidwilligheid om die vraelys te voltooi !

BYLAAG H

VRAELYS 2

**DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME EN DIE
AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERIG VAN
AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN
BOTSWANA**

VRAELYS AAN OUERS

DIE SOSIALE EN KULTURELE AANPASSINGSPROBLEME EN DIE AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

VRAELYS
NOMMER

SKOOL NOMMER

INSTRUKSIES :

- 1 Ouers word versoek om die onderstaande gegewens eerlik en na die beste van hulle vermoë in te vul.
- 2 Trek 'n kruisie in die blokkie teenoor die antwoord wat op jou van toepassing is.
- 3 Slegs een antwoord kan per vraag gekies word.
- 4 Elke vraelys sal as streng vertroulik hanteer word.
- 5 Die volgende skaal is van toepassing

1	Altyd
2	Dikwels
3	Selde
4	Nooit

- 6 Voorbeeld : Ek hou van die skool waar ek nou skoolgaan :

☒	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	

AFDELING A : BIOGRAFIESE BESONDERHEDE
(trek asseblief 'n kruisie in die toepaslike ruimte)

1 PERSOONLIKE BESONDERHEDE

1.1 Geslag

☐	☐
Manlik	Vroulik

1.2 Ouderdom

☐	☐	☐	☐	☐
20-25	26-30	31-40	41-50	51 en ouer

1.3 Huistaal

☐	☐	☐
Afrikaans	Engels	Ander

1.4 Aantal jare woonagtig in Botswana

☐	☐	☐	☐	☐
0-1	1-2	2-3	3-4	4-5
☐	☐	☐	☐	☐
5-6	6-7	7-8	8-9	9 en meer

1.5 Aantal jare waartydens kind/kinders na een van die privaatskole van Botswana gestuur word

☐	☐	☐	☐
0-1	1-2	2-3	3-4

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

1.6 In watter taal het u kind/kinders onderwys ontvang voor u koms na Botswana ?

Engels	Afrikaans	Ander
--------	-----------	-------

1.7 Aantal kinders ingeskryf in een van Botswana se privaatskole

1	2	3	4 en meer
---	---	---	-----------

1.8 Woon u as gesin, met beide ouers teenwoordig, in Botswana ?

Ja	Nee
----	-----

1.9. Indien beide ouers in Botswana woon, werk albei ?

Ja	Nee
----	-----

1.10. Indien nie, wie werk nie ?

Moeder	Vader
--------	-------

Vraag 1.11 en 1.12 moet asseblief slegs deur ouers met leerders in Sekondêre skole beantwoord word.

1.11 Was u kind/kinders vroeër aan een van Primêre Privaatskole van Botswana verbonde ?

Ja	Nee
----	-----

1.12 Indien wel. Hoeveel jare ?

N.V.T.

0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

AFDELING B : DEMOGRAFIESE BESONDERHEDE

2 BESONDERHEDE VAN VORIGE SKOOL

2.1 Was u kind/kinders se vorige skool voor u koms na Botswana ...

Primêr	Sekondêr
Gekombineerd	

2.2 Hoogste standerd/graad wat u kind/kinders daar geslaag het ?

Graad 1	Graad 2	St. 1	St. 2	St. 3	St. 4	St. 5
St. 6	St. 7	St. 8	St. 9	St. 10		

2.3 Lokalisering van skool

Stedelik	Platteland
----------	------------

2.4 Aantal leerders in skool - Geskatte aantal.

100-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701 +
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-------

2.5 Gemiddelde klasgrootte.

10-20	21-30	31 +
-------	-------	------

3 BESONDERHEDE VAN HUIDIGE SKOOL

3.1 Is u kind/kinders se huidige skool 'n ...

Slegs primêr	Slegs sekondêr	Gekombineerd
--------------	----------------	--------------

3.2 Aantal leerders in skool - Geskatte aantal.

100-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701 +
---------	---------	---------	---------	---------	---------	-------

3.3 Aantal Afrikaanssprekende leerders - Geskatte aantal.

10-20	21-30	31-40	41-50	51 +
-------	-------	-------	-------	------

3.4. Sou u sê die toelatingseksamen wat u kind by sy/haar huidige skool moes aflê het hom/haar benadeel weens die feit dat hy/sy nie Engels as moedertaal het nie ?

M.a.w. as hy/sy 'n beter begrip van Engels gehad het, sou hy/sy na u mening beter in die toets kon vaar ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AFDELING C : AANPASSINGSPROBLEME WAT AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE INTERNASIONALE, MULTIKULTURELE, PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA KAN ONDERVIND

SOSIALE AANPASSING

4.1 Sou u sê daar word genoeg sosiale aktiwiteite deur die skool aangebied om leerders, ouers en personeel die geleentheid te bied om op 'n sosiale vlak te verkeer ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.2 Is daar sosiale aktiwiteite/klubs in die skool waarby slegs Afrikaanssprekende leerders betrokke is ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.3 Sou u sê daar is voldoende inligtingsprogramme om leerders in te lig en te waarsku teen moontlike negatiewe invloede/sosiale aktiwiteite in die gemeenskap ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.4 Na u mening, het die onderwysers in u kind se betrokke skool begrip vir moontlike sosiale-aanpassingsprobleme wat hy/sy mag ondervind ?

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

1	2	3	4
---	---	---	---

4.5 Voel u dat die hoof/direkteur van skool die verskillende kulture in harmonie op sosiale vlak laat saam funksioneer ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.6 Het ander leerders in u kind se bepaalde klas hom/haar maklik aanvaar en by hulle "ingetrek" ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.7 Het die onderwysers in u kind se betrokke skool enigsins 'n rol gespeel by hom/haar inskakeling in 'n bepaalde vriendekring ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.8 Volgens u, het u as gesin, die skool en die portuurgroep waarin u kind hom/haar bevind al 3 'n rol gespeel in die sosiale aanpassing van u kind in Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.9 Het u kerk 'n rol gespeel in u sosiale aanpassing van u kind in Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.10 Al hoe meer Afrikaanse leesstof is in Botswana beskikbaar. Na u mening, het dit enigsins 'n rol in u kind se sosiale aanpassing gespeel ?

1	2	3	4
---	---	---	---

KULTURELE AANPASSING

4.11 Voel u dat u kind genoeg kennis van sy/haar eie Afrikaner kultuur en geskiedenis het ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.12 Is u kind ooit bewus gemaak van spesifieke verskille tussen sy/haar kultuur en ander kulture in sy/haar klas hetsy dit deur u as ouers of onderwysers was ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.13 Het u kind ooit bedreig gevoel deur die dominante kultuurgroep binne sy/haar skool ?

1	2	3	4
---	---	---	---

4.14 Voel u soms dat personeel bevooroordeel teenoor u kind staan as gevolg van sy/haar kulturele agtergrond, moedertaal ens.

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.15 Sou u sê die personeel het genoeg kennis, begrip en liefde vir sy eie kultuur sodat hy/sy n positiewe gesindheid teenoor ander kulture in sy/haar klas kan openbaar ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.16 Het u kind se onderwysers na u mening 'n goeie kennis van die verskillende kulture in sy/haar klas deurdat hy/sy byvoorbeeld weet watter leerder van watter land die meeste leerders afkomstig is ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.17 Kan onderwysers na u mening leerinhoude verklaar in terme van verskillende kulture of word enige kultuurgroep ooit tydens lesse volgens u kennis benadeel/ te na gekom ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.18 Sou u sê daar bestaan 'n sosiale sensitiwiteit by leerders en personeel ten opsigte van hulle verskillende kulture of voel leerders van party kulture meer selfbewus as ander ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.19 Sou u sê al die verskillende kulture binne u kind se skool werk in harmonie saam ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.20 Sou u sê daar bestaan gelyke onderwysgeleenthede vir alle kulture binne Botswana se privaatskole ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AANPASSING TEN OPSIGTE VAN DIE MEDIUM VAN ONDERRIG

- 4.21 Volgens u, staan personeel simpatiek tenoor u kind omdat hy/sy se huistaal en onderrigtaal verskil ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.22 Ondervind u kind probleme met betrekking tot sekere vakterme as gevolg van die medium van onderrig ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.23 Het u as ouers met u kind by die huis begin Engels praat na u koms na Botswana ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.24 Voel u, u kind het genoeg Afrikaanse leesstof en Televisie programme tot sy/haar beskikking om sy/haar Afrikaans steeds op standaard te hou ten spyte van die Engelse

onderwysomgewing ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.25 Volgens u, het u kind se skoolopleiding by sy/haar vorige skool ten opsigte van die medium van onderrig, voor u koms na Botswana, hom/haar bevoordeel ten opsigte van sy/haar aanpassing by sy/haar nuwe skool

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.26 Sou u sê die personeel dra hulle vak se kennis duidelik aan u kind oor in terme van taalvaardigheid ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.27 Word daar volgens u kind na verduidelikings 'n periode van "rus" toegelaat deurdat hy/sy tydens lesse tyd kry om na te dink oor die nuwe werk wat aan hom/haar verduidelik word ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.28 Word konsepte volgens u kind herhaal deur die gebruik van sinonieme/woorde wat dieselfde beteken ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.29 Word daar volgens u kind van hulpmiddels en media gebruik gemaak om lesse beter verstaanbaar te maak ? Byvoorbeeld deur plakkate, flitskaarte, radio's, video's ens.

1	2	3	4
---	---	---	---

- 4.30 Word daar volgens u kind nuwe werk duidelik en met die korrekte spelling op die bord geskryf ?

1	2	3	4
---	---	---	---

AFDELING D : DIE INVLOED VAN SKOOLWISSELING EN DIE GEPAARDGAANDE AANPASSINGSPROBLEME IN DIE NUWE ONDERWYSOMGEWING EN DIE INVLOED HIERVAN OP DIE AKADEMIESE PRESTASIE VAN AFRIKAANSSPREKENDE LEERDERS IN DIE PRIVAATSKOLE VAN BOTSWANA

- 5.1 Sou u sê die verskuiwing na 'n skool in Botswana het 'n negatiewe uitwerking op u kind se akademiese prestasies gehad ?

1	2	3	4
---	---	---	---

- 5.2 Het die aanpassing by u kind by sy/haar nuwe omgewing sy/haar akademiese prestasie beïnvloed ?

1	2	3	4
---	---	---	---

University of Pretoria etd – Nel, A J (2004)

5.3 Sou u sê u kind het aanvanklik 'n gebrek aan motivering gehad wat sy/haar akademiese prestasie beïnvloed het ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.4 Moes u kind sy/haar studiemetodes verander na sy/haar verskuiwing na sy/haar nuwe skool in Botswana ten einde nuwe werk beter/makliker onder die knie te kry ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.5 Was die werkstempo aanvanklik vir u kind baie vinniger ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.6 Was die nuwe terminologie aanvanklik vir u kind 'n probleem ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.7 Was die gebruik van slegs Engelse handboeke aanvanklik vir u kind 'n probleem ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.8 Was daar groot verskille in die evaluerings metode teenoor die waaraan u kind gewoon was ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.9 Was daar ooit enige wrywing tussen u as ouers en die personeel van u kind se nuwe skool ?

1	2	3	4
---	---	---	---

5.10 Sou u sê die opvoedingstyl van u as ouers het u kind se akademiese prestasie beïnvloed ?

1	2	3	4
---	---	---	---

Dankie vir u bereidwilligheid om die vraelys te voltooi !